

STRATEGIJA PREMA MLADIMA OPĆINE ILIDŽA 2025-2029.

NACRT

Ilidža, 2025.g.

Sadržaj

Popis tabela	5
Popis grafika	5
Metodologija izrade strategije prema mladima Općine Ilidža i pristup izradi dokumenta.....	8
Koordinaciono tijelo i Radne grupe	8
Istraživanje o položaju i potrebama mladih.....	9
Strateško djelovanje prema mladima u Bosni i Hercegovini	11
Principi na kojima počiva strategija za mlade Općine Ilidža	12
Politike prema mladima u Evropskoj Uniji.....	13
Politike prema mladima u Bosni i Hercegovini	14
2. STRATEŠKA PLATFORMA.....	16
Izvod iz SWOT analize	16
2.1. Situaciona analiza.....	23
2.1.1. Obrazovanje mladih.....	27
2.1.1.1.Pravni i institucionalni okvir	27
2.1.1.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih	29
2.1.2. Rad, zapošljavanje i poduzetništvo	36
2.1.2.1. Pravni i institucionalni okvir.....	36
2.1.2.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih	38
2.1.3. Zdravstvena zaštita mladih	46
2.1.3.1. Pravni i institucionalni okvir.....	46
2.1.3.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih	48
2.1.3.3. Zdravstvena zaštita na području općine Ilidža	51
2.1.4. Socijalna briga mladih	52
2.1.4.1. Pravni i institucionalni okvir.....	52
2.1.4.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih	54
2.1.4.3. Socijalna zaštita na području općine Ilidža	56
2.1.5. Aktivno sudjelovanje mladih u zajednici i slobodno vrijeme mladih	58
2.1.5.2. Pravni i institucionalni okvir.....	58
2.1.5.3. Iz analize o položaju i potrebama mladih	59
2.1.5.4. Aktivno učešće mladih u Ilidži.....	61
2.1.6. Informisanje i mobilnost mladih	65
2.1.6.1. Pravni i institucionalni okvir.....	66
2.1.6.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih	66
2.1.6.3. Informisanje i mobilnost mladih na području općine Ilidža.....	67
2.1.7. Kultura i sport	70
2.1.7.1. Institucionalni okvir	70

2.1.7.2. Pravni okvir	71
2.1.7.3. Iz analize o položaju i potrebama mladih	72
2.1.7.4. Sport i kultura na području općine Ilidža	73
2.1.8. Sigurnost mladih	78
2.1.8.1. Pravni i institucionalni okvir.....	78
2.1.8.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih	79
2.1.8.3. Stanje sigurnosti na području općine Ilidža	81
2.2. Vizija razvoja institucionalne brige o mladima u općini Ilidža	83
3. STRATEŠKI CILJEVI	85
3.1. PREGLED STRATEŠKIH CILJEVA SA INDIKATORIMA	86
3.2. OPIS STRATEŠKIH CILJEVA	87
<i>STRATEŠKI CILJ 1. UNAPRIJEDITI PRILIKE ZA KVALITETNO OBRAZOVANJE I ZAPOSŁJAVANJE MLADIH KROZ JAČANJE SARADNJE S OBRAZOVNIM I PRIVREDNIM SEKTOROM UZ UKLJUČIVANJE INOVACIJA.</i>	<i>87</i>
Prioritet 1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada	88
Mjera 1.1.1. Poboljšati uvjete izvođenja i povećati kvalitet i relevantnost praktične nastave.....	89
Mjera 1.1.2. Uspostaviti sistemsku saradnju obrazovnih ustanova i privrede.	90
Mjera 1.1.3. Povećati iskorištenost postojećih programa zapošļavanja.....	90
Prioritet 1.2. Povećanje pristupa obrazovanju i stručnim obukama	92
Mjera 1.2.1. Smanjiti finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja.....	92
Mjera 1.2.2. Povećati motivaciju mladih za učenje i razvoj kompetencija	92
Prioritet 1.3. Obezbijediti institucionalnu podršku za poduzetništvo mladih	93
Mjera 1.3.1. Jačati podršku i povećati broj mladih koji pokreću vlastiti biznis.....	93
Mjera 1.3.2. Obezbijediti kontinuiranu podršku i mentorstvo za mlade preduzetnike.....	94
Mjera 1.3.3. Jačanje finansijske pismenosti i poznavanja uloga lokalnih institucija kao podrška poduzetništvu mladih	95
<i>STRATEŠKI CILJ 2. OSIGURATI PRISTUPAČNE I KVALITETNE USŁUGE ZDRAVSTVENE I SOCIJALNE ZAŠTITE ZA MLADE TE UNAPRIJEDITI SIGURNOST I ZDRAVLJE MLADIH U ZAJEDNICI</i>	<i>97</i>
Prioritet 2.1. Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima	99
Mjera 2.1.1. Unaprijediti pristup mladih programima stambenog zbrinjavanja	100
Prioritet 2.2. Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih	100
Mjera 2.2.1.- Kontinuirana saradnja sa Centrom za socijalni rad i školama na području općine ilidža	101
Mjera 2.2.2. Jačati kapacitete i informisanost institucija o potrebama mladih.....	102
Prioritet 2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije	103
Mjera 2.3.1. Uspostaviti bazu podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama.	103
Mjera 2.3.2. Poticati uključivanje mladih iz socijalno osjetljivih grupa u programe osposobljavanja radi veće socijalne uključenosti.....	104
Mjera 2.3.3. Kreiranje programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih.....	104
Mjera 2.3.4. Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige	104

Prioritet 2.4. Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije te povećati sigurnost u javnim prostorima i školama	105
Mjera 2.4.1. Jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici	106
Mjera 2.4.2. Razviti lokalni program prevencije i suzbijanja vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja	107
Mjera 2.4.3 Unapređenje komunalne infrastrukture za unapređenje sigurnosti mladih	107
Prioritet 2.5. Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju	108
Mjera 2.5.1. Unaprijediti zdravstvenu pismenost i dostupnost usluga za mlade	108
Mjera 2.5.2. Osigurati kontinuiranu podršku mentalnom zdravlju.	108
STRATEŠKI CILJ 3. OMOGUĆITI MLADIMA PRISTUP RAZNOVRSNIM KULTURNIM, SPORTSKIM I EDUKATIVNIM SADRŽAJIMA TE UNAPRIJEDITI MOBILNOST, INFORMISANOST I NJIHOVO UKLJUČIVANJE U DRUŠTVENI ŽIVOT U ZAJEDNICI.	110
Prioritet 3.1. Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima	111
Mjera 3.1.1. Uspostaviti Centar za mlade općine Ilidža	111
Mjera 3.1.2. Podržati razvoj i jačanje omladinskog sektora	112
Mjera 3.1.3. Poboljšati pristup i korištenje javnog prevoza	112
Mjera 3.1.4. Modernizacija postojećih sportskih i kulturnih objekata	113
Prioritet 3.2. Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja	113
Mjera 3.2.1. Uspostavljanje efikasnog i održivog informativnog sistem za mlade	114
Mjera 3.2.2. Uključiti mlade u procese odlučivanja u zajednici	115
Prioritet 3.3. Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih	115
Mjera 3.3.1. Kreirati nove i unaprijediti postojeće prilike za mlade u oblasti sporta, kulture, aktivizma, mobilnosti i volontiranja	116
Mjera 3.3.2. Povećati zainteresiranost mladih za učešćem u događajima, manifestacijama i aktivnostima koje organizira Općina	116
4. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR	118
5. OKVIR EVALUACIJE, IMPLEMENTACIJE, MONITORINGA I IZVJEŠTAVANJA	121
6. SAŽETI PRIKAZ STRATEŠKOG DOKUMENTA	122
7. USAGLAŠENOST DOKUMENTA	139
8. DETALJAN PREGLED MJERA	161
Prilog 1. Akcioni plan	
Prilog 2. Analiza položaja i potreba mladih općine Ilidža	

Popis tabela

Tabela 1. Demografske karakteristike populacije mladih na Ilidži.....	10
Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Ilidži.....	24
Tabela 3. Broj upisanih učenika u osnovnu školu	29
Tabela 4. Broj upisanih učenika u srednje škole na Ilidži i KS-u	30
Tabela 5. Ukupan broj upisanih učenika prema vrsti škole	31
Tabela 6. Studenti prema mjestu prebivališta	31
Tabela 7. Brojčani prikaz dobitnika stipendija za tri školske godine.....	32
Tabela 8. Broj nezaposlenih mladih u KS-u u 2024.	38
Tabela 9. Mladi koji nisu obavili sistematski po općinama	49
Tabela 10. Sufinansiranje troškove potpomognute oplodnje za mlade bračne parove	56
Tabela 11. Podrška udruženjima na području općine Ilidža koja djeluju u domenu socijalne brige	56
Tabela 12. Izdvajanja za projekte za mlade kroz referentni period	62
Tabela 13. Izvršenje Budžeta za 2022.,2023. i 2024. godinu	63
Tabela 14. Podrška Općine Ilidža mobilnosti mladih po pojedinačnim zahtjevima	68
Tabela 15. Zakonski i podzakonski akti iz oblasti kulture i sporta koji se direktno ili indirektno tiču mladih	71
Tabela 16. Pregled sportskih udruženja i klubova na području općine Ilidža	74
Tabela 17. Pregled udruženja iz oblasti kulture na području općine Ilidža.....	76
Tabela 18. Pregled starosne strukture lica u dobi 18-35 protiv kojih je pokrenut prekršajni postupak.....	81

Popis grafika

Grafik 1. Prikaz procenta mladih sa Ilidže po petogodištima.....	25
Grafik 2. Stipendiranje mladih	34
Grafik 3: Najbrojnija zanimanja na evidenciji Služe za zapošljavanje KS – 2022. godina.....	39
Grafik 4: Omjer nezaposlenosti i zapošljavanja na godišnjem nivou za referentni period	39
Grafik 5: Aktuelno stanje nezaposlenih mladih (mart 2025.g), po dobi	40
Grafik 6: Aktuelno stanje nezaposlenosti mladih (mart 2025.) prema stručnoj spremi	40
Grafik 7. Radni status.....	41
Grafik 8. Pokretanje vlastitog biznisa.....	41
Grafik 9. Vladini programi zapošljavanja	42
Grafik 10. Sistematski pregled	49
Grafik 11. Zadovoljstvo uslugama u Domu zdravlja.....	50
Grafik 12. Bavljenje sportom i rekreacijom	51
Grafik 13. Doprinos kućnom budžetu	54
Grafik 14. Lični prihodi tokom mjeseca	55

Grafik 15 Zanimanje mladih za politiku	59
Grafik 16 Utjecaj pojedinca na promjene u društvu	60
Grafik 17. Utjecaj mladih na donošenje odluka	60
Grafik 18. Članstvo u organizacijama	61
Grafik 19. Svakodnevno korištenje interneta	67
Grafik 20. Posjećivanje sportskih događaja	72
Grafik 21. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti	73
Grafik 22. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	80
Grafik 23. Zadovoljstvo radom policijskih službi	80

1. Uvod

Usvajanjem Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine, kreiranje i usvajanje strategije prema mladima postaje obaveza svih nivoa vlasti (lokalni, kantonalni, entitetski). „Strategija prema mladima“ je dokument institucije vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima, što uključuje definirane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za realizaciju ciljeva strategije.¹

U kontekstu definiranja strategije prema mladima programski pristup djelovanja kreiraju institucije vlasti u saradnji sa omladinskim sektorom koji uključuje omladinske organizacije, organizacije koje rade sa mladima, institucije koje se bave pitanjima od interesa za mlade, donosioce odluka, medije, akademsku zajednicu i druge. Upravo ovakvo razumijevanje omladinskog sektora daje širinu programima djelovanja prema mladima koja se kreiraju na osnovi stručnog istraživanja, jasno definiranih potreba i problema, načinima rješavanja problema, ciljeva, rezultata, aktivnosti, vremenskog okvira provedbe, budžeta i odgovornih subjekata koji će provoditi programe. Programi djelovanja se kreiraju i usvajaju za različite oblasti od interesa za mlade.

Cjelokupan proces izrade i usvajanja strategije prema mladima treba biti proveden uz puno učešće mladih i njihovih predstavnika. Dodatno učešće mladih je planirano kroz različite formate sastanaka i događaja kroz koje će se pristupiti kako horizontalnim tako i vertikalnim konsultacijama s ciljem osiguranja učešća ne samo mladih i njihovih predstavnika već i institucija vlasti.

Strategija prema mladima Općine Ilidža definira pravce djelovanja u cilju unapređenja kvaliteta života mladih i stvaranja okruženja u kojem će oni moći razvijati svoje potencijale. Svjesna važnosti mladih kao ključnih aktera društvenog, ekonomskog i kulturnog razvoja, Općina Ilidža ovim dokumentom potvrđuje dugoročnu posvećenost kreiranju politika koje mladima omogućavaju aktivno učešće u zajednici, pristup obrazovanju, zapošljavanju, kulturi, sportu i sigurnom životnom prostoru. Strategija je rezultat dijaloga s mladima i relevantnim akterima, a njen cilj je da odgovori na stvarne potrebe mladih kroz konkretne mjere i održive mehanizme podrške. Kroz ovu strategiju, Općina Ilidža nastoji osigurati da mladi ne budu samo korisnici brojnih programa i politika, već i njihovi aktivni suoblikovatelji, čime se postavljaju temelji za inkluzivniju, otporniju i perspektivniju lokalnu zajednicu.

¹ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, Član 4, stav 7, Službene novine Federacije BiH, br. 36/10

Metodologija izrade strategije prema mladima Općine Ilidža i pristup izradi dokumenta

Institut za razvoj mladih KULT prijavio se na poziv koji je Općina Ilidža, u skladu sa procedurama javnih nabavki, raspisala za provođenje istraživanja i analize položaja mladih te izradu strategije prema mladima Općine Ilidža sa akcionim planom za period 2025–2029. godine. Nakon završenog odabira ponuđača po Javnom pozivu, Općina Ilidža i Institut potpisali su Ugovor o pružanju usluga i pristupili izradi petog po redu strateškog dokumenta prema mladima općine Ilidža koji se odnosi na period 2025-2029. godine. Nosilac procesa izrade strateškog dokumenta je Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade.

Koordinaciono tijelo i Radne grupe

Za potrebe izrade strategije prema mladima općinski načelnik je imenovao Koordinaciono tijelo i radne grupe koje je sa Institutom za razvoj mladih KULT sarađivalo u svim fazama izrade strategije a sukladno ključnim principima izrade strateških dokumenata, a kako je definisano članom 3 Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH².

Koordinaciono tijelo za izradu Strategije prema mladima Općine Ilidža sa akcionim planom za period 2025-2029 g. činili su:

1. **Amra Bojičić, predsjednik (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade)**
2. **Adel Prašović, potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za obrazovanje i nauku mladih**
3. **Aida Godinjak, potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih**
4. **Ela Kramar, potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za socijalnu brigu**
5. **Ajsela Lakota-Žiga, potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za zdravstvenu zaštitu i sigurnost mladih**
6. **Edina Ićindić, potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za kulturu i sport**
7. **Vesna Filipović, potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za aktivno sudjelovanje mladih u društvu**
8. **Lejla Lihovac, potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za informisanje i mobilnost mladih**
9. **Naida Jamak, zamjenik predsjednika/rukovodioca Radne grupe za informisanje i mobilnost mladih**

Zadatak potpredsjednika/rukovodioca radne grupe je da koordiniše i rukovodi Radnom grupom iz Rješenja o imenovanju Koordinacionog tijela i radnih grupa za izradu Strategije prema mladima na području općine Ilidža sa akcionim planom za period 2025-2029. godina u saradnji sa Predsjednikom.

Radna grupa za rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih:	Aida Godinjak, rukovodilac (Služba za privredu i lokalni ekonomski razvoj) Sena Gušić-Hodžić, član (JU "Služba za zapošljavanje KS"-Biro Ilidža) Azra Jahić, član (Općinsko vijeće Ilidža)
Radna grupa za obrazovanje i nauku mladih:	Adel Prašović, rukovodilac (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade) Selma Sulejmanović, član (JU Četvrta gimnazija Ilidža) Adisa Šuvalija, član (Aktiv direktora osnovnih škola Ilidža) Munir Drkić, član (Općinsko vijeće Ilidža)
Radna grupa za zdravstvenu brigu i sigurnost mladih:	Ajsela Lakota-Žiga, rukovodilac (Dom zdravlja Ilidža) Mahir Mehmedspahić, član (Policajska uprava Ilidža) Amel Pintol, član (Općinsko vijeće Ilidža)
Radna grupa za socijalnu brigu:	Ela Kramar, rukovodilac (Služba za socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica)

² Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH; dostupno na:

<https://fzpr.gov.ba/files/Uredbe/Uredba%20o%20izradi%20strateskih%20dokumenata%20.pdf>, datum pristupa: 15.7.2025.

	Mahir Hadžić, član (Služba socijalne zaštite općine Ilidža) Meliha Čolpa, član (Crveni križ Općine Ilidža) Admir Muzur, član (Općinsko vijeće Ilidža)
Radna grupa za aktivno sudjelovanje mladih u društvu: (organizovanje, učešće u odlučivanju, slobodno vrijeme, volonterizam):	Vesna Filipović, rukovodilac (Institut za razvoj mladih KULT) Irma Merina, član (Vijeće mladih općine Ilidža) Eman Vukotić, član (Općinsko vijeće Ilidža)
Radna grupa za kulturu i sport mladih:	Edina Ičindić, rukovodilac (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade) Haris Topalović, član (JU „Kulturno-sportski i rekreacioni centar” Ilidža) Mirnes Omerović, član (Općinsko vijeće Ilidža)
Radna grupa za informisanje i mobilnost mladih:	Lejla Lihovac, rukovodilac (Kabinet općinskog načelnika) Naida Jamak, zamjenik rukovodioca (Kabinet općinskog načelnika) Šerif Salihović, član (Vijeće mladih općine Ilidža) Azra Pohara, član (Općinsko vijeće Ilidža)

Koordinaciono tijelo i radne grupe su u procesu izrade strateškog dokumenta radili na utvrđivanju sistemskih odgovora na potrebe mladih i uspostavljenih mehanizama brige o mladima a zatim kreiranju strateških ciljeva u okviru kojih će se razvijati mehanizmi i mjere podrške u oblastima od interesa za mlade a što su:

1. Obrazovanje i nauka mladih
2. Rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih
3. Socijalna briga mladih
4. Zdravstvena zaštita mladih
5. Kultura i sport
6. Aktivizam (učesće, volontiranje, migracije) mladih
7. Mobilnost mladih
8. Informisanje mladih
9. Slobodno vrijeme
10. Identitet mladih
11. Sigurnost mladih

Gore pomenute oblasti su takođe bile predmetom istraživanja o položaju i potrebama mladih a u svrhu kreiranja strateškog djelovanja prema mladima koje se utvrđuje strategijom prema mladima Općine Ilidža.

Istraživanje o položaju i potrebama mladih

Istraživanje o položaju i potrebama mladih je uz mapiranje postojećih odgovora polazište za izradu situacione analize kao osnova strateške platforme pri izradi strategije prema mladima.

Na terenskom prikupljanju podataka u okviru istraživanja položaja i potreba mladih Ilidže radio je tim mladih anketara sa područja općine Ilidža a istraživanje je provedeno u periodu august-novembar 2024. godine. Tokom istraživanja anketirano je 385 osoba u dobi između 15 i 30 godina, nastanjenih na području općine. Prilikom određivanja veličine i obuhvata uzorka uzete su u obzir ključne demografske karakteristike populacije mladih ove lokalne zajednice (spol, dob, mjesto boravka). Osim anketiranja ispitanika, kao sastavni dio istraživanja urađene su dvije fokus grupe, jedna sa mladima iz gradskih a jedna fokus grupa sa mladima iz prigradskih naselja općine Ilidža u cilju boljeg razumijevanja podataka iz istraživanja. Po okončanom istraživanju, sačinjena je Analiza položaja i potreba mladih na području općine Ilidža sa ključnim nalazima i preporukama u pravcu unapređenja položaja mladih.

Referentni period koji je obuhvaćen analizom stanja u institucijama vlasti je 2022., 2023. i 2024. i dio 2025. godine.

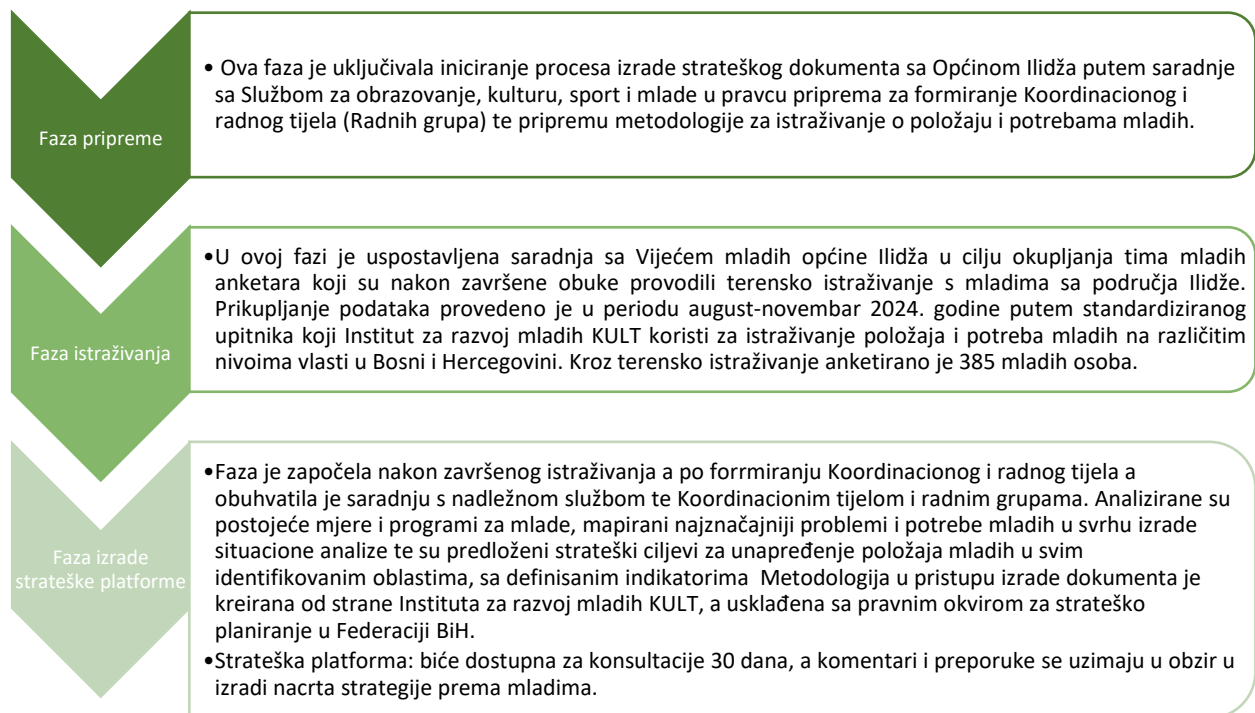
Kao osnova za statističke podatke o populaciji mladih Ilidže korišteni su podaci sa popisa stanovništva provedenog 2013. godine. Iako je popis proveden prije 10 godina te su mnogi njegovi podaci donekle upitni vrijednosti (zbog različitih demografskih promjena na području BiH), podaci su korišteni kao uporište za ovu analizu jer ne postoje svježiji i sveobuhvatniji podaci o populaciji mladih u Ilidži, te je navedeni popis stanovništva korišten kao referentna tačka za demografske karakteristike mladih u Analizi istraživanja i Strategiji prema mladima.

Tabela 1. Demografske karakteristike populacije mladih na Ilidži

	UKUPNO STANOVNIŠTVO	M	Ž	15–19	20–24	25-29	15-30	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Ilidža	66.730	8.001	7.656	4.893	4.537	6.281	15.657	23,46	385	48,31%	51,60%
		51,10%	48,90%	30,91%	28,98%	40,12%					

Izvor: Federalni zavod za statistiku³

Proces izrade dokumenta odvijao se u nekoliko faza koje su imale za cilj osigurati izradu dokumenta uz učešće svih neophodnih aktera iz zajednice, a posebno mladih.

³ [Federalni zavod za statistiku – Popis 2013.](#)

Strateško djelovanje prema mladima u Bosni i Hercegovini

Na nivou BiH ne postoji zakonska regulativa za oblasti omladinskog organizovanja i mladih, s obzirom na to da su nadležnosti po pitanju mladih u većem dijelu ustavno na nižim nivoima vlasti, tako da na nivou BiH zasad ne postoji strateškim ili drugim dokumentom definirana institucionalna briga o mladima kao ni njihova prava i obaveze.

U Republici Srpskoj (u daljem tekstu RS) primjenjuje se Zakon o mladinskom organizovanju RS. U ovom entitetu je na snazi i Omladinska politika 2023-2027, što je treći po redu strateški dokument koji je kreiran i usvojen u Republici Srpskoj.

Uspješna provedba politike prema mladima Brčko distrikta BiH definirana je Zakonom o mladima BD BiH. Brčko distrikt Bosne i Hercegovine institucionalnu brigu i strateško djelovanje prema mladima pruža sukladno Strategiji za mlade Brčko distrikta BiH za period 2022. – 2026.

FBiH do sada nije usvojila niti jedan strateški dokument za mlade. Strategije prema mladima trenutno se najviše izrađuju i usvajaju na nivou jedinica lokalne samouprave i kantona pa je do kraja 2023. godine usvojenu strategiju prema mladima imalo 13 općina i gradova i četiri kantona.

Pravni okvir za donošenje Strategije prema mladima Općine Ilidža

Metodološki pristup strateškom planiranju u Federaciji BiH temelji se na Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 74/19) i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 74/19).

Glavni cilj donošenja navedenih zakonskih i podzakonskih akata je uspostavljanje koherentnog zakonodavnog i institucionalnog okvira razvojnog planiranja. Novouspostavljeni pravni okvir za donošenje strateških dokumenata nalaže da se prilikom izrade sektorskih strategija mora voditi računa o njihovom posebnom kvalitetu, što znači da sektorski strateški ciljevi moraju biti jasno definirani i koherentni s razvojnim ciljevima Bosne i Hercegovine, da moraju sadržavati akcioni plan s finansijskim i vremenskim okvirom provedbe i nosiocima aktivnosti, te da postoji dovoljna podrška ključnih institucija u provedbi strateških dokumenata. Osim toga, kako bi se prioriteti i ciljevi transformirali u provedive aktivnosti, strateški dokumenti na entitetskom, kantonalnom i lokalnim nivoima vlasti u Federaciji BiH moraju biti povezani i usklađeni u pogledu relevantnih finansijskih i budžetskih okvira.

Jedan od ciljeva Zakona o mladima Federacije je stvaranje i provođenje politika prema mladima na svim nivoima vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine. Prema Zakonu o mladima Federacije BiH, strategija prema mladima, u skladu sa članom 4. stav 7. i članom 11. stav 2. definira se, usvaja i provodi na osnovu istraživanja o potrebama i problemima mladih. Na nivou kantona i Federacije, u skladu sa ustavnim nadležnostima i zakonom, strategija iz stava 1. obavezno sadrži programe djelovanja za mlade u pojedinim oblastima omladinskog sektora. Zakonom se definira da svi nivoi vlasti u Federaciji trebaju u skladu sa nadležnostima održati javne rasprave i konzultacije uz učešće predstavnika vijeća mladih u procesu usvajanja strategije prema mladima. Članom 11. se obavezuju se svi nivoi vlasti u Federaciji za definiranje, usvajanje i provedbu strategija prema mladima.

Strategija prema mladima jeste dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanja prema mladima što uključuje definirane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za realizaciju ciljeva strategije.

Proces izrade Strategije prema mladima Općine Ilidža za period 2025–2029. u svim je fazama usmjeravan i usklađen s drugim relevantnim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i

Hercegovine 2021–2027. godine, Strategijom razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027., te Strategijom razvoja Općine Ilidža 2022. - 2027.

Principi na kojima počiva strategija za mlade Općine Ilidža

Dva su ključna principa kojima se vodi ovaj strateški dokument i odnose se na **uključivanje mladih u procese odlučivanja** te **kreiranje jednakih šansi za sve mlade**. Ovi principi su zastupljeni u procesu planiranja strategije, analize položaja i potreba mladih te uspostavljanja ciljeva, prioriteta i mjera za sve oblasti.

Pristup u kreiranju posebnih programa u okviru politike prema mladima kao ukupnog mehanizma djelovanja prema mladima posebno je važno istaći elemente koji prethodili prijedlozima u strategiji:

zasnovane na pravima – osmišljene i implementirane unutar okvira zasnovanog na ljudskim pravima, u skladu s globalnim i regionalnim obavezama države;

uključive – osiguravaju jednake prilike za ostvarivanje punog životnog potencijala, uključujući uklanjanje prepreka inkluzivnosti, pogotovo za ranjive skupine, te omogućavaju građansko učestvovanje svim mladima;

participativne – kreirane, razvijane, primijenjene, nadzirane i procijenjene uz značajnu participaciju mladih i uz učestvovanje svih interesnih strana, na svim nivoima, i u ruralnoj i u urbanoj sredini i u svim kontekstima razvoja, uključujući okolnosti nakon sukoba i tokom tranzicije;

rodno osjetljive – potiču određene aktivnosti koje bi promovirale jednakost spolova, osigurale da mlade žene budu jednaki partneri mladim muškarcima i pozabavile se rodnim razlikama u svim okolnostima, od političkih do društveno-ekonomskih i kulturnih;

razumljive – da usvajaju cjelovit pristup razvoju mladih, kroz pojačanu saradnju među političkim sektorima, ministarstvima i drugim značajnim tijelima, i pružaju integrirani strateški okvir koji bi usmjerio zakone i mjere koje se tiču mladih;

zasnovane na znanju i u skladu s dokazima – razvijane i redovno održavane, zasnovane na skupu, analizi i raspodjeli kvantitativnih ili kvalitativnih informacija o trenutnoj situaciji, potrebama, izazovima i prilikama za mlade žene i muškarce u nekom datom kontekstu;

s potpunim sredstvima – da imaju prikladna, transparentna i namjenska sredstva za implementaciju, nadzor i evaluaciju i da maksimalno povećavaju raspoloživa sredstva kroz koordinaciju te da omogućavaju formiranja partnerstava između više interesnih strana i zajedničko vlasništvo;

odgovorne – u vlasništvu i pod rukovodstvom nacionalnih i lokalnih organizacija, redovno nadzirane i procjenjivane u odnosu na određene ciljeve i indikatore o razvoju mladih, uz aktivno učešće mladih.

Politike prema mladima u Evropskoj Uniji

Politike prema mladima na nivou Evropske unije su prisutne kao opredjeljenje rada s mladima dugi niz godina. Tako su do sada kreirana i usvojena dva strateška dokumenta za mlade:

1. EU Strategija prema mladima 2010-2018. (EU Youth Strategy 2010-2018)
2. EU Strategija prema mladima 2019-2027. (EU Youth Strategy 2019-2027)

Politike prema mladima na nivou Evropske unije zasnivaju se na principima participacije, inkluzije, jednakih mogućnosti i osnaživanja mladih u svim aspektima društvenog života. Kroz EU Strategiju za mlade 2019–2027, Unija postavlja okvir za saradnju država članica i partnerskih zemalja u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, socijalne uključenosti, zdravlja, kulture i aktivnog građanstva mladih. Ključni ciljevi ove strategije su osnaživanje mladih za učešće u demokratskim procesima, promoviranje međukulturnog dijaloga, te stvaranje prilika za mobilnost i neformalno obrazovanje. Inicijative poput Erasmus+, European Solidarity Corps i Youth Guarantee predstavljaju konkretne mehanizme podrške kroz koje EU nastoji odgovoriti na izazove s kojima se mladi suočavaju, kao što su nezaposlenost, društvena isključenost i nedostatak prostora za izražavanje i učešće. Organizacije civilnog društva kao direktna poveznica mladih s EU-om imaju veliku ulogu i odgovornost za provođenje i ostvarivanje ciljeva Strategije te je od ključne važnosti podrška koju učesnici mogu međusobno osigurati kako bi se 11 ciljeva Strategije provelo u skladu sa Strategijom.

Pored Strategije prema mladima EU-a, važno je spomenuti još dva dokumenta koja pružaju poticaj i daju prijedloge za unapređenje okruženja u kojem mladi žive i djeluju. To su:

- Rezolucija o Strategiji omladinskog sektora Vijeća Evrope do 2030. god., usvojena u januaru 2020. godine, a koja pruža poticaj jačanju, priznavanju i daljem razvoju politika i praksi u području rada s mladima i predstavlja okvir unutar kojeg će se provoditi sljedećih pet dvogodišnjih programa Mladi za demokratiju. Strategija je zasnovana na osnovnim vrijednostima Vijeća Evrope: demokratiji, ljudskim pravima i vladavini zakona, te je dizajnirana da bude dovoljno općenita kako njene političke orijentacije ne bi brzo zastarjele. Istovremeno, Strategija pruža više informacija o omladinskom sektoru Vijeća Evrope, kao i o viziji, misiji, tematskim prioritetima i očekivanim ishodima Strategije;
- Evropska povelja o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou je dokument koji sadrži preporuke mladim ljudima, omladinskim radnicima, organizacijama i lokalnim vlastima za promoviranje i poticanje lokalnog učešća mladih ljudi širom Evrope. Ovim dokumentom promoviraju se instrumenti za učešće mladih, i to: obuka mladih za učešće, informiranje, promoviranje učešća mladih putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija, promoviranje učešća mladih u medijima, poticanje mladih da se bave volonterskim radom i da posvećuju svoje vrijeme aktivnostima za razvoj zajednice, pružanje podrške projektima i inicijativama mladih, promoviranje omladinskih organizacija, učešće mladih ljudi u nevladinim organizacijama i političkim partijama.

Na nivou Evropske unije djeluje nekoliko organizacija koje su prepoznate kao krovne omladinske organizacije i koje u svoj rad uključuju omladinske organizacije ili organizacije za mlade iz država članica, ali i pod posebnim uvjetima organizacije koje dolaze iz država koje još uvijek nisu pristupile Evropskoj uniji. Na tom tragu možemo govoriti o Evropskom forumu mladih⁴ (European Youth Forum), koji broji preko 100 organizacija članica, uglavnom nacionalnih krovni organizacija za mlade.

⁴ European Youth Forum, <https://www.youthforum.org/> (pristupljeno: 2. 1. 2023. g.).

Politike prema mladima u Bosni i Hercegovini

U pravnom sistemu Bosne i Hercegovine ne postoji zakonska regulativa koja se bavi pitanjima mladih na državnom nivou, iako su pitanja mladih pod nadležnošću Ministarstva civilnih poslova BiH. Ustavom BiH entitetima je data u nadležnost briga o mladima na području djelovanja njihovih institucija, taksativnim navođenjem nadležnosti institucija BiH i klauzulom koja navodi da ovlaštenja koja Ustavom BiH nisu izričito dodijeljena institucijama BiH pripadaju entitetima.

Na području BiH imamo tri zakona koja reguliraju prava mladih, i to [Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine](#)⁵ (u daljem tekstu: Zakon o mladima FBiH), [Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske](#)⁶ (u daljem tekstu: Zakon o omladinskom organizovanju RS-a) te [Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine](#)⁷ (u daljem tekstu: Zakon o mladima BD BiH). Sva tri zakona, pored toga što naglašavaju važnost poštovanja ljudskih i građanskih prava mladih, definiraju dodatna prava za mlade u društvu. Mladi imaju pravo na podršku i unapređivanje svog razvoja bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Zakon o mladima FBiH odgovornost pružanja podrške mladima delegira svim nivoima vlasti u Federaciji BiH, prije svega kroz definiranje, usvajanje i provođenje strategija prema mladima. Članom 12. Zakona propisano je da je općinski/gradski, kao i kantonalni nivo vlasti dužan odrediti službenika/icu za pitanja mladih, odnosno odjel pri nadležnom ministarstvu. Usto, Zakon je propisao obavezu općinskom odnosno gradskom nivou vlasti da samostalno osigura minimum mjera na planu rada s mladima i omladinskih aktivnosti, te mehanizme i kapacitete koji uključuju:

- osiguranje prikladnog prostora za mlade te osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;
- osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine;
- određivanje nadležne općinske/gradske službe za pitanja mladih;
- osiguranje službenika/ce za mlade
- osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade;
- osnivanje komisija za mlade pri općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela;
- uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih strategija prema mladima;
- istraživanje ili podršku istraživanju u cilju donošenja strategija prema mladima;
- pružanje sveopće podrške radu općinskog vijeća mladih.

Zakonom o mladima FBiH jasno je definirano da mladi imaju pravo biti pravovremeno i istinito informirani o svim pitanjima koja su od interesa za njih, te da svi nivoi vlasti u Federaciji BiH trebaju, u skladu sa svojim nadležnostima, održati javne rasprave i konsultacije uz učešće predstavnika vijeća mladih u procesu usvajanja određene sektorske politike prema mladima, programa djelovanja za mlade, strategije prema mladima i dijelova budžeta koji se tiču pitanja mladih. Uz to, nadležna općinska/gradska služba vodi spisak omladinskih udruženja na teritoriji općine/grada, ali i neformalnih grupa koje žele predlagati projekte za mlade.

Oblast mladih u jedinicama lokalne samouprave u FBiH dodatno je uređena i [Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine](#)⁸ (u daljem tekstu: Zakon o principima lokalne samouprave FBiH), a utvrđene su i nadležnosti općina u Federaciji BiH bez bilo kakvih razlika i izuzetaka, barem formalno. Zakonom o principima lokalne samouprave FBiH razrađena su rješenja o lokalnoj samoupravi sadržana u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi i Ustavu FBiH. Članom 3 Zakona o principima lokalne samouprave FBiH definirano je da je lokalna samouprava u Federaciji BiH organizovana i ostvaruje se u općinama i gradovima kao jedinicama lokalne

⁵ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, 36/10).

⁶ Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske (Službeni glasnik RS, 98/04, 119/08, 1/12).

⁷ Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 18/17).

⁸ Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 49/2006).

samouprave, a izvršavaju je organi jedinica lokalne samouprave i građani, u skladu sa Ustavom, zakonima i statutom jedinice lokalne samouprave. U članu 8 taksativno su navedene, između ostalih, i sljedeće nadležnosti, a koje se direktno ili indirektno tiču pitanja mladih:

1. osiguranje i zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu s Ustavom;
2. donošenje budžeta jedinice lokalne samouprave;
3. donošenje programa i planova razvoja jedinice i stvaranje uvjeta za privredni razvoj i zapošljavanje;
4. utvrđivanje i provođenje politike uređenja prostora i zaštite čovjekove okoline;
5. utvrđivanje i provođenje stambene politike i donošenje programa stambene i druge izgradnje;
6. organizovanje unapređenje lokalnog javnog prijevoza;
7. utvrđivanje politike predškolskog obrazovanja, unapređenje mreže ustanova te upravljanje i finansiranje javnih ustanova predškolskog obrazovanja (osnivanje predškolskih obrazovno-odgojnih ustanova, dječijih vrtića/obdaništa);
8. osnivanje, upravljanje, finansiranje i unapređenje ustanova osnovnog obrazovanja;
9. osnivanje, upravljanje, unapređenje i finansiranje ustanova i izgradnja objekata za zadovoljavanje potreba stanovništva u oblasti kulture i sporta (centri za kulturui općina, razni sportski klubovi i dr.);
10. ocjenjivanje rada ustanova i kvaliteta usluga u djelatnosti zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja, kulture i sporta te osiguranje finansijskih sredstava za unapređenje njihovog rada i kvaliteta usluga u skladu s potrebama stanovništva i mogućnostima jedinice;
11. poduzimanje mjera za osiguranje higijene i zdravlja;
12. osiguravanje uvjeta rada lokalnih radijskih i televizijskih stanica u skladu sa zakonom.

2. STRATEŠKA PLATFORMA

Strateška platforma u glavnim crtama prikazuje mapirano stanje i položaj mladih u referentnim oblastima života od značaja za mlade koji su predstavljeni u vidu situacione analize, sačinjene SWOT analize, analize o položaju i potrebama mladih te određivanjem fokusa i prioriteta pravaca strateškog djelovanja u narednom periodu za ostvarenje vizije i strateških ciljeva razvoja.

Izvod iz SWOT analize

SWOT analiza je ključni okvir za analizu situacije koji omogućava integraciju drugih metoda i koristi za utvrđivanje prilika i prijetnji, kao i snaga i slabosti u općini.

Kod izrade SWOT analize nastojalo se da analiza bude što objektivnija, koncentrirajući se što je moguće više na posmatranje stvari iz ugla učesnika u strateškom procesu. Tablica je nastala kao rezultat analize matrica koje su popunjavale radne grupe i time ukazale na trenutnu situaciju unutar svog sektora i na osnovnu provedenog istraživanja na uzorku mladih. Koristeći SWOT analizu određujemo trenutne faktore u gradu i izvan njega koji imaju utjecaj na provedbu Strategije prema mladima.

Tabela predstavlja SWOT analizu Koordinacionog i radnog tijela Općine Ilidža za izradu Strategije prema mladima i njene primjene za predloženi period. Svaka stavka analize predstavljena u tabeli obrađena je kroz matrice na kojima su radili

SNAGE – interni faktori /Nešto u čemu smo uspješni;	SLABOSTI – interni faktori /Nešto što nam nedostaje ili nismo uspješni u tome;
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH - Certificirana službenica za mlade u Općini Ilidža, - Značajno povećanje budžeta i njegovih korisnika, - Dodjeljuju se novčane nagrade za dobitnike zlatne i srebrne značke. - Općina dodjeljuje stipendije za učenike i studente sa odličnim uspjehom i prosjekom. - Općina pruža podršku mladima i projektima mladih iz oblasti obrazovanja (stipendije, prijevoz, neformalne edukacije za mlade, sufinasiranje projekata u školama i opremljenosti za izvođenje nastave, nagrađivanje) - Postoji visok interes mladih za neformalno obrazovanje. RAD, ZAPOSŁJAVANJE, SAMOZAPOSŁJAVANJE I PODUZETNIŠTVO MLADIH - Dostupan je veliki broj javnih poziva tokom godine, - Omogućen je program prekvalifikacija – za mlade na birou, - Mladi, do 35 godina mnogo koriste mogućnost za vanredno školovanje za populaciju od 18 do 50 godina,	OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH - Potrebna je bolja istaknutost nadarenih učenika i studenata, - Općina nema podatke o ukupnom broju mladih sa statusom studenta. - Općina nema podatke o broju mladih obuhvaćenih projektima koje podržava Općina (direktni korisnici); - Ne postoje programi izgradnje karijera mladih u smislu spajanja studenata sa firmama u cilju stipendiranja i/ili zaposlenja; - Potrebna je veća uloga Općine u povezivanju škola sa svoga područja sa drugim školama u cilju razmjene učenika, iskustava te u promociji ovakvih povezivanja; - Za tehničke i strukovne škole, potrebna je kvalitetnija praktična nastava, - Mladi ne nastavljaju školovanje jer ne vide perspektivu u daljem obrazovanju; - Mladi odustaju od daljeg obrazovanja zbog finansijskih razloga; - Prisutan je problem vršnjačkog nasilja u školama. RAD, ZAPOSŁJAVANJE, SAMOZAPOSŁJAVANJE I PODUZETNIŠTVO MLADIH

SOCIJALNA BRIGA MLADIH - Povećan je iznos za stipendiranje učenika i studenata slabijeg imovinskog stanja, - Općina sufinansira iznos do 3.000,00 KM za plaćanje poreza na prvu nekretninu za mlade; - Sufinansiranje potpomognute oplodnje, Subvencije za boravak djece u predškolskim ustanovama, Pravo na dječiji dodatak za vrijeme redovnog studiranja, Pravo na dodatnu ishranu majke dojilje; - Postoji dobra saradnja i koordinacija sa humanitarnim udruženjima na području Općine, - Služba socijalne zaštite općine Ilidža i Služba za socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica Općine Ilidža imaju dobru saradnju. - Saradnja sa vladinim ustanovama, školama, CMZ⁹, zdravstvene ustanove s ciljem olakšanja realizacije prava svih mladih osoba a koje su trenutno na bilo koji način onemogućene u realizaciji istih. ZDRAVSTVENA BRIGA - Raspoloživa je zdravstvena zaštita na području zajednice, edukacije mladih o prevenciji HPV virusa, sistematski pregledi mladih, redovni stomatološki pregledi mladih, vakcinacije, ginekološki pregledi i vođenje trudnoće, kućne posjete, prvi i kontrolni pregledi, prijedlog za hospitalizacije, savjetovanje iz različitih oblasti zdravstva. - Podizanje svijesti o važnost redovnih preventivnih pregleda, - Postoje edukacije i podizanje svijesti o prevenciji karcinoma grlića maternice. SIGURNOST MLADIH - Program „Rad policije u zajednici“ provodi prevenciju kroz edukaciju sa djecom i mladima. KULTURA I SPORT: - Raznovrsna sportska infrastruktura; - Postojeći sportski i kulturni klubovi i kulturne organizacije su aktivni, okupljaju mlade i nude mogućnosti za razvoj talenta;	- Nezaposlene mlade žene čine preko 60% svih nezaposlenih mladih, - Nezaposlenost mladih sa SSS i VSS, - Nedovoljno velik porast zapošljavanja na godišnjem nivou, - Mladi se slabije odlučuju osnivati i samostalno pokrenuti biznis pa programi koji su namijenjeni isključivo mladima često ostaju neiskorišteni. - Nedovoljna finansijska pismenost mladih, potreba za stručnom, kontinuiranom pomoći kod računovodstveno-knjigovodstvenih poslova kad je u pitanju pokretanje vlastitog biznisa. - Prepoznavanje i zapošljavanje mladih i drugih osoba sa multipl sklerozom), kako bi ostvarili minimalni radni staž od 15 godina, a sve zbog mogućnosti penzionisanja. - Formalno obrazovanje ne priprema mlade za potrebe tržišta rada, nedostaje praktičnih znanja. - Zasnivanje prvog radnog odnosa je vrlo teško jer se traži radno iskustvo – potrebna podrška da se stekne prvo radno iskustvo, - Razlika u ponudi poslova te kvalifikacija i interesa mladih radnika, - Mladi ne razumiju ulogu Biroa za zapošljavanje i kakva prava mogu ostvariti kroz ovu Javnu ustanovu, - Mladi nisu upoznati sa vladinim programima zapošljavanja, - Nedostaje podrška i mentorstvo mladima kod pokretanja i vođenja vlastitog biznisa. SOCIJALNA BRIGA MLADIH - Mladi se suočavaju sa poteškoćama u stambenom osamostaljivanju (visoke najamnine, zahtjevi za stambene kredite). Sistem podrške stambenom zbrinjavanju ne odgovara potrebama mladih. - Ekonomska nesigurnost i nemogućnost uštede, - Mladi koji se nalaze u stanju socijalne potrebe se slabije uključuju u aktivnosti (omladinskih udruženja i bilo čega drugog), - Neusklađena podrška marginaliziranim grupama mladih, - Informisanje iz oblasti socijalne brige nije dostupno putem društvenih mreža. - Nema kontinuiranog prikupljanja podataka o potrebama mladih u oblasti socijalne brige,
--	--

⁹ Centar za mentalno zdravlje

- Podrška lokalnih vlasti u vidu političke volje i finansijske podrške za inicijative usmjerene prema mladima.
- Mladi su zainteresirani za volontiranje u kulturnim i sportskim projektima,
- Ulaganja u sport i kulturu planirana su kroz strateške projekte 2021-2027 Strategije razvoja općine ilidža;
- Inicijative sportskih dešavanja kao humanitarnih aktivnosti;
- Općina podržava rad ustanova iz oblasti kulture i sporta;
- Općina podržava organizacije koje se bave kulturom kroz podršku projektima kulturno-umjetničkih udruženja;
- Općina prikuplja informacije o interesima mladih u sportu i kulturi kroz ankete, forume mladih i konsultacije sa sportskim i kulturnim organizacijama.

AKTIVNO SUDJELOVANJE MLADIH U ZAJEDNICI (aktivizam, učešće, organizovanje, slobodno vrijeme)

- Brojnost mladih i kulturološki diverzitet mladih,
- U Općini djeluju 3 privatna univerziteta;
- Sadržajna ponuda za upražnjavanje slobodnog vremena mladih – sport, zabava itd.
- Porast broja novih entuzijastičnih članova – svježije ideje, motivacija i želja za promjenama;
- Umreženost i partnerstva – postojeći kontakti s organizacijama, udruženjima i institucijama;
- Saradnja s drugim vijećima mladih – razmjena iskustava i zajednički projekti s vijećima iz drugih općina;
- Postoje programi koji podržavaju aktivizam mladih kroz javne pozive za (su)finansiranje projekata namijenjenih mladima, pruža se finansijska podrška omladinskim organizacijama i neformalnim grupama za realizaciju različitih aktivnosti.

MOBILNOST I INFORMISANJE MLADIH:

- Razvijeni informativni kanali – Postoje zvanične web stranice, društvene mreže i lokalni mediji koji mogu služiti kao platforme za informisanje mladih;
- Općina prepoznaje značaj komunikacijskih kanala namijenjenih mladima;

- Socijalna marginalizacija (asocijalna ponašanja, međuvršnjačko nasilje, vaspitna zanemarenost),

ZDRAVSTVENA BRIGA:

- Slabija preventivna briga mladih o sopstvenom zdravlju,
- Ne postoje programi prevencije i edukacije mladih o rizicima preranog stupanja u seksualne odnose i neželjene trudnoće i spolno prenosivih bolesti,
- Nekapacitiranost zdravstvenog sistema za podršku mentalnom zdravlju,
- Nema plana psihološke podrške za mlade majke koje su pretrpjele gubitke (djecu/novorođenčad),
- Prisutna je stigmatizacija pitanja preventivne brige o reproduktivnom zdravlju i mentalnom zdravlju,
- Prema rezultatima Analize položaja i potreba mladih, mladi su izrazili nezadovoljstvo uslugama u Domu zdravlja,
- Princip porodični ljekar i smjene ne odgovaraju potrebama mladih,
- Prisustvo i korištenje SNUS-a -od strane mladih što često uzrokuje opasne posljedice.

SIGURNOST MLADIH

- PU Ilidža nema aktivnosti specifično usmjerene prema mladima (15 do 30 godina),
- Nisu svi dijelovi općine pokriveni videonadzornim sistemom,
- Mladi su u istraživanju položaja i potreba mladih izjavili da nisu zadovoljni sigurnosnom situacijom u općini,
- Psi lualice, i nedostatak ulične rasvjete u pojedinim dijelovima općine- posebno Otes je opasnost.
- Značajan broj mladih koji su anketirani su istakli nezadovoljstvo radom policijskih službi-responsivnost po prijavi građana, patroliranje /prisustvo na ulici.
- Porast maloljetničke delikvencije,
- Prisutnost raznih vidova nasilja (vršnjačko, seksualno, nasilje na internetu, razbojništvo).

KULTURA I SPORT

- Nema sveobuhvatnih podataka o broju mladih aktivnih u sportskim udruženjima (parcijalni podaci iz 9 od 62 udruženja,
- Ograničeni trenerski kapaciteti koji ne omogućavaju masovnije uključanje mladih u sport.
- Kontinuirana potreba za modernizacijom sportskih objekata –objekti koji nisu modernizirani ili

- Pristupačnost informacija – Postoje mehanizmi za objavu javnih poziva, konkursa i stipendija, ali ih je potrebno dodatno promovirati. - Dostupnost javnog prevoza – Relativno dobra saobraćajna povezanost omogućava mobilnost unutar općine i prema drugim dijelovima Sarajeva; - Podržavanje mobilnosti mladih - iako Općina nema Fond za mobilnost mladih, ima praksu i podržava mobilnost na osnovu individualnih zahtjeva.	- prilagođeni potrebama mladih (sale za boričke sportove). - Nedovoljno prilika za mlade talente – ograničene mogućnosti za profesionalni razvoj mladih sportista i umjetnika, - Nedostatak kulturnih manifestacija i programa koji bi dodatno angažovali mlade i omogućili im da se izraze. - Mladi iz ruralnijih područja Ilidže se suočavaju sa poteškoćama oko prijevoza za sudjelovanje u sportskim i kulturnim aktivnostima. - Nedostatak koordinacije između obrazovnih institucija, sportskih organizacija i kulturnih centara, - Mladi nisu uključeni u kreiranje programa sportskih i kulturno-umjetničkih sadržaja u općini Ilidža. AKTIVNO SUDJELOVANJE MLADIH U ZAJEDNICI - Neažurirani podaci o aktivnim omladinskim organizacijama, - Nedostatak centra za mlade i nedostatak adekvatnih prostora za mlade, - Vijeće mladih postoji, ali nema vlastite prostorije, - Ograničen pristup informacijama o pravima mladih, - Nedovoljna informisanost o zakonodavnim aktima koji se odnose na mlade, - Ograničena saradnja između organizacija i institucija koje rade sa mladima, - Nedostatak programskih inicijativa koje podržavaju aktivizam i angažman mladih, - Slaba povezanost između mladih i institucija vlasti - ne postoji adekvatna komunikacija s nadležnima ka zajedničkom rješavanju problema mladih.; - Niska participacija mladih u donošenju odluka, - Komisija za pitanja mladih ne sarađuje sa Vijećem mladih općine Ilidža. - U radu Komisije za mlade ne učestvuje predstavnik Vijeća mladih. - Oskudan izbor vannastavnih aktivnosti za mlade, - Ograničeni resursi za projekte mladih, - Nedostatak podrške za mlade iz ruralnih područja, - Mladi većinom nisu članovi organizacija i udruženja koje djeluju na području općine, - Neaktivnost mladih u društveno korisnim aktivnostima na području općine, - Malo prilika za volontiranje u lokalnoj zajednici, nema organizovanih akcija koje bi okupljale mlade.
---	--

	MOBILNOST I INFORMISANJE MLADIH: - Frekvencija linija i povezanost pojedinih naselja javnim prijevozom, nisu na zadovoljavajućem nivou; (povezanost, ispravnost vozila, propuštanje voznog reda) otežava uključenost mladih u dešavanja koja su raspoloživa u okruženju. - Nedovoljna vidljivost informacija za mlade, - Nedostaje promocija općinskih programa koji podržavaju mlade jer mladi nisu dovoljno informisani o programima i inicijativama, - Nema integrisanog sistema informisanja – Mladi moraju tražiti informacije iz više različitih izvora umjesto da postoji jedno centralno mjesto za sve važne obavijesti; - Mladi ne učestvuju u kreiranju informativnih sadržaja Općine, ali mogu dostaviti materijale službi Općine uz zahtjev da se taj sadržaj podijeli.
PRILIKE – eksterni faktori Povoljan trend/situacija u okolini koji otvara prostor za nove prilike; OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH - Osnivanje Ministarstva za nauku, visoko obrazovanje i mlade -mladi su u fokusu. - Škola je najpogodnije mjesto za susret mladih i lokalne zajednice pa ih treba više otvoriti za lokalnu zajednicu izgradnjom popularnih sadržaja za cjeloživotno učenje, slobodno vrijeme i saradnju lokalne zajednice i mladih. - Općina može učiniti više na popularizaciji lokalnih škola (posebno srednjih) te njihovom opremanju i reklamiranju kako bi ih učinila primamljivijima za roditelje i učenike. RAD, ZAPOSŁJAVANJE, SAMOZAPOSŁJAVANJE I PODUZETNIŠTVO MLADIH - Afirmacija poljoprivrednog sektora jer su na Ilidži smješteni Federalni zavod za poljoprivredu i Poljoprivredno dobro Butmir, - Postojanje raznih poticaja sa Kantona koje realizuje Općina. SOCIJALNA BRIGA MLADIH - Kontinuirana saradnja s relevantnim institucijama, redovno istraživanje potreba mladih,	PRIJETNJE – eksterni faktori Nepovoljan trend/situacija u okolini koji umanjuje prostor za napredak. OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH - Nedovoljan broj javnih rasprava sa studentima, - Trend opadanja broja upisanih učenika u srednje škole. RAD, ZAPOSŁJAVANJE, SAMOZAPOSŁJAVANJE I PODUZETNIŠTVO MLADIH - Povećanje broja radnih dozvola za strance . SOCIJALNA BRIGA MLADIH: - Nedostatak stručnog osoblja, - Nedostatna materijalna sredstva, za podršku mladima - Nerazumijevanje uloge i ovlasti Službe socijalne zaštite od strane drugih institucija kojima je, kao i Službi socijalne zaštite, u djelokrugu obaveza i briga o mladima. - Nepostojanje socijalne podrške roditeljima djece sa autizmom. ZDRAVSTVENA BRIGA - nedostatak kadra i materijalnih sredstava za rad (screening ginekoloških testova, reagensa za provođenje lab. Analiza, Lampe kvarcne za dezinfekciju prostorija hepatitis c i HIV-a.),

- Implementacija programa koji odgovaraju tim potrebama. - Aktivno uključivanje mladih u procese donošenja odluka i kreiranje politika također može doprinijeti postizanju strateških ciljeva zajednice. ZDRAVSTVENA BRIGA - U općini djeluje Dom zdravlja Ilidža, - Izrada i provođenje plana psihološke podrške za mlade majke koje su izgubile jedno ili više djece (novorođenčad), - Nabavka screening ginekoloških testova, i planiranje projekata za širu pokrivenost testovima, - Uspostavljanje projekata i programa za edukaciju i prevenciju rizika preranog stupanja u seksualne odnose i neželjene trudnoće. SIGURNOST MLADIH - Izmjena legislative u pravcu prepoznavanja asocijalnog ponašanja mladih - međuvršnjačko nasilje kroz krivični zakon FBiH, - Postavljanje sistema videonadzora u općini Ilidža, - Jačanje kapaciteta Policijske uprave Ilidža i stvaranje mogućnosti za provođenje aktivnosti specifično usmjerenih prema mladima. KULTURA I SPORT - Razvoj i korištenje turizma kao platforme za razvoj kulturnih i sportskih događanja koji mogu privući mlade. - Potencijal korištenja fondova EU, viših nivoa vlasti i međunarodnih inicijativa za razvoj sportske i kulturne infrastrukture i programskih aktivnosti. - Digitalizacija i online platforme – Korištenje digitalnih alata za promociju sportskih i kulturnih aktivnosti (online treniranje, online pristup klubovima, virtualni koncerti i sl.). - Saradnja i povezivanje s nevladinim organizacijama koje se bave mladima; razmjena iskustava i resursa. - Proširenje mreže volontera – Poticanje mladih na volontiranje u kulturnim i sportskim projektima, što može doprinijeti njihovom ličnom razvoju i angažmanu u lokalnoj zajednici. AKTIVNO SUDJELOVANJE MLADIH U ZAJEDNICI - Dostupni su Općinski grantovi za mlade,	- Nedovoljno novčanih sredstava planiranih za realizaciju predloženih projekata, - Nedovoljno educiranih stručnjaka u specifičnim oblastima, - Nedovoljna koordinacija svih nivoa vlasti i institucija za realizaciju programa i projekata. SIGURNOST MLADIH: - Međuvršnjačko nasilje nije prepoznato kroz krivični zakon FBiH; - Ilegalne migracije stanovništva, - Nedostatak kadra u Policijskoj upravi Ilidža, - Legislative ne prepoznaju asocijalno ponašanje mladih tzv. međuvršnjačko nasilje kroz krivični zakon FBiH (nije definisano kao krivično djelo), - KULTURA I SPORT - Financijske poteškoće – Ovisnost o proračunskim sredstvima i smanjenje finansijskih resursa za podršku mladima. - Pad interesa mladih za sport i kulturu (sveprisutna orijentacija mladih na digitalne tehnologije, društvene mreže i virtualne igre umjesto na fizičke aktivnosti.) - Nedostatak motivacije za angažman u zajednici – Mladi mogu biti manje zainteresirani za aktivno učešće u društvenim i kulturnim projektima. - Socijalna isključenost – Mogućnost da neki mladi, posebno iz socijalno ugroženih grupa, budu isključeni iz mogućnosti za bavljenje sportom i kulturom zbog socio-ekonomskih razloga. - Kriza identiteta i kulturnih vrijednosti – Potreba za balansiranjem između očuvanja kulturnih tradicija i adaptacije na moderne trendove, što može stvoriti konflikte kod mladih. - Ne postoji strategija razvoja amaterskog i profesionalnog sporta. AKTIVNO SUDJELOVANJE MLADIH U ZAJEDNICI: - Odlazak mladih iz zajednice, (nezaposlenost, politička neizvjesnost, nedostatak znanja i iskustava koja su konkurentna na tržištu rada, bezbjednosna situacija - Pasivnost mladih što uzrokuje manju zainteresiranost za aktivizam i učešće u projektima, - Nepredviđene društvene i ekonomske krize – mogući izazovi u realizaciji projekata zbog nestabilne situacije. - Izostanak dugoročnog planiranja.
--	---

- Općina nudi fondove za mlade, stipendije, neformalne obuke, - Kreiranje strategije prema mladima – Aktivno učešće u izradi Strategije i Akcionog plana za mlade 2025-2029, - Povećanje digitalne prisutnosti – aktivniji rad na društvenim mrežama i bolja komunikacija s mladima, - Aplikacija na domaće i međunarodne projekte – Prilika za dodatno finansiranje i veći utjecaj. - Organizacija novih događaja i radionica – Prilika da se privuče veći broj mladih kroz zanimljive i korisne aktivnosti. MOBILNOST I INFORMISANJE MLADIH: - Povećanje angažmana mladih u kreiranju sadržaja – Uključivanje mladih može poboljšati njihovu informisanost - Unapređenje saobraćajne infrastrukture – Rad na poboljšanju javnog prevoza i biciklističke infrastrukture može povećati mobilnost mladih unutar općine, - Bolja promocija lokalnih i međunarodnih prilika za mlade, - Organizovanje kampanja i info-dana o stipendijama, programima razmjene i poslovnim mogućnostima, - Razvoj javnih prostora za mlade – Kreiranje “coworking” prostora i omladinskih centara gdje bi se mladi mogli okupljati i razmjenjivati ideje.	MOBILNOST I INFORMISANJE MLADIH: - Nedovoljno interesovanje mladih za informisanje / informacije su dostupne ali mladi nisu motivisani da ih aktivno traže i koriste. - Brza digitalna transformacija -ako se ne prate trendovi u digitalnoj komunikaciji, mladi mogu preći na druge platforme koje nisu dovoljno zastupljene u lokalnim inicijativama. - Ako se ne poboljša mobilnost i pristup ključnim informacijama, mladi će sve češće tražiti prilike izvan općine i države. - Ekonomska situacija – Ako mladi nemaju pristup finansijski dostupnim opcijama za prevoz, putovanja i edukaciju, njihova mobilnost će ostati ograničena.
--	---

Izvor: Koordinaciono tijelo i radne grupe.

2.1. Situaciona analiza

Općina Ilidža je jedna od devet administrativnih jedinica koje čine Kanton Sarajevo (KS) i smještena je u podnožju planine Igman gdje graniči sa općinama Hadžići, Trnovo, Novi Grad, Visoko, Ilijaš, Kiseljak, te sa Republikom Srpskom („RS“) sa južne strane. Iako formalno nije dio gradske sredine, Ilidža se smatra sastavnim djelom urbanog područja grada Sarajeva.

Ukupna površina općine je oko 149,50 km² a broj stanovnika, po popisu iz 2013.g. iznosi 66.730 (2013). Prema procjenama Zavoda za informatiku i statistiku KS za 2020. godinu 70.887 stanovnika odnosno 16,8% od ukupne populacije KS (421.555 stanovnika) živi na području općine Ilidža.

Ilidža se sastoji od ukupno 12 naselja, od čega 11 čine ruralna naseljena mjesta Krupac, Jasen, Zoranovići, Vlakovo, Zenik, Rakovica, Kakrinje, Kobiljača, Vela, Buhotina i urbano naseljeno mjesto Ilidža. Mjesne zajednice općine su: Butmir, Donji Kotorac, Sokolović Kolonija, Hrasnica I, Hrasnica II, Ilidža Centar, Lužani, Vreoca, Vrelo Bosne, Blažuj, Rakovica, Osjek, Otes, Stup, Stup II i Stupsko Brdo.¹⁰

Ilidža ima i značajan turistički potencijal a ponuda je bazirana uglavnom na prirodnim resursima i prirodnim ljepotama čemu u prilog ide Vrelo Bosne i blizina planine Igman koji privlače veliki broj turista a unutar Spomenika prirode „Vrelo Bosne“ nalaze se prirodne vrijednosti Velika aleja, izletište Stojčevac te Banjski park Ilidža. Na području općine smješteno je više turističkih i smještajnih kapaciteta te veliki broj značajnih objekata kulturno-historijskog naslijeđa, koji uključuju: Rimski most na Plandištu, što je kameni most iz Osmanskog perioda, arheološki lokalitet Vrutci sa ostacima predromaničke crkve i nekropole stećaka, spomenik obelisk u Osjeku koji je podignut u znak sjećanja na Igmanski marš, zatim austrougarske vile u Velikoj aleji i zgradu Šumarske škole. Bogato kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Ilidža uvršteno je na listu evidentiranih, prethodno zaštićenih spomenika kulturne i prirodne baštine u evidencijama KS.

Prema posljednjem izračunu indeksa razvijenosti za 2024. godinu (publikacija Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH 2024.¹¹) koju je uradio Federalni zavod za programiranje razvoja, Kanton Sarajevo je klasifikovan u prvu kategoriju sa indeksom od 2,02 i jedini je kanton koji je bio klasifikovan u ovu kategoriju. Na kantonalnom nivou, 7 općina je svrstano u prvu kategoriju po stepenu razvijenosti pri čemu je Općina Ilidža sa indeksom razvijenosti 1,42 klasifikovana u prvoj kategoriji kao četvrta po redu.

Općina Ilidža, kao poslovno okruženje još uvijek nema adekvatnu podršku u promociji i razvoju poduzetništva. Strategijom razvoja Općine potvrđena je neophodnost jačanju sistema podrške preduzetničkim aktivnostima kroz unapređenje administrativnih aktivnosti, definisanje finansijskog okvira, smanjenje parafiskalnih nameta, te ostalih aktivnosti od značaja za jačanje preduzetničkih djelatnosti.

U Tabeli 2. prikazana je detaljnija struktura populacije mladih u Ilidži U okviru istraživanja položaja i potreba mladih koje se odvijalo na terenu metodom slučajnog uzorka je anketirano 385 osoba u dobi između 15 i 30 godina, a koje žive na području koje pripada Općini Ilidža.

¹⁰ Općina Ilidža - Mjesne zajednice. opcinailidza.ba. pristupljeno 19. augusta 2024.

¹¹ Publikacija Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH 2024., dostupno na <https://fzpr.gov.ba/files/Socioekonomski%20pokazatelji%20po%20općinama/Socioekonomski%20pokazatelji%20po%20općinama%20FBiH%202024.pdf>; pristupljeno 11.11.2025.g.

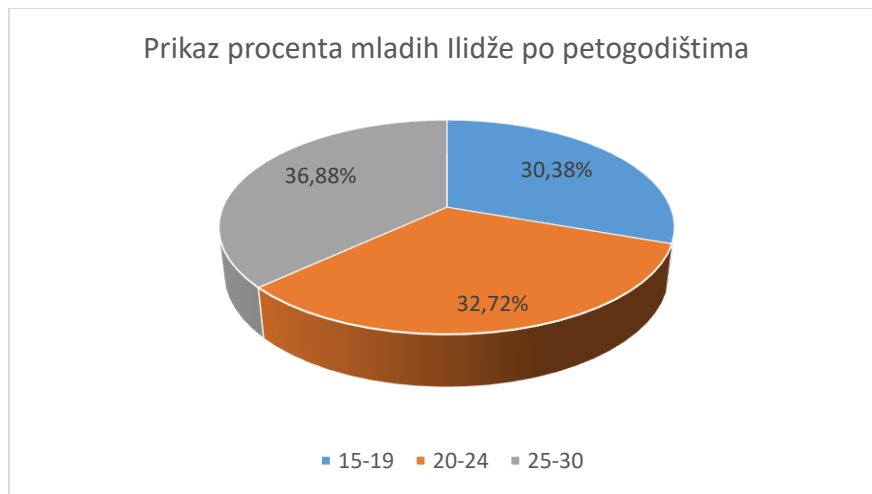
Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Ilidži

	Broj ispitanika	Cijeli uzorak	Gradsko	Vangradsko
Spol	Muškarci	48,3%	84,5%	15,59%
	Žene	51,6%	78,4%	21,6%
Bračni status	Neudana/Neoženjen, ne živi s partnerom	81,8%	81,6%	18,4%
	Razvedena/ Razveden	1,0%	100,0%	0,0%
	Udana/Oženjen	9,4%	72,2%	27,8%
	Zajednički život. Nisu u braku, ali žive s partnerom	3,4%	92,3%	7,7%
	Ne želi odgovoriti	3,6%	92,9%	7,1%
Radni status	Nezaposlen	36,9%	62,7%	37,3%
	Povremeno zaposlen - freelancer	9,4%	38,9%	61,1%
	Pripravnik/stažist/specijalizant	2,1%	87,5%	12,5%
	Samozaposlen	2,3%	22,2%	77,8%
	Volonter	4,9%	78,9%	21,1%
	Zaposlen - puno radno vrijeme	38,7%	42,3%	57,7%
	Zaposlen na pola radnog vremena	3,9%	40,0%	60,0%
	Ne želi odgovoriti	1,8%	42,9%	57,1%
Broj članova u domaćinstvu	1	4,9%	84,2%	15,8%
	2	9,9%	84,2%	15,8%
	3	25,2%	80,4%	19,6%
	4	38,4%	85,1%	14,9%
	5	14,5%	71,4%	28,6%
	6+	7,1%	77,8%	22,2%

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U Ilidži je prema Popisu iz 2013. živjelo 66.730 stanovnika, od toga je mladih bilo 15.657, što čini 23,46% od ukupne populacije. Udio mladih u općoj populaciji na nivou FBiH je oko 21,5%.¹²

Grafik 1. Prikaz procenta mladih sa Ilidže po petogodištima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada govorimo o Općini Ilidža, na osnovu popisnih podataka možemo zaključiti da je sa populacijom 23,46% iznad prosjeka u FBiH po udjelu mladih u općoj populaciji. Nakon sprovedenog istraživanja među mladima, analiza bračnog statusa pokazuje da je najviše neoženjenih/neudanih mladih osoba, odnosno 81,8% dok je mladih koji su u braku 27,8%. Prema broju članova u domaćinstvu, najviše mladih živi u četveročlanim domaćinstvima, odnosno 38,4%, 25,2% u domaćinstvima sa tri člana, a 14,5% mladih živi u domaćinstvima sa 5 članova.

Kad je u pitanju radni status, nezaposleno je više od trećine mladih, odnosno 36,9%. Prema vlastitoj izjavi i procjeni, skoro trećina mladih zaposlena je na puno radno vrijeme, odnosno 38,7%. Podatak o nezaposlenosti mladih treba uzeti sa rezervom jer je prikazani procent (ne)zaposlenosti izračunat na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definiše kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji. Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada „nacрно“ i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizna stopa nezaposlenosti mladih u nekoj lokalnoj zajednici. Ipak, nezaposlenost mladih i dalje se procjenjuje visokom u odnosu na radno aktivno stanovništvo.

¹² Agencija za statistiku BiH [online] Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 17.9. 2024].

✓ Minimum mjera u radu s mladima

U procesu ispunjavanja minimuma mjera na planu rada s mladima Općina Ilidža postiže sljedeće rezultate:

1. Općina Ilidža nije osigurala prostor za mlade, a kako je to definisano Zakonom o mladima. Ilidža nema omladinski centar ili prostor u kojem se svakodnevno provode programske aktivnosti za mlade. Od 2022. do 2024. godine većina aktivnosti iz Strategije prema mladima realizovala se u prostoru Obrazovno-raznodnog centra za mlade „SPAJALICA“ koji iako nije bio adekvatan prostor za mlade, predstavljao je jedini prostor u kojem su se mladi mogli okupljati i kvalitetno provoditi svoje slobodno vrijeme. Od 2024. Spajalica je prestala sa radom, tako da Općina Ilidža trenutno nema nikakav Centar ili prostor osposobljen za slobodno vrijeme mladih, provedbu aktivnosti, edukaciju, kreativan rad ili druge vrste aktivnosti koje mladi mogu primjenjivati u svoje slobodno vrijeme.
2. Općina Ilidža ima Budžet za mlade kao poseban budžetski kod (6-614116 - *Budžet za mlade-Implementacija strategije prema mladima*). Budžetom se dodatno izdvajaju sredstva za projekte za mlade, stipendije za učenike i studente, poticaj istaknutim studentima i učenicima, poticaj za mlade umjetnike i kreativce, sufinansiranje prevoza učenika, podrška mobilnosti mladih u svrhu usavršavanja, umrežavanja i takmičenja, stambeno zbrinjavanje mladih, te obezbjeđuje transfer neprofitnim organizacijama koje kreiraju aktivnosti neformalnog obrazovanja za mlade. Finansiraju se i aktivnosti u oblasti sporta i kulture u okviru kojih su aktivni i mladi a obezbjeđeno je i finansiranje i sufinansiranje najboljih poslovnih planova u okviru razvoja poduzetničke inicijative mladih
3. Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade Općine Ilidža nadležna je za pitanja mladih;
4. Općina u Budžetu ima stavku koja se odnosi na grant za omladinske projekte;
5. Općina Ilidža ima službenika za mlade koji je zaposlen i koji obavlja poslove koji se odnose na mlade;
6. Imenovana je Komisija za obrazovanje, kulturu, sport i mlade. Vijeće mladih Ilidža nema svoje predstavnike u ovoj Komisiji.
7. Za potrebe izrade Strategije prema mladima Općine Ilidža imenovano je Koordinaciono tijelo i radne grupe. U radne grupe su imenovani i predstavnici Vijeća mladih Ilidža;
8. Općina Ilidža je u partnerstvu sa Institutom uradila istraživanje o položaju i potrebama mladih. Analiza ovog istraživanja je predstavljala osnov za izradu Strategije prema mladima;
9. Općina Ilidža podržava rad Vijeća mladih Ilidža kroz izdvajanja u Budžetu koja se nude kroz Javni poziv za dodjelu sredstava za projekte. Vijeće mladih je aktivno i provodi aktivnosti i projekte sa mladima na području općine.

Zakon o mladima FBiH u članu 14. propisuje minimum mjera na planu rada s mladima, a koji uključuju:

„1. osiguranje prikladnog prostora za mlade, rad s mladima i omladinske aktivnosti, kao i osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;

2. osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine, grada ili kantona;

3. određivanje nadležne općinske, odnosno gradske službe za pitanja mladih;

4. osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade dodjeljujući ih putem javnog poziva s kriterijima, u skladu s evropskim principima u radu javnih uprava;

5. profesionalni razvoj i usavršavanje službenika/ce za mlade te jačanje kapaciteta svih onih koji se bave radom sa mladima i omladinskim aktivnostima;

6. osnivanje komisije za mlade pri gradskom/općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela, odnosno pri skupštini kantona, koja će se u okviru svoje nadležnosti baviti pitanjima mladih, a u čijem radu će učestvovati predstavnici općinskog, odnosno kantonalnog vijeća mladih;

7. uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima, u čijem će radu učestvovati predstavnici vijeća mladih ili omladinskih udruženja;

8. istraživanje ili podršku istraživanju

2.1.1. Obrazovanje mladih

Formalno i neformalno obrazovanje predstavljaju osnovu svakog društva i bitnu komponentu za razvoj mladih jer kroz ove procese stiču znanja i vještine koje će im biti potrebne pri pristupanju tržištu rada i pronalasku zaposlenja. Obrazovanje predstavlja temelj svakog društva i ključni faktor u osnaživanju mladih, jer kroz obrazovanje stiču znanja, vještine i kompetencije neophodne za aktivno učešće na tržištu rada i u društvu u cjelini. Ipak, obrazovni sistem u Federaciji BiH suočen je s brojnim izazovima, dodatno složenim zbog kompleksne strukture vlasti i podjele nadležnosti. Nastavni planovi i programi često ne prate savremene društvene i tehnološke tokove, što dovodi do raskoraka između obrazovanja i stvarnih potreba tržišta rada. Uslovi rada u obrazovnim institucijama, kako za učenike tako i za nastavno osoblje, nerijetko su neadekvatni. Kao odgovor na te nedostatke, mladi sve češće pristupaju neformalnim oblicima obrazovanja kako bi stekli dodatne vještine i kompetencije. Međutim, institucionalna podrška ovim programima još uvijek nije sistemski razvijena. Stoga je nužno osigurati sveobuhvatan, koordiniran pristup obrazovanju na svim nivoima vlasti, s ciljem modernizacije obrazovnih sadržaja, poboljšanja uslova rada i jačanja veza između obrazovanja i tržišta rada, kako bi se mladima omogućio kvalitetan razvoj i konkurentnost u savremenom društvu.

2.1.1.1. Pravni i institucionalni okvir

Prema Ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine oblast obrazovanja je u isključivoj nadležnosti kantona Federacije BiH, entiteta Republika Srpske, i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Svaka od ovih administrativnih jedinica ima vlastite zakone iz oblasti obrazovanja i budžet za obrazovanje te pored toga svaka zasebno uređuje obrazovnu i udžbeničku politiku.

Formalno obrazovanje u Bosni i Hercegovini i Federaciji BiH je regulirano Zakonskom regulativom koju čine:

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini;
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini i
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Odgovornost za osiguranje prava na obrazovanje je jedna od ključnih nadležnosti nivoa Federacije BiH. Prema zakonskim odgovornostima u oblasti obrazovanja, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke koordinira aktivnosti sa kantonima.

Kantoni u skladu sa ustavnim nadležnostima donose i usvajaju kantonalne zakone i propise o pitanjima iz obrazovanja te finansiraju obrazovanje. Obrazovni sistem u BiH se finansira iz entitetskih, kantonalnih i općinskih budžeta tako da postoji ogromna diskrepancija u iznosu sredstava za različite institucije i u različitim kantonima i lokalnim zajednicama.

Propisima u oblasti obrazovanja različito se reguliraju nadležnosti lokalnog nivoa u obrazovnom sektoru. To se odnosi na organizovanje obrazovnog procesa, održavanje školskih objekata, učešće u kreiranju dijela nastavnog plana i programa bitnog za lokalnu zajednicu, pa i finansiranje obrazovanja. Iako su nekim općinama date šire nadležnosti, zbog nedostatka finansijskih sredstava one se često i ne izvršavaju.

S obzirom da je Ustavom FBiH propisano da su kantoni nadležni za donošenje svojih zakonskih akata iz oblasti obrazovanja, u Kantonu Sarajevo, kada govorimo o obrazovanju mladih, u primjeni su sljedeći zakonski akti koji reguliraju ovu oblast:

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 27/24) kojim se uređuje obavljanje djelatnosti odgoja i obrazovanja u osnovnoj i srednjoj školi u Kantonu Sarajevo;
- Zakon o udžbenicima u Kantonu Sarajevo (Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 31/19, 34/20, 33/21)
- Zakon o obrazovanju odraslih KS („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 40/15) i Zakon o izmjenama i dopunama zakona o obrazovanju odraslih („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 40/20);

- Zakon o visokom obrazovanju ("Sl. novine Kantona Sarajevo", broj 36/22) kojim se utvrđuje sistem, djelatnost, vrste i principi visokog obrazovanja; opća pitanja u vezi s vrstama i ciklusima studija i diplomama koje se izdaju; položaj, organizacija i djelovanje visokoškolskih ustanova; strategija razvoja i finansiranje visokog obrazovanja; status, prava i obaveze studenata; status, prava i obaveze akademskog osoblja i drugih zaposlenih na visokoškolskim ustanovama; akademski integritet; Savjet ministarstva za visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo; obaveze i prava Kantona Sarajevo u visokom obrazovanju; nadzor organa Kantona Sarajevo nad radom visokoškolskih ustanova i druga pitanja od značaja za visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo.
- Zakon o visokom obrazovanju izmjene i dopune („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj: 28/25).
- Zakon o prosvjetnoj inspekciji („Sl. novine Kantona Sarajevo broj 9/2000);

Osim navedenih zakona, oblast obrazovanja u Kantonu Sarajevo uređena je i setom kantonalnih pravilnika, kodeksa, standarda i smjernica koje je propisalo Ministarstvo i/ili Vlada Kantona.

Ministarstvo civilnih poslova BiH nadležno je za obrazovanje na nivou BiH, te je od 2003. godine zaduženo za koordinacijske aktivnosti u sektoru obrazovanja u BiH. U skladu sa odredbama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo je odgovorno i za koordinaciju i razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, uz konsultiranje s drugim nadležnim ministarstvima.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke nema izvorne nadležnosti u oblasti obrazovanja, nego se bavi saradnjom i koordinacijom sa kantonima. Prema Ustavu Federacije BiH predviđeno je da kantonalna ministarstva obrazovanja imaju isključivu i nedjeljivu nadležnost za obrazovanje u FBiH koja, između ostalog, pripremaju, izrađuju i usvajaju obrazovnu politiku, relevantne zakonske i podzakonske akte te su odgovorna za finansiranje obrazovanja.

U Kantonu Sarajevo za oblast obrazovanja nadležno je Ministarstvo za odgoj i obrazovanje¹³ te Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje pored sekretarijata i administrativnih službi čine Sektor za predškolski, osnovni odgoj i obrazovanje; Sektor za srednje obrazovanje i obrazovanje odraslih; Sektor za saobraćaj i edukaciju; Sektor za ekonomske i finansijske poslove i Sektor za strateško upravljanje i nadzor nad radom ustanova.

Sektor za srednje obrazovanje i obrazovanje odraslih kreira i provodi politike srednjeg obrazovanja i obrazovanja odraslih, upravlja procesima osnivanja i rada ustanova, razvija dualno obrazovanje, standarde zanimanja i kvalifikacija, nastavne planove i međunarodnu saradnju. Osigurava kvalitet obrazovanja, vodi registre i baze podataka, organizuje obrazovne planove i programe, te rukovodi administrativnim i upravnim procedurama vezanim za upis, nostrifikaciju, stručne ispite i imenovanja u obrazovnom sistemu.

Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade vrši upravne, stručne i druge poslove utvrđene zakonom, koji se odnose na nadležnosti Kantona Sarajevo u oblasti visokog obrazovanja i nauke. Poslovi iz djelokruga Ministarstva za nauku, visoko obrazovanje i mlade vrše se u okviru 4 osnovne organizacione jedinice:

- a) Sektor za nauku;
- b) Sektor za visoko obrazovanje;
- c) Sektor za mlade;
- d) Sektor za finansijsko – računovodstvene poslove.

Pri tome Sektor za nauku, Sektor za visoko obrazovanje, Sektor za mlade i Sektor za finansijsko-računovodstvene obrazuju se bez unutrašnjih organizacionih jedinica. Propisima u oblasti obrazovanja različito se reguliraju nadležnosti lokalnog nivoa u obrazovnom sektoru, a to se prije svega odnosi na organizovanje obrazovnog procesa, održavanje školskih objekata, učešće u kreiranju dijela nastavnog plana i programa bitnog za lokalnu zajednicu, pa dijelom i finansiranje obrazovanja. Općine u Kantonu Sarajevo nemaju nadležnosti ni za jedan nivo obrazovanja.

¹³Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS, dostupno na <https://mo.ks.gov.ba/> (pristupljeno 15.5.2025.)

2.1.1.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih

Prema podacima sa zvanične web stranice Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo¹⁴, na području općine Ilidža djeluje deset javnih ustanova osnovnih škola i četiri privatne osnovne škole, uz Muzičku osnovnu školu. Što se tiče srednjih škola u općini Ilidža, javne ustanove su Četvrta gimnazija i Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije, a privatne srednje škole su Richmond Park International Secondary school i Richmond Park College. Visokoškolsko obrazovanje u ovoj općini bazirano je na privatnim visokoškolskim ustanovama, tako da djeluju Internacionalni univerzitet u Sarajevu, Internacionalni Burch univerzitet i Sarajevska škola za nauku i tehnologiju (SSST). Prema podacima Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS na području općine Ilidža djeluje 15 osnovnih škola, tako da postoji diskrepanca kada je u pitanju broj škola koji je objavio Federalni zavod za statistiku (FZS)¹⁵, prema kojem ima 14 osnovnih škola. U Tabeli 3 su podaci FZS o broju učenika u osnovnim školama.

Ista situacija je i sa brojem srednjih škola na Ilidži, gdje se na zvaničnoj stranici Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS nalazi 6 škola, dok su na Federalnom zavodu za statistiku prikazani podaci za četiri srednje škole. U priloženoj Tabeli 4 su podaci FZS o broju učenika u srednjim školama.

Tabela 3. Broj upisanih učenika u osnovnu školu

Školska godina		Broj škola	Osnovno obrazovanje		
			Broj upisanih učenika		
			Ukupno	Djevojke/djevojčice	1. razred (ukupno)
2020/2021.	Ilidža	14	6.922	3.408	773
	Kanton Sarajevo	96	38.043	18.679	4.485
2021/2022.	Ilidža	14	6.837	3.346	680
	Kanton Sarajevo	96	38.014	18.703	4.229
2022/2023.	Ilidža	14	6.659	3.232	717
	Kanton Sarajevo	96	38.048	18.629	4.352
2023/2024.	Ilidža	14	6.746	3.251	747
	Kanton Sarajevo	96	38.393	18.790	4.365

Izvor: Zavod za statistiku FBiH¹⁶

Od školske 2020/2021. do 2023/2024. ukupan broj učenika u ilidžanskim osnovnim školama smanjen je za 176, što je procentualno 2,5% manje osnovaca, podaci su Federalnog zavoda za statistiku. Kako je navedeno u

¹⁴ [Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo](#)

¹⁵ [Federalni zavod za statistiku - Obrazovanje](#)

¹⁶ [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](#)

prethodnoj Strategiji za mlade Općine Ilidža¹⁷, ukupan broj učenika u 2018/2019. iznosio je 7.068, što pokazuje da je u ovoj općini u 2023/2024. broj učenika manji za 322 u odnosu na tu školsku godinu (4,5%).

Što se tiče srednjih škola u općini Ilidža, javne ustanove su Četvrta gimnazija i Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije, a privatne srednje škole su Gimnazija „Richmond Park College“ Sarajevo i Međunarodna gimnazija "Richmond Park International Secondary School" i Školski centar "Mehmed Handžić". Prema podacima koji se mogu pronaći na web stranici Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo¹⁸, postoji još i privatna Srednja škola "Al Amel", koja radi po programu druge države.

Četvrta Gimnazija učenicima nudi dva smjera, i to Opći smjer i smjer Informacionih tehnologija. Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedija učenicima nudi sljedeće smjerove: web dizajn, multimedija, priprema (obrazovanje u segmentima štampe, grafičkog dizajna i upotrebu različitih softverskih programa), komercionalno područje, fotografija, štampa (tehnik), dorada, stoji na zvaničnoj internet stranici ove škole¹⁹. Međunarodna gimnazija "Richmond Park International Secondary School" je opća gimnazija u trajanju od četiri godine, a u trećem razredu učenici biraju jedan od četiri usmjerenja: jezičko, društveno, prirodno i matematičko-informatičko.²⁰

Tabela 4. Broj upisanih učenika u srednje škole na Ilidži i KS-u

Školska godina		Broj škola	Srednjoškolsko obrazovanje		
			Broj upisanih učenika		
			Ukupno	Djevojke/ djevojčice	1. razred (ukupno)
2020/2021.	Ilidža	4	986	467	254
	Kanton Sarajevo	40	14.750	7.358	3.921
2021/2022.	Ilidža	4	993	481	271
	Kanton Sarajevo	40	14.716	7.333	3.957
2022/2023.	Ilidža	4	1.044	524	283
	Kanton Sarajevo	41	14.770	7.450	3.996
2023/2024.	Ilidža	4	1.084	544	272
	Kanton Sarajevo	42	15.008	7.575	4.192

Izvor: Federalni zavod za statistiku²¹

Za razliku od osnovnog obrazovanja, Ilidža od 2020/2021. do 2024. bilježi kontinuiran rast ukupnog broja upisanih učenika u srednjim školama. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, 2020. bilo je 986 srednjoškolaca, a 2023. taj broj je iznosio 1.084, što je rast od 9,98%. Minimalan pad broja učenika zabilježen je u školskoj

¹⁷ [Strategija prema mladima Općine Ilidža \(2020-2024.\)](#)

¹⁸ [Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo](#)

¹⁹ [Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije](#)

²⁰ [Međunarodna gimnazija „Richmond Park International Secondary School“](#)

²¹ Federalni zavod za statistiku, podaci dostavljeni na zahtjev Instituta

2023/2024. u odnosu na prethodnu godinu i on iznosi 3,8%. Ipak, ako se uporedi broj učenika prvih razreda iz 2020/2021. sa 2023/2024. primjećuje se rast za 7,08%. U Kantonu Sarajevo prisutan je trend blagog rasta ukupnog broja učenika (1,7%), kao i učenika koji su tek upisali srednju školu (6,91%).

Iako u mnogim gradovima i općinama u BiH postoji trend da opada broj učenika koji pohađaju gimnaziju, na Ilidži to nije slučaj. Naime, od školske 2020/2021. do 2023/2024. Ilidža bilježi povećanje broja učenika u gimnaziji, i to za 19,8%. Isti slučaj je i u Kantonu Sarajevu gdje je u istom periodu veći broj učenika upisanih u gimnazije za 13,2%.

Podaci Federalnog zavoda za statistiku pokazuju blagi pad interesa za tehničko obrazovanje mladih u ovoj općini, i to za 5,41%. U KS-u broj učenika u tehničkim školama iz godine u godinu je, uglavnom, stabilan. Međutim, podaci FZS-a pokazuju da se smanjuje interes mladih za stručne/strukovne škole u Kantonu Sarajevo jer je broj učenika od školske 2022/2021. do 2023/2024. manji za 15,37%.

Tabela 5. Ukupan broj upisanih učenika prema vrsti škole

Srednjoškolsko obrazovanje								
Školska godina	Broj upisanih učenika prema vrsti škole							
		Ukupno	Djevojke/ djevojčice	Gimnazije	Umjetničke škole	Tehničke škole	Stručne/ strukovne škole	Vjerske škole
2020/2021.	Ilidža	986	467	598	0	388	0	0
	Sarajevski kanton	14.750	7.358	4.673	298	6.877	2.290	485
2021/2022.	Ilidža	993	481	610	0	383	0	0
	Sarajevski kanton	14.679	7.326	4.803	294	7068	1.921	465
2022/2023.	Ilidža	1.044	524	677	0	367	0	0
	Sarajevski kanton	14.770	7.450	5.103	299	6.817	1.963	460
2023/2024.	Ilidža	1.084	544	717	0	367	0	0
	Sarajevski kanton	15.008	7.575	5.294	320	6.859	1.938	454

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Po pitanju visokog obrazovanja, prema podacima Zavoda za statistiku Federacije BiH, broj studenata koji imaju prebivalište u općini Ilidža iz godine u godinu opada. Tako je 2020. sa Ilidže studiralo 2.870 mladih, a tri godine kasnije broj upisanih studenata se smanjio na 2.362 (17,7%). I nije to samo slučaj na Ilidži, nego u kompletnom Kantonu Sarajevo, gdje je 12,2% manje studenata. Pad broja mladih kojih studiraju zabilježen je u gotovo svim sarajevskim općinama.

Tabela 6. Studenti prema mjestu prebivališta

Kanton /	Broj upisanih studenata prema mjestu prebivališta
----------	---

Lokalna zajednica	2020/2021.	2021/2022.	2022/2023.	2023/2024.
Sarajevski kanton	18.072	17.470	16.855	15.866
Centar	3.114	2992	2.762	2.914
Hadžići	731	703	657	666
Ilidža	2.870	2.808	2.789	2.362
Ilijaš	624	583	581	602
Novi Grad	4.763	4.496	4.569	4.174
Novo Sarajevo	3.163	3.239	2.951	2.840
Stari Grad	1.574	1.490	1.432	1.280
Trnovo	58	50	65	57
Vogošća	1.175	1.109	1.079	971

Izvor: Zavod za statistiku FBiH

✓ Pregled finansijskih izdvajanja i aktivnosti Općine u oblasti obrazovanja

Općina Ilidža dodjeljuje stipendije za učenike i studenata. Stipendije su usmjerene na različite korisnike: talentovani učenici/student, djeca u stanju socijalne potrebe, djeca bez oba roditelja ili roditeljskog staranja, po sporazumu o stipendiranju učenika i studenata podržani su i mladi porijeklom iz Sandžaka²² a stipendiraju se i djeca sa statusom izbjeglice²³. U periodu 2022-2023-2024/25 akademska godina na ime stipendija realizovano je ukupno 1.283.585,60 KM (za 2022. g. realizovano je 272.735,60KM, za 2023. g. realizovano je 334.454,40 KM i u 2024. g. 676.395,60 KM)²⁴

Tabela 7. Brojčani prikaz dobitnika stipendija za tri školske godine

Kategorija	Školska 2022/23. godina	Školska 2023/24. godina	Školska 2024/25. godina
Talentovani učenici/studenti	373 (157 učenika, 216 studenata)	399 (201 učenik, 198 studenata)	453 (221 učenik, 232 studenta)
Djeca u stanju socijalne potrebe	165 (124 učenika, 41 student)	220 (174 učenik, 49 studenata)	229 (182 učenika, 47 studenata)

²² Pregled izvršenja Budžet Općine Ilidža za 2022.,2023. i 2024.;Konto 5-614324-11, Implementacija Sporazuma za stipendiranje učenika i studenata.

²³ Pregled izvršenja Budžet Općine Ilidža za 2022.,2023. i 2024; Konto 2-614239-13 - CRS-USC za školovanje djece sa statusom izbjeglice.

²⁴ Pregled Izvršenja Budžeta Općine Ilidža za 2022.,2023. i 2024. GODINU", Izvor: radno tijelo za izradu Strategije prema mladima Općine Ilidža.

Djeca bez oba roditelja ili roditeljskog staranja	47 (41 učenik, 6 studenata)	20 (14 učenika, 6 studenata)	44 (39 učenika, 5 studenata)
---	-----------------------------	------------------------------	------------------------------

Izvor: Matrica 1-Situaciona analiza; Radna grupa za obrazovanje i nauku mladih

Općina Ilidža nema program stipendiranja za studije deficitarnih znanja ali kroz program za stipendiranje redovnih studenata (I i II ciklus studija) podržava polaznike fakulteta grupacije tehničkih i medicinskih nauka sa prosječnom ocjenom najmanje 7,50 i ostalih fakulteta/akademija, sa prosječnom ocjenom najmanje 8,50.

Visina mjesečne stipendije za talentovane učenike i studente u školskoj 2024/2025 za učenike iznosila je 143 KM. Podržano je ukupno 221 učenika sa 31.603,00 KM. Što se tiče studenata, iznosi stipendija bili su različiti. Studenti prve godine dobili su po 165 KM mjesečno, dok su studenti druge, treće, četvrte, pete i šeste godine dobili po 187 KM, 198 KM, 209 KM i 220 KM, zavisno od kriterija koje su ispunjavali.

Pravo učešća u stipendiranju po ovom osnovu imali su učenici i studenti koji zadovoljavaju i ispunjavaju sljedeće osnovne kriterije, a to su: da su državljani Bosne i Hercegovine, da imaju prebivalište na području općine Ilidža, da su prvi put upisani kao redovni učenici javnih ustanova srednjih škola i redovni, studenti fakulteta/akademija (javne visokoškolske ustanove) članica Univerziteta u Sarajevu, redovni studenti javnih visokoškolskih ustanova koji ne postoje na Univerzitetu Sarajevo, a nalaze se na području Bosne i Hercegovine ili redovni učenici privatnih srednjih škola i redovni studenti privatnih visokoškolskih ustanova na području Kantona Sarajevo koji su na osnovu ostvarenih rezultata u znanju stekli pravo na stipendiranje školarine u iznosu od 100%.

Da bi ostvarili pravo na stipendiju, učenici prvog razreda srednjih škola morali su imati od šestog do devetog razreda osnovne škole najmanju prosječnu ocjenu 4,90 i primjerno vladanje. Učenici drugog, trećeg i četvrtog razreda srednjih škola i studenti visokoškolskih ustanova pravo na stipendiju stekli su ako su ostvarili sljedeći opći uspjeh:

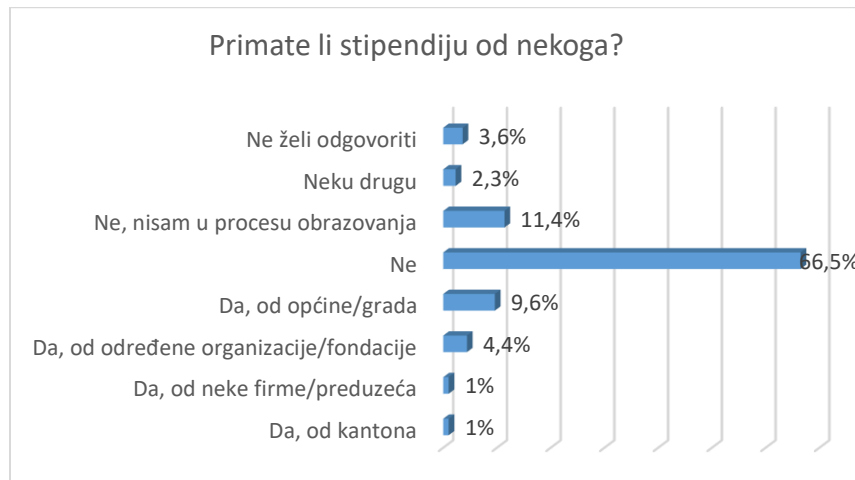
1. učenici drugog, trećeg i četvrtog razreda sa najmanjom prosječnom ocjenom 4,90 i primjernim vladanjem;
2. redovni studenti prve godine fakulteta/akademija sa najmanjom prosječnom ocjenom 4,90 i primjerenim vladanjem u završnom razredu srednje škole,
3. redovni studenti (I. i II. ciklus studija) fakulteta grupacije tehničkih i medicinskih nauka sa prosječnom ocjenom najmanje 7,50 i ostalih fakulteta/akademija, sa prosječnom ocjenom najmanje 8,50;
4. da nisu obnovili prethodnu godinu studija;
5. da po istom osnovu nisu ostvarili stipendiju od nekog drugog organa, institucije, javnog preduzeća ili fondacije.

Osim navedenih stipendija, Općina Ilidža prepoznaje i nagrađuje najbolje učenike i studente s ove općine. Novčane nagrade i zahvalnice krajem 2024. godine dobili su učenici koji su ostvarili zavidne rezultate na domaćim i međunarodnim takmičenjima u znanju. Uručeno je 112 diploma za 70 učenika, od kojih je 49 dobilo novčane nagrade.

U 2023. godini priznanje Zlatna značka ponijelo je troje studenata s područja općine Ilidža, dok je njih petero dobilo Srebrnu značku Univerziteta u Sarajevu. Zlatnim značkama Općina Ilidža dodijelila je po 1.500 KM, a Srebrnim po 1.100 KM. U 2024. godini podržano je ukupno 14 mladih od kojih je 13 bilo dobitnik Srebrene značke dok je jedan student bio dobitnik Zlatne značke. Općina je ove studente podržala sa iznosom od 1.200,00 KM za Zlatnu značku a 800,00 KM za Srebrnu.

Od mladih koji su anketirani u sklopu istraživanja, 9,6% je kazalo da prima stipendiju od Općine. Od Kantona Sarajevo stipendiju prima 1% ispitanih, od nekog preduzeća 1%, dok od određene organizacije stipendiju, prema njihovim tvrdnjama, prima 4,4% mladih. Neku drugu stipendiju od ponuđenih opcija odgovorilo je da prima 2,3% mladih. Nikakvu stipendiju ne prima 66,5% ispitanika.

Grafik 2. Stipendiranje mladih

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Pored stipendija i nagrada Općina takođe podržava mlade kroz sufinansiranje projekata škola, podršku u opremanju kabineta informatike, podršku projektima iz oblasti obrazovanja koje realizuju omladinske i druge nevladine organizacije i udruženja. Škole organizuju različite edukacije samostalno, kao i u saradnji sa nevladinim sektorom koji omogućavaju mladima neformalno obrazovanje. U referentnom periodu podrška projektima škola iznosila je 40.544,25 KM. Neformalno obrazovanje je usmjereno na vještine pisanja projekata, razvoja komunikacijskih i drugih socijalnih vještina, upotrebu vještačke inteligencije i drugih informacijskih tehnologija u svakodnevnom životu, poduzetništvo i konzumerizam, prevenciju svih oblika neprihvatljivog ponašanja, prevenciju svih oblika ovisnosti. U referentnom periodu Općina je podržala neformalno obrazovanje mladih u visini od 211.100,00 KM kroz transfer neprofitnim organizacijama za obrazovanje mladih.

Javni pozivi za (su)finansiranje projekata za mlade iz Budžeta Općine Ilidža (2022., 2023. i 2024. godina) odnose se na projektne prijedloge koji se moraju nalaziti u jednoj od sljedećih oblasti: neformalna edukacija (programi iz oblasti omladinskog aktivizma, kursevi stranih jezika, edukacija u cilju poticanja omladinskog poduzetništva i zapošljavanja mladih i dr.), aktivnosti koje promovišu odgovoran odnos prema prirodi, izgradnja i razvoj lokalne zajednice (aktivnosti koje potiču na veće učešće mladih u razvoju lokalne zajednice, ravnopravnost spolova, promovisanje volonterizma i timskog rada, informisanost i mobilnost mladih).

U Ilidži su u referentnom periodu bili aktivni i programi prekvalifikacije i dokvalifikacije uz podršku Općine u vrijednosti od 20.740,00 KM.

Općina podržava mlade u školovanju i kroz izdvajanje sredstava za reformu obrazovanja u dijelu inkluzivne nastave (16.0110,00 KM za period 2022., 2023., 2024.) a takođe i kroz obezbjeđenje prijevoza za učenike sa poteškoćama u kretanju (297.123,93 KM) te za učenike koji stanuju u naseljima gdje je povezanost javnim saobraćajem slabija (MZ Stup, MZ Vreoca; 239.148,92 KM)

Općina nema program izgradnje karijera mladih u smislu spajanja studenata sa firmama u cilju stipendiranja i/ili zaposlenja ali bi se o ovome moglo razmišljati. Općina nije kreirala program volontiranja za mlade ljude koji bi uz studiranje mogli i volontirati ali intenzivno podržava mlade u stjecanju prvog radnog iskustva. Putem javnog poziva dodjeljuju se sredstva planirana Budžetom za prijem lica visoke stručne spreme (VSS) bez radnog iskustva na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa u Općini Ilidža. U referentnom periodu na ovaj je način podržano 134 mladih kroz osigurano stručno osposobljavanje. U 2022. godini podržana su 44 mlade osobe, u 2023. godini 45 mladih, te u 2024. godini 45.

Saradnja obrazovnih ustanova sa institucijom se ogleda u organizaciji općinskih takmičenja za osnovne škole na području Općine Ilidža. Međusobna saradnja je prisutna također i u organizaciji ekskurzija učenika osnovnih škola, sufinansiranju projekata škola kao i u novčanim nagradama za učenike i sportiste za postignute rezultate na kantonalnom, federalnom, državnom i međunarodnom rangju takmičenja.

Obrazovne ustanove su referentom periodu (2022.-2024.) bile povezane sa centrom za edukaciju mladih-SPAJALICA u kojoj su provđene različite vrste aktivnosti iz oblasti neformalnog obrazovanja kroz edukacije, treninge i seminare o različitim temama.

Općine Ilidža je također pokrenula i proces izgradnje osnovne škole u ilidžanskom naselju Stup. Zajedničkim ulaganjem Općine Ilidža i KS djeca u naselju Stup dobit će savremenu školu koja će odgovarati na sve njihove potrebe. Armirano-betonski radovi se privode kraju. Nakon što su završeni u suterenu, intenzivirani su zidarski radovi na svim etažama. U toku su pripreme za razvođenje mašinskih, elektro i instalacija vodovoda i kanalizacije. Podrumske prostorije su završene, a u toku su pripreme za "zatvaranje" objekta, čime će se stvoriti optimalni uslovi za rad tokom zimskih mjeseci. Riječ je o jednom od najvažnijih kapitalnih projekata Općine Ilidža i KS, koji poprima svoj konačni izgled. Škola će, uz 12 općih kabineta, imati laboratorije za prirodne nauke i informatiku, savremenu biblioteku i čitaonicu, restoran, prostorije za produženi boravak i multifunkcionalnu salu. U okviru kompleksa bit će sportska dvorana s 500 sjedećih mjesta, ambulanta, mjesna zajednica.

Općina Ilidža pokrenula je obnovu vrtića u Lužanima s ciljem stvaranja sigurnijeg, kvalitetnijeg i poticajnog okruženja za najmlađe. Ovim projektom unapređuju se uslovi boravka djece kroz sanaciju i modernizaciju prostora, ali i jačanje kapaciteta predškolskog obrazovanja u lokalnoj zajednici. Obnova vrtića predstavlja ulaganje u budućnost i pokazuje posvećenost Općine Ilidža razvoju i dobrobiti djece i porodica u Lužanima. Uspješno su okončani radovi na mašinskim i elektroinstalacijama, dok su u toku završni keramički radovi. Objekt je dobio i uredan kanalizacioni priključak, a uskoro će biti riješen i priključak vode. Rekonstrukcijom će se kapacitet vrtića Lužani značajno povećati, što će omogućiti prijem više od 200 djece i doprinijeti smanjenju liste čekanja za upis u predškolske ustanove na području Općine Ilidža.

2.1.2. Rad, zapošljavanje i poduzetništvo

Zapošljavanje mladih predstavlja jedno od najvažnijih pitanja kada je riječ o njihovom položaju i perspektivi u društvu. Stabilno i dostojanstveno zaposlenje ne samo da omogućava ekonomsku nezavisnost mladih, već ima direktan utjecaj na kvalitetu života mladih, na odluke o osnivanju porodice, ostanku u lokalnoj zajednici i aktivnom doprinosu njenom društvenom razvoju. U kontekstu Bosne i Hercegovine, gdje je tržište rada nestabilno, a stopa nezaposlenosti mladih i dalje visoka u poređenju s evropskim standardima, prijelaz iz obrazovnog sistema u svijet rada za većinu mladih predstavlja ozbiljan izazov. Nedostatak praktične nastave, ograničene prilike za stažiranje i slaba povezanost između obrazovnih ustanova i firmama privrednog sektora doprinose stvaranju jaza između obrazovnih kvalifikacija i potreba tržišta rada.

Na lokalnom nivou, Općina Ilidža može igrati ključnu ulogu u unapređenju položaja mladih kroz stvaranje konkretnih prilika za zapošljavanje. Poseban značaj ima saradnja s privatnim sektorom, razvoj lokalnih programa stručnog osposobljavanja i podrška mladima u pokretanju vlastitih biznisa. Poduzetništvo mladih, predstavlja značajan potencijal za zapošljavanje i inovacije u zajednici. Biroi za zapošljavanje, kao i koordinacija sa relevantnim institucijama poput Ministarstva za rad, socijalnu politiku Kantona Sarajevo, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike te Federalnog zavoda za zapošljavanje, mogu dodatno osnažiti napore lokalnih zajednica kroz zajedničko djelovanje.

2.1.2.1. Pravni i institucionalni okvir

Oblast rada, zapošljavanja i samozapošljavanja u BiH uređena je zakonima o radu koji se primjenjuju u BiH i predstavljaju temeljne propise za navedene oblasti. Ustav Federacije BiH predviđa da su za socijalnu politiku nadležni federalna vlast i kantoni. U skladu s tim, Federacija BiH i kantoni imaju zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja, pa se određena pitanja iz te oblasti mogu urediti propisima na nivou kantona.

Zakon o radu Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 26/16, 89/18 i 44/22) regulira oblast rada i radnih odnosa, dok oblast zapošljavanja uređuje Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 41/01, 22/05 i 9/08). Zakonom o radu Federacije BiH utvrđuju se osnovni pojmovi i principi te definiraju najznačajnija pitanja iz oblasti radnog zakonodavstva, poput zaključivanja ugovora o radu, radnog vremena, plate, prestanka ugovora o radu i ostvarivanja prava i obaveza iz radnog odnosa. Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Federaciji BiH uređena su prava i obaveze Federacije BiH u utvrđivanju i provođenju ukupnih mjera kojima se pospješuju i unapređuju uvjeti za zapošljavanje, osnovni principi u posredovanju za zapošljavanje, materijalna i socijalna sigurnost nezaposlenih osoba za vrijeme privremene nezaposlenosti, finansiranje ukupne djelatnosti zapošljavanja i druga pitanja, poštujući nadležnosti kantona i njihove različitosti.

Oblast zapošljavanja mladih regulirana je u određenom dijelu i Zakonom o mladima Federacije BiH, gdje se propisuje obaveza nadležnog ministarstva u Federaciji BiH za kreiranje federalnih grantova i transfera s namjenom podrške zapošljavanju mladih i podrške omladinskom poduzetništvu, a posebno mladima bez iskustva.

Ministarstvo civilnih poslova BiH je nadležna institucija za oblast rada i zapošljavanja na nivou države BiH. U sklopu ovog Ministarstva djeluje Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije i ima koordinirajuću ulogu u oblasti rada i zapošljavanja. Dodatno na nivou BiH je formirana i Agencija za rad i zapošljavanje BiH.

U Federaciji BiH odgovornost za zapošljavanje dijele Vlada Federacije Bosne i Hercegovine i kantoni. Institucije nadležne za pitanja rada i zapošljavanja na entitetskom nivou su:

- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike;
- Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta;
- Federalni zavod za zapošljavanje;
- Federalna uprava za inspekcijske poslove i
- Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

Za oblast rada, zapošljavanja i samozapošljavanja na području Kantona Sarajevo nadležni su:

- **Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo** (Nosilac je kantonalne politike u oblasti rada i zapošljavanja. Donosi propise i provodi mjere aktivne politike zapošljavanja.)
- **Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo (SZZKS)** (Provodi mjere aktivne politike zapošljavanja npr. javni pozivi za zapošljavanje, obuke, pripravnički staž, subvencije za samozapošljavanje). Pored toga evidentira nezaposlene osobe i povezuje ih s poslodavcima. Daje savjetodavne usluge i podršku samozapošljavanju.
- **Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo** (Nadležno za podršku razvoju poduzetništva, uključujući start-up podrške i programe za mlade preduzetnike. Učestvuje u realizaciji mjera za razvoj samozapošljavanja.)
- **Federalni zavod za zapošljavanje**, u saradnji sa kantonalnim službama. (Finansira dio programa zapošljavanja i samozapošljavanja kroz javne pozive koji se realizuju preko kantonalnih službi.)

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba FBiH utvrđeno je da posrednici u zapošljavanju mogu biti javni zavodi za zapošljavanje (Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe zapošljavanja) te privatne agencije. Uvjeti i način obavljanja djelatnosti posredovanja u zapošljavanju privatnih agencija utvrđeni su Uredbom o privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 28/09, 43/11 i 36/18).

Djelatnost Javne ustanove “Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo” određena je Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba (2001. godina) i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba (2005. i 2008. godina), te Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Kantonu Sarajevo (2004. godina). Ova služba svoju djelatnost obavlja kroz ispostave – biroe koji djeluju na teritoriji općina: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža, Vogošća, Hadžići, Ilijaš i Trnovo.

Javna ustanova “Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo” Sarajevo, organizuje prikupljanje, razmjenu i objavljivanje podataka o zaposlenim osobama, koje traže promjenu zaposlenja, kao i druge podatke koji mogu biti od značaja za obavljanje osnovne djelatnosti službe za zapošljavanje. Služba za zapošljavanje periodično obavlja ocjenjivanje tržišta rada prema instrukcijama Federalnog zavoda u cilju prikupljanja podataka i pružanja informacija o kretanjima na tržištu rada. Misija Službe je da provodi utvrđene mjere radi poboljšanja uvjeta za posredovanje u zapošljavanju, da prati i ažurira podatke o nezaposlenima, osigura odgovarajuću materijalnu i socijalnu sigurnost nezaposlenim osobama, realizira programe i mjere aktivne politike zapošljavanja profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije, obezbijedi ostvarivanje zakonskih prava po osnovu privremene nezaposlenosti kao i da informira zainteresirane strane o stanju u oblasti zapošljavanja. U biroima rada vrše se poslovi posredovanja u zapošljavanju, socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, vođenje evidencije u skladu sa Pravilnikom o vođenju evidencija o nezaposlenim osobama, saradnja sa socijalnim partnerima i poslodavcima, realizacija po Programima aktivne politike zapošljavanja (APZ)²⁵, kreiranje baze poslodavaca, kao i pojedinačno i

²⁵ Usvojeni programi aktivne politike zapošljavanja za 2024. godinu, dostupno na: <https://www.fzz.ba/ID:C-929;JSESSIONID=dd288e45-8fbc-4927-8fe5-2a6b999ea8d5>, (pristupljeno 8.4.2025.)

grupno informisanje nezaposlenih osoba. Posredovanje u zapošljavanju se manifestuje kroz animiranje poslodavca, profesionalni odabir, profesionalno usmjeravanje, profesionalnu rehabilitaciju, organizaciju stručnog osposobljavanja i drugih posebnih obrazovnih programa.

Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH propisuje i donošenje programa i planova razvoja jedinice lokalne samouprave i stvaranje uvjeta za privredni razvoj i zapošljavanje. Navedenu nadležnost u okviru Općine Ilidža obavlja Služba za privredu i lokalni ekonomski razvoj. Služba je zadužena za praćenje privrednih kretanja, posebno u oblasti male privrede i samostalnog privređivanja sa prijedlogom mjera za rješavanje pitanja u toj oblasti kao i izrada informacija, analiza, izvještaja i drugih stručnih i analitičkih materijala iz oblasti privredne djelatnosti i djelokruga rada službe.

2.1.2.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih

U Kantonu Sarajevo broj nezaposlenih mladih 2024. godine iznosio je 9330 od čega 979 nezaposlenih mladih u dobi od 15 do 19 godina 3.077 mladih u dobi od 20 do 24, a nezaposlenih mladih u dobi od 25 do 29 godina bilo je 5.274.

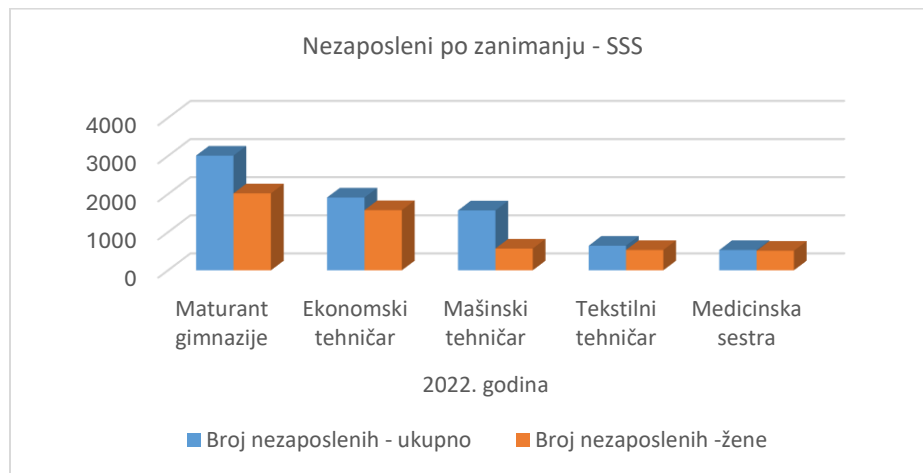
Tabela 8. Broj nezaposlenih mladih u KS-u u 2024.

Kanton / Lokalna zajednica	Broj nezaposlenih mladih			
	Ukupno	15-19	20-24	25-29
Kanton Sarajevo	9.330	979	3.077	5.274
Centar	1.070	102	328	640
Hadžići	909	123	427	359
Ilidža	1.563	158	541	864
Ilijaš	709	90	240	379
Novi Grad	2.523	253	872	1.398
Novo Sarajevo	1.089	85	300	704
Stari Grad	812	74	270	468
Trnovo	65	9	24	32
Vogošća	677	85	230	362

Izvor: JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo"²⁶

²⁶ Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo

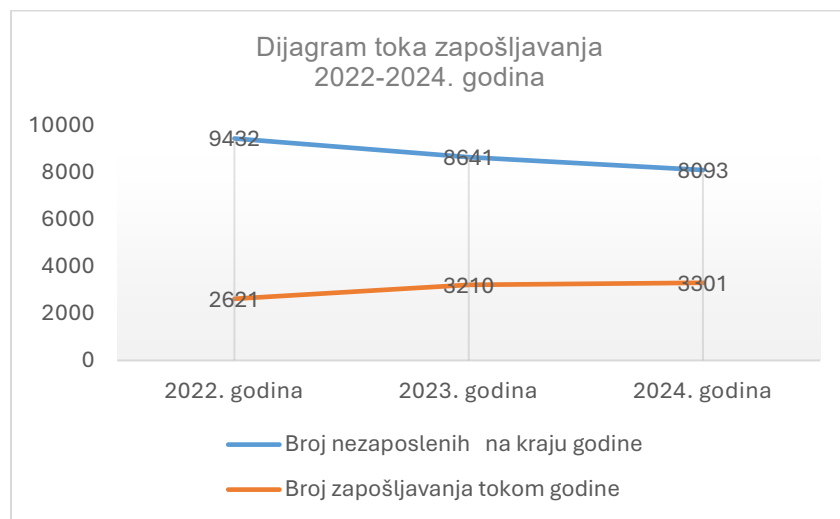
Grafik 3: Najbrojnija zanimanja na evidenciji Služe za zapošljavanje KS – 2022. godina

Izvor: Radna grupa za rad, zapošljavanje, samozapošljavanje i poduzetništvo mladih

Prema evidenciji Službe za zapošljavanje KS u 2022. godini maturant gimnazije i ekonomski tehničar su bila najbrojnija SSS zanimanja u pogledu nezaposlenosti a isti se trend nastavio i u 2023. g. navedeno ukazuje da je potrebno intenzivirati programe prekvalifikacije što potražuje povećanje finansijskih sredstva i veću promociju ovih programa među mladima.

Grafik 4: Omjer nezaposlenosti i zapošljavanja na godišnjem nivou za referentni period

Izvor: Radna grupa za rad, zapošljavanje, samozapošljavanje i poduzetništvo mladih

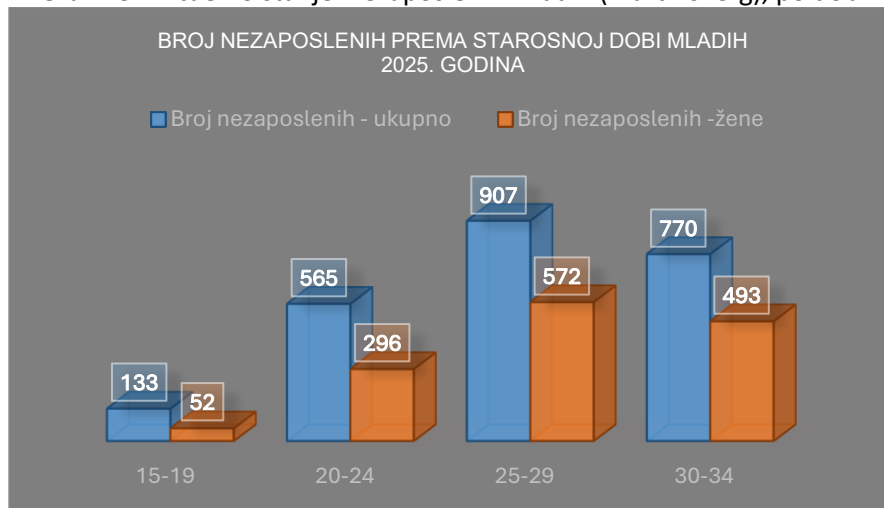
Prateći zvanične statistike Službe, vidljiv je pad broja ukupno nezaposlenih tokom protekle 3 godine: sa 9432 na 8093, istovremeno porastao je broj zapošljavanja no isti je na godišnjem nivou nedovoljno velik i bez značajnog utjecaja na smanjenje stope nezaposlenosti.

Prema zvaničnim dostupnim podacima, od 2020. do 2023. u općini Ilidža, je uglavnom rastao broj zaposlenih osoba. Naime, 2020. godine u ovoj općini bilo je 23.602 zaposlenih, a taj broj 2023. godine iznosio je 25.951, što

je više za 9,95%. Ako se pogleda ovaj period u Kantonu Sarajevo i svim njegovim pripadajućim općinama iz godine u godinu, uglavnom, rastao je broj zaposlenih osoba.

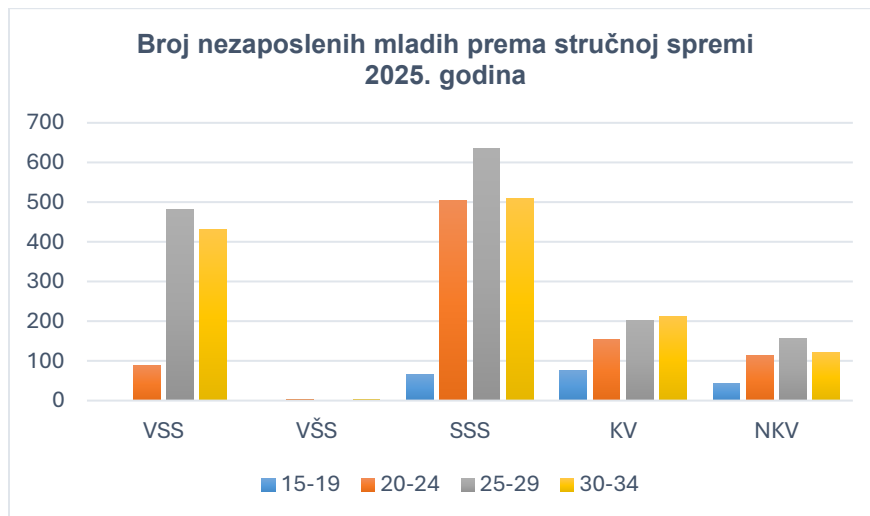
Kad su u pitanju nezaposleni, prema Statističkom biltenu koji objavljuje JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", a koji je objavljen 30. septembra 2024. broj nezaposlenih na Ilidži iznosio je 8.105. Kad su u pitanju mladi, na Ilidži su do 30. septembra na Birou za zapošljavanje bile 1.563 osobe. Od toga, 158 nezaposlenih je iz kategorije od 15 do 19 godina. Nezaposlenih mladih od 20 do 24 godine bilo je 541, a od 25 do 29 godina 846.

Grafik 5: Aktuelno stanje nezaposlenih mladih (mart 2025.g), po dobi

Izvor: Radna grupa za rad, zapošljavanje, samozapošljavanje i poduzetništvo mladih

Grafik 6: Aktuelno stanje nezaposlenosti mladih (mart 2025.) prema stručnoj spremi

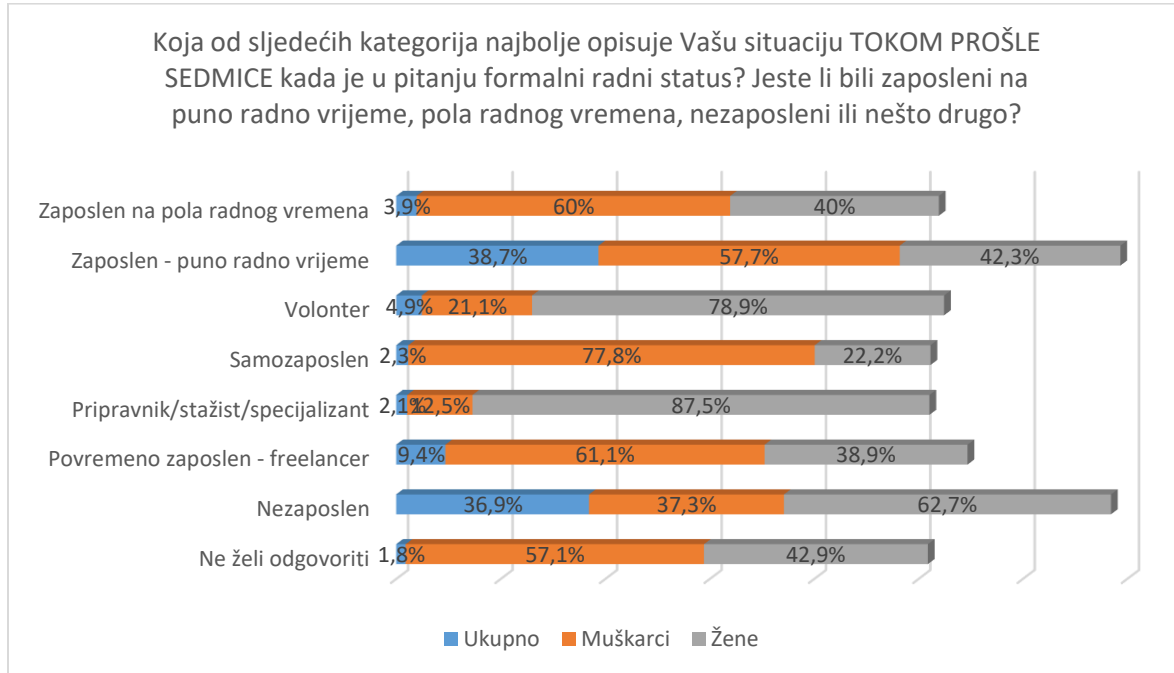

Izvor: Radna grupa za rad, zapošljavanje, samozapošljavanje i poduzetništvo mladih,

Prema podacima koje je prikupila radna grupa za rad i zapošljavanje, nezaposleno je više od trećine mladih na Ilidži, odnosno 36,9%. Među nezaposlenim je 62,7% osoba ženskog spola (572 od ukupno 907 nezaposlenih mladih) i 37,3% osoba muškog spola. Iz grafičkih prikaza 3 i 4 vidljivo je da je najveći broj nezaposlenih mladih

ljudi starosne dobi 25-29 godina. Najveći broj nezaposlenih mladih ljudi je srednje stručne spreme, i to starosne dobi od 25 do 29 godina.

Grafik 7. Radni status

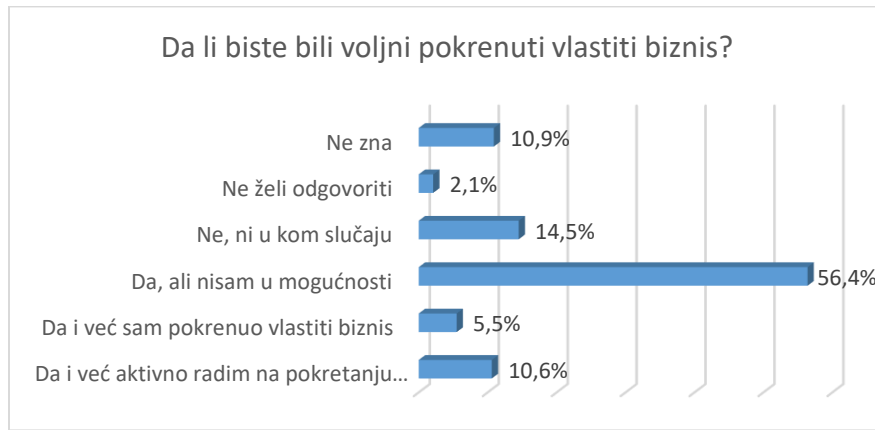
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladih koji rade, prema istraživanju Instituta za razvoj mladih KULT je 63,1 %. Zaposlenih na puno radno vrijeme je 38,7%, od toga je 57,7% muškaraca i 42,3% žena.

48,6% mladih Ilidžanaca smatra da je najbolje imati vlastiti biznis, dok 16,4% kaže da je najbolje raditi u javnom, odnosno, državnom sektoru, porodična firma je najbolji izbor za 9,1% ispitanika, internacionalna korporacija za 7,5%, dok je realni sektor odabralo 3,9% mladih. Samostalan rad, odnosno rad kao freelancer, najbolji je izbor za 5,7% mladih.

Prema rezultatima istraživanja 56,4% mladih (53% žena i 47% muškaraca) bi željelo pokrenuti vlastiti biznis ali nisu u mogućnosti, 10,6%, mladih aktivno radi na pokretanju vlastitog biznisa, dok je 5,5% mladih već pokrenulo svoj posao. Ni u kom slučaju vlastiti biznis ne bi pokrenulo 14,5% mladih koji su popunili anketu, i to većinski osoba ženskog spola (64,3%). Da ne znaju da li bi pokrenuli vlastiti biznis odgovorilo je 10,9% mladih.

Grafik 8. Pokretanje vlastitog biznisa

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao najbitniji vid podrške prilikom pokretanja biznisa 56,9% mladih odabralo je finansijsku podršku, međutim pokazalo se i da je mentorska podrška mladima jako važna te je 20,5% ispitanika označilo da je prilikom pokretanja biznisa bitno imati i ovaj vid podrške. Edukativnu podršku u ovom segmentu voljelo bi imati 17,1% mladih, a povezivanje sa klijentima cijeno bi 15,1% mladih Ilidžanaca. Kao jedan vid podrške u pokretanju biznisa je i pravna podrška, koju je kao važnu odabralo 10,9% ispitanika.

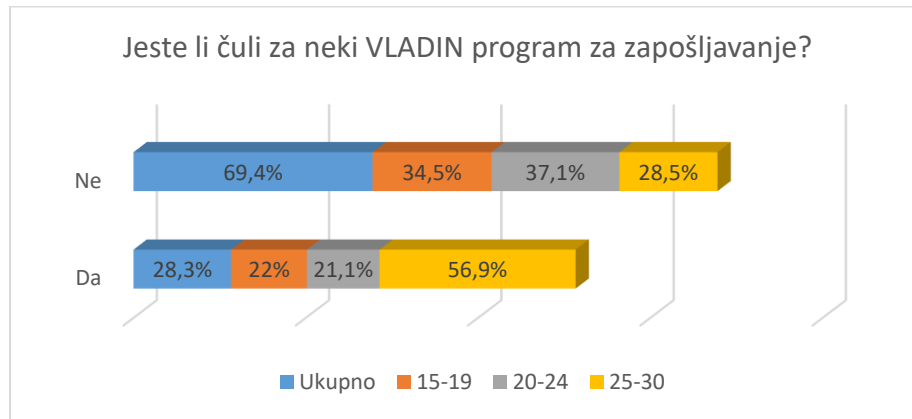
O zapošljavanju se govorilo i na fokusnoj grupi, gdje su mladi diskutirali o tome šta je problem sa zapošljavanjem. Zasnivanje prvog radnog odnosa je vrlo izazovno jer poslodavci traže radno iskustvo a osoba koja je tek završila obrazovanje ga nema pa je istaknuto kako je mladima potrebna podrška da se stekne radno iskustvo iako neki mladi iz obrazovnog sistema izlaze sa kompetencijama. Izazov u zapošljavanju su i relativno niske cijene rada na poslovima koje mladi mogu obavljati preko studentskog servisa ali i nerealna očekivanja osoba koja tek izlaze na tržište rada.

Tokom istraživanja o položaju i potrebama mladih općine Ilidža na pitanje koliko im je jasna uloga Biroa za zapošljavanje, 29,9% mladih je odgovorilo da im je donekle jasna njegova uloga, dok je 10,9% odgovorilo da im je donekle nejasna uloga ove institucije. Da im je u potpunosti jasna uloga Biroa istaklo je 21,8% Ilidžanaca, a da im uopće nije jasnije njegova uloga potvrdilo je 15,1% ispitanika. U razgovoru s mladima, tokom fokus grupe, ipak je vidljivo da većina zapravo nema jasnu sliku šta zapravo predstavlja Biro za zapošljavanje i koja je njegova uloga. Mladi smatraju da ta ustanova zapravo samo vodi evidenciju o nezaposlenima i da se prijavom na Biro može osigurati zdravstveno osiguranje za nezaposlenu osobu.

Na području općine Ilidža 69,4% ispitanih mladih nikada nije čulo za neki vladin program zapošljavanja te samim tim nisu ni bili korisnici. Od ukupnog broja ispitanih, njih 28,3% je odgovorilo da jesu čuli za neki od programa zapošljavanja koje podržava lokalna zajednica.

Mladih koji su čuli za neki program zapošljavanja, ali nisu bili korisnici ima 86,2%, a 9,1% mladih su bili korisnici vladinog programa za zapošljavanje.

Grafik 9. Vladini programi zapošljavanja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

✓ Pregled izdvajanja i aktivnosti Općine u oblasti rada, zapošljavanja i poduzetništva mladih

S druge strane, Općina Ilidža je u referentnom periodu intenzivirala rad na programima za zapošljavanje i samozapošljavanje kojima su obuhvaćeni i mladi. Povećan je broj javnih poziva koje provodi lokalna zajednica sa ciljem povećanja stope zaposlenosti uopće, a time i mladih.

Općina Ilidža svake godine putem javnog poziva, poziva **mlade sa visokom stručnom spremom bez radnog iskustva na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa** u Općini Ilidža. Pravo prijave na Javni poziv imaju osobe koje nemaju radnog iskustva poslije završene visoke stručne sprede, odnosno visoke škole prvog i drugog ciklusa Bolonjskog sistema školovanja. Stručno osposobljavanje traje 12 mjeseci i oni koji zadovolje uslove obavljaju praktičan rad u općinskim službama. Općina je za ovu svrhu u Budžetu izdvojila 267.300 KM. Na godišnjem nivou Općina podržava 45 mladih kroz ovaj javni poziv.

Na osnovu Javnog poziva ²⁷ za mlade sa visokom stručnom spremom bez radnog iskustva na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa u Općini Ilidža iz 2023. i 2024. godine Općina je po ovom osnovu zaposlila 90 osoba, a u fokusu su im bili mladi iz sljedećih struka: pravna ili upravna, ekonomska, komunikologija/žurnalistika, grafički dizajn, građevinska ili geodetska struka, saobraćajna struka, informatička struka, arhitektonska struka, poljoprivredne struke i hortikultura i sportske struke, pedagoško/nastavnička struka, filozofski fakultet i drugo. Pored toga, Općina Ilidža realizuje i Program poticaja za **sufinansiranje zapošljavanja nezaposlenih osoba**, preko kojeg je u januaru 2024. posao dobilo 29 osoba. Kroz program za čiju je realizaciju iz Budžeta Općine Ilidža izdvojeno 243.600 KM. Općina tokom 12 mjeseci sufinansira dio troškova plaće i doprinosa.

Općina Ilidža potiče i **samozapošljavanje**, a u 2023. i 2024. godini podržano je samozapošljavanje 35 osoba od kojih je 24 mladih. Javni poziv je inače namijenjen populaciji od 18 do 35 godina a ukupna planirana sredstva su 159.600,00 KM. Ovim programom aplikanti su dobili novčana sredstva od Općine za poticaj i podršku u svrhu registracije samostalnih djelatnosti, a za realizaciju ovog programa iz Budžeta Općine Ilidža izdvojeno je 170.000 KM. Shodno Zakonu o radu, Općina 12 mjeseci uplaćuje poticajna sredstva osobama s kojima je zaključen ugovor. Od dana njegovog potpisa, Općina Ilidža mjesečno isplaćuje 600 KM, i to za sufinansiranje troškova doprinosa. Osim toga, 400 KM koje se dodjeljuju odmah po potpisivanju ugovora, a služi za regulisanje troškova ili dijela

²⁷ [Javni poziv Općine Ilidža za stručno osposobljavanje](#)

troškova za registraciju samostalne djelatnosti, dok sve druge eventualne troškove snosi korisnik sredstava. Ono što Općina prepoznaje i ističe kao izazov je odustajanje aplikanta od procesa, ali ponekad i korisnika čime dolazi do neiskorištenosti budžetskih sredstava.

Vanredno školovanje, prekvalifikacija i dokvalifikacija može se vršiti u obrazovnim ustanovama za obrazovanje odraslih, upisanih u Registar kod kantonalnog ministarstva nadležnog za oblast obrazovanja, a koje rade po odobrenom programu formalnog obrazovanja odraslih za sticanje srednjeg obrazovanja. Sredstva za sufinansiranje troškova školovanja dodjeljuju se na osnovu podnesenih zahtjeva, a visina odobrenih sredstava po jednoj osobi ne može biti veća od 2.500 KM (bruto iznos). Ukoliko su troškovi školovanja manji od navedenog iznosa, Općina finansira troškove u potpunosti. Općina Ilidža je u julu 2024. objavila Javni poziv za dodjelu sredstava za sufinansiranje troškova vanrednog školovanja, prekvalifikacije i dokvalifikacije nezaposlenih osoba.

U 2024. podržano je sedam mladih i realizovano 17.740,00 KM od planiranih 20.000,00 KM. Ovaj javni poziv bio je realizovan i u 2023.godini a raspisan je ponovo i u martu 2025.godine.

U referentnom periodu 2022-2023-2024 Općina Ilidža realizovala je i **javne pozive poslodavcima za učešće u programu poticaja za zapošljavanje**. Pravo učešća imali su poslodavci sa sjedištem firme u Ilidži, a kao korisnici programa, odnosno osoba koju poslodavac zapošljava morala je biti prijavljena na Biro za zapošljavanje Ilidža. Kroz ovaj program je u referentnom periodu podržan 61 poslodavac koji su zaposlili 61 osobu, a uloženo je 475.600,00 KM. Iako nisu dostavljeni precizni podaci nadležna Općinska služba procjenjuje da su mladi od 18 - 35 godina zaposleni kroz ovaj program činili otprilike 40% korisnika. Inače, ovaj program se realizuje od 2021. godine kao jedan od prvih poziva.

U 2022. godini ukupno planirana finansijska sredstva iznosila su 232.000,00 KM, a ukupno 32 poslodavca ispunili su uslove i dobili sredstva za zapošljavanje po jednog radnika. U periodu 2023/2024.godina 29 poslodavaca ispunilo je uslove i dobilo sredstva za zapošljavanje po jednog radnika a realizirano je ukupno 243.600,00 KM. Za 2025. godinu za ovaj javni poziv je planirano 260.000,00 KM te je do maja 2025. godine od 13 prijavljenih poslodavaca, 10 ispunilo uvjete i dobilo sredstva za zapošljavanje jednog ili dva radnika. Nadležna služba Općine navodi da je i po ovim javnim pozivima bilo odustajanja, i to od strane radnika, jer su odlazili na druga radna mjesta.

Podrška projektima mladih: Općina Ilidža je u 2024. raspisala Javni poziv za udruženja /fondacije /neformalne grupe za dodjelu sredstava za projekte za mlade iz Budžeta Općine Ilidža za 2024.godinu koji su u skladu sa aktivnostima navedenim u Strategiji prema mladima (2020 - 2024. godina). Između ostalog projektni prijedlog se od svih oblasti odnosio i na podršku za: „Neformalna edukacija - edukacija u cilju poticanja omladinskog poduzetništva i zapošljavanja mladih“.

Kad su u pitanju mlade osobe od 18 do 35 godina, Općina Ilidža je 2022. i 2023. dodijelila poticajna sredstva za sufinansiranje **najboljih poslovnih planova**. Svrha je bila stvaranje mogućnosti za nova radna mjesta zapošljavanja sa evidencije nezaposlenih i povećanje broja privrednih subjekata na području općine Ilidža kroz sufinansiranje troškova pokretanja i razvoja vlastitog biznisa. U dvije navedene godine podržan je ukupno 21 projekat od prijavljenih 30. Devet projekata odabranih u 2022. podržani su iznosom od po 4.000,00 KM što iznosi 36.000,00 KM. Za 12 projekata podržanih u 2023. godini realizovano je ukupno 54.740 KM²⁸. Kriteriji koji su trebali zadovoljiti fizička lica kao aplikanti na Javni poziv za dodjelu poticajnih sredstava za sufinansiranje najboljih poslovnih planova bili su da: nisu starija od 35 godina, u momentu raspisivanja javnog poziva imaju prebivalište

²⁸ [Odluka o dodjeli sredstava najboljim poslovnim planovima Općine Ilidža](#)

na području općine Ilidža, najmanje 12 mjeseci do dana raspisivanja javnog poziva, da se nalaze na evidenciji JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo – Biro Ilidža, da nemaju - niti su imali registrovanu djelatnost u posljednje tri godine, prije raspisivanja Javnog poziva, da za potrebe realizacije odobrenog poslovnog plana, planiraju registrovati vlastiti biznis sa sjedištem na području općine Ilidža i isti održavati najmanje 12 mjeseci, od dana registracije biznisa.

Kao i kod podrške samozapošljavanju, kao izazov Općina navodi odustajanje aplikanata od procesa ali ponekad i korisnika od realizacije čime dolazi do neiskorištenosti budžetskih sredstava. Stav nadležne službe Općine Ilidža o tome u kojoj mjeri mladi koriste mjere/programme iz oblasti zapošljavanja/samozapošljavanja je da se mladi slabije odlučuju osnivati i samostalno pokrenuti biznis, odnosno skloniji su prihvatati ponuđene poslove od strane poslodavca. Programi koji su namijenjeni isključivo mladima često ostaju neiskorišteni. Općina Ilidža sve javne pozive objavljuje u jednom dnevnom novinama, na web stranici Općine, oglasnoj ploči, u Birou za zapošljavanje, te u koordinaciji sa mjesnim zajednicama. Informacija je mladima dostupna ali do kojih grupa mladih informacija dolazi, trenutno ne postoje precizni podaci. Kada se govori o načinu informisanja mladih o mjerama i programima namijenjenih za njih evidentno je da Služba za privredu Općine Ilidža koristi prilike da učestvuje u seminarima i kongresima na temu zapošljavanja koje organizuju brojen domaće i međunarodne organizacije.

Najveći izazovi u oblasti zapošljavanja, samozapošljavanja i poduzetništva mladih po procjeni nadležne općinske službe su odustajanja i općenito slabija zainteresiranost za prijave na javne pozive. Takođe, uočena je i nedovoljna finansijska pismenost mladih, te potreba za stručnom i kontinuiranom pomoći u domenu računovodstveno-knjigovodstvenih poslova kad je u pitanju pokretanje vlastitog biznisa. Kratkoročnost programa (godina za godinu) takođe može biti jedan od uzroka nedovoljne učinkovitosti. Dugoročne mjere poticaja, kao trogodišnji programi podrške novim biznisima, mogli bi dati veći osjećaj sigurnosti i poticaj mladima za samozapošljavanje, odnosno pokretanje vlastitog biznisa.

2.1.3. Zdravstvena zaštita mladih

Preduslov za razvijeno i uspješno društvo je zdravlje stanovništva. Značaj teme zdravlja je postao još veći uzimajući u obzir izazove i ubrzan stil života koje nosi različite rizike. Briga o zdravlju mladih predstavlja temelj za njihov kvalitetan život, produktivnost i aktivno učešće u društvu. Međutim, savremeno društvo mladima nameće niz izazova koji direktno utiču na njihovo fizičko, mentalno i emocionalno zdravlje – uključujući hronični stres, ubrzan način života, digitalnu preopterećenost, nezdravu ishranu, smanjenu fizičku aktivnost, kao i osjećaj nesigurnosti i pritisak uspjeha. Uz sve to, mnogi mladi zapostavljaju redovnu brigu o sebi, ne posjećuju ljekare na vrijeme, ne informišu se dovoljno o prevenciji bolesti, a seksualno i reproduktivno zdravlje i dalje se percipira kao tabu tema. Poseban izazov predstavlja i nedovoljna dostupnost usluga mentalnog zdravlja koje su mladima prilagođene, što može dovesti do dugoročnih posljedica po njihovo zdravlje. U tom kontekstu, važno je razvijati sistemsku i kontinuiranu podršku kroz edukaciju, prevenciju i unapređenje zdravstvenih usluga koje su pristupačne i osjetljive na potrebe mladih, uz jačanje svijesti da je zdravlje i fizičko i psihičko dugoročna investicija u njihovu budućnost. Oblast zdravstvene zaštite sadržana je i unutar Strategije razvoja FBiH za 2021-2027. godina gdje se navodi da je potrebno promovisati pravo zdravstvene zaštite za sve građane, povećati pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, primjenjivati cjeloživotno učenje o zdravlju, zdravom životnom stilu i zdravim izborima, štititi reproduktivno zdravlje mladih, kontinuirano osiguravati i poboljšavati kvalitet zdravstvenih usluga. Zdravlje mladih se mora posmatrati i multisektorski uključujući i druge institucije i ustanove.

2.1.3.1. Pravni i institucionalni okvir

Mladi u BiH ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu, a to pravo im je, između ostalog, garantirano različitim međunarodnim dokumentima, poput Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima te Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta. Također, neophodno je spomenuti i Evropsku socijalnu povelju kao najznačajniji dokument koji regulira ostvarivanje evropskih i socijalnih prava Evropske unije. BiH je ratificirala Evropsku socijalnu povelju u septembru 2008. godine, čime se obavezala na usklađivanje svih domaćih zakona i prakse sa standardima iz Povelje.

Zdravstvo je, prema ustavnim rješenjima u BiH, u nadležnosti entiteta Republika Srpska, podijeljenoj nadležnosti entiteta i kantona u Federaciji BiH, odnosno u nadležnosti Brčko distrikta BiH. Pravni okvir kojim je uređena i regulirana zdravstvena zaštita mladih čine, prije svega, sistemski zakoni – Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH i Zakon o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH, kao i niz drugih zakonskih i podzakonskih akata.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH propisuje osnovna načela, mjere, način organizovanja i provedbe zdravstvene zaštite, nosioce društvene brige za zdravlje stanovništva, prava i obaveze osoba u korištenju zdravstvene zaštite, te sadržaj, način obavljanja i nadzor nad obavljanjem zdravstvene zaštite na teritoriji Federacije BiH. Uz to, zakonom je propisano da se na primarnom nivou zdravstvene zaštite, odnosno pri domovima zdravlja, razvija prijateljski pristup mladima.

Zdravstveno osiguranje djece i mladih kroz pripadnost porodici osiguranika, te obavezno zdravstveno osiguranje do 15 godina starosti definirano je Zakonom o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH ("Sl. novine Federacije BiH", br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11, 36/18 i 61/22). Mladi ljudi iznad 15 godina mogu ostvariti zdravstveno osiguranje preko pripadnosti porodici osiguranika do svoje 26. godine ako imaju status redovnog učenika ili studenta.

Pored dva navedena sistemska zakona, zdravstvena zaštita mladih je, direktno ili indirektno, uređena i drugim propisima. Zakon o mladima Federacije BiH propisuje da se oblast omladinskog sektora odnosi i na pitanja socijalne, zdravstvene i preventivne zaštite mladih te reproduktivnog zdravlja mladih. Zakonom o ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih prerađevina Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH", broj: 50/11) zabranjena je

upotreba duhana i duhanskih proizvoda u odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama za smještaj i boravak djece i studenata, zdravstvenim ustanovama, socijalnim ustanovama te drugim javnim ustanovama. Istim zakonom zabranjuje se prodavati duhanske proizvode osobama mlađim od 15 godina.

Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 40/10) propisuje osnivanje zdravstvenih savjeta na nivou lokalne samouprave, kantonalnih i Federalnog ministarstva zdravstva, a u svrhu ostvarivanja i unapređenja prava pacijenata. Uz to, ovaj zakon predviđa da se prilikom formiranja članova zdravstvenih vijeća imenuju predstavnici, između ostalih, i iz reda mladih, čime je ispunjen jedan od ciljeva predviđen Zakonom o mladima Federacije BiH, koji se odnosi na jačanje učešća i uključenja mladih na svim nivoima odlučivanja u Federaciji kroz uređene mehanizme učešća.

Zdravstvena zaštita građana, a samim tim i mladih, dodatno je regulirana sljedećim zakonima:

- Zakon o liječništvu („Sl. novine FBiH“, broj: 56/13);
- Zakon o lijekovima („Sl. novine FBiH“, broj: 109/12);
- Zakon o apotekarskoj djelatnosti („Sl. novine FBiH“, broj: 40/10);
- Zakon o stomatološkoj djelatnosti („Sl. novine FBiH“, broj: 37/12);
- Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Sl. novine FBiH“, broj: 29/05) i
- Zakon o sestrinstvu i primaljstvu („Sl. novine FBiH“, broj: 43/13);
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Sl. novine FBiH“, br. 46/10 i 75/13);

Oblast zdravstva u Kantonu Sarajevo definirana je i uređena različitim pravnim aktima. Kanton Sarajevo ima vlastitu nadležnost u oblasti zdravstva u skladu sa: Ustavom Federacije BiH i Ustavom Kantona Sarajevo. Na nivou Kantona Sarajevo najznačajniji pravni akti su Zakon o zdravstvenoj zaštiti Kantona Sarajevo (Službene novine FBiH 46/10, 75/13) te odluke i pravilnici koje donosi Ministarstvo zdravstva KS, kao i Skupština KS (npr. mreža javnih zdravstvenih ustanova, plan mreže apoteka, visina participacije).

Na nivou BiH politike u oblasti zdravstva uređuju se u okviru Sektora za zdravstvo Ministarstva civilnih poslova BiH, u čiju nadležnost spada utvrđivanje osnovnih principa koordinacije aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih organa vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu. U Federaciji BiH zdravstvo je decentralizirano i većina nadležnosti, funkcija i odgovornosti prenesena je na kantone. Federalno ministarstvo zdravstva uspostavlja okvirne zakone na nivou Federacije BiH, utvrđuje potrebe za zdravstvenim uslugama i ima koordinirajuću ulogu u odnosu na kantone. Kantonalna ministarstva zdravstva zadužena su za specifičnu legislativu o zdravstvu na nivou kantona, kao i za provedbu mjera i politika u oblasti zdravstvene zaštite u Federaciji BiH, uključujući i populaciju mladih.

Nadležne institucije u KS su Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo kao resorno ministarstvo koje provodi zdravstvenu politiku na kantonalnom nivou te Zavod zdravstvenog osiguranja KS (ZZO KS) koje osigurava finansiranje zdravstvenih usluga. Institut za zdravlje i sigurnost hrane KS, JU Dom zdravlja KS, Bolnički centri su jedinice nadležne za implementacija zdravstvenih politika.

Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo²⁹ je zdravstvena ustanova kojoj je glavni sadržaj rada javnozdravstvena djelatnost što znači da kroz prevenciju i promociju zdravlja brine o zdravlju stanovništva, a ne pojedinca. U okviru Zavoda djeluju radne jedinice među kojima je i jedinica za socijalnu medicinu koja djeluje kroz 3 odjela: Odjel socijalne medicine sa organizacijom zdravstva, Odjel promocije zdravlja i zdravstvene edukacije te Odjel zdravstvene statistike sa zdravstvenom informatikom.

²⁹ Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, dostupno na <https://zzzks.ba/>; pristupljeno 5.6.2025.g

Dodatno, JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo ima i **Centar za nastavnu i naučno-istraživačku djelatnost (Centar za NNID)**³⁰ koji je osnovan 2014. godine u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (Sl. novine FBiH, 46/10) i Statutom JUDZKS usvojenim 2013. godine. Djelatnosti Centra za NNID dijele se na: Nastavnu djelatnost (dodiplomska/postdiplomska praktična nastava, trajno stručno usavršavanje) i Naučno-istraživačku djelatnost (podsticanje kvalitetnih istraživanja uz podršku biblioteke, elektronskih resursa-stručnih časopisa i baza podataka, informatičke opreme i dr.). Dodatna djelatnost Centra za NNID uključuje promotivno-preventivne aktivnosti usmjerene ka stanovništvu, što je značajno za kreiranje aktivnosti usmjerenih na unapređenje brige o zdravlju mladih.

Općina Ilidža ima uspostavljenu **Službu za socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica**³¹ koja je između ostalog zadužena za vođenju evidencija o svim kategorijama iz nadležne oblasti kao i za praćenje i staranje o socijalnom stanju i zdravstvenim potrebama stanovnika i stvaranju uslova za zadovoljavanje potrebe iz ove oblasti na području općine.

Javna ustanova Dom zdravlja Kantona Sarajevo je najveća ustanova u Bosni i Hercegovini koja pruža primarnu zdravstvenu zaštitu i specijalističko-konsultativne usluge a djeluje kroz 92 lokaliteta u kojem se pružaju zdravstvene usluge tj., deset organizacionih jedinica koje obuhvataju centralni objekat i pripadajuće ambulate. **Organizaciona jedinica Ilidža**³² pruža primarnu zdravstvenu zaštitu za 70.887 stanovnika koji žive na području Općine Ilidža kroz centralni objekat i deset područnih ambulanti. Osim primarne (Opšta primarna zdravstvena zaštita/Ambulanta porodične/obiteljske medicine, Dispanzer za predškolsku djecu i Dispanzer za školsku djecu i omladinu) pruža i usluge specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite: Stomatološka služba, Pneumoftiziološki dispanzer, Centar za fizikalnu rehabilitaciju, Centar za mentalno zdravlje, Služba za laboratorijsku dijagnostiku, Služba za radiološku i ultrazvučnu dijagnostiku, Higijensko-epidemiološka služba, Oftalmološka služba, ORL služba, Neuropsihijatrijska služba, Internistička služba i Savjetovalište za dijabetes. Zaštita i briga o reproduktivnom zdravlju u nadležnosti je JU „Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva“ Kantona Sarajevo te mlade žene na raspolaganju imaju zaštitu kroz rad JU Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva - lokalitet Ilidža³³, koji je smješten u Domu zdravlja Ilidža koji usluge pruža kroz Ginekološku ordinaciju i savjetovalište, kabinet za ultrazvuk dojke i kabinet za mamografiju.

2.1.3.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih

Većina ispitanih mladih tvrdi da ima **zdravstveno osiguranje** a da ne znaju da li su osigurani odgovorilo je 3,9% mladih. Najviše anketiranih mladih ima zdravstveno osiguranje preko roditelja, i to 39,5%, jer je većina i dalje u nekom procesu obrazovanja. Druga značajna kategorija su zaposleni, odnosno, oni kojima poslodavac uplaćuje osiguranje (30,9%). Privatno osiguranje ima 7,5% mladih, a neko drugo osiguranje koje nije bilo ponuđeno u odgovorima u anketi ima 8,6% ispitanika. Zdravstveno osiguranje preko biroa za zapošljavanje ima 5,2 % mladih osoba.

Sistematski pregled u posljednjih godinu dana obavilo je 37,4% mladih Ilidže, dok ih je 35,6% obavilo pregled prije više od godinu dana. Da se ne sjećaju kada su obavili sistematski pregled kazalo je 24,9% ispitanika. Prema

³⁰ Centar za nastavnu i naučno-istraživačku djelatnost (Centar za NNID, dostupno na <https://judzks.ba/o-cnnid-u-misija-i-vizija-novi/>

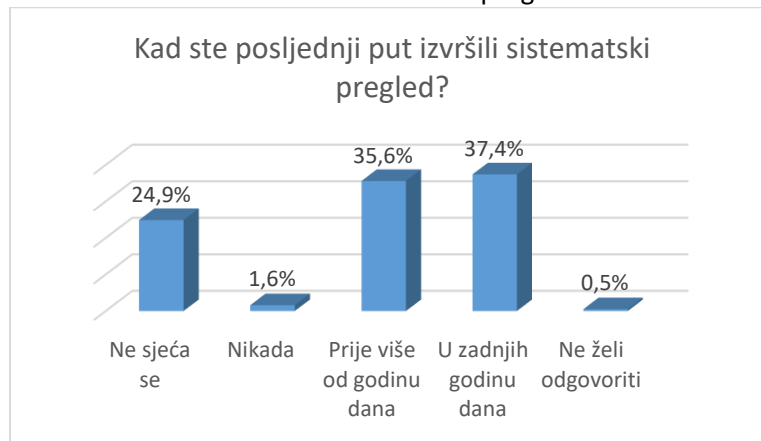
³¹ Služba za socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica Općine Ilidža, dostupno na <https://opcina-ilidza.ba/kabinet/služba-za-socijalna-pitanja-zdravstvo-izbjeglice-i-raseljena-lica/>

³² Centralni objekat Doma zdravlja Ilidža dostupno na <https://judzks.ba/organizacione-jedinice/#ilidza> i <https://judzks.ba/centralni-objekat-doma-zdravlja-ilidza/>

³³ J.U. Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS, Lokalitet Ilidža, dostupno na <https://zzzm.ba/lokaliteti/>

njihovim tvrdnjama, sistematski nikada nije obavilo 1,6% mladih. Ako se uporede ovi rezultati sa rezultatima istraživanja položaja i potrebe mladih općine Ilidža iz 2016. može se vidjeti da su mladi u tom periodu bili skloniji obavljanju sistematskog pregleda, nego što je to slučaj danas. Tada je oko 53% mladih općine Ilidža bilo obavilo sistematski pregled u posljednjih godinu dana.

Grafik 10. Sistematski pregled

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako se uporedi postotak mladih Ilidže koji nikad nisu uradili sistematski pregled, on ne odudara puno od ostalih sličnih lokalnih zajednica u kojim je Institut uradio istraživanje položaja i potreba mladih u posljednje dvije godine. Izuzetak su Sanski Most i Gradačac u kojem je puno veći postotak mladih koji nikada nisu otišli na sistematski pregled.

Tabela 9. Mladi koji nisu obavili sistematski po općinama

Mladi koji nikad nisu radili sistematski pregled	
Ilidža	1,6%
Hadžići	1,3%
Bihać	0,9%
Sanski Most	15,2%
Gradačac	20,3%

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Reproduktivno zdravlje mladih žena: Prema nalazima istraživanja o položaju i potrebama mladih sa područja općine Ilidža provedenim 2024. godine briga o reproduktivnom zdravlju je i dalje na margini brige o zdravlju mladih djevojaka o čemu govori podatak da 18,59% ispitanica nije željelo odgovoriti na pitanja kada su prvi put otišle na pregled kod ginekologa a 12,56% odgovorilo je kako se ne sjećaju kada je bio njihov prvi pregled kod ginekologa.

Ginekološki pregled nikada nije obavilo 38,19% mladih ispitanica. Ovakav podatak je zabrinjavajući i ukazuje na nedovoljno razvijenu svijest kod mladih žena o važnosti vlastitog zdravlja, posebno kad se radi o preventivnim pregledima. Da se ne sjećaju da li su imale pregled u posljednjih godinu dana odgovorilo je 14,5% ispitanica. Treba istaći i da na pitanje koliko pregleda su imale u posljednjih godinu dana nije željelo odgovoriti 17,08% žena. Visoke

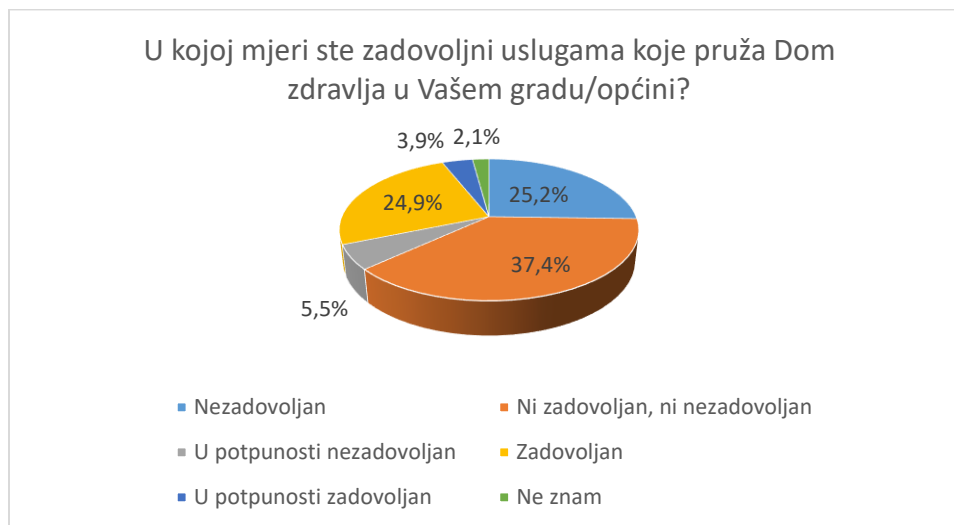
stope odbijanja odgovaranja na pitanja o reproduktivnom zdravlju kod mladih žena općine Ilidža ukazuju na potrebu promjene pristupa ovim pitanjima svih sudionika brige o reproduktivnom zdravlju mladih.

Rezultati Istraživanja položaja i potrebe mladih na području općine Ilidža iz 2016. godine pokazalo je da ispitanice ni tada nisu željele odgovoriti na pitanja o reproduktivnom zdravlju. Oko 21% mladih žena nije željelo odgovoriti na pitanje o tome koliko godina su imale kada su prvi put posjetile ginekologa, a 60% djevojaka nije željelo odgovoriti na pitanje o tome koliko puta su posjetile ginekologa u posljednjih 12 mjeseci.

Briga o mentalnom zdravlju: Usluge psihologa nikada nije koristilo 61,6% mladih u općini Ilidža, dok ih je 34,8% bilo kod psihologa. Kao razlog zašto nisu koristili usluge psihologa, mladi najčešće navode da nisu potražili pomoć jer nisu osjetili potrebu (87,3%). Osim toga, 5,9% mladih potvrdilo je da je željelo posjetiti psihologa, ali da nisu znali kome da se obrate, a 1,26% mladih je istakao kako im je bilo neprijatno potražiti psihološko savjetovanje.

Prema rezultatima istraživanja iz 2024. godine na pitanje o zadovoljstvu uslugama u Domu zdravlja Ilidža 28,8% ispitanika je zadovoljno i u potpunosti zadovoljno pruženim uslugama. Nezadovoljstvo je iskazalo 25,2% mladih, dok je u potpunosti nezadovoljno 5,5% ispitanika.

Grafik 11. Zadovoljstvo uslugama u Domu zdravlja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Više od polovine mladih na Ilidži ne konzumira duhanske proizvode (59,2%). Većina mladih kaže da nikako ne konzumira alkoholna pića, odnosno 66,8% (od toga je 41,6% muškaraca i 58,4% žena). Opojne droge, tvrdi, da ne konzumira 93% mladih na Ilidži. Nikotinske vrećice SNUS, prema odgovorima u istraživanju, ne konzumira 91,4% mladih na Ilidži. Do tri vrećice dnevno koristi 3,6% ispitanika, a na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 2,9% mladih.

O porocima svojih vršnjaka, ali i ponašanjima koji štete zdravlju mladih, govorili su Ilidžanci tokom održavanja fokusne grupe. Po mišljenju ovih mladih SNUS je iznimno opasna stvar jer se može izgubiti svijest, oštećuje usta i desni a koriste ga vrlo mlade osobe- čak i u osnovnim školama. Mladi smatraju da se o ovom duhanskom proizvodu mora više govoriti jer većina mladih uopće nije svjesna potencijalnih opasnosti i posljedica. Ispitanici su imali negativan stav i o nargili. Naveden je i problem konzumiranja alkohola i opojnih supstanci koji počinju već i u osnovnoj školi i relativno je dosta rasprostranjen kod mladih.

Sport i rekreacija: Oko trećine mladih (33,2%), ne bavi se sportom ili rekreativnim aktivnostima. U ovoj kategoriji dominiraju žene kojih je 60,2%, dok je neaktivnih muškaraca 39,8%. Mladih koji se svakodnevno bave sportskim

aktivnostima ima 12,7% (muškaraca 69,4% i 30,6% žena). Sportske aktivnosti dva do tri puta sedmično ima 27,3% mladih. Jednom sedmično aktivno je 12,7% mladih. Rjeđe od jednom sedmično vježba 11,9% ispitanika.

Grafik 12. Bavljenje sportom i rekreacijom

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Najviše aktivnih mladih ide u teretane, tako da se 33,7% bavi bodybuildingom, kondicijskim vježbanjem i slično. Skloni su i ekipnim sportovima, a to potvrđuje podatak da se 19,2% aktivnih mladih bavi nogometom, košarkom, odbojkom i sličnim sportovima. Osim toga, 12,4% mladih bavi se fitnessom, odnosno, pilatesom, jogom, aerobikom, plesom i slično, a planinarenje, hiking i slično, izbor je za 8% ispitanika. Trčanjem se, prema odgovorima, bavi 6,4% mladih.

2.1.3.3. Zdravstvena zaštita na području općine Ilidža

Zdravstvena zaštita za mlade na području općine Ilidža obuhvata pružanje zdravstvene usluge pedijatra, ljekara školske medicine, porodične medicine, pregledi fizijatra, ginekološki pregledi, pregledi neurologa i interniste, kućne posjete, a posebno značajne mladima su redovna vakcinacija djece, sistematski pregledi, kontrolni pregledi, skrining na HPV, vođenje trudnoće, važnost redovnih preventivnih pregleda / PAPA test.

Mladi najviše koriste usluge pedijatra, ljekara školske medicine, fizijatra, porodične medicine, ginekologa ali i usluge zaštite mentalnog zdravlja koje su obezbjeđene kroz rad Centra za mentalno zdravlje (CMZ). CMZ svoje aktivnosti poklanja i radu na prevenciji a kroz radionice su uključene i radionice prevencija vršnjačkog nasilja. U CMZ mladi na raspolaganju imaju podršku, socijalni radnik i psiholog su uvijek na raspolaganju za svu djecu sa područja Općine Ilidža.

U zajednici postoje inicijative u oblasti zaštite zdravlja i prevencije gdje su u fokusu bile mlade osobe a realizuju se kroz edukativne programe u vidu prevencije i liječenja dijabetesa, prevencija HPV-a, i prevencije karcinoma grlića maternice. Edukativna predavanja „Prevencija i značaj vakcinacije protiv HPV virusa“ je provodila specijalista ginekologije.

Dom zdravlja Ilidža nema praksu organizovanja i provođenja dijaloga sa mladima o temama iz oblasti zdravstvene brige od interesa za mlade a informisanje mladih o raspoloživim uslugama je uglavnom pruženo kroz edukativne sesije u saradnji sa školama.

2.1.4. Socijalna briga mladih

Socijalna zaštita mladih u Bosni i Hercegovini suočava se sa nizom izazova koji proizlaze iz kompleksnog društvenog, ekonomskog i političkog okruženja. Mladi često nailaze na poteškoće u pristupu adekvatnim uslugama, obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj zaštiti, što ih dodatno marginalizira i otežava njihov aktivan doprinos društvu. Visoka stopa nezaposlenosti, nedostatak podrške za razvoj vještina, te ograničeni kapaciteti institucija za pružanje socijalnih usluga stvaraju potrebu za sistemskim i koordiniranim pristupom u cilju unapređenja kvalitete života mladih. Da bi se unaprijedio socijalni položaj mladih u BiH potrebno je promijeniti pristup ovoj temi, te kapacitete i sredstva sa pomoći i saniranja posljedica lošeg socijalnog položaja usmjeriti prema programima i mjerama prevencije. Mladima za razliku od svih drugih grupa u društvu najviše prijete socijalna isključenost, a pored toga njihove potrebe i problemi se uvelike razlikuju od ostatka stanovništva. U BiH zbog teške ekonomske situacije i brojnih političko-društvenih izazova, u oblasti socijalne brige mladima se ne posvećuje dovoljna pažnja za osluškivanje potreba i kreiranje adekvatnih rješenja za ostvarivanje svih prava i mogućnosti koje su im na raspolaganju. Socijalna politika za mlade treba biti kreirana zasebno od svih ostalih jer su potrebe i problemi drugačiji. Fokus treba usmjeriti na razvoj populacijskih politika jer je osamostaljivanje i zasnivanje posebno izazovno u današnjem okruženju i različitim izazovima koje imaju mladi.

2.1.4.1. Pravni i institucionalni okvir

Na nivou Bosne i Hercegovine ne postoji nijedan zakon kojim je regulirano ostvarivanje prava iz socijalne zaštite. Ovu obavezu Bosna i Hercegovina prepustila je entitetima i Brčko distriktu da je samostalno i nezavisno reguliraju. Zbog toga ne postoji jedinstveno i/ili usaglašeno zakonodavstvo i sistem socijalne politike na cjelokupnoj teritoriji BiH. Nadležnosti za socijalnu politiku podijeljene su između federalnog i kantonalnih nivoa vlasti, a prava iz socijalne zaštite finansiraju se iz budžeta kantona i općina. Federalni nivo vlasti ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone, dok kantonalnoj vlasti pripada nadležnost vezana za provođenje socijalne politike, uspostavu službi socijalne zaštite i finansiranje djelatnosti socijalne zaštite. Još uvijek neusklađen sistem nadležnosti i odgovornosti za oblast socijalne politike rezultira u nejasnoćama u nadzoru nad pružanjem socijalne pomoći te nepotpunom primjenom entitetskog zakona na nivou kantona i jedinica lokalne samouprave. Socijalna zaštita u Federaciji BiH uređena je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Sl. novine Federacije BiH“, broj 36/19, 54/04, 39/06, 14/09, 7/2014-rješenje US BiH, 45/16 i 40/18).

Ostali kantonalni i Federalni zakoni koji se primjenjuju u oblasti socijalne brige su:

- Porodični zakon Federacije BiH, („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 35/05 i 41/05 -ispr., 31/14 i 32/19 – odluka US);
- Zakon o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, broj: 31/08 i 27/12);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 20/13 i 75/21);
- Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 37/01, 40/02, 52/11 i 14/13);
- Zakon o zdravstvenom osiguranju („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 30/97, 7/02 i 70/08, 48/11, 36/18 i 61/22);
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Sl. novine F BiH“, broj 46/2010, 75/2013);
- Krivični zakon („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017);

- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH („Sl. novine FBiH“, broj: 7/14, 74/20);
- Zakon o hraniteljstvu („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 19/17 i 52/22);
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom („Sl. novine FBiH“, broj: 9/10);
- Zakon o roditeljima njegovateljima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 75/21).

Nepostojanje zakonskog okvira na nivou države i istovremeno neusklađenost zakona između entiteta kojima se regulira ova oblast dovode do isključivanja pojedinih grupa stanovništva, poput mladih, iz sistema zaštite što dovodi do diskriminacije.

Prava iz socijalne zaštite kantonalnog i Federalnog zakona o socijalnoj zaštiti obuhvaćaju sljedeće: novčana i druga materijalna pomoć, osposobljavanje za život i rad, smještaj u ustanovu socijalne zaštite, osnovna prava osoba s invaliditetom i usluge socijalnog i drugog stručnog rada.

Zakonom o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji BiH,³⁴ odnosno članom 11, tačka 5, propisano je da se iz kantonalnog budžeta finansira socijalna problematika, a iz budžeta Federacije BiH se finansiraju ustanove i zavodi iz oblasti socijalne zaštite.

Bosna i Hercegovina je kao potpisnica brojnih konvencija o ljudskim pravima dužna socijalno pomagati ugroženim kategorijama stanovništva. Prema Evropskoj socijalnoj povelji, Bosna i Hercegovina je dužna osigurati uživanje prava na socijalnu pomoć, izvore sredstava za život osobama koje nisu u mogućnosti samostalno ostvariti izvore sredstava trudom ili na neki drugi način. Pravo na socijalnu pomoć zagarantirano je Ustavom Bosne i Hercegovine.³⁵

Oblast socijalne zaštite ne spada pod nadležnosti državnog nivoa. U Federaciji Bosne i Hercegovine svaki kanton ima svoje ministarstvo zaduženo za oblast socijalne i zdravstvene zaštite, zaštite ratnih invalida i njihovih porodica, raseljenih lica, izbjeglica, rada i zapošljavanja, koje, između ostalog, vrši nadzor nad provođenjem kantonalnog zakona i drugih podzakonskih akata donesenih za njegovo provođenje, inspekcijski nadzor i poslove revizije.

U Kantonu Sarajevo za navedene poslove zaduženo je Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo. Socijalna zaštita usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe na nivou Kantona Sarajevo regulisana je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Sl. novine Federacije BiH“ broj 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16 i 40/18), Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj: 38/14 – Prečišćeni tekst, 38/16, 44/17 i 28/18), te podzakonskim aktima donešenim od strane Vlade Kantona.

U Općini Ilidža, **Služba za socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica** nadležna je služba koja prati stanje, provođenje utvrđene politike, izvršavanje i obezbjeđenje zakona i propisa iz svog djelokruga kao i za vođenje evidencija o svim kategorijama iz nadležne oblast. Pored toga, Služba je zadužena za praćenje i staranje o socijalnom stanju i zdravstvenim potrebama stanovnika i stvaranje uslova za zadovoljavanje potreba iz ovih

³⁴ Zakon o pripadnosti javnih prihoda (<http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/6c1f8-zakon-o-pripadnosti-javnih-prihoda-22-06.pdf>, pristupljeno 23. 3. 2025. godine).

³⁵ Najviši pravno-politički dokument države.

oblasti na području općine u skladu sa zakonom i relevantnim propisima, te pružanju stručne i pravne pomoći u ostvarivanju socijalne zaštite.

JU „Kantonalni Centar za socijalni rad“ Sarajevo na području općine Ilidža djeluje kroz **Službu socijalne zaštite Općina Ilidža** te obavlja poslove neposredne socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom utvrđenih kantonalnim i federalnim zakonom kao i radi obavljanja drugih poslova utvrđenim zakonom, drugim propisima i općim aktima.

Služba Socijalne zaštite Općine Ilidža - Stručni poslovi u Službama socijalne zaštite obavljaju se timski, a organizovani su u tri stručne cjeline i to:

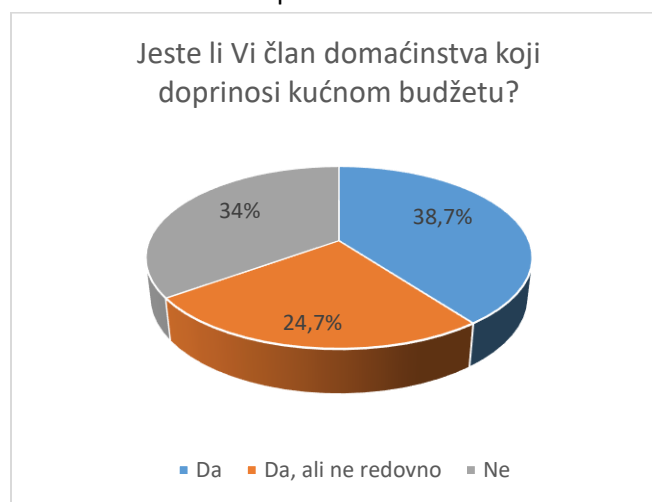
- stručnu cjelinu opšteg socijalnog rada koji se odnosi na organizovano provođenje socijalne zaštite i druge poslove iz oblasti socijalne zaštite zvanane na načelima zakonitosti, humanizma, ravnopravnosti i socijalne sigurnosti;
- stručnu cjelinu zaštite djece, porodice i braka koja obuhvata sve poslove iz oblasti porodičnog zakonodavstva a koje se odnose na poslove starateljstva, usvojenja i hraniteljstva, te poslove koje proizilaze iz zakona o hraniteljstvu i iz zakona o zaštiti nasilja u porodici;
- zaštita i stručna cjelina zaštite i tretmana djece i omladine sa poromećajem u ponašanju i članova porodice koja obavlja poslove iz oblasti zakona o zaštiti postupanju prema djeci i maloljetnicima u krivičnom postupku i drugim propisima koji uređuju pitanje maloljetničkog prestupništva a koja nisu regulisana ovim zakonom

Pored navedenog Služba socijalne zaštite Ilidža posreduje prema JU “Kantonalni centar za socijalni rad” kao nadležnoj instituciji za provođenje postupka smještaja djeteta i odrasle osobe u hraniteljsku porodicu. Hraniteljstvo je usluga socijalne zaštite, kojom se djeci i odraslim licima koja/e su privremeno ili trajno lišena roditeljskog, odnosno porodičnog staranja, omogućava zaštita u porodičnom okruženju. Služba u svom sastavu imam socijalne radnike, psihologa, pedagoga i pravnike.

2.1.4.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih

Doprinos kućnom budžetu: Mladih koji doprinose svom kućnom budžetu, prema njihovim tvrdnjama, ima 38,7% od čega je 66,4% muškaraca i 33,6% žena. Mladih članova domaćinstva koji doprinose kućnom budžetu, ali ne redovno, ima 24,7%. Prema rezultatima istraživanja, mladih koji nikako ne doprinose kućnom budžetu ima 34%.

Grafik 13. Doprinos kućnom budžetu

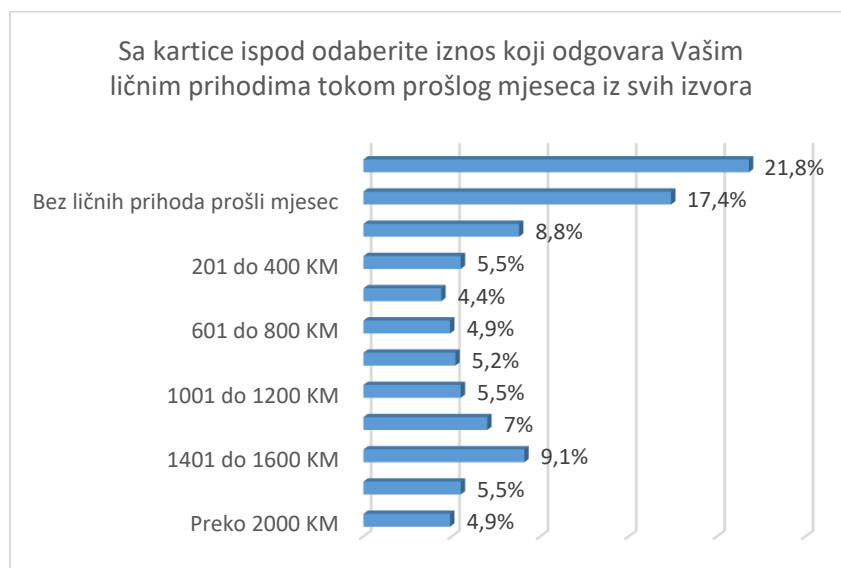
Institut za razvoj mladih KULT

Od anketiranih mladih, najviše ih je potvrdilo da nemaju nikakvih ličnih prihoda (17,4%). Do 200 KM mjesečno, prema tvrdnjama mladih, prima 8,8%, dok od 201 do 400 KM prihode ima 5,5%. Od 1.001 do 1.200 KM primanja ima 5,5% ispitanika, a 5,2% je izjavilo da primaju iznos od 801 do 1.000 KM. Od 601 do 800 KM mjesečno ima 4,9% mladih. Više od 2.000 KM ima 4,9% ispitanika. Na pitanje o ličnim prihodima nije željelo odgovoriti 21,8% ispitanika.

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH, prosječna neto plata u Kantonu Sarajevo u 2023. godini bila je 1.558 KM, dok je u općini Ilidža u istom periodu ona iznosila 1.305 KM. Sindikalna potrošačka korpa koju je Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine izračunao za oktobar 2024. godine iznosila je 3.080,60 KM.

Ako se uzmu u obzir podaci dobijeni tokom istraživanja, 17,7% mladih je potvrdilo da su ukupna mjesečna primanja njihovog domaćinstva iznad iznosa sindikalne potrošačke korpe. S druge strane, ukupno 39,2% mladih potvrdilo je da ukupni mjesečni prihodi njihovog domaćinstva ne dosežu ni do iznosa potrošačke korpe.

Grafik 14. Lični prihodi tokom mjeseca

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje da li poznaju neke od socijalnih politika koje provodi lokalna zajednica, a sve u cilju poboljšanja socijalnog statusa mladih općini Ilidža, većina je čula samo za stipendije. Za neke socijalne politike nisu sigurni da li ih sprovodi općina ili kanton. Takođe, vidljivo je da mladi ne razvrstavaju poticajne politike od politika koje u fokusu imaju olakšanje socijalnog položaja. Treba napomenuti da osim stipendija učenicima i studentima, između ostalog, Općina Ilidža izdvaja sredstva za medicinski potpomognutu oplodnju, za koju je u Budžetu 2024. planirano 50.000 KM, dok je za novorođenčad u 2024. planirano izdvajanje 150.000 KM.

Stambeno zbrinjavanje

Prema rezultatima istraživanja, većina mladih u općini Ilidža živi sa svojim roditeljima., odnosno 69,1% mladih živi u stanu/kući koji je u vlasništvu njihovih roditelja, a tek 8,6% u stanu koji je u njihovom vlasništvu ili vlasništvu njihovog bračnog partnera. Kao podstanar s roditeljima živi 7,5% a kao podstanar odvojeno od roditelja živi 9,6% mladih. U internatu ili domu živi 2,9% mladih sa Ilidže. Visoke cijene nekretnina i iznajmljivanja stanova su navedeni kao glavni razlozi zašto se mladi ranije ne osamostaljuju, odnosno, zašto dugo žive kod roditelja. Pored toga, nemogućnost uzimanja kredita zbog nesigurnosti radnog mjesta, ugovora o radu koji nije za stalno ili niskih prihoda su navedeni kao razlog.

2.1.4.3. Socijalna zaštita na području općine Ilidža

Putem Službe za socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica Općina Ilidža osigurava niz prava i usluga koji se odnose i na mlade, tj. provodi nekoliko programa podrške za mlade.

- Isplata stipendija za učenike i studente slabijeg imovnog stanja. U 2022. godini je isplaćeno 195.550,00KM ; 2023. godini 113.175,00 KM; a u 2024. godini 419.154,00KM.
- Sufinansiranje troškova potpomognute oplodnje za mlade bračne parove: Novčana pomoć se dodjeljuje na osnovu podnesenog zahtjeva a u skladu sa Pravilnikom o uslovima, kriterijima i načinu ostvarivanja prava na jednokratnu pomoć za sufinansiranje troškova medicinski potpomognute oplodnje³⁶.

Tabela 10. Sufinansiranje troškove potpomognute oplodnje za mlade bračne parove

2022. g.	65.000,00KM
2023. g.	71.500,00 KM
2024. g.	41.000,00KM

Izvor: Radna grupa za tematsku oblast socijalne brige mladih

- Utvrđuje pravo na dječiji dodatak (Federalni i kantonalni zakon), pravo na dječiji dodatak za vrijeme redovnog studiranja, pravo na jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta i prava na dodatnu novčanu pomoć na ime prehrane djeteta do šest mjeseci i dodatne ishrane za majku-dojilju (Kantonalni zakon), pravo na naknadu umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, pravo na dodatnu pomoć na ime brige i njege djeteta, pravo na novčanu pomoć nezaposlenoj porodilji, pravo na dodatnu pomoć na ime brige i njege djeteta (nezaposlene porodilje), pravo na subvenciju troškova boravka djece u predškolskim ustanovama. Za sva naprijed navedena prava služba vodi upravni postupak i donosi rješenja za navedene kategorije koje se u većinskom dijelu odnose na mlade.

Služba za socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica Općine Ilidža u svojoj nadležnosti ima i udruženja čiji rad se prati, prima njihove zahtjeve za finansiranje kao i izvještaje o pravdanju utrošenih sredstava.

Tabela 11. Podrška udruženjima na području općine Ilidža koja djeluju u domenu socijalne brige

Redni broj	Naziv udruženja	Dodjeljena sredstva u .2024. g
1.	Crveni križ	35.000, 00 KM
2.	MDD Merhamet Ilidža	35.000, 00 KM
3.	Udruženje penzionera Ilidža	60.000,00 KM
4.	Caritas Vrhbosanske nadbiskupije	10.000,00 KM
Ukupno:		140.000,00 KM

Izvor: Radna grupa za tematsku oblast socijalne brige mladih

Podrška stambenom zbrinjavanju mladih: Općina Ilidža od septembra 2021. godine pomaže mladima do 35 godina koji prvi put rješavaju svoje stambeno pitanje tako što refundiraju troškove plaćenog poreza na promet nekretnina ili plaćenog poreza na dodatu vrijednost prilikom kupovine nekretnine u vlasništvo ili suvlasništvo.

³⁶ Pravilnik o uslovima, kriterijima i načinu ostvarivanja prava na jednokratnu pomoć za sufinansiranje troškova medicinski potpomognute oplodnje ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 14/22).

Posljednji Javni poziv objavljen je 30. septembra 2024. a za ovu namijenu izdvojeno je 50.000 KM u Budžetu Općine. Prema podacima Radne grupe za tematsku oblast socijalne brige mladih u okviru radnog tijela za izradu strategije prema mladima Općine Ilidža za ovu svrhu je u 2024. godini obuhvaćeno 27 mladih osoba te je izdvojeno 63.000,00KM.

Novčana sredstva za podršku stambenom zbrinjavanju mladih mogu se odobriti u iznosu maksimalno do 3.000 KM. Ukoliko je iznos plaćenog poreza na promet nekretnina ili plaćenog PDV-a manji od 3.000,00 KM, odobrava se iznos koji je naveden u rješenju o razrezu poreza, izdatom od strane nadležne porezne uprave, odnosno iznos koji je naveden na računu o plaćenom PDV-u.

U djelokrugu svog rada Služba socijalne zaštite općine Ilidža uspostavila je saradnju sa drugim, prevashodno, vladinim ustanovama, školama, Centrom za mentalno zdravlje, zdravstvenim ustanovama s ciljem olakšanja realizacije prava svih mladih osoba onemogućene u realizaciji istih. Pored saradnje sa ustanovama, Služba uspostavlja i ima dobru saradnju i sa nevladinim sektorom, prevashodno organizacijama koje djeluju u pravcu zaštite prava žena, tu ubrajamo *Fondaciju lokalne demokratije*, *Centar za ženska prava*, *Narko Ne* i druge.

Mladi, kao i druge osobe kojima je potrebna pravna pomoć a ne mogu je platiti, mogu se obratiti Službi socijalne zaštite općine Ilidža sa ciljem ostvarenja pravne pomoći ili savjeta. Termini za besplatnu pravnu pomoć su određeni na polumjesečnom nivou u saradnji sa *Centrom za ženska prava*. Također u Općini Ilidža putem službe za opću upravu svi građani, uključujući i mlade mogu dobiti besplatnu pravnu pomoć.

Služba socijalne zaštite općine Ilidža javnost o temama koje su mladima od interesa u oblasti socijalne brige informiše putem upita o stanju o evidencijama a kako bi korisnike aktivnije uključili u kreiranje aktivnosti i donošenje odluka. Izazov u ovoj aktivnosti je to da se evidencije koje se vode ne odnose posebno na mlade, nego na sve dobne skupine te je izdvajanje potreba mladih iz ukupnih potreba evidentiranih u oblasti socijalne brige relativno izazovno.

Općina Ilidža periodično provodi istraživanja potreba i problema mladih kako bi definisala ciljeve i mjere u strateškim dokumentima. Ova istraživanja omogućavaju institucijama da se informišu o interesima mladih i aktivnije ih uključe u kreiranje aktivnosti i donošenje odluka.

Kao ključni izazovi i problemi u domenu realizacije socijalne brige o mladima identifikovani su:

1. nedostatna kadrovska kapacitiranost/nedostatak stručnog osoblja,
2. nedostatna materijalna sredstva,
3. nerazumijevanje uloge te ovlasti Službe socijalne zaštite od strane drugih institucija kojima je, kao i Službi socijalne zaštite, u djelokrugu obaveza i briga o mladima,
4. nedovoljna socijalna uključenost mladih i potreba njihovog aktivnijeg uključivanja u društvene tokove,
5. socijalna marginalizacija mladih (asocijalna ponašanja, međuvršnjačko nasilje, vaspitna zanemarenost).

Dodatno na području općine počeli su radovi na prvoj fazi izgradnje Centra za osobe s poteškoćama u razvoju. Općina Ilidža ovaj bitan socijalni projekt, realizuje u saradnji s Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike. Objekat će imati tri etaže ukupne površine 528 m² i bit će u potpunosti prilagođen potrebama svojih budućih korisnika.

2.1.5. Aktivno sudjelovanje mladih u zajednici i slobodno vrijeme mladih

Aktivno sudjelovanje mladih znači postojanje ne samo određenih prava mladih koja moraju osigurati i garantirati nosioci vlasti i donosioci odluka nego i aktivnu ulogu mladih te njihovo aktivno učešće u lokalnoj zajednici i procesima donošenja odluka. Učešće mladih spominje se u međunarodnim i dokumentima EU-a, poput Evropske povelje o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou, ali i u zakonskim i podzakonskim aktima Bosne i Hercegovine. Pored aktivnog učešća mladih, nezaobilazne teme su volontiranje, mobilnost i informiranje mladih te neformalno obrazovanje kao alat kroz koji mladi stječu znanje i iskustvo potrebno kako na tržištu rada tako i za svakodnevni život. Glavni cilj ove oblasti je osigurati podržavajuću okolinu koja se bazira na međusobnom povjerenju, saradnji i odgovornosti, u kojoj su mlade osobe informirane, educirane i motivirane za aktivno učešće u lokalnoj zajednici.

Ono što je generalno prisutno u bosanskohercegovačkom društvu, a što je i slučaj sa mladima u Ilidži jeste da mladi ne učestvuju u kreiranju sadržaja, vrlo rijetko su uključeni u procese odlučivanja te nisu dovoljno upoznati sa prilikama koje postoje, a o čemu govori i Analiza istraživanja o položaju i potrebama mladih općine Ilidža.

2.1.5.2. Pravni i institucionalni okvir

Država BiH nema zakon koji bi regulirao položaj mladih, njihova prava i obaveze te institucionalnu podršku. Zakoni koji direktno tretiraju populaciju mladih usvojeni su na nivou entiteta i Brčko distrikta BiH, i to: Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske, Zakon o mladima Federacije BiH i Zakon o mladima Brčko distrikta BiH.

Usvajanjem Zakona o mladima Federacije BiH 2010. godine prvi put je regulirano pitanje učešća mladih u procesima odlučivanja te se mladima garantiraju prava na uključenost i informiranost na svim nivoima vlasti. Zakonom o mladima Federacije BiH uređeni su sistem organizovanja mladih od lokalnog do entitetskog nivoa te programi i oblasti od interesa za mlade. Također, neformalno obrazovanje je prepoznato kao oblast od interesa za mlade i omladinski sektor, te stoga treba biti sastavni dio strateških dokumenata za mlade na nivou lokalnih zajednica, kantona i Federacije BiH.

Pored neformalnog obrazovanja, Zakon o mladima definira i sljedeće oblasti:

- ✓ formalno i cjeloživotno obrazovanje;
- ✓ zapošljavanje, mjere protiv nezaposlenosti te poduzetništvo;
- ✓ socijalna, zdravstvena i preventivna zaštita mladih te reproduktivno zdravlje mladih;
- ✓ stambeno zbrinjavanje mladih;
- ✓ rad s mladima, jačanje i razvoj sposobnosti mladih i slobodno vrijeme mladih;
- ✓ aktivno učešće mladih u javnom životu, izgradnja civilnog društva i volonterstvo;
- ✓ mobilnost i saradnja među mladima;
- ✓ informiranje i savjetovanje mladih;
- ✓ stručni rad i usavršavanje u vezi s radom s mladima;
- ✓ usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mlade;
- ✓ omladinski turizam, oporavak mladih i boravak u prirodi;
- ✓ aktivnosti mladih po pitanju kulture, sporta, estetike, etike, ekologije, duhovnosti, humanističkih vrijednosti, lične i društvene odgovornosti;
- ✓ rad s mladima s poteškoćama u razvoju i
- ✓ druga pitanja od interesa za mlade i poboljšanje njihovih uvjeta života.

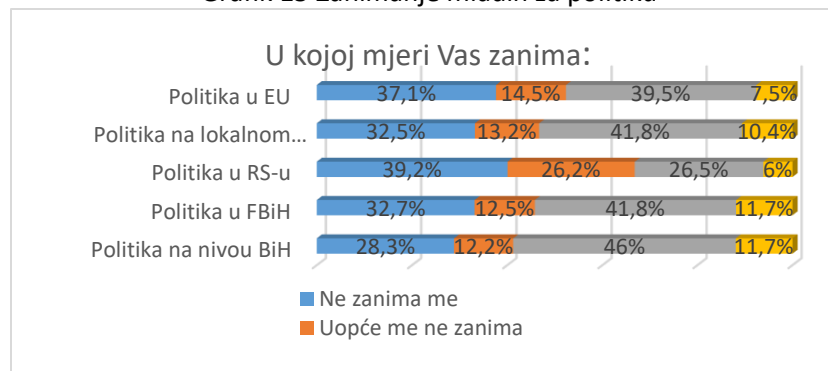
Institucionalno organizovana briga o mladima znači, prije svega, društvenu i materijalnu brigu o ovoj populaciji, omladinskim udruženjima, kao i o učešću mladih u odlučivanju. Zasniva se na principima poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, na poštivanju ustavnog poretka, zakona i međunarodnog prava te izgradnji demokratskih institucija i principa vladavine prava, kao i upražnjavanju međunarodnopravnih standarda i najbolje međunarodne prakse. Pored Zakona o mladima Federacije BiH, učešće i mobilnost mladih regulirani su i Zakonom o volontiranju Federacije BiH.³⁷

Na državnom nivou predviđeno je da postoji Komisija za koordinaciju pitanja mladih Bosne i Hercegovine pri Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine, koja će se sastojati od predstavnika iz vladinih i nevladinih institucija. Predstavnici omladinskih organizacija ili nevladinih organizacija koji se bave pitanjima mladih, trebaju biti izabrani kao članovi Komisije. Na državnom nivou pitanjima mladih se bavi Ministarstvo civilnih poslova BiH, prvenstveno u okviru Sektora za obrazovanje. U nadležnost Sektora za obrazovanje, između ostalih, spadaju i poslovi vezani za učešće u evropskim programima i projektima u oblasti obrazovanja i mobilnosti mladih. Nadležno Ministarstvo za politike prema mladima u Federaciji BiH je Federalno ministarstvo kulture i sporta, ali je nadležnost nad pitanjima mladih podijeljena na deset kantona, gdje su u svakom određena ministarstva koja su između ostalog nadležna za pitanja mladih. Nadležno resorno ministarstvo za pitanja mladih u Kantonu Sarajevo je Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo.

2.1.5.3. Iz analize o položaju i potrebama mladih

Kada se sve sagleda, mlade Ilidže najviše zanima politika u BiH, FBiH i na lokalnom nivou što su pokazali odgovori ispitanika. Interes za lokalnu politiku je na trećem mjestu i za nju se zanima 52,2% Ilidžanaca.

Grafik 15 Zanimanje mladih za politiku

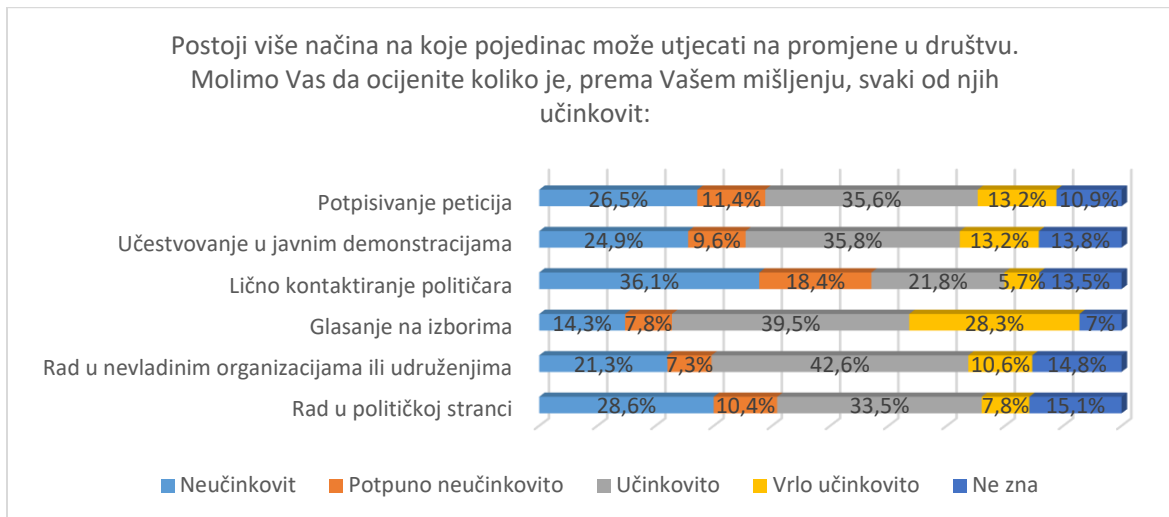

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi u općini Ilidža smatraju da je glasanje na izborima najefikasniji način za postizanje društvenih promjena – tako misli 67,8% ispitanika. Rad u nevladinim organizacijama kao djelotvoran vidi 53,2%, dok je rad u političkim strankama efikasan za 41,3% mladih. Ipak, značajan broj mladih izražava sumnju u učinkovitost političkog angažmana i rada u organizacijama.

³⁷ Zakon o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine, 2012: <https://s.mladi.org/ZakonovolontiranjuFBiH>.

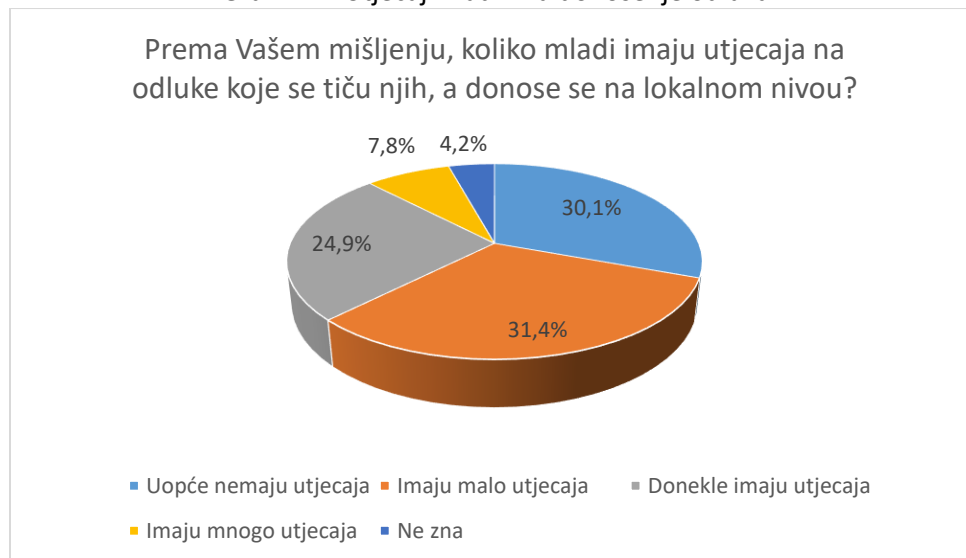
Grafik 16 Utjecaj pojedinca na promjene u društvu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da mladi donekle imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou smatra 24,9% a da mladi imaju mnogo utjecaja kazalo je 7,8% mladih ispitanih Ilidžanaca. Da imaju malo ili nimalo utjecaja smatra 61,5% mladih.

Grafik 17. Utjecaj mladih na donošenje odluka

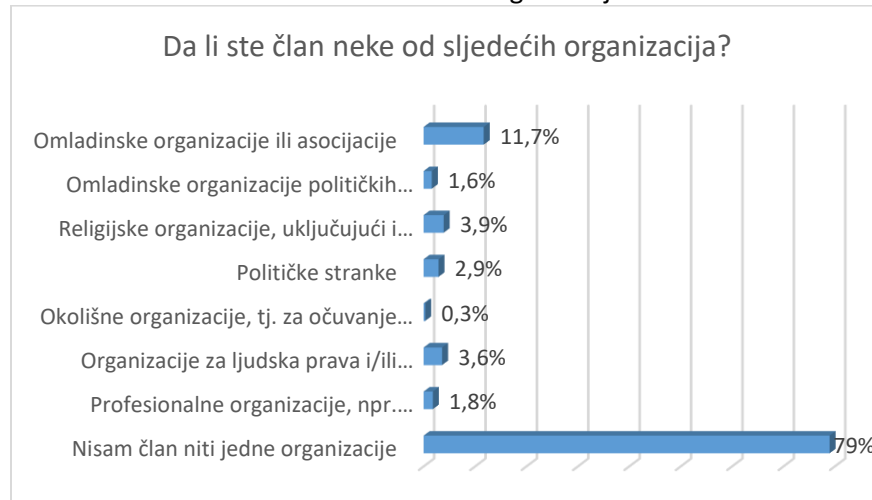

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Članstvo mladih u organizacijama civilnog društva je na veoma niskom nivou u općini Ilidža i 79% mladih kaže da nije član niti jedne organizacije. Ukoliko su članovi nekih organizacija, onda su to najčešće omladinske organizacije (11,7%), političke stranke (2,9%), religijske omladinske organizacije (3,9%) i organizacije za ljudska prava ili humanitarnu pomoć (3,6%). Iako većina anketiranih nisu članovi organizacija, određen broj mladih njih 17,1%, u protekle dvije godine ipak je na neki način učestvovalo u aktivnostima omladinskih organizacija bez obzira da li su članovi ili ne (u pitanju je 78,8% žena i 21,2% muškaraca). Mladi u općini Ilidža volontiraju kada za to imaju priliku i to najviše izvan Ilidže jer, prema njihovim riječima, prilika za volontiranje u njihovoj lokalnoj

zajednici je malo, pa bi zato voljeli da imaju više mogućnosti da svojim volonterskim radom doprinesu svojoj zajednici.

Grafik 18. Članstvo u organizacijama

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema istraživanju o položaju i potrebama mladih na području općine Ilidža koje u proveo Institut, mladi najviše slobodnog vremena provode sa prijateljima, družeći se uživo ili online, gledajući TV i u druženju sa porodicom. Većina mladih svakodnevno provodi značajan period vremena s porodicom, njih 33,8% više od pet sati na dan, a 60,2% od dva do pet sati na dan. Dosta mladih se svakodnevno druži s prijateljima online i uživo, a 38,1% mladih se druži s prijateljima uživo više od pet sati dnevno. Mladi preferiraju druženje uživo s prijateljima u odnosu na druženje online.

2.1.5.4. Aktivno učešće mladih u Ilidži

Nalazi Analize istraživanja položaja i potreba mladih ukazuju na potrebu jačanja omladinskog organizovanja i uključivanja mladih u donošenje odluka, u skladu sa Zakonom o mladima FBiH koji obavezuje lokalne vlasti na evidentiranje subjekata koji rade sa mladima. Zakon o mladima FBiH članom 13 propisuje da su općinski, gradski i kantonalni organi vlasti dužni voditi spisak svih udruženja, institucija, ustanova, međunarodnih i drugih organizacija koje rade sa mladima ili pružaju podršku omladinskim aktivnostima

Prema Strategiji razvoja Općine Ilidža 2022-2027³⁸. na ovoj općini trenutno je registrirano 200 nevladinih organizacija. No, broj registrovanih organizacija ne znači i da su sve aktivne. Uvidom u Registar udruženja i fondacija Službe za obrazovanje, kulturu, sport i mlade Općine Ilidža vidljivo je da Općina ima evidenciju o 27 organizacija koje se bave pitanjima mladih a od kojih je osam (8) označeno kao omladinske organizacije, a među kojima je i Vijeće mladih općine Ilidža. Organizacije navedene kao omladinska udruženja su: Udruženje mladih „Bez ograničenja“, Udruženje mladih „Elan“, Udruženje Centar za edukaciju, savjetovanje i kulturu dijaloga „AKTA“, Udruženje Omladinska organizacija „OSMJEH“, Vijeće mladih općine Ilidža, Udruženje „Street Fleet Crew“, Udruženje za zaštitu okoliša i unapređenje turizma „STEP“, i Udruženje za edukaciju, kreativno poduzetništvo i afirmaciju „ŠEFICE“.

³⁸Strategija razvoja Općine Ilidža za period 2022.-2027. godine, dostupno na <https://opcina-ilidza.ba/skladiste/2025/03/Strategija-razvoja-Općine-Ilidža-2022.-2027.-godina.pdf>, pristupljeno 15.7.2025. g.

Vijeće mladih općine Ilidža nema osigurane prostorije i uslove za rad. Kao i druge organizacije, Vijeće mladih ima priliku da aplicira za realizaciju projekata koje Općina Ilidža kroz javne pozive.

Općina Ilidža ima komisiju za mlade kao stalno radno tijelo za pitanja mladih pri Općinskom vijeću. Komisije su obavezna stalna radna tijela Općine i čine ih predstavnici političkih partija. Da predstavnik mladih može biti samo pridruženi član, bez prava glasanja uređeno je u „Odluci o osnivanju stalnih radnih tijela općine“ („Sl. novine Kantona Sarajevo“ br.1/20, str.40). Prema informacijama iz „Službenih novina Kantona Sarajevo“ broj 52/24 od 31.12.2024. godine, Općinsko vijeće Ilidža imenovalo je Komisiju za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih. Prema dostupnim informacijama, Općina Ilidža je 2013. godine omogućila delegiranje predstavnika Vijeća mladih u Komisiju za pitanja mladih. Međutim, u trenutnom sastavu Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih Općine Ilidža niti jedan član Vijeća mladih nije član Komisije za mlade.

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine u član 14. propisuje minimum mjera koje su općinski, gradski i kantonalni organi vlasti dužni osigurati prema mladima te je istim članom propisana obaveza osiguranja prikladnog prostora za mlade, rad s mladima i omladinske aktivnosti, kao i osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja. U periodu od 2022. do 2024. godine najveći broj aktivnosti propisanih Strategijom realizirao se u prostorijama Obrazovno-raznodnog centra za mlade SPAJALICA koji, iako nije bio adekvatan prostor za mlade, predstavljao je jedini prostor u kojem su se mladi mogli okupljati i kvalitetno provoditi svoje slobodno vrijeme. Od 2024. Spajalica je prestala sa radom, tako da Općina Ilidža trenutno nema nikakav centar ili prostor osposobljen za slobodno vrijeme mladih, edukaciju, kreativan rad ili druge aktivnosti koje mogu primjenjivati u svoje slobodno vrijeme.

Općina Ilidža ima osiguranu budžetsku stavku koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta institucije. Prema dostupnim informacijama o realizaciji Budžeta Općine Ilidža za 2022-2023-2024 godinu Općina je u prethodnim godinama objavljivala javne pozive za (su)finansiranje projekata za mlade, kao i razne stipendije, poticaje i subvencije. Pored toga, realizovana su sredstva za implementaciju aktivnosti Strategije prema mladima u Obrazovno-raznodnom centru za mlade SPAJALICA .

Iz iste stavke je u ovom periodu podržan i odlazak grupe srednjoškolaca Richmond Park Internacionalne srednja škola - na svjetsku izložbu naučnih projekata učenika srednjih škola EXPO SCIENCE 2022, implementacija projekta „Volontiranje je cool!“ Udruženja Centar za razvoj omladinskog aktivizma (CROA), implementacija projekta „Socijalni dan“ Asocijacije srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini, Omladinski Film Festival Sarajevo u organizaciji Udruženja mladih umjetnika, odlazak jedne mlade osobe na Međunarodni memorijalni program Marko Petrak-Rimska pravna tradicija i suvremeni pravni sustavi, odlazak jednog mladog takmičara na Evropsko prvenstvo EUBC U22, odlazak jedne talentovane mlade učenice International high school of Sarajevo na Ljetnu školu za nadarene matematičare i informatičare u Bugarskoj te učešće jedne nadarene mlade umjetnice u projektu MOTION COMICS.

Svake godine objavljuje se javni poziv za (su)finansiranje projekata za mlade, omogućavajući nevladinim organizacijama, neformalnim omladinskim grupama da apliciraju za sredstva iz budžeta Općine Ilidža. Ukupni planirani iznos po godini (u protekle tri godine) je bio 20.000KM, sredstva su dodjeljivanja u skladu sa propisanim kriterijumima iz javnog poziva koje provodi komisija. Uvidom u pregled realizacije budžeta Općine Ilidža za referentni period vidljivo je da je za projekte za mlade odobreno i realizovano ukupan sljedeći iznos:

Tabela 12. Izdvajanja za projekte za mlade kroz referentni period

2022.	58.000,00 KM
-------	--------------

2023.	30.000,00 KM
2024.	29.000,00 KM
Ukupno:	117.000,00 KM

Izvor: Budžeti Općine Ilidža 2022-2024.

Pored transfera za projekte za mlade Općina Ilidža je realizovala i „Transfer neprofitnim organizacijama - obrazovanje i mladi“ i za projekte namijenjene neformalnom obrazovanju mladih u ukupnom iznosu od 211.100,00 KM u okviru kojeg je za 2022. iznos bio 74.100,00 KM, u 2023. godini iznos je bio 61.500,00 KM, dok je u 2024. godini iznos bio 75.500,00 KM.

Općina Ilidža ima programe koji podržavaju aktivizam mladih i redovno objavljuju javne pozive za (su)finansiranje projekata namijenjenih mladima, pružajući finansijsku podršku omladinskim organizacijama i neformalnim grupama za realizaciju različitih aktivnosti. Ove aktivnosti obuhvataju oblasti poput neformalne edukacije, kreativnog izražavanja i organizovanog provođenja slobodnog vremena. Na području Općine Ilidža aktivno djeluje nekoliko programa i inicijativa usmjerenih na omladinski aktivizam:

- Vijeće mladih općine Ilidža: Osnovano 2012. godine od strane četiri omladinska udruženja – "Bez ograničenja", Udruženje mladih "ELAN", "EKO-PRO" i Crveni križ općine Ilidža. Vijeće mladih ima za cilj koordinaciju i unapređenje aktivnosti mladih na području općine.
- Projekti omladinskih organizacija: Udruženja poput Gorske službe spašavanja "Ilidža" i Udruženja za edukaciju, kreativno poduzetništvo i afirmaciju "Šefice" realiziraju projekte koji uključuju edukacije o sigurnom boravku u prirodi, obuke prve pomoći, te radionice za razvoj poduzetničkih vještina kod mladih.
- Saradnja Općine Ilidža i Instituta za razvoj mladih KULT: Općina Ilidža i Institut KULT podržavaju projekte za mlade, s ukupnim iznosom od 60.000 KM (2022., 2023., 2024.). Ova saradnja ima za cilj poboljšanje procedura dodjele javnih sredstava omladinskim organizacijama i implementaciju projekata koji unapređuju položaj mladih.

Prema pregledu realizacije Budžeta Općine Ilidža za referentni period na ime implementacije Strategije prema mladima izdvojeno je ukupno 244.280,00 KM i to po sljedećim godišnjim iznosima:

- 2022. g. - 88.500,00 KM;
- 2023. g. - 89.300,00 KM;
- 2024. g. - 66.480,00 KM.

Prema Strategiji za mlade Općine Ilidža za period od 2020 – 2024. za omladinski aktivizam planirano je izdvajanje od po 20.000 KM godišnje za projekte mladih, a realizovano je 117.000,00 KM na ime podrške omladinskim projektima. Osim toga planirano je i godišnje izdvajanje od po 10.000 KM za aktivnosti koje je provodio Obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA u vidu različitih, akcija, radionica, obuka i predavanja a realizovano je 77.300,00 KM. Jedan od najuspješnijih projekata bio je volonterski kamp koji se održavao svako ljeto u trajanju od 5 dana.

Tabela 13. Izvršenje Budžeta za 2022., 2023. i 2024. godinu

PROGRAM	IZVRŠENJE 2022	IZVRŠENJE 2023	IZVRŠENJE 2024	UKUPNO

6-614116 - Budžet za mlade-Implementacija strategije prema mladima	88.500,00	89.300,00	66.480,00	244.280,00
Realizacija aktivnosti iz Strategije prema mladima u Obrazovno-razonodnom centru za mlade SPAJALICA	23.000,00	27.300,00	27.000,00	77.300,00
Projekti za mlade po JP	58.000,00	30.000,00	29.000,00	117.000,00
Nabavka novijih izdanja i literature za mlade ljude	5.000,00	5.000,00	5.000,00	15000,00
Podrška istaknutih mladih Ilidže (u kulturi, nauci, umjetnosti i alpinizmu, ...	2.500,00		4.180,00	6680,00
Implementacija projekta „Volontiranje je cool!“ Udruženja Centar za razvoj omladinskog aktivizma (CROA)	-	-	1.000,00	1000,00
Implementacija projekta “Socijalni dan”.Asocijacije srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini-	-	-	300,00	300,00
Omladinski Film Festival Sarajevo u organizaciji Udruženja mladih umjetnika	-	27.000,00	-	27.000,00

Izvor: Koordinaciono tijelo za izradu strategije prema mladima Općine Ilidža, Služba za obrazovanje, sport, kulturu i mlade Općine Ilidža

Općina Ilidža informiše mlade o prilikama i drugim bitnim informacijama putem web stranice, oglasne table u mjesnim zajednicama, društvenih mreža Općine, mjesnih zajednica i drugih javnih institucije, poput škola. Relevantne institucije se sporadično informišu o temama koje su mladima od interesa. Nije izražena inicijativa za aktivnijim uključivanjem mladih u kreiranje aktivnosti i donošenje odluka. Općina Ilidža raspisuje javne pozive za mlade, a Vijeće mladih, kao krovno tijelo mladih ima upravo tu odgovornost da bude poveznica između institucija i samih mladih – kroz društvene mreže, komunikacije sa udruženjima, organizacije susreta, debata i javnih rasprava sa mladima. Na žalost, u referentnom periodu evidentan je nedostatak interakcije donosilaca odluka i mladih i nepostojanje otvorenog dijaloga sa mladima.

Mladi imaju pristup aktima koji se odnose na prava mladih (npr. zakoni o mladima, strategije prema mladima i sl.) Svi zvanični javni dokumenti su dostupni za pristup online pod opcijom Općinski dokumenti i mogu se naći na zvaničnoj stranici Općine Ilidža³⁹.

Aktivno sudjelovanje u društvu iako obaveza svih građana, u praksi predstavlja izazov a tako je i kada su u pitanju mladi i njihov aktivan angažman u zajednici. Pored činjenice da mladi većinu vremena provode u obavezama vezanim za obrazovanje i porodicu osnovni izazovi i problemi na koje se nailazi u oblasti prava mladih u Općini Ilidža uključuju:

- Ograničen pristup informacijama o pravima mladih.

³⁹ Službena web stranica Općine Ilidža, <https://www.opcinailidza.ba/opcinski-dokumenti>.

- Nedovoljna informisanost o zakonodavnim aktima koji se odnose na mlade.
- Nedostatak adekvatnih prostora za mlade.
- Slaba povezanost između mladih i institucija vlasti.
- Nedovoljna implementacija strateških planova za mlade.
- Ograničena dostupnost finansijskih sredstava za projekte mladih.
- Nedostatak programskih inicijativa koje podržavaju aktivizam i angažman mladih.
- Niska participacija mladih u procesu donošenja odluka.
- Neadekvatna podrška za mlade u ruralnim područjima Općine.
- Ograničena saradnja između različitih organizacija i institucija koje rade sa mladima.

2.1.6. Informisanje i mobilnost mladih

Slično kao i učešće, informiranje mladih je načelo politike prema mladima. Kako bi vlasti pružile dobre uvjete mladima za njihovo aktivno uključivanje, mlade je potrebno prethodno informirati o prilikama za: učešće u predstavničkim tijelima mladih, aktivizam u raznim omladinskim organizacijama, nevladinim i vladinim organizacijama, praksama, obukama, razmjenama, stipendijama itd. Postoji zakonski okvir koji obavezuje vlasti da informišu građane, ali ne postoji specifičan zakon koji uređuje informisanje mladih kao posebne ciljne grupe. Zakon o mladima FBiH i Zakon o slobodi pristupa informacijama su najrelevantniji za ovu temu. U praksi, informisanje mladih je često fragmentirano, neorganizovano i nedovoljno prilagođeno njihovim potrebama i kanalima komunikacije.

Informisanost mladih predstavlja važan segment u procesu osnaživanja mladih i njihove aktivne participacije u društvu. U kontekstu Bosne i Hercegovine, ključni izazovi se odnose na nizak nivo informisanosti mladih o zakonodavnom okviru koji ih se direktno tiče, uključujući: Zakon o mladima Federacije BiH i Zakon o omladinskom organizovanju RS, Zakon o radu (posebno prava pripravnika, volontera, zaposlenih mladih), Zakon o obrazovanju, socijalnoj zaštiti, stambenom zbrinjavanju, itd, propise o participaciji mladih u procesima donošenja odluka (npr. omladinska vijeća, javne rasprave).

Mobilnost mladih

Mobilnost podrazumijeva kretanje mladih unutar ili izvan svoje države radi učenja, razvoja i sticanja novih iskustava. Mobilnost obuhvata obrazovne razmjene, volontiranje, stručno usavršavanje, zapošljavanje, ekskurzije, virtualne razmjene, neformalno obrazovanje kroz omladinske organizacije, kulturne i sportske grupe, osobni i profesionalni razvoj, izgradnju kompetencija i povećanu konkurentnost na tržištu rada. Programi mobilnosti omogućuju mladima izlazak iz zone komfora, sticanje znanja, vještina i vrijednosti koje primjenjuju u lokalnim zajednicama, veću društvenu uključenost i doprinos zajednici, umrežavanje i jačanje omladinskih organizacija. Mobilnost doprinosi razvoju ne samo pojedinaca, već i omladinskih grupa i šireg društva. Ona podstiče građanski aktivizam, dijalog s donosiocima odluka, saradnju s privatnim sektorom i širenje pozitivnih društvenih promjena. Mobilnost mladih je ključan alat za osnaživanje pojedinaca, jačanje zajednica i kreiranje demokratskijeg i otvorenijeg društva.

Država BiH finansira učešće u programima poput Erasmus+ i podržava rad Regionalnog ureda za saradnju mladih (RYCO), no ovi programi se isključivo odnose na međunarodnu mobilnost, dok mobilnost unutar BiH ostaje gotovo potpuno nepodržana. Aktivnosti poput razmjena mladih iz različitih zajednica unutar zemlje dešavaju se uglavnom zahvaljujući međunarodnim donatorima, dok vlasti rijetko prepoznaju važnost takvih inicijativa. Omladinske razmjene između mladih iz različitih zajednica Bosne i Hercegovini događaju se samo ako međunarodne organizacije i vrlo rijetko domaće fondacije i udruženja, finansijski podržavaju provođenje takvih aktivnosti. I postojeće razmjene i događanja te promoviranje mobilnosti vrlo često iniciraju mladi, a za to im treba

veća i društvena i sistemska podrška te se mora djelovati u pravcu razvoju sistemске podrške unutrašnjoj mobilnosti mladih kao alata za izgradnju društvene kohezije, međukulturnog dijaloga i obrazovnog razvoja. U posljednjih nekoliko godina primjeti su pozitivni trendovi vezani za podršku jedinica lokalne samouprave za mobilnost mladih, gdje se sve češće uspostavljaju posebni fondovi za mobilnost koji za cilj imaju podržati mlade da putuju i stiču znanja, vještine, iskustva u drugim dijelovima BiH, zemalja regiona, Evrope i svijeta.

2.1.6.1. Pravni i institucionalni okvir

U Bosni i Hercegovini ne postoji poseban zakon koji se isključivo bavi informisanjem mladih, ali pravo na pristup informacijama i obaveza javnih institucija da informišu građane (uključujući mlade) uređena je kroz nekoliko ključnih zakona na državnom i entitetskom nivou:

- Zakon o slobodi pristupa informacijama (ZOSPI) -Na nivou BiH, FBiH i RS postoje odvojene verzije ovog zakona. Zakon garantuje pravo svim građanima, uključujući mlade, da traže i dobiju informacije od javnih institucija. Institucije su dužne da aktivno objavljuju važne informacije, a ne samo da odgovaraju na zahtjeve. Ovaj zakon je temelj za transparentnost i javno informisanje, ali ne sadrži posebne odredbe o ciljanom informisanju mladih.
- Zakon o mladima Federacije BiH (član 11, član 14 i drugi) obavezuje vlasti da unaprijede pristup informacijama važnim za mlade, propisuje da mladi moraju biti informisani o pravima, mogućnostima i programima podrške. Ovaj zakon posebno naglašava uloga omladinskih organizacija i omladinskih savjeta u prenošenju informacija mladima.
- Zakon o elektronskim komunikacijama, medijima i javnim servisima regulišu djelovanje medija i obavezu da informisanje bude tačno, nepristrasno i dostupno svim grupama, uključujući mlade.
- Zakon o sistemu državne uprave i entitetski zakoni propisuju da su institucije dužne obezbijediti javnost rada i aktivno komunicirati sa građanima, ali to se najčešće ne radi sistematski s fokusom na mlade.

Komisija za pitanja mladih Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine u okviru svojih nadležnosti ima ulogu predlagача mjera za unapređenje informativne politike i transparentnosti prema mladima, te praćenje provođenja određenih evropskih dokumenata i konvencija o pravima mladih, između ostalih i Evropske povelje o informisanju mladih.

Na nivou države BiH pitanjima mladih se bavi Ministarstvo civilnih poslova BiH, gdje u okviru Sektora za obrazovanje djeluje Odsjek za mobilnost i mlade. U nadležnost Sektora za obrazovanje, između ostalih, spadaju i poslovi vezani za učešće u evropskim programima i projektima u oblasti obrazovanja i mobilnosti mladih. Nažalost, sistemska podrška mobilnosti mladih na državnom, entitetskom ili kantonalnom nivou u BiH ne postoji.

2.1.6.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih

Mladi u općini Ilidža kao izvore informiranja najčešće koriste internet portale a svakodnevno ih prati 60,3% mladih, a televiziju 21,8%. Radio svaki dan sluša 13,5% mladih. Podcaste svaki dan gleda 7,3% Ilidžanaca. S druge strane, dnevne novine nikako ne čita 60,3% mladih, a magazine i časopise kao izvor informacija ne koristi 62,9% mladih. Mladi internet koriste svakodnevno (86,2,% mladih) a najviše koriste putem pametnih telefona, i to 92,5%.

Što se tiče društvenih mreža i online servisa, najzastupljeniji je Instagram koji svaki dan koristi 85,7% mladih. Youtube na dnevnoj bazi koristi njih 55,8%, TikTok 50,9% i Facebook 35,6%, a Snapchat 22,3% mladih. Naprimjer, Twittter (X) nikako ne koristi 69,1% mladih, a LinkedIn 68,3%. Mladi se najčešće informišu putem medija. Pretežno su to online mediji, odnosno, web-portali.

Grafik 19. Svakodnevno korištenje interneta

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mobilnost mladih Ilidže, u smislu putovanja, je prilično dobra jer je 91,9% mladih u posljednjoj godini dana putovalo u druge gradove u BiH, dok je 7% istaklo kako nigdje nije putovalo. Među onima koji nisu napuštali svoju lokalnu zajednicu 55,6% je muškaraca i 44,4% žena. U studentskoj razmjeni bilo je 7,5% ispitanika. Ljetnu školu pohađalo je 7,5% mladih. U volonterskim ili nekim drugim kampovima bilo je 20,8% mladih. U školu u prirodi išlo je 9,4% mladih, dok je na studijskim putovanjima bilo 18,7% ispitanika. Kao razloge putovanja, mladi koji su putovali u protekle tri godine, najčešće su navodili da je to bilo u sklopu ekskurzije unutar entiteta, a takvih je bilo 17,7%.

O problemu s javnim prijevozom govorili su mladi u fokusnoj grupi. Najveći problem je u dosta starim vozilima koja se često kvare te neredovnim i nepouzdanim linijama. Izazov je putovati u druge općine kantona jer linija u kasnijim večernjim satima i nema mnogo a i sigurnost putnika je upitna jer zna biti divljanja i vandalizma ali i slučajeva ekstremnog broja putnika. U odnosu na prijevoznike, mladi uglavnom preferiraju Centrotransov prijevoz kao sigurniji i pouzdaniji, (iako u tim linijama uglavnom đačke karte ne rijede) u odnosu na GRAS.

2.1.6.3. Informisanje i mobilnost mladih na području općine Ilidža

U Općini Ilidža pri Kabinetu načelnika djeluje Odsjek za informisanje i poslove Kabineta koji vrši poslove pripreme i plasmana informacija na zvaničnim kanalima informisanja Općine ali i putem elektronskih medija i društvenih mreža o aktivnostima Općine. Općina sve sadržaje od interesa za mlade poput javnih poziva, konkursa, stipendija i drugog objavljuje na zvaničnoj web stranici, društvenim mrežama te lokalnim medijima koji služi kao platforma za informisanje mladih.

Iako bez detaljne analize nije moguće precizno odrediti koliki procenat ukupnog sadržaja na web stranici je namijenjen mladima evidentno je da Općina Ilidža prepoznaje važnost ove populacije i implementira programe i inicijative u skladu s tim. Općina Ilidža posvećuje pažnju mladima kroz različite inicijative i programe. Također, prema Strategiji prema mladima Općine Ilidža za period 2020-2024. godine, mladi su činili oko 21% ukupnog stanovništva Ilidže, što ukazuje na značajnu populaciju kojoj su namijenjeni određeni sadržaji i programi.

Na web stranici Općine Ilidža postoji sekcija koja vodi na podstranicu Službe za obrazovanje, kulturu, sport i mlade, koja nudi informacije koje su usmjerene ka mladima. Uglavnom se isti sadržaj dijeli na web stranici i na Instagram i Facebook stranici, tako da je jednako zastupljen. Mladi, s izuzetkom osoba na stručnom osposobljavanju, ne učestvuju u kreiranju informativnih sadržaja. Mladi i omladinske organizacije svakako imaju

moгуćnost da svoje materijale za koje smatraju da su bitni za mlade dostave nadležnoj službi uz zahtjev za plasiranje informacije, ali ne mogu učestvovati u izradi.

Kod informacija koje se dijele putem društvenih mreža, svi građani imaju mogućnost postaviti dodatno pitanje i dobiti odgovor na pitanja ukoliko se pridržavaju pravila korištenja društvenih mreža.

Kao osnovne izazove/probleme u informisanju mladih navedena je slaba zainteresovanost mladih za informisanje – iako su informacije dostupne, postoji rizik da mladi nisu motivisani da ih aktivno traže i koriste.

Kada govorimo o korištenju prilika za mlade unutar jedne zajednice, lokalna mobilnost, odnosno mogućnost mladih da korištenjem javnog saobraćaja zadovolje potrebe transporta kako bi stigli obaviti obaveze je značajan element. Po procjeni radnog tijela formiranog za izradu strategije prema mladima Općine Ilidža trenutna mobilnost unutar općine i povezanost sredstvima javnog saobraćaja nije adekvatan odgovor na potrebe i tempo života mladih; iako postoji javni prevoz, frekvencija linija i povezanost pojedinih naselja nisu na zadovoljavajućem nivou.

Općina Ilidža u referentnom periodu nije imala posebnu budžetsku stavku pod nazivom fond/transfer za mobilnost mladih, ali u skladu sa ciljevima koji su definisani prethodnom Strategijom prema mladima, među kojima je bio i da se poveća broj mladih koji su putovali unutar i izvan BiH podržavala se mobilnost mladih na osnovu pojedinačnih zahtjeva.

Tabela 14. Podrška Općine Ilidža mobilnosti mladih po pojedinačnim zahtjevima

Program	Visina realizovanih sredstava			Broj podržanih mladih
	2022.	2023.	2024.	
Ekskurzije	10.500,00	15.000,00	20.650,00	180
Putovanja	2.000,00	1.500,00	1.500,00 1.000,00	4* ⁴⁰
Ljetnje škole, škole u prirodi, volonterski kampovi i sl.	13.000,00	13.500,00	2.000,00 11.000,00	** ⁴¹
Mobilnost mladih kroz edukativne razmjene učenika i studenata /Studentski susreti (ista struka)	2.500,00		2.400,00	5*** ⁴²
Mobilnost mladih kroz kratkoročne i dugoročne programe neformalnog obrazovanja (Putni troškovi, kotizacije, vize za pohađanje seminara)			200,00 ⁴³	1

⁴⁰ Nermin Haznadar -odlazak na Svjetsko šahovsko prvenstvo za mlade 2022), Emir Hastor-odlazak na Berlin maraton 2023; Eldar Hodžić -odlazak na Evropsko prvenstvo EUBC U22; Emir Musić -pohod na Kavkaz.

⁴¹ Projekti po javnim pozivima (Mala škola ribolova, Škola planinarskih vodiča po Igmanu, Škola za izviđačke lidere, Prva zvijezda, Edukacija djece i mladih u prirodi-predavanja i praktične radionice, Organizovanje izviđačkih vodnih škola za mlade u prirodi. Odlazak Sara Smajić na Ljetnu školu za nadarene matematičare i informatičare u Bugarskoj (2000,00 KM)

⁴² Ekipa Richmond Park Internacionalna srednje škole koju čine dva učenika i mentor-odlazak na svjetsku izložbu naučnih projekata učenika srednjih škola EXPO SCIENCE 2022 (2500,00KM).Vedad Krajina i Ridvan Šipur-učešće na Međunarodnom takmičenju INFOMATRIX-Bukurešt(2400,00KM)

⁴³ 8- Ilma Pleh -učešće u projektu MOTION COMICS

Mobilnost mladih kroz strukovno obrazovanje i doškolovanje/Strukovni susreti			480,00 ^{44 4}	1
--	--	--	------------------------	---

Izvor: Radna grupa za tematsku oblast Informisanje i mobilnost mladih

Iako je iz tabele vidljiva podrška pojedincima po upitima, Općina ne podržava posebno ili namjenski projekte nevladinih organizacija usmjerenih na unapređenje mobilnosti mladih. Ipak, vidljiva je podrška projektima odobrenima po javnim pozivima koji su takođe usmjereni na stjecanje vještina, kompetencija i druženje mladih („Mala škola ribolova“, „Škola planinarskih vodiča po Igmanu“, „Škola za izviđačke lidere“, „Prva zvijezda“, „Edukacija djece i mladih u prirodi-predavanja i praktične radionice“, „Organizovanje izviđačkih vodnih škola za mlade u prirodi“).

⁴⁴ Dalila Cernica- odčlazak na Međunarodni memorijalni program Marko Petrak-Rimska pravna tradicija i suvremeni pravni sustavi

2.1.7. Kultura i sport

Kultura i sport predstavljaju ključne domene razvoja mladih, omogućavajući im izražavanje identiteta, izgradnju zajedništva i aktivno sudjelovanje u društvenom životu. U savremenom društvenom kontekstu, posebno u urbanim sredinama poput Sarajeva, ove oblasti igraju višestruku ulogu – od očuvanja kulturne baštine i lokalnog identiteta, do poticanja kreativnih industrija, zdravog načina života i socijalne inkluzije. Kanton Sarajevo nije samo prostor za produkciju i distribuciju kulturnih sadržaja, već i mjesto susreta, razmjene ideja i emancipacije mladih kreativaca. Ovakvi modeli otvaraju prostor za nove oblike sudjelovanja mladih u kulturnom životu grada, čime se jača njihov osjećaj pripadnosti i doprinosi razvoju otpornog, inkluzivnog i kulturno vitalnog društva. U tom smislu, strateško promišljanje razvoja kulture i sporta mora u središte staviti mlade ljude kao pokretače pozitivnih promjena i ključne aktere oblikovanja budućnosti.

2.1.7.1. Institucionalni okvir

Nadležni organ za oblast kulture i sporta na nivou Bosne i Hercegovine je Ministarstvo civilnih poslova BiH, u okviru kojeg djeluje sektor za sport, podijeljen na: Odsjek za međunarodnu suradnju i razvoj sporta, Odsjek za razvoj i praćenje informacijskog sustava u sportu, Odsjek za praćenje izrade i provođenja strategija, projekata i programa u sportu. Među najvažnije poslove sektora ubraja se usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu u području sporta te sudjelovanje u radu međunarodnih organizacija iz oblasti sporta i obezbjeđivanje izvršavanja međunarodnih obaveza BiH.

Sektor za nauku i kulturu nadležan je za koordinaciju aktivnosti sa nadležnim entitetskim ministarstvima i tijelima za definiranje strategije na međunarodnom planu u područjima nauke i kulture. U okviru ovog sektora djeluje Odsjek za kulturu. Sektor između ostalog prati primjenu domaćih sporazuma i strateških dokumenta iz oblasti kulture, prati primjenu usvojenih konvencija i deklaracija, koordinira aktivnosti saradnje sa organima i tijelima Evropske unije i Ujedinjenih nacija i drugim asocijacijama iz oblasti kulture koje djeluju na globalnom nivou.

Za oblast kulture i sporta u Federaciji BiH nadležnost pripada Federalnom ministarstvu kulture i sporta koje obavlja upravne, stručne i druge poslove iz nadležnosti FBiH koji se odnose na koordinaciju u oblasti kulture i sporta. Zbog unutrašnjeg uređenja FBiH i decentraliziranog sistema oblast kulture i sporta uređuje svaki od deset kantona.

U Kantonu Sarajevo to je Ministarstva kulture i sporta KS kojem u prvom planu nastojanja i djelovanja stoje potencijali kulture i sporta kao resursa koji doprinose razvoju drugih segmenata društva. U cilju cjelokupnog razvoja i unaprijeđenja kulture i sporta u Kantonu, Ministarstvo podržava jednakost prava na razvoj kulturnih i sportskih aktivnosti, slobodu umjetnosti i podršku kulturnom i sportskom životu Kantona, i na kraju naša podrška ne izostaje u polju obrazovanja mlađih generacija s ciljem participacije u kulturi i sportu.

U Općini Ilidža Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade je zadužena za oblast kulture i sporta te između ostalog vrši sljedeće poslove: stvaranja uslova za razvoj djelatnosti iz oblasti brige o djeci, osnovnog obrazovanja i odgoja djece, kulture, fizičke kulture, sporta, mladih zatim pripreme, organizovanja i sprovođenja sportskih i manifestacija kulturno-zabavnog karaktera povodom obilježavanja Dana Općine, kao i drugih značajnih datuma i događaja na općinskom području, vršenja nadzora nad radom javnih ustanova iz oblasti kulture i sporta čiji je osnivač Općina te mnogo druge.

2.1.7.2. Pravni okvir

Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH („Sl. novine Federacije BiH“, br. 49/2006 i 51/2009) utvrđuje nadležnosti jedinica lokalne samouprave u oblastima koje su uobičajene za lokalne zajednice, među kojima je i oblast kulture i sporta. Osim toga, Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH kao vlastite nadležnosti jedinica lokalne samouprave propisuje ocjenjivanje kvaliteta pružanja usluga od strane javnih ustanova u oblastima kulture i sporta. Općine i gradovi također prema svojim mogućnostima mogu finansijskim sredstvima pomoći takve javne ustanove u vršenju njihovih nadležnosti kako bi se podigao kvalitet usluga u skladu s potrebama građana.

Tabela 15. Zakonski i podzakonski akti iz oblasti kulture i sporta koji se direktno ili indirektno tiču mladih

Područje	Pravna osnova	Uticaj na mlade
Kultura	Zakoni o bibliotekama, arhivima, filmovima, muzejima, teatrima, estradi; javni pozivi ministarstva	Regulacija kulturne infrastrukture i finansiranje kulturnih projekata i festivala za mlade
Sport	Zakon o obrazovanju; pravilnici o sufinansiranju; strategija za mlade; finansiranje školskog sporta i klubova	Podrška školskom sportu, omladinskim klubovima, sportskim programima i infrastrukturnim ulaganjima

Izvor: Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

✓ Sport

Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini („Sl. novine Bosne i Hercegovine“, br. 27/08, 102/09 i 66/16) definirao je sport kao djelatnost od javnog interesa. S obzirom na unutrašnje uređenje Bosne i Hercegovine sport je u Bosni i Hercegovini organizovan na decentraliziran način s utvrđenim pravima i nadležnostima Bosne i Hercegovine, entiteta, Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i drugih nivoa administrativnog organizovanja. Zakon o sportu BiH kao javne interese i ciljeve Bosne i Hercegovine u sportu, između ostalih, propisuje razvijanje svijesti građana, posebno mladih, o sportu i njegovim vrijednostima te doprinos odgoju, obrazovanju i razvoju djece i mladih. Dodatno, Zakon propisuje da se u Bosni i Hercegovini mogu organizovati međunarodna sportska takmičenja i priredbe poput zimskih i ljetnih festivala mladih Evrope, balkanska i druga regionalna prvenstva, mediteranske igre.

Zakonski i podzakonski akti iz oblasti sporta koji se trenutno primjenjuju u kantonu Sarajevo, a koji se direktno ili indirektno tiču mladih su:

- Zakon o sportu BiH („Sl. novine Bosne i Hercegovine“, br. 27/08, 102/09 i 66/16);
- Zakon o sportu KS („Sl. novine Kantona Sarajevo“, br. 45/2012);
- Zakon o izmjenama zakona o sportu ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 36/21)
- Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama („Sl. novine Kantona Sarajevo“, br. 7/07)
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u Kantonu Sarajevo ("Sl. novine Kantona Sarajevo", br. 27/2024)

Vlada Kantona Sarajevo je krajem maja 2025. utvrdila Nacrt novog zakona o sportu i pokrenut je proces sistemskog redefinisavanja sportskog zakonodavstva. Ovo je značajan korak naprijed u stvaranju transparentnog, efikasnog i pravednog sportskog sistema.

✓ **Kultura**

Ustavom Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH“, br. 1/94, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 60/02, 18/03, 63/03, 9/04, 20/04, 33/04, 71/05, 72/05 i 88/08) propisano je, među posebnim nadležnostima kantona, i utvrđivanje i provođenje kulturne politike. Usto, navodi se da svaki kanton može na općinu i grad na svojoj teritoriji prenijeti ovlaštenja u vezi s kulturom. Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH kao vlastite nadležnosti jedinica lokalne samouprave propisuje ocjenjivanje kvaliteta pružanja usluga od strane javnih ustanova u oblastima kulture i sporta. Općine i gradovi također prema svojim mogućnostima mogu finansijskim sredstvima pomoći takve javne ustanove u vršenju njihovih nadležnosti kako bi se podigao kvalitet usluga u skladu s potrebama građana.

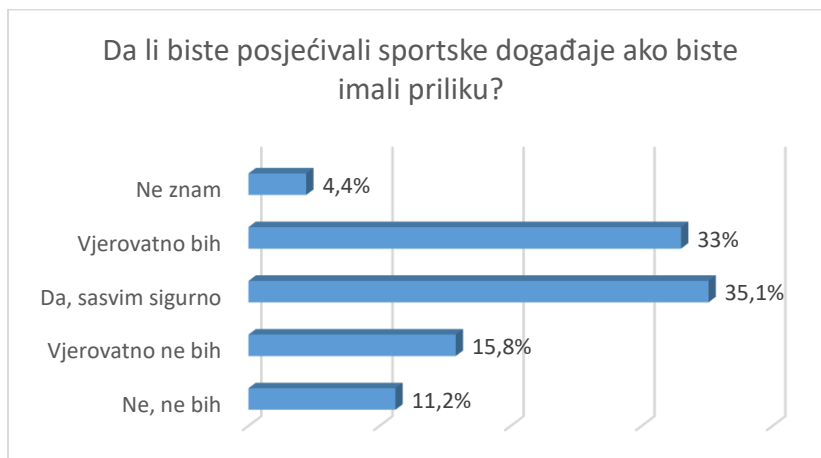
Zakonski i podzakonski akti iz oblasti kulture koji se trenutno primjenjuju u Kantonu Sarajevo a koji se direktno ili indirektno tiču mladih su:

- Zakon o privremenom preuzimanju sufinansiranja institucija kulture i obrazovanja čiji je osnivač Bosna i Hercegovina ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 17/24)
- Zakon o izmjeni Zakona o filmskoj djelatnosti ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 45/21)
- Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Kantona Sarajevo ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 36/21)
- Zakon o muzejskoj djelatnosti ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 13/17)
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 4/99)
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 42/13)
- Zakon o arhivskoj djelatnosti ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 50/16)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pozorišnoj djelatnosti ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 6/16)
- Zakon o estradnoj djelatnosti ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 17/01) -Regulišu djelatnost kulturnih ustanova i pružaju okvir za organizacije poput JU Narodno pozorište, JU Kamerni Teatar 55, JU Muzej Sarajeva i kreativnih festivala (Juventafest, FEDU, Sarajevo Fest)
- Zakon o istaknutim samostalnim umjetnicima ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 45/15)
- Zakon o zaštiti kulturne baštine ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 2/00)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti kulturne baštine ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 37/08)
- Zakon o javnim skijalištima ('Sl. novine Kantona Sarajevo' 54/12)
- Zakon o filmskoj djelatnosti (7/01)

2.1.7.3. Iz analize o položaju i potrebama mladih

Priliku da često prisustvuju sportskim događajima ima 32,7% mladih, a 43,9% ih kaže da imaju priliku, ali rijetko. Na drugoj strani, 15,3% mladih ističe da nemaju uopće priliku posjećivati sportske događaje. Više od trećine mladih u općini Ilidža sasvim bi sigurno posjećivalo sportske događaje kada bi za to imali priliku (35,1%), a vjerovatno bi išlo na ovakve događaje 33% ispitanih. Mladih koje uopće ne zanima sport ima 11,2%, odnosno ne bi posjećivali sportska takmičenja i da imaju priliku.

Grafik 20. Posjećivanje sportskih događaja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje da li imaju priliku posjećivati događaje iz oblasti kulture i umjetnosti (predstave, koncerte, izložbe i slično), bez obzira na to da li ih posjećuju, 44,9% mladih odgovorilo je da je to rijetko. Da često imaju priliku prisustvovati takvim događajima odgovorilo je 27,8% mladih. Kulturne događaje nikako nema priliku posjećivati, prema njihovim odgovorima, 19,7% ispitanika. Da imaju priliku, 37,9% mladih kaže da bi sasvim sigurno posjećivali kulturne događaje, a 31,9% ih kaže da bi vjerovatno išli na takve događaje.

Grafik 21. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

2.1.7.4. Sport i kultura na području općine Ilidža

Sportske i kulturne aktivnosti Općine Ilidža realizuju se kroz rad JU „Kulturno – sportski i rekreacioni centar“ Ilidža u čiji sastav ulazi Multimedijalni centar Ilidža (Kino Igman), Ljetna pozornica Ilidža, Dom kulture – Hrasnica, kao i Centar fizičke kulture u Hrasnici.

Kulturni razvoj Općine Ilidža podržan je i djelovanjem Doma kulture Ilidža, pri čemu se kulturne aktivnosti provode i u pet drugih domova raspoređenih po mjesnim zajednicama (Rakovica, Stupsko brdo, Stup, Butmir i Sokolović- Kolonija).

U 2024. Općina Ilidža. podržala je 139 projekata iz oblasti sporta, obrazovanja i kulture koji su zadovoljili uvjete javnog poziva. Iz oblasti sporta 2024. podržano je 88 projekata, te 21 iz oblasti kulture. Za realizaciju projekata iz svih pobrojanih oblasti iz Budžeta Općine Ilidža za 2024. godinu izdvojeno je 577.500 KM.

Ulaganja u sport i kulturu planirana su kroz strateške projekte 2021-2027. Postoje sportski programi za mlade kroz podršku klubovima, školama sporta, i unapređenje sportske infrastrukture. Putem javnog poziva iz oblasti kulture, sporta i obrazovanja, dodjeljuju se sredstva za finansiranje projekta udruženja gdje 80% korisnika čine mladi. Programi kojima se podržava sport su: Sportske igre mladih, Nagradni fond za učenike, studente i istaknute sportiste za rezultate na kantonalnom, federalnom, državnom i međ.rangu takmičenja te transfer neprofitnim organizacijama iz oblasti sporta.

U referentnom periodu Općina Ilidža je za oblast sporta realizovala ukupno 2.113.263,65 KM i to 686.718,45 KM u 2022.g., 664.445,20 KM u 2023. g. i 762.100,00 KM u 2024.g.

Na području Općine Ilidža postoje 62 sportska udruženja, koja funkcionišu kao klubovi, škole sporta i rekreacije. Ukupno broje 4.379 članova.

Tabela 16. Pregled sportskih udruženja i klubova na području općine Ilidža

Sport	Broj udruženja/klubova	Broj članova
Sportovi s loptom	23	1991
Borilački sportovi	12	1334
Ostali sportovi	27	1054
ukupno	62	4379

Izvor: Radna grupa za tematsku oblast Kultura i sport mladih; Strategija razvoja općine Ilidža 2022-2027. godine

U referentnom periodu realizovan je niz sportskih aktivnosti od čega se posebno izdvaja Humanitarna trka „Stojčevac 5 K“ (tokom 2022., 2023., 2024.g.).

U 2022. godini organizovani su i Međunarodni nogometni turnir „Ilidža kup 2022. za juniore i Međunarodni košarkaški susreti generaciji 2008. u muškoj konkurenciji, Festival sporta, Ilidža open 22, Međunarodni karate turnir koji je okupio više od 1.000 takmičara iz deset europskih zemalja, zatim kik boks takmičenje „Grand prix BiH 2022“ za pionire, kadete, juniore i seniore, na kojem je nastupilo je 716 takmičara iz čak 12 zemalja (Austrije, Hrvatske, Njemačke, Mađarske, Moldavije, Crne Gore, Sjeverne Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Turske i Bosne i Hercegovine.) iz 97 klubova. Na turniru Ilidža Volleyball Cup učestvovalo je šest seniorskih ženskih odbojkaških klubova: OK Vogošća, HOK Čapljina, OK Troglav Livno, ŽOK Kakanj, OK Victory Novi Travnik i domaća ekipa Igman Ilidža.

U 2023. godini realizovani su: Međunarodni košarkaški turnir „Ilidža 2023“, Ilidža Volleyball Cup” i Festival sporta Ilidža.

Trka Stojčevac 5K je nadmašila onu iz prethodne godine, poboljšani su sigurnosni uslovi za učesnike trke, sve trkače dočekala je nova, asfaltirana i uređena podloga. U jedinstvenom ambijentu obnovljenog i revitaliziranog Stojčevca trka je bila tek dio bogatog cjelodnevnog sportsko-zabavnog programa.

U 2024. godini realizovane su Sportske igre mladih, Ilidžanski polumaraton, trka Stojčevac 5 K i Konjičke trke.

Na Sportskim igrama mladih 2024. godine kojima je domaćin bila Općina Ilidža, učestvovalo je preko 2500 učesnika.

Općina Ilidža podržava rad sportskih udruženja, primarno ona za timske sportove s loptom koje ostvaruju rezultate u najvećem rangu takmičenja. U budžetu je planirana i stavka za nagrade uspješnim sportistima, a u referentnom periodu je realizovano 100.000,00 KM (po 25.000,00 KM u 2022. i 2023. godini, te 50.000,00 KM u 2024. godini). Najuspješniji mladi sportisti koji postižu izuzetne rezultate na kantonalnim, federalnim i međunarodnim takmičenjima se nagrađuju novčano. Općina Ilidža ovim programom nagrade istaknutim sportistima realizuje ciljani program pomoći zdravim stilovima života populaciji mladima.

Općina Ilidža pored sportskih udruženja podržava i druge programi koji su usmjereni na sport a među najznačajnijima je podrška kroz izgradnju i rekonstrukciju sportske infrastrukture, podršku školama sporta i organizaciju sportskih manifestacija. Na ovaj način Općina Ilidža je učestvovala u izgradnji sportskih terena za mlade, terena Stojčevac, sportsko-rekreativnog centra Emir Bogunić, biciklističke staze, sportske plohe po MZ, kao i klizališta u zimskom periodu.

Kao osnovni izazovi/problemi koji se pronalaze u oblasti sporta identifikovano je da raspoloživa finansijska sredstva koja se raspoređuju u skladu sa rezultatima nisu dovoljna podrška za učešće u vrhunskim takmičenjima, da su pojedini sportovi nedovoljno finansirani, da postoji problem ograničenih trenerskih kapaciteta koji ne dozvoljava masovno uključivanje mladih, odnosno nedostaju stručna stečena zvanja za masovno uključenje mladih iz oblasti sporta.

Ulaganje u infrastrukturu je također dio aktivnosti Općine. U Hrasnici se gradi nova sportska dvorana koja će zamijeniti staru, dotrajalu dvoranu. Radovi su u tijeku, a projekt je jedan od najvećih kapitalnih projekata općine, s predviđenim troškom od oko 8 miliona KM. Nova višenamjenska dvorana imat će kapacitet od 1.000 sjedećih mjesta i omogućit će održavanje međunarodnih utakmica u odbojci, te domaćih mečeva u košarci i rukometu.

Pored ulaganja u sport i razvoj sportskih sadržaja Općina Ilidža izdvaja i značajna sredstva za podršku kulturnom sadržaju. Rad kulturnih ustanova Općina podržava finansiranjem JU Kulturno-sportski i rekreacioni centar Ilidža na godišnjem nivou. Općina osigurava uvjete za djelovanje i rad javne ustanove iz oblasti kulture i sporta JU „Kulturno-sportski i rekreacioni centar“ Ilidža. JU KSC Ilidža za redovne aktivnosti u referentnom periodu je raspolagao sa 1.551.268,25 KM, za organizaciju manifestacija sa 330.000,00 KM. (100.000,00 KM za 2023. godinu i 230.000,00 KM u 2024. godinu)

Tokom 2022. godine Općina Ilidža podržala je niz kulturnih aktivnosti s posebnim fokusom na mlade. Izdvojeno je 20.000 KM za "Ilidžansku zimu", uključujući postavljanje ledene plohe u Velikoj aleji. Za prikazivanje filmova sa Sarajevo Film Festivala u kinu Igman, koje je uglavnom pratila omladina od 15 do 30 godina, izdvojeno je 15.000 KM. Besplatna članarina u Biblioteci Ilidža i kupovina lektira za osnovce i srednjoškolce podržani su s 30.000 KM. Koncert Crvene jabuke, povodom Dana državnosti, okupio je oko 10.000 ljudi, većinom mladih. Također je realizirano 25 kulturnih projekata kroz javni poziv, s ukupnim iznosom od 66.000 KM.

Tokom 2023. godine Općina Ilidža nastavila je s podrškom omladinskim i kulturnim sadržajima. Mladi su imali priliku besplatno uživati u Omladinskom filmskom festivalu na Ljetnoj pozornici u sklopu Ilidža Open Aira, kao i u projekcijama filmova iz programa Sarajevo Film Festivala u MMC-u. Festival narodne muzike Ilidža okupio je veliki broj mladih, kako u publici tako i kao takmičare. U sklopu javnog poziva za mlade finansirano je 11 projekata.

U 2024. godini Općina Ilidža nastavila je s bogatim kulturnim sadržajima, posebno fokusiranim na mlade. U okviru projekta "Street Music 2024", organizovanog u saradnji sa Udruženjem kompozitora i muzikologa BiH, u Velikom parku su tokom ljeta održavane ulične svirke dva puta sedmično, uz nastupe poznatih cover bendova i klasične muzike koju su izvodili učenici muzičkih škola i studenti Muzičke akademije.

Tabela 17. Pregled udruženja iz oblasti kulture na području općine Ilidža

Redni broj	Naziv udruženja
1.	KUD "Ekrem Mujkić
2.	KUD "Hrasnica"
3.	KD "Stup
4.	UTIKUS "Bašlija
5.	Udruženje za očuvanje tradicionalne muzike naroda BiH "Sultan Mehmed Fatih
6.	Udruženje "Zlatna ruka"
7.	Udruženje za djecu i mlade „Nominativ
8.	KUD "Ilidža
9.	Udruženje za afirmaciju pozitivnih vrijednosti "Alternativa
10.	KUD "Biseri Bjelašnice
11.	Naučno-umjetničko udruženje Kritika

Izvor: Radna grupa za tematsku oblast Kultura i sport mladih; Strategija razvoja općine Ilidža 2022-2027. godine

Općina Ilidža ima program iz oblasti kulture namijenjeni mladima a dodjela sredstava se realizuje na način da se na godišnjem nivou raspisuju dva javna poziva. Jedan je namjenjen isključivo mladima, dok drugim javnim pozivom se realiziraju projekti koji u 80 posto slučajeve su namjenjeni mladima.

Općina Ilidža podržava organizacije koje se bave kulturom putem finansiranja projekata 11 udruženja. Općina je na ime transfera neprofitnim organizacijama iz oblasti kulture izdvojila i realizovala 166.000,00 KM i to 66.000,00KM u 2022., izdvojila je 47.500,00KM u 2023. te 52.500,00 KM u 2024. godini. Na varijacije u iznosima transfera utjecao je i period pandemije kada je organizacija aktivnosti i manifestacija koje okupljaju veći broj osoba bila rizična.

U periodu od 2022. do 2024. godine, Općina Ilidža je kontinuirano podržavala projekte organizacija civilnog društva koje svojim aktivnostima uključuju i afirmišu mlade kroz kulturu, umjetnost, edukaciju i očuvanje tradicije. Svake godine pruža se podrška za KUD „Ilidža“, „Ilidža Seasfest“ i „Ilidžanski vezov“i, KUD „Ekrem Mujkić“ i Udruženje „Baslija“, koji među mladima njeguju tradiciju, umjetnost ručnih radova i narodnih igara. Redovnu podršku ima i naučno umjetničko udruženje „Kritika“ koje radi na promociji mladih. Općina podržava i

organizacije koje promovišu mlade koji se bave plesom, održavaju se festivali i plesna takmičenja a što organizuju Udruženje „Cenzar plesa“, i Plesni centar „Inter Dance Fest. Takođe podrška je usmjerena i ka organizacijama koje doprinose kulturnom i edukativnom razvoju mladih kao što su Udruženje za edukaciju i kreativno poduzetništvo „Kultura naših ulica“, Udruženje „Urbani menadžment“, projekt „Edukativne kreativne radionice: *Ja mogu sve*“ JU KSiRC, „*Dani kulture na Ilidži*“ Udruženje „Animatori 3A“, projekt „*Čitaj, leši, pjevaj*“, Projekat „*Dani teatarske umjetnosti*“ te Udruženje „Poduzetnice IN“, *Slikarska kolonija u Velikom parku* . Ovi podaci svjedoče o kontinuiranoj i raznovrsnoj podršci Općine Ilidža projektima koji jačaju kapacitete mladih i obogaćuju kulturni život zajednice.

Općinska služba zadužena za sport i kulturu se o interesima mladih u ovim oblastima interesuje i informiše kroz ankete, forume mladih i konsultacije sa sportskim i kulturnim organizacijama a mlade o raspoloživim prilikama informiše kroz klasične medije, društvene mreže (otvoren nalog fb, instragram) službene web stranice i lokalne informativne kanale.

Kao osnovni izazovi/problemi koji se pronalaze u oblasti kulture je nedostatak alociranih sredstava u Budžetu, odnosno nemogućnost finasiranja svih zahtjeva, nedovoljno uključivanje mladih u kreiranje kulturnih sadržaja, činjenica da je poimanje kulture i njenog značaja u unaprijeđenju kvalitete života na niskom nivou kao i neadekvatna informiranosti ali i nezainteresovanost mladih o raspoloživim prilikama.

2.1.8. Sigurnost mladih

Sigurnost mladih u Bosni i Hercegovini predstavlja jedno od ključnih pitanja u kontekstu njihovog svakodnevnog života i dugoročnog razvoja. Mladi se suočavaju s nizom sigurnosnih izazova, uključujući nasilje u zajednici i obrazovnim institucijama, vršnjačko nasilje, zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, saobraćajnu nesigurnost, ali i sve prisutniju digitalnu nesigurnost i online nasilje. Složen političko-administrativni sistem i nedovoljna koordinacija između različitih nivoa vlasti otežavaju efikasno rješavanje sigurnosnih problema koji pogađaju mlade.

2.1.8.1. Pravni i institucionalni okvir

Sigurnost mladih u modernom društvu je posebno teško postići, prije svega zbog brojnih izazova i opasnosti koje su prisutne. U posljednje vrijeme pažnja se sve više okreće problemu nasilja na internetu i društvenim mrežama i brojnim slučajevima koji su ukazali na potrebu promjene pristupa razmatranju sigurnosti mladih u online prostoru. Pored toga ekonomski i društveni problemi utječu i na porodice te je sve više slučajeva nasilja u porodici što za posljedicu ima ugroženost djece i mladih kao jedne od najugroženijih kategorija. Zato je posebno bitno kreiranje novih pristupa sigurnosti ne samo od strane policijskih tijela i agencija nego šire društvene zajednice i drugih ustanova koje treba uključiti da bi se ostvarila sigurnost mladih.

Sigurnost je u Bosni i Hercegovini garantirana prvenstveno aktima krivičnog zakonodavstva, koje čine Krivični zakon BiH te krivični zakoni entiteta i Brčko distrikta BiH. Pored krivičnih zakona koji čine osnovu pravnog okvira, sigurnost mladih, iako ne izričito, garantirana je i kroz druge zakone države Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko distrikta BiH kojima su eventualno propisana krivična djela. Navedeni zakoni čine dopunsko krivično zakonodavstvo, te se kazne i druge sankcije mogu propisivati jedino ako su u skladu s odredbama sistemskog krivičnog zakonodavstva. U širem smislu, u pravni okvir kojim se osigurava sigurnost mladih ubrajaju se i krivični procesni zakoni (Zakon o krivičnom postupku BiH, zakoni o krivičnom postupku na nivou entiteta kao i Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH), kao i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Važno je navesti i posebno krivično zakonodavstvo, poput Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, kojim je 2003. godine prvi put regulirano seksualno uznemiravanje, kao i Zakona o zabrani diskriminacije BiH, a koji moraju biti u skladu s krivičnim zakonima u pogledu uvjeta odgovornosti i kažnjivosti.

U kontekstu mladih, važno je napomenuti da Krivični zakon Federacije BiH ne propisuje krivično djelo vršnjačkog nasilja, stoga se na maloljetne počinioce krivičnih djela primjenjuju Krivični zakon Federacije BiH, Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH kao i Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH. Također, na maloljetne prijestupnike primjenjuje se i Zakon o prekršajima Federacije BiH. Postupanje s djecom i mladima počiniteljima krivičnih djela podrazumijeva prvenstveno njihovu zaštitu, podršku i pronalazak najboljih rješenja kako bi se korigirala njihova neprilagođena ponašanja. Djeca i mladi spadaju u osjetljivu kategoriju čija se ličnost odlikuje posebnim psihofizičkim karakteristikama, što zahtijeva i posebna pravila postupanja. Ona su utvrđena Zakonom o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH, koji u svojoj primjeni ima zadatak da štiti najbolji interes djeteta. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH podrazumijeva brojne aktere koji su uključeni u pružanje pomoći djetetu, a to su: policija, organi starateljstva, porodica, škola, brojne institucije društvene zajednice te na kraju tužilaštva i sudovi.

U Kantonu Sarajevo se Zakon o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo⁴⁵ a rad Ministarstva unutrašnjih poslova ovog kantona temelji se na Ustavu BiH, Ustavu Federacije BiH, Ustavu KS te zakonima i drugim propisima BiH, FBiH i KS.. U slučaju kada je Ministarstvu povjereno vršenje poslova iz nadležnosti Federacije ili prilikom vršenja poslova iz zajedničke nadležnosti Federacije i Kantona, Ministarstvo neposredno primjenjuje zakone i druge propise Federacije.

Propisi prema kojima postupa Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo su brojni, a ističemo neke od njih koji su važni za mlade i njihovu sigurnost:

- Porodični zakon Federacije BiH („Sl. novine FBiH“, broj: 35/05, 31/14, 41/05);
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira ("Sl. novine Kantona Sarajevo", br. 18/2007, 7/2008 i 34/2020);
- Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 08/06);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Sl. novine FBiH“, broj: 20/13, 75/21);
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Sl. novine FBiH“, broj: 7/14, 74/20).

Ustavno uređenje BiH usložnjava i oblast sigurnosti, a što za posljedicu ima velik broj institucija, tijela i službi koji se bave pitanjem sigurnosti u BiH. Na nivou BiH za pitanje sigurnosti je nadležno Ministarstvo sigurnosti BiH. U sastavu Ministarstva su Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Granična policija BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, Agencija za policijsku podršku i Služba za poslove sa strancima.

Na nivou Federacije BiH djeluje Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, u okviru kojeg policijske poslove iz svog djelokruga vrše policajci Federalne uprave policije. Usvajanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine, napravljena je asimetrija u hijerarhiji i organizaciji policijskih poslova. Temeljna organizacija je i dalje policijska stanica u okviru policijske uprave, a policijske uprave su u sastavu kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. Svako od deset kantonalnih ministarstava ima vlastite zakone o unutrašnjim poslovima i zakone o policijskim službenicima, što dodatno usložnjava sistem sigurnosti u FBiH. Pored toga, kantonalna ministarstva samostalno vrše svoje poslove propisane zakonima kao i odabir i školovanje kadrova, činovanje, te svi imaju svoje budžete.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo (MUP KS) nadležno je za pitanje sigurnosti na području Kantona Sarajevo i zaduženo za izvršavanje poslova propisanih Zakonom o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo", br. 1/2016, 6/2019 - autentično tumačenje, 26/2019, 31/2019 i 39/2020)

Na području općine Ilidža djeluje Policijska uprava Ilidža koja poslove iz oblasti sigurnosti realizuje kroz Policijsku stanicu Ilidža i Odjeljenje krim policije Ilidža.

2.1.8.2. Iz analize o položaju i potrebama mladih

Prema istraživanju o položaju i potrebama mladih sa područja općine Ilidža sigurnosnom situacijom na Ilidži 62% mladih je nezadovoljno. Onih koji su pretežno zadovoljni ili potpuno zadovoljni je 34,6%.

⁴⁵ Zakon o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo , ("Sl. novine Kantona Sarajevo", br. 1/2016, 6/2019 - autentično tumačenje, 26/2019, 31/2019 i 39/2020); dostupno na <https://www.paragraf.ba/propisi/kantona-sarajevo/zakon-o-unutrasnjim-poslovima-kantona-sarajevo.html>

Grafik 22. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na fokusnoj grupi mladi su govorili o tome zašto se osjećaju (ne)sigurno u svojoj lokalnoj zajednici. Najčešći razlog koji su naveli, a zbog kojeg se osjećaju nesigurno, jesu psi luralice, ali i nedostatak ulične rasvjete u pojedinim dijelovima općine. Osjećaju smanjene sigurnosti mladih doprinose i pojavnost džeparenja i sitnih krađa. Procjena prisutnosti nasilja među mladima pokazuje značajne razlike u zavisnosti od načina postavljanja pitanja. Kada se koriste projektivna pitanja (npr. "znaš li nekoga ko je bio žrtva nasilja"), mladi češće potvrđuju prisutnost nasilja nego kada se direktno pita da li su lično bili žrtve. Ovo ukazuje da je nasilje među mladima vjerovatno prisutnije nego što to pokazuju direktna izjašnjenja.

U projektivnim odgovorima mladih s Ilidže (poznaju li mladi nekoga ko je pretrpio neki vid nasilja), najčešće prepoznato nasilje je međuvršnjačko (37,7%) i porodično nasilje (26%). Slijede nasilje na internetu (22,6%), razbojništva (20,3%), partnersko nasilje (17,9%), nasilje na radnom mjestu (12,2%), seksualno nasilje (11,4%) i nasilje od ekstremističkih grupa (10,9%). Ipak, 37,9% mladih tvrdi da ne poznaje nikoga ko je bio žrtva nasilja, dok 6,2% nije željelo odgovoriti. Ovi podaci ukazuju na značajnu prisutnost različitih oblika nasilja u životima mladih, najčešće kroz iskustva osoba iz njihove okoline. Na pitanje o ličnom iskustvu s nasiljem, 59,2% mladih navodi da nikada nisu bili žrtve, dok 16,6% priznaje iskustvo međuvršnjačkog nasilja, 8,1% nasilja na internetu, a 6,8% razbojništva. Kada je u pitanju rad policijskih službi na Ilidži, neodlučnih ima 32,5% (ni zadovoljni ni nezadovoljni), a nezadovoljstvo radom policije iskazalo je 46,5% mladih općine Ilidža.

Grafik 23. Zadovoljstvo radom policijskih službi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi bi voljeli da češće vide policiju u patroli ili na ulici, pogotovo kod terminala, jer se tamo često dešavaju džeparenja i neredi. Veća vidljivost policije na terenu bi zasigurno odvratila lica pod utjecajem alkohola i supstanci da remete javni red i mir kao i odvratila džeparoše i kradljivce od napada na građane. Kada se govori o specifičnim vidovima nasilja, mladi su relativno dobro informisani. Većina mladih (72,2%) tvrdi da poznaje značenje pojmova mobing i buling, dok ih 5,5% navodi da im je značenje donekle jasno. Značenje ovih pojmova nije poznato za 7% mladih, a 7,3% zna šta je buling, ali ne i mobing.

2.1.8.3. Stanje sigurnosti na području općine Ilidža

Uvidom u prekršaje koji su počinjeni od strane počinioca u dobi od 18 do 35 godina na području općine Ilidže za vremenski period 2022., 2023., i 2024. godine dostupni su sljedeći podaci:

Tabela 18. Pregled starosne strukture lica u dobi 18-35 protiv kojih je pokrenut prekršajni postupak

Red br	Starosna skupina počinioca prekršaja	Januar-Decembar 2022.godine	Januar - Decembar 2023.godine	Januar - Decembar 2024.godine
1.	Do 18 godina	04	02	02
2.	Od 18 do 25 godina	107	87	176
3.	Od 25 do 35 godina	118	143	411

Izvor: Radna grupa za tematsku oblast sigurnost mladih; Strategija razvoja općine Ilidža 2021-2027. godine

Policijska uprava Ilidža ne raspolaže sa statističkim podacima o broju slučajeva vršnjačkog nasilja. Takođe, PU Ilidža nema aktivnosti specifično usmjerene prema mladima u definiciji mladih od 15 do 30 godina.

Na području općine Ilidža u cilju pravovremenog postupanja policijski službenici Policijske uprave Ilidža pružaju pomoć po Instrukciji o pružanju pomoći drugim organima gdje je definisano da obezbjeđenje izvršenja poslova i zadataka koji spadaju u nadležnost drugih državnih organa, preduzeća i drugih pravnih lica kad oni na osnovu zakona vrše javna ovlaštenja, ako se prilikom izvršenja tih poslova i zadataka naiđe na fizički otpor ili se takav otpor može osnovano očekivati, oblici pružanja pomoći itd. Policijski službenici Policijske uprave Ilidža konstantno u saradnji sa obrazovno vaspitnim ustanovama na području općine Ilidža, kroz gore navedene edukacije rade na mehanizmima prevencije i edukacije o alatima zaštite od psihološkog nasilja mladih, rodno uslovljenom nasilju sa posebnim akcentom na nasilje u porodici. Projekat „Rad policije u zajednici“ osmišljen je da podrazumijeva saradnju i partnerstvo policije i predstavnika lokalne zajednice i građana, uz povremene analize rada i rezultata provedenih aktivnosti. Jedan od najznačajnijih aspekata saradnje sa lokalnom zajednicom jeste saradnja sa obrazovnim ustanovama na području Kantona u zajedničkom planiranju i realizaciji nastavnih jedinki, te upoznavanja učenika sa aktuelnim temama iz oblasti opće sigurnosti. U tom pravcu, su u prethodnom periodu u najvećem broju predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola na području KS, realizovane različite teme koje se odnose na sigurnosnu problematiku: „Sigurnost djece u saobraćaju“, „Stop međuvršnjačkom nasilju“, „Prevencija maloljetničkog prestupništva“, „Kultura ponašanja u saobraćaju“, „Zaštita od cyber kriminala“, „Zaštita i sigurnost djece u digitalnom okruženju“, „Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja“, „Sprečavanje zloupotrebe opojnih droga“, „Policajac moj prijatelj“, „Moj posao policajca/ke“.

U Upravi policije MUP-a KS Odjeljenje za prevenciju maloljetničkog prijestupništva, nasilja u porodici i rad policije u zajednici je nadležno za preduzimanje aktivnosti u cilju prevencije gore navedenog kao i donošenje akcionih planova, strategija, projekata, programa rada u vezi prevencije predmetnih krivičnih djela i predlaže mjere za unapređenje prevencije maloljetničkog prijestupništva. Policijska uprava Ilidža kroz rad policije u zajednici kroz

kontakte sa mladima i predavanja u vaspitno obrazovnim institucijama realizuje gore pomenute teme koje su aktuelne za mlade i na taj način ih uključuju u razvijanje sigurnosti u zajednici.

U svrhu unapređenja sigurnosti mladih u Ilidži, po procjeni članova radne grupe, potrebno je nastaviti sa edukacijom omladine i djece u obrazovnim i vaspitnim ustanovama sa posebnim osvrtom i upoznavanjem mladih o štetnosti delikvetnog i kriminalnog ponašanja kako za oštećene tako i za počinioce. Dobrodošla podrška policiji na terenu u osiguranju bezbjednosne atmosfere bi bila i infrastruktura video nadzornog sistema koji bi pokrивao frekventne lokacije npr. Terminal u ulici Harisa Merzića, Autobuski Terminal Stup, a koji bi pomogao u prevenciji, dokumentovanju i rasvjetljavanju krivičnih djela i prekršaja.

2.2. Vizija razvoja institucionalne brige o mladima u općini Ilidža

VIZIJA: Ilidža je općina koja osigurava poticajno i podržavajuće okruženje za razvoj mladih, gdje oni imaju pristup kvalitetnim prilikama, razvijaju svoje potencijale i žive u zajednici zasnovanoj na znanju, inovacijama i održivom prosperitetu što doprinosu ambijentu koji mlade zadržave u zajednici uz kvalitetne uslove za život.

Općina Ilidža odlučna je u stvaranju boljih uvjeta za život mladih a kontinuiran rad na kreiranju strategije prema mladima predstavlja i jedan od najznačajnijih preduvjeta za uspostavljanje kvalitetne systemske brige o mladima koja odgovara na potrebe ove populacije. Ovom strategijom Općina se želi približiti tome da je građani prepoznaju kao pozitivno i prosperitetno okruženje u kojem mladi ljudi ostvaruju svoja prava, zdravo odrastaju i podržani su da ostvaruju svoje obrazovne, poslovne, kulturne i sportske potencijale. Ovakvo okruženje je bazirano na uključivanju mladih u društveni i politički život te osiguravanje jednakih šansi za sve mlade, a sve u funkciji uspostavljanja društva usmjerenog ka znanju, inovacijama i budućem prosperitetu.

Dokument Strategija prema mladima Općine Ilidža sa pripadajućim akcionim planom za period 2025-2029.godine sačinjen je s namjerom jasnog i sveobuhvatnog opredjeljenja općinskih vlasti u stvaranju neophodnih uvjeta za dugoročno poboljšanje položaja mladih te njihovo uključivanje u sve društvene procese u zajednici. Značaj ovog dokumenta još je i veći obzirom da se radi o petom po redu strateškom dokumentu što ukazuje na kontinuitet i opredjeljenost Općine Ilidža da ostane zajednica naklonjena mladima.

Tretirajući mlade kao ključni kapital i potencijal za razvoj društva Općina Ilidža petim strateškim dokumentom potvrđuje opredjeljenje da uloži maksimalne napore u koordinaciji svih nadležnih struktura kako bi pružila podršku mladima u različitim oblastima društvenog života. Donesena u skladu sa Zakonom o mladima FBiH, ova strategija se kreira na participativan način i u duhu partnerskog odnosa predstavnika/ca vladinog i nevladinog sektora u kojem su glasovi mladih bili dominantni kreatori strateških opredjeljenja.

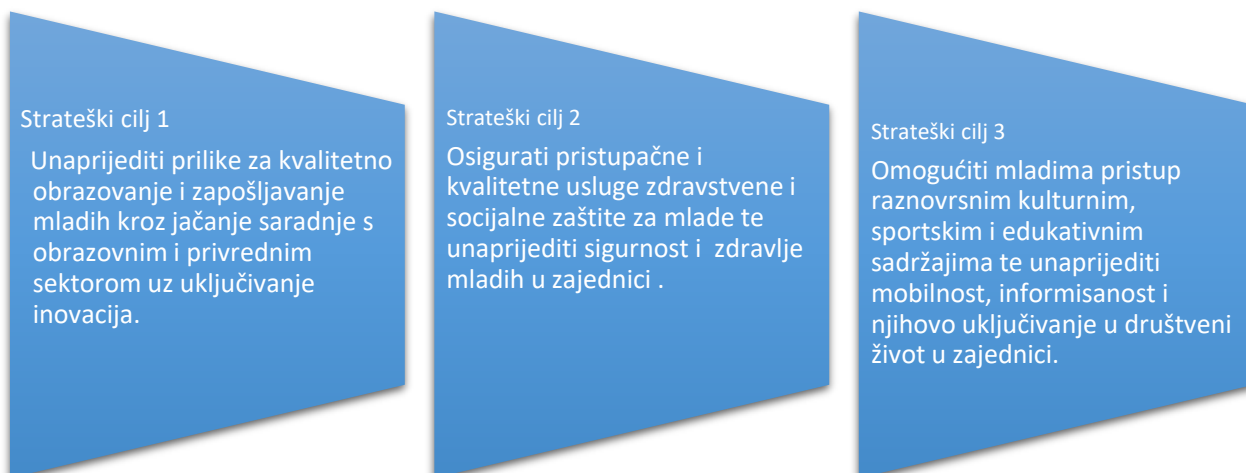
Kao strateški dokument koji je uvjetovan vremenskim rokom od pet godina, okvirom nadležnosti jedinica lokalne samouprave te precizno definiranim ciljevima i prioritetima, Strategija za mlade 2025–2029. morala je biti realno koncipirana. Iz tog razloga ona se ne bavi apsolutno svim problemima koje mladi evidentno imaju već objektivno odabranim problemima iz sedam oblasti prioriternih za mlade ljude a što su: rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih; obrazovanje i nauka mladih; socijalna briga o mladima; zdravstvena zaštita i sigurnost mladih; kultura i sport mladih, aktivno sudjelovanje mladih u društvu (aktivizam, učešće u odlučivanju, volontiranje, omladinsko organizovanje) i te informisanje i mobilnost mladih. Iz svake od navedenih oblasti izdvojeno je četiri do sedam ključnih problema kojima je strategija posvećena. Dva su ključna principa kojima se vodi ovaj strateški dokument i odnose se na uključivanje mladih u procese odlučivanja te kreiranje jednakih šansi za sve mlade u općini Ilidža. Ovi principi su zastupljeni u procesu planiranja ciljeva, prioriteta i mjera za sve oblasti.

Jasan zakonski okvir i kontekst u kojem se strategija razvijala ali i u kojem će se provoditi, dobro definirani problemi bazirani na istraživanju položaja i potreba mladih u općini Ilidža, precizno definirani strateški ciljevi, prioriteti i indikatori te jasan plan za kreiranje mjera, načina provedbe strategije i podjele mjera i odgovornosti u skladu s nadležnostima pojedinih institucija čine stabilnu strukturu dokumenta i realan put za ostvarenje strateških ciljeva.

Općina Ilidža djelovanje prema mladima za period 2025–2029. usmjerava kroz ciljeve i mjere u oblastima od interesa za mlade a koje su u dijelu Analiza položaja i potreba mladih obrađene u osam tematskih cjelina.

Pravci djelovanja Strategije prema mladima su sublimirani u tri strateška cilja za koje će se isplanirati setovi prioriteta, mjera i aktivnosti u cilju daljeg planiranja i provedbe strategije prema mladima.

3. STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija.

Pojašnjenje za strateški cilj: Ovaj strateški cilj odgovara na brojne izazove s kojima se mladi u suočavaju u oblasti obrazovanja i zapošljavanja. Mjere i aktivnosti u okviru prioriteta ovog strateškog cilja usmjeravale bi se na ostvarenje povezivanje obrazovnih ustanova sa tržištem rada, razvoju programa karijernog usmjeravanja i prakse, bolju kvalitetu praktične nastave, smanjenje broja mladih koji odustaju od daljeg obrazovanja zbog gubitka perspektive ili finansija. Takođe kroz preventivne i sistemske mjere radilo bi se na smanjenju stope nezaposlenosti mladih, povećanju stope preduzetničke aktivnosti kod mladih, uvećanju kompetencija i stjecanju radnog iskustva. Poseban fokus djelovanja bio bi usmjeren na poboljšanu informiranost mladih o raspoloživim programima podrške, sprečavanje izostavljanja mladih iz ranjivih i marginaliziranih grupa (npr. mlade žene, osobe s invaliditetom i hroničnim bolestima) iz procesa obrazovanja i ostvarivanja ekonomske nezavisnosti. Ostvarenje strateškog cilja doprinosi većoj društvenoj pravdi i inkluziji, ali i ostvarivanju ekonomskog potencijala svih mladih.

Strateški cilj 2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge zdravstvene i socijalne zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici

Pojašnjenje za strateški cilj: Unaprijeđenje brige o mladima u oblastima socijalne, zdravstvene i sigurnosne zaštite mladih može se postići kroz osiguranje pristupačnih, prilagođenih i koordiniranih usluga koje doprinose većoj uključenosti, zaštiti i osnaživanju mladih, s fokusom na prevenciju, informisanost i podršku ranjivim grupama.

Ovaj cilj adresira:

- Socijalnu nesigurnost i isključenost mladih kroz jačanje mehanizama stambene podrške, ekonomske pomoći i uključivanja u zajednicu.
- Zdravstvene izazove mladih, posebno u domeni mentalnog i reproduktivnog zdravlja, nedostatka edukacije, prevencije i informisanosti.
- Sigurnosna pitanja mladih – od porasta nasilja do nedostatka institucionalne zaštite i infrastrukture.

Cilj se oslanja na intersektorsku saradnju (zdravstvo, socijalna zaštita, sigurnosne službe, obrazovanje) i potrebu za uslugama dostupnim, prilagođenim i baziranim na realnim potrebama mladih.

Strateški cilj 3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici.

Pojašnjenje za strateški cilj: Povećanje učešća i vidljivosti mladih u društvenom životu je krajnja težnja svih društava. Kvaliteta ponude društvenih sadržaja i privlačnost iste za populaciju mladih postiže se kroz unapređenje dostupnosti kao i prilagođenosti kulturnih, sportskih, informativnih i participativnih sadržaja, uz razvoj infrastrukture, međusektorsku saradnju i jačanje uloge mladih u procesima odlučivanja.

Ovaj strateški cilj odgovara na ključne izazove u četiri oblasti:

- nedostatak infrastrukture i programa u kulturi i sportu,
- slaba uključenost mladih u odlučivanje i društveni angažman,
- loša mobilnost i informisanost mladih,
- ograničen utjecaj i pristup institucijama i resursima.

3.1. PREGLED STRATEŠKIH CILJEVA SA INDIKATORIMA

Redni broj i oznaka	NAZIV	Indikatori (3 po stavci)		
		Indikatori strateškog cilja ⁴⁶	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
Strateški cilj 1	Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija.	Broj mladih koji ne vide perspektivu u daljem obrazovanju	26,05%.	22%
		Broj nezaposlenih mladih u evidenciji Biroa za zapošljavanje Ilidža	1.563 mlade osobe na evidenciji Biroa za zapošljavanje Ilidža	1.100 mladih osoba na evidenciji Biroa za zapošljavanje Ilidža
		Procenat mladih koji izjavljuju da rade posao za koji su se obrazovali	21,8%	25%
		Procenat mladih zadovoljnih uslugama u domu zdravlja	28,8%	32%
Strateški cilj 2	Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge zdravstvene i socijalne zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici	Procenat mladih koji ima vlasništvo nad stambenom jedinicom	8,6%	10%
		Broj osoba u dobi od 15 do 35 godina starosti protiv kojih je pokrenut prekršajni postupak u 2029. g.	589	450
		Broj mladih uključen u organizacije u sportu ⁴⁷	7700	12000
Strateški cilj 3	Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici.	Procenat mladih koji navode da često imaju priliku prisustvovati kulturnim događajima.	27,8%	40%
		Procenat mladih koji nisu članovi niti jedne organizacije	79%	69%

⁴⁶ Izvor za indikatore strateškog cilja je većinom Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine ilidža, Institut za razvoj mladih KULT, decembar 2024. Za indikatore gdje su vrijednosti preuzete iz drugih izvora isti su navedeni.

⁴⁷ Izvor: Strategija razvoja Općine Ilidža 2022-2027; str. 146, Prioritet 2.2. Unaprijediti obrazovanje, sport i kulturu, dostupno na https://www.sogfbih.ba/sites/default/files/javni_dokument/2023-07/Ilidža%20-%20Strategija%20razvoja%202022.-2027.pdf

3.2. OPIS STRATEŠKIH CILJEVA

STRATEŠKI CILJ 1. UNAPRIJEDITI PRILIKE ZA KVALITETNO OBRAZOVANJE I ZAPOSŁJAVANJE MLADIH KROZ JAČANJE SARADNJE S OBRAZOVNIM I PRIVREDNIM SEKTOROM UZ UKLJUČIVANJE INOVACIJA.

Strateškim ciljem 1. obuhvaćene su oblasti obrazovanja i zapošljavanja. U ovim oblastima potrebno je osigurati podršku mladima da stječu konkurentnost, ali i znanja i vještine koje doprinose razvoju poduzetništva kod mladih. Kvalitetnim obrazovanjem i razvojem preduzetničkih inicijativa kod mladih jača se privredni kapacitet zajednice. Posebno se želi unaprijediti kvaliteta formalnog, ali i neformalnog obrazovanja koje je veoma značajno za sticanje novih znanja i vještina. Sa stečenim znanjem kroz formalno i neformalno obrazovanje mladi na području Ilidže imaju bolje šanse za uspjeh prilikom izlaska na tržište rada. Kroz strateški cilj nastoji se i kreirati poslovni ambijent koji će potaknuti razvoj biznisa kao i novih radnih mjesta za zapošljavanje mladih. Potrebno je da općina Ilidža istraži koja su to zanimanja koja nedostaju za uspješan dalji razvoj zajednice te da na osnovu toga mlade usmjerava i stimulise na odabir tih (deficitarnih) zanimanja, čime bi se potencijalno smanjila nezaposlenost mladih jer će se obučavati za zanimanja koja nedostaju i koja su tražena.

Identificirani problemi:

Na temelju Istraživanja o položajima i potrebama mladih, ulaznih podataka Radne grupe za izradu dokumenata i informacija do kojih se došlo kroz javne konsultacije, definirani su ključni problemi u oblasti obrazovanja i zapošljavanja, navedeni u tekstu koji slijedi.

Ključni problemi koji su prepoznati u oblasti obrazovanja i nauke, rada, zapošljavanja, samozapošljavanja i poduzetništva mladih su: mladih su:

PROBLEM 1: Nedovoljan kvalitet i uvjeti izvođenja praktične nastave ne pripremaju mlade za tržište rada
PROBLEM 2: Mladi ne nastavljaju školovanje jednim dijelom jer ne vide perspektivu u daljem obrazovanju a dio njih zbog finansijskih razloga;
PROBLEM 3: Ne postoje programi izgradnje karijera mladih u smislu spajanja studenata sa firmama u cilju stipendiranja i/ili zaposlenja;
PROBLEM 4: Programi podrške zapošljavanja koji je Općina namijenila isključivo mladima često ostaju neiskorišteni zbog neinformisanost o vladinim programima zapošljavanja ili neodgovarajući odnos ponude programa prema potrebama mladih
PROBLEM: 5 Programi edukacije o vještinama koje su potrebne na tržištu rada postoje kao komercijalna ponuda (usavršavanje, neformalnih obuka) ali ih mladi finansijski sebi ne mogu priuštiti – potrebno je da općina kreira susfinasiranje ovakvih obuka.
PROBLEM 6. Nedostaje podrška i mentorstvo kod pokretanja i vođenja vlastitog biznisa -Mladi se slabo odlučuju osnivati i samostalno pokrenuti biznis - programi koji su namijenjeni isključivo mladima često ostaju neiskorišteni)
PROBLEM 7. – Mladima nedostaje znanja o finansijskoj pismenosti i nadležnostima te ulogama ustanova i agencija na području općine (Biro, Općina)

U oblasti obrazovanje i nauke mladih praktična nastava je naglašena kao jedna od glavnih potreba unapređenja nastavnog procesa. Iako lokalna zajednica nema veliki utjecaj na proces obrazovanja, sadržaj kurikuluma ili nastavne planove i programe, ona može omogućiti uvjete za praktičnu nastavu. Preporuka bi bila, posebno za tehničke i strukovne smjerove obrazovanja, da se omogući bolja i kvalitetnija praktična nastava, u dogovoru s većim brojem komercijalnih firmi koje bi mladim ljudima pružile priliku da nauče raditi ono za šta se obrazuju. Prema riječima mladih Ilidže, u strukovnoj školi imaju pristup mašinama i alatima, ali navedene mašine nisu u funkciji, tako da ne mogu ni steći potrebno praktično znanje.

Također, obrazovanje je potrebno usmjeriti ka potrebama tržišta rada kako u lokalnoj zajednici tako i šire. Na ovaj način će mladi imati znanje koje će moći primijeniti prilikom procesa zapošljavanja.

U domenu ostvarenja ekonomske nezavisnosti, da bi se zaposlili mladima su potrebna praktična znanja koja će ih pripremiti na izazove tržišta rada. Ovaj domen posebno je važan jer veliki broj mladih ne radi u struci za koju se školovao. Mladima s Ilidže istakli bi nakon završetka školovanja, a u procesu traženja prvog posla, dobro došla podrška u vidu jednogodišnjih radionica, gdje bi također naučili nešto konkretno raditi kako bi bili konkurentniji na tržištu rada. Osim toga, poželjno bi bilo uvezati mlade s poslodavcima koji su zainteresirani da pruže obuku i priliku za prvo zaposlenje, jer mladi kao problem ističu nedostatak radnog iskustva, što ih onemogućava da pronađu posao.

Prema rezultatima istraživanja o položaju i potrebama mladih, raste procenat mladih koji karijeru žele graditi kao poduzetnici a u poboljšanju klime na tržištu rada može pomoći veća podrška mladima prilikom pokretanja vlastitih obrta i biznisa. Pored finasijske podrške za pokretanje vlastitog biznisa mladima je potrebno obezbijediti i širu podršku kroz različite oblike savjetovanja i mentorstva o tome kako da pokrenu i održe vlastiti biznis.

U pravcu postizanja strateškog cilja 1 odnosno kreiranja naprednijih prilika za obrazovanje i zapošljavanje, identifikovana su tri prioritetna polja djelovanja fokusirana na jačanje saradnje obrazovnog i privrednog sektora, uključivanje inovacija i obezbjeđenje konstantne institucionalne podrške na jačanju ličnih i građanskih kompetencija kao i sistemsku podršku mladima da razviju poduzetničke kapacitete.

Ostvarenje strateškog cilja planirano je kroz realizaciju tri prioriteta:

Prioritet 1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada

Prioritet 1.2 Povećanje pristupa obrazovanju i stručnim obukama

Prioritet 1.3. Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih

Prioritet 1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada

Djelovanje u jačanju povezanosti oblasti nauke i obrazovanja sa tržištom rada treba da odgovori na izazov neusklađenosti teorijskih znanja i praktičnih vještina, odnosno neprovođenje dualnog sistema obrazovanja iako se isti preporučuje i Nacrtom zakona o dualnom obrazovanju kantona Sarajevo predloženim u proceduru od strane Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo još 2024. godine. Vlada KS usvojila je Nacrt zakona o dualnom obrazovanju koji povezuje škole i poslodavce, jača praksu i zapošljavanje mladih u oktobru 2025. godine čime je kreiran zakonski okvir koji dodatno podržava jačanje saradnje oblasti obrazovanja i privrede. Model predviđa da učenici tehničkih i stručnih škola značajan dio praktične nastave obavljaju kod poslodavaca koji ispunjavaju propisane uslove. Učenje se odvija pod nadzorom mentora u kompaniji, uz koordinaciju škole, a

praksa se može realizirati i kod više poslovnih subjekata. Cilj je prelazak sa školskih radionica u realna radna okruženja u kojima učenici stječu primjenjive vještine.

Konkretno, na području općine Ilidža, zaključak radne grupe potvrdio je nalaz istraživanja o položaju i potrebama mladih da postojeći oblik obrazovnog sistema i praktične nastave nedovoljno pripremaju mlade za tržište rada, i da ne postoje efikasni sistemski mehanizmi povezivanja škola sa poslodavcima.

Ono što mlade najviše pogađa i demotiviše je:

- nedovoljan kvalitet i uvjeti izvođenja praktične nastave koji ih ne pripremaju za tržište rada,
- ne postojanje programi izgradnje karijera mladih u smislu spajanja srednjoškolaca i studenata sa firmama u cilju stipendiranja i/ili zaposlenja.

Dodatno, iako Općina Ilidža ima razvijene programe podrške zapošljavanja namijenjene isključivo mladima javlja se situacija da ovi programi često ostaju neiskorišteni, djelomično kao rezultat gore navedena dva problema, ali dobrim dijelom i zbog neinformisanost mladih o vladinim programima zapošljavanja te neodgovarajućim odnosom ponude programa spram potreba i kavalifikacija mladih.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Postotak mladih kojima je obrazovanje pomoglo pri zapošljavanju	Institut za razvoj mladih KULT	35,8% (m/ž)	50% (m/ž)
Broj lokalnih partnerstava za izgradnju karijere u vidu spajanja srednjoškolaca i studenata sa firmama u cilju stipendiranja i/ili zaposlenja	Radna grupa za izradu strategije	0	5 godišnje Ukupno: 25
Broj prijava na JP podrške zapošljavanja (osposobljavanje, usavršavanje, prekvalifikacija)	Radna grupa za izradu strategije	43 prijave (za 2024)	Min. 70 prijava godišnje Ukupno: 350

Mjera 1.1.1. Poboljšati uvjete izvođenja i povećati kvalitet i relevantnost praktične nastave

Povećanjem kvalitete i relevantnost praktične nastave uz uspostavu systemske saradnje škola, fakulteta i privrede očekuje se smanjenje jaza između obrazovnog sistema i potreba tržišta rada, povećanje broja mladih uključen u praksu i programe zapošljavanja kao i povećanje broja mladih zaposlenih kroz lokalne programe.

U tom je smislu potrebno omogućiti više sati praktičnog rada po uzoru na europske države gdje je 60-70% nastave praksa, a ostatak teorija. Uz jačanje infrastrukture u pogledu nabave opreme za kabinete praktične nastave bitno je obezbijediti i podršku nastavnom osoblju kroz saradnju škola i privrednika u unapređenju praktične nastave. Naročito je bitno omogućiti besplatno pohađanje obuka, radionica i tečaja radi stjecanja znanja i vještina potrebnih za tržište rada.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Postotak mladih kojima je obrazovanje pomoglo pri zapošljavanju	Institut za razvoj mladih KULT ⁴⁸	35,8% (m/ž)	50% (m/ž)

⁴⁸ Analiza Istraživanja o položaju i potrebama mladih općine Ilidža, Sarajevo 2024.g.

Postotak mladih koji manjak prakse i praktičnog pristupa u nastavi vide kao najveći problem obrazovnog sustava	Institut za razvoj mladih KULT ⁴⁹	24,9% (m/ž)	20% (m/ž)
--	--	----------------	--------------

Mjera 1.1.2. Uspostaviti sistemsku saradnju obrazovnih ustanova i privrede.

Sistemska saradnja obrazovnih ustanova i privrede, pored podrške mladima da iz obrazovnog sistema izađu spremni za izazove tržišta rada, predstavlja i strateško promišljanje o unaprjeđenju obrazovanja, zapošljavanje i društvene uključenosti mladih i načinima da se smanji vremenski okvir u kojem mlada osoba po izlasku iz školovanja dolazi do zaposlenja. Prema ciljevima Garancije za mlade, kao jedne od ključnih politika Evropske unije, svakom mladom čovjeku treba osigurati da u roku od četiri mjeseca nakon završetka obrazovanja ili gubitka zaposlenja dobije kvalitetnu ponudu za posao, nastavak obrazovanja, pripravništvo ili stručno usavršavanje.

Ovom je mjerom je pored poboljšanja formalnog obrazovanja, moguće podržati i program mikrokvalifikacija u suradnji između srednjoškolskih i visokoškolskih ustanova i relevantnih sektora privrede/industrije/društva. Djelovanje je potrebno fokusirati na kreiranje i podršku programa kroz koje se povezuju učenici srednjih škola ali i studenti završnih godina s mentorima iz poslovnog ili privatnog sektora radi razvoja karijere kroz mentorstvo.

U sklopu toga nužno je uspostaviti program koji kroz strateško stipendiranje, karijerno vođenje mladih i usmjeravanje ka prvom zaposlenju osigurava brže zapošljavanje po stečenoj kvalifikaciji. Uspostavljanje baze podataka o privrednicima koja nudi pregled raspoloživih radnih mjesta za mlade nakon prekvalifikacije i razvoj programa poticaja firmama koje vrše obuku/prekvalifikaciju/dokvalifikaciju i zapošljavanje mladih, uz redovne infosesije za mlade, bi značajno povećalo iskorištenost programa zapošljavanja.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj privrednih subjekata koji kroz partnerstvo sa školama omogućavaju praksu učenicima	Radna grupa za izradu strategije	0	10
Nastavljena podrška programima stipendiranja, praktične nastave, prvog zaposlenja	Radna grupa za izradu strategije	0	da

Mjera 1.1.3. Povećati iskorištenost postojećih programa zapošljavanja

Općina će unaprijediti zapošljivost mladih kroz sistematsko informisanje o postojećim programima zapošljavanja i poticajima, te aktivnu saradnju s Birou za zapošljavanje na promociji prilika i kreiranju dostupnih informativnih materijala. Kroz poticajne programe podržaće se provedba obuka, prekvalifikacije i zapošljavanje mladih, uz poseban fokus na programe sticanja prvog radnog iskustva i praktičnih vještina. Paralelno s tim, Općina će uspostaviti mehanizme redovnog dijaloga sa mladima o prioritetnim sektorima i potrebama tržišta rada, te osigurati da njihovi stavovi budu uzeti u obzir prilikom planiranja lokalnog budžeta i razvojnih intervencija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj mladih koji su aplicirali na postojeće programe zapošljavanja	Radna grupa za izradu strategije	10	25
Broj mladih koji su uključeni u programe obuka / prekvalifikacija / pripravništava	Radna grupa za izradu strategije	10	25

⁴⁹ Ibid

Prioritet 1.2. Povećanje pristupa obrazovanju i stručnim obukama

Odustajanje mladih od daljeg obrazovanja je trend koji je sve prisutniji u zajednicama u BiH ali i regiona. Mladi najčešće odustaju od visokoškolskog obrazovanja zbog nedostatka finansijskih sredstava ili osjećaja besperspektivnosti. Jedan od uzročnika je i sistem formalnog obrazovanja koji ne može držati korak sa brzim promjenama i zahtjevima za dodatnim kompetencijama i vještinama potrebnim za konkurentnost na tržištu rada. Ova dodatna znanja i vještine moguće je steći kroz ciljane obrazovne programe u formi akademija i kurseva i obuke koji su uglavnom raspoloživi kao komercijalna ponuda i mladima su uglavnom finansijski nedostupni. Situaciona analiza za općinu Ilidža pokazala je da najveći broj nezaposlenih mladih u Ilidži pripada dobnoj grupi od 25 do 29 godina sa završenom srednjom školom, a za ovom grupacijom slijede njihovi vršnjaci sa visokoškolskim obrazovanjem. Imajući u vidu ove statistike jasno je da Općina Ilidža treba djelovati u pravcu motiviranja i poticanja mladih za učenje i razvoj kompetencija, smanjenja finansijskih barijera za usavršavanje.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Sufinansiranje /subvencioniranje neformalnih obuka koje postoje kao komercijalna ponuda.	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Postotak mladih koji ne vide perspektivu u daljem obrazovanju	Institut za razvoj mladih KULT ⁵⁰	26,05%.	18,50%
Procenat mladih koji su iz finansijskih razloga odustali od daljnjeg obrazovanja.	Institut za razvoj mladih KULT	17,64%	12%

Mjera 1.2.1. Smanjiti finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja.

Smanjenje finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja mladih rezultirao bi većim brojem mladih uključenih u formalne i neformalne programe obrazovanja, rastu kompetencija mladih potrebnih za zapošljavanje kao i smanjenjem jaza između obrazovnog sistema i potreba tržišta rada.

Općina Ilidža može postići ublažavanje finansijskih barijera kroz planiranje sredstava za podržavanje neformalnog obrazovanja mladih, obezbjeđenje održivosti programa lokalnih stipendija ali i kroz razvoj programa kojim bi omogućili subvencioniranje vanrednog školovanja i prekvalifikacija za mlade sa SSS.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Procenat mladih koji su iz finansijskih razloga odustali od daljnjeg obrazovanja.	Institut za razvoj mladih KULT	17,64%	11%
Sufinansiranje /subvencioniranje neformalnih i obuka koje postoje kao komercijalna ponuda.	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Procenat mladih u Ilidži koji primaju stipendiju od općine.	Institut za razvoj mladih KULT	9,6%	12,5%

Mjera 1.2.2. Povećati motivaciju mladih za učenje i razvoj kompetencija

Povećanje motivacije mladih za učenje i razvoj kompetencija ključno je opredjeljenje Općine Ilidža. Pored postojećih mjera prepoznavanja i nagrada za izvrsnost mladih u formalnom obrazovanju, kreiranjem podrške mladima da se usavršavaju kroz neformalno obrazovanje Općina bi u fokus stavila važnosti obrazovanja i cjeloživotnog učenja. Uz već razvijen program lokalnih stipendija i nagrada, promoviranje postojećih mjera brige

⁵⁰ Analiza Istraživanja o položaju i potrebama mladih općine Ilidža, Sarajevo 2024.g.

o mladima u oblasti obrazovanja i uključivanje mladih koji su ostvarili podršku u kreiranje sadržaja promotivne kampanje doveo bi do većeg broja mladih opredjeljenih ka usavršavanju i rastu kompetencija kao kvalitetama potrebnim za zapošljavanje.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Procenat mladih koji nisu u procesu obrazovanja.	Institut za razvoj mladih KULT	11,4%	8%
Procenat mladih koji nisu pohađali neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja	Institut za razvoj mladih KULT	50,4%	35%

Prioritet 1.3. Obezbijediti institucionalnu podršku za poduzetništvo mladih

Analiza Istraživanja o položaju i potrebama mladih općine Ilidža, provedena u ljeto 2024.godine na uzorku od 385 mladih iz Ilidže ukazala je na činjenicu da mladi pokazuju nizak stepen spremnosti za pokretanje vlastitog biznisa zbog nedostatka podrške, mentorstva i praktičnih znanja. Iako mladi u lokalnoj zajednici pokazuju značajan interes za poduzetništvo, istovremeno se suočavaju s nizom prepreka – od nedostatka početnih sredstava, poslovnih znanja i mentorske podrške, do složenih administrativnih procedura i nepoznavanja poreskih i pravnih obaveza. Ove prepreke direktno ograničavaju razvoj omladinskog poduzetništva, doprinose nesigurnosti i podstiču odlazak mladih koji imaju inovativne ideje, ali ne i potrebne resurse za njihovu realizaciju. Obzirom da populacija mladih čini 23,46% populacije općine Ilidža a da je istovremeno 48,5% izrazilo mišljenje da je najbolje imati vlastiti biznis, u razvojnom smislu, logična intervencija općinski vlasti je obezbjeđenje podrške mladima koja bi ih opredijelila na poduzetništvo. Značajan element jačanja poduzetničkih kapaciteta biće povećanje finansijske pismenosti i poznavanje uloge i nadležnosti lokalnih institucija i mreže raspoložive podrške, kako bi se mladi odvažili poći prema poduzetništvu, zatim osiguravanje kontinuirane podrške i mentorstva za mlade preduzetnike. Uz obezbjeđivanje sredstava za početni kapital, jačanjem podrške za održanje i razvoj poslovanja povećao bi se broj mladih koji pokreću vlastiti biznis.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj pokrenutih biznisa mladih kroz program za podršku biznisima mladih	Radna grupa za izradu strategije	15	25
Procenat mladih koji aktivno rade na pokretanju svog biznisa	Institut za razvoj mladih KULT	10,6%	14%
Broj mladih koji su učestvovali na obukama za pokretanje biznisa	Radna grupa za izradu strategije	5,5%	8%

Mjera 1.3.1 Jačati podršku i povećati broj mladih koji pokreću vlastiti biznis.

Mladi često imaju ideje i poduzetnički potencijal, ali im nedostaju početna finansijska sredstva i institucionalna podrška za pokretanje vlastitog biznisa. Trenutno ne postoje sistemski mehanizmi na lokalnom nivou koji omogućavaju lakši pristup kapitalu za startup-e mladih, što rezultira niskim stepenom samozapošljavanja i odlaskom mladih sa lokalnog područja. Nastavak posvećenosti Općine bi podrazumijevao podršku pokretanja biznisa u vidu granta, uz obezbjeđeno mentorstvo i mreže podrške za osiguranje održanja i razvoja novopokrenutog biznisa rezultiralo bi održivim mladim biznisima na području općine i većim brojem mladih preduzetnika. Jačanje fonda za startup-e mladih omogućilo bi konkretnu finansijsku podršku mladima pri pokretanju biznisa, razvoj inovativnih poslovnih ideja i povećanje zapošljivosti čime bi se doprinijelo stvaranju

novih radnih mjesta i jačanju lokalne ekonomije, te dugoročno smanjila zavisnost mladih od javnog sektora. Osiguranje sistemske finansijske podrške mladima u pokretanju biznisa, uz transparentne kriterije, promociju i praćenje rezultata bi omogućila mladima da ideje i poduzetnički potencijal realizuju u vlastitu ekonomsku neovisnost.

Jedan od ključnih izazova s kojima se mladi susreću pri pokretanju biznisa su složene administrativne i pravne procedure, kao i nedostatak informacija o poreskim obavezama i mogućnostima podrške. Odsustvo savjetodavne i tehničke pomoći često obeshrabruje mlade da započnu poslovne aktivnosti. Uspostava prilika za mentorstvo omogućit će mladima povezivanje sa iskusnim stručnjacima i poduzetnicima, što će povećati uspješnost i održivost njihovih poslovnih poduhvata. Dodatno, formiranjem prostora za pravnu, poresku i tehničku podršku pojednostaviti će se proces pokretanja i registracije biznisa, čime se smanjuju troškovi i rizici za mlade preduzetnike. Konkretno, uspostavljanjem prostora za podršku mladim preduzetnicima osigurati će se centralizovana i dostupna pomoć u oblasti pravnih, administrativnih i finansijskih pitanja. Time će se pojednostaviti proces pokretanja biznisa, smanjiti troškovi i rizici za mlade preduzetnike te povećati broj formalno registrovanih omladinskih biznisa. Provedbom ove mjere očekuje se povećanje broja pokrenutih omladinskih biznisa, razvoj inovativnih ideja, otvaranje novih radnih mjesta te jačanje lokalne ekonomije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Kreiran Fond za omladinske startape (Planirana i izdvojena sredstva za startape mladih; razvijeni kriteriji, obezbjeđena promocija)	Radna grupa za izradu strategije	0/ne	Da
Uspostavljena budžetska stavka za tranšu za dodjelu grantova	Radna grupa za izradu strategije	0	Target?
Praćenje rezultata i mentorstvo -Formiran „pool“ za mentorstvo biznisu mladih (izdvojena sredstva za finansiranje procesa i izvršen odabir mentora)	Radna grupa za izradu strategije	0/ne	Da
Obezbijeđen Hub za pravnu, poresku i druge vidove savjetodavne podrške	Radna grupa za izradu strategije	0/ne	Da

Mjera 1.3.2. Obezbijediti kontinuiranu podršku i mentorstvo za mlade preduzetnike.

Mladi koji pokreću vlastite biznise često se suočavaju s nedostatkom praktičnih znanja, iskustva i podrške u ranim fazama poslovanja. U lokalnim zajednicama uglavnom ne postoje strukturirani oblici kontinuirane edukacije, mentorstva i povezivanja s relevantnim institucijama ili investicionim fondovima. Posljedica toga je niska stopa uspješnosti novih biznisa, ograničena održivost startapa i slaba povezanost mladih preduzetnika s postojećim resursima i tržišnim prilikama. Kontinuirana edukacija i mentorstvo ključni su za razvoj kompetencija mladih preduzetnika – ne samo u oblasti poslovnog planiranja i finansijskog upravljanja, već i u savremenim vještinama kao što su digitalni marketing, online prodaja i inovativni modeli poslovanja. Uspostava saradnje s inkubatorima i fondovima omogućava pristup stručnim savjetima, mentorima i potencijalnim izvorima finansiranja, što mladima daje veću sigurnost i motivaciju za ostanak i razvoj biznisa u lokalnoj zajednici.

Provedbom ove mjere očekuje se povećanje znanja i praktičnih vještina mladih u oblasti poduzetništva, jačanje kapaciteta postojećih i novih mladih preduzetnika, veća povezanost sa inkubatorima, fondovima i poslovnim mrežama, povećanje broja održivih omladinskih biznisa i njihova dugoročna stabilnost, razvoj preduzetničke kulture među mladima i smanjenje stope nezaposlenosti kroz samozapošljavanje.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uspostavljen sistem edukacije i informisanja o osnivanju biznisa /radionica i obuka za digitalni marketing, e-trgovine , startape	Radna grupa za izradu strategije	0	da
Broj organizovanih obuka o preduzetničkim vještinama	Radna grupa za izradu strategije	0	3 obuke godišnje, ukupno 15
Procenat mladih koji nipošto ne bi pokrenuli svoj biznis	Institut za razvoj mladih KULT	14,5%	11%
Broj mladih koji su učestvovali na obukama za pokretanje biznisa	Radna grupa za izradu strategije	5,5%	8%

Mjera 1.3.3. Jačanje finansijske pismenosti i poznavanja uloga lokalnih institucija kao podrška poduzetništvu mladih

Uprkos rastu interesovanja mladih za poduzetništvo, većina njih nema dovoljno znanja o osnovama finansijskog upravljanja, izradi poslovnog plana, korištenju digitalnih alata, niti o nadležnostima i mogućnostima koje nude lokalne institucije. Nedostatak ovih znanja često dovodi do nesigurnosti, pogrešnih poslovnih odluka i nedovoljnog korištenja postojećih programa podrške.

Jačanje finansijske i institucionalne pismenosti predstavlja temeljnu pretpostavku za razvoj održivog omladinskog poduzetništva. Ova mjera dopunjava prethodne aktivnosti usmjerene na pokretanje biznisa i mentorstvo, stvarajući zaokružen sistem podrške – od informisanja i edukacije, do praktične podrške i praćenja razvoja biznisa. Mjera bi se realizovala kroz redovne periodične edukacije finansijske pismenosti, poduzetništva i digitalnih alata (za učenike i studente), redovne periodične radionice o funkcionisanju općinskih službi, biroa i agencija a za mlade bi se kreirao i vodič o institucijama i prilikama koje kroz njih mladi na području općine mogu ostvariti.

Provedbom mjere očekuje se povećanje nivoa finansijske pismenosti mladih i razumijevanja ključnih ekonomskih pojmova, bolja informisanost o nadležnostima i uslugama lokalnih institucija relevantnih za podršku biznisu, veće korištenje postojećih programa i fondova na lokalnom i višim nivoima, razvoj samopouzdanja i odgovornosti mladih u upravljanju ličnim i poslovnim finansijama, te dugoročno, stvaranje kompetentne i informisane generacije mladih koji aktivno doprinose lokalnom razvoju zajednice.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uspostavljen sistem edukacije i informisanja o finansijskoj pismenosti, poduzetništvu, radionica i obuka za digitalni marketing, e-trgovine , startape	Radna grupa za izradu strategije	0	4 obuke godišnje Ukupno 20
Broj mladih koji su educirani o temam finansijske pismnosti	Radna grupa za izradu strategije	0	Godišnje Ukupno
Broj organizovanih radionica o funkcionisanju općinskih službi, biroa i agencija	Radna grupa za izradu strategije	0	3 obuke godišnje, total 15

STRATEŠKI CILJ 2. OSIGURATI PRISTUPAČNE I KVALITETNE USLUGE ZDRAVSTVENE I SOCIJALNE ZAŠTITE ZA MLADE TE UNAPRIJEDITI SIGURNOST I ZDRAVLJE MLADIH U ZAJEDNICI

Strateški cilj 2. usmjeren je prema osiguravanju zdravog, kvalitetnog i sigurnog života mladih a odgovara na:

- Socijalnu nesigurnost i isključenost mladih kroz jačanje mehanizama stambene podrške, ekonomske pomoći i uključivanja u zajednicu.
- Zdravstvene izazove mladih, posebno u domeni mentalnog i reproduktivnog zdravlja, nedostatka edukacije, prevencije i informisanosti.
- Sigurnosna pitanja mladih – od porasta nasilja do nedostatka institucionalne zaštite i infrastrukture.

Postizanje ovog strateškog cilja moguće je isključivo kroz intersektorsku saradnju (zdravstvo, socijalna zaštita, sigurnosne službe, obrazovanje) i opredjeljenost zajednice da se položaj mladih unaprijedi uslugama dostupnim, prilagođenim i baziranim na realnim potrebama mladih.

Identificirani problemi:

Na temelju Istraživanja o položajima i potrebama mladih, ulaznih podataka Radne grupe za izradu dokumenata i informacija do kojih se došlo kroz javne konsultacije, definirani su ključni problemi u oblasti socijalne brige, zdravlja i sigurnosti mladih a navedeni su kako slijedi:

SOCIJALNA BRIGA
PROBLEM 1: Postojeći sistem stambene podrške ne odgovara stvarnim potrebama mladih PROBLEM 2: Nedovoljna saradnja između centara za socijalni rad i obrazovnih ustanova. PROBLEM 3: Nedostatak budžetskih sredstava za podršku mladima PROBLEM 4: Potreba za boljom informisanošću JU CSR i prikupljanjem podataka o potrebama mladih u oblasti socijalne brige.
ZDRAVSTVENA BRIGA
PROBLEM 5: Mladi ne vode računa o sopstvenom zdravlju (nema preventivnog djelovanja, rijetki sistematski pregledi) Problem 6: Nedostatak sistemske podrške mentalnom zdravlju mladih (nedostatan sistem savjetovališta i psihoterapijskog rada, problem su i finasije)
SIGURNOST
PROBLEM 7: PU Ilidža nema aktivnosti usmjereno specifično prema mladima na unapređenju povjerenja i saradnje te prevencije delikventnih i štetnih ponašanja (mladi u sukobu sa zakonom) PROBLEM 8: Mladi se ne osjećaju sigurno na području općine (rasvjeta, psi lutalice, videonadzor, spora responsivnost policije po pozivu...) + vršnjačko nasilje u školama

Istraživanje socijalnog statusa mladih pokazalo je visoku zavisnost od roditelja s obzirom da preko 80% mladih mladih živi s roditeljima. Postojeći modeli stambene podrške nisu usklađeni sa stvarnim potrebama mladih, niti uzimaju u obzir socio-ekonomske razlike i oblike zajedničkog stanovanja. Obzirom da je stambena zavisnost velika prepreka samostalnom životu i formiranju porodica, nužno je kreirati politiku koja će podržati stambeno zbrinjavanje mladih.

Nedostatak saradnje između Centra za socijalni rad, obrazovnih ustanova i drugih institucija onemogućava blagovremeno prepoznavanje i podršku mladima u riziku. Dodatno, Nedostatak informacija i podataka o mladima u oblasti socijalne brige ograničava planiranje i donošenje odluka zasnovanih na dokazima.

Posebnu pažnju je potrebno posvetiti programima i aktivnostima koji su usmjereni na edukaciju i informisanje mladih o važnosti brige o zdravlju. Zabrinjavajući su podaci da mladi ne vrše sistematski preglede kao i da je reproduktivno zdravlje još tabu tema. Potrebno je mlade educirati o važnosti redovnih kontrolnih pregleda te poduzeti aktivnosti na uspostavljanju komunikacije između Doma zdravlja i Centra za mentalno zdravlje sa nevladinim, omladinskim organizacijama i Vijećem mladih kako bi se unaprijedilo informisanje mladih o dostupnim uslugama.

Za ostvarenje cilja nužno je i razvijati programe kao i kapacitete za ostvarivanje socijalne sigurnosti mladih. Posebno je važno raditi na mjerama i programima prevencije. Posebno je važno raditi i na kreiranju zdravog i sigurnog okruženja za mlade. Potrebno je intenzivirati rad i povećati prisustvo i vidljivost policijskih službenika u javnom prostoru kao i na lokacijama sa visokom fluktuacijom stanovništva a kao način odvracanja potencijalnih prekršitelja zakona. Saradnja snaga za sprovedbu zakona sa zdravstvenim, prosvjetnim i drugim pomagačkim profesijama i zajedničko edukativno-preventivno djelovanje prema mladima važno je za izgradnju nulte tolerancije na nasilje i obezbjeđenja sistema podrške mladima u riziku ili oštećenima opasnostima koje vrebaju mlade na internetu i društvenim mrežama ali i u vršnjačkom okruženju.

U pravcu postizanja strateškog cilja 2 odnosno osiguranja pristupačnih i kvalitetnih usluga zdravstvene i socijalne zaštite za mlade i unapređenja sigurnost i zdravlja mladih u zajednici, identifikovana su prioritetna polja djelovanja fokusirana na:

- kreiranje programa stambene podrške mladima koji u obzir socio-ekonomske razlike populacije mladih
- unapređenje međuinstitucionalne saradnje i koordinacije te jačanje kapaciteta i informisanosti institucija u odgovaranju na potrebe mladih na način koji je prilagođen mladima
- Unapređenje percepcije sigurnosti mladih u javnim prostorima i školama kroz aktivnosti prevencije, edukacije i saradnje mladih i policije
- Unapređenje fizičkog i mentalnog zdravlja mladih

Realizacija ovog strateškog cilja zahtijeva integrisan pristup koji povezuje stambenu sigurnost, socijalnu inkluziju, zdravlje i sigurnost mladih u zajednici. Pet planiranih prioriteta međusobno su povezani i zajedno doprinose stvaranju okruženja u kojem su potrebe mladih prepoznate, a dostupne usluge socijalne i zdravstvene zaštite prilagođene njihovim stvarnim životnim okolnostima.

Ostvarenje cilja planirano je kroz realizaciju mjera i aktivnosti ukupno pet prioriteta sa pripadajućim mjerama i aktivnostima:

Prioritet 2.1. Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima

Prioritet 2.2. Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih

Prioritet 2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije

Prioritet 2.4. . Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije i povećati sigurnost u javnim prostorima i školama

Prioritet: 2.5. Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju

Istovremenom realizacijom ovih prioriteta uspostavlja se efikasan sistem koji mladima omogućava pristup potrebnim uslugama, jača njihovu sigurnost, zdravlje i kvalitet života te doprinosi ostvarivanju strateškog cilja u cjelini. Provedbom ovih prioriteta stvara se stabilan i funkcionalan sistem koji mladima omogućava da žive u sigurnom, zdravom i podržavajućem okruženju.

Prioritet 2.1. Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima

Mladi se suočavaju s velikim poteškoćama u rješavanju stambenog pitanja zbog niskih primanja, nestabilnog zaposlenja i visoke cijene nekretnina. Nedostatak sistemске i dugoročne stambene politike na lokalnom nivou dodatno otežava njihovu samostalnost i osnivanje porodice. Istraživanja pokazuju da su upravo nesigurni stambeni uslovi jedan od ključnih razloga odlaska mladih iz zajednice. Kreiranje programa koji odgovara na stvarne potrebe mladih i omogućava pristupačne modele stanovanja postaje prioritet za zadržavanje i socijalno osnaživanje mladih.

Kreiranje programa stambene podrške mladima i stvaranje sigurnih i pristupačnih uslova stanovanja doprinosi jačanju ekonomske i socijalne stabilnosti mladih čime se smanjuje rizik od socijalne nesigurnosti a podržava ostanak mladih u lokalnoj zajednici. Kako postojeći modeli stambene podrške (refundacija troškova plaćenog poreza na promet nekretnina ili PDV-a prilikom kupovine prve nekretnine. U 2024. godini obuhvaćeno 27 mladih osoba, 63.000,00KM što je prosječno 2,333,33 KM po aplikantu) nisu usklađeni sa stvarnim potrebama mladih potrebno je razviti one koji istinski odgovaraju na potrebe mladih i uzimaju u obzir socio-ekonomske razlike i oblike zajedničkog stanovanja. Kreiranje stambene politike trebalo bi se temeljiti na detaljnijem istraživanju potreba i mogućnosti mladih za različitim stambenim modelima (npr. subvencije, socijalni stanovi, zajedničko stanovanje, kreditne linije, poreske olakšice kupovine ili izgradnje nekretnine i sl.).

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Povećanje sredstava za budžetsku liniju za stambenu podršku mladima za 25 000 godišnje	Radna grupa za izradu strategije	2,333,33 KM po osobi (27 osoba) 63 000 KM	88 000,00 KM godišnje Ukupno: 440.000 KM
Povećan broj oblika podrške stambenom zbrinjavanju	Radna grupa za izradu strategije	2-(refundiranje PDVa ili poreza na kupovinu nekretnine)	4
Redovne infosesije za mlade o stambenoj podršci i načinima apliciranja	Radna grupa za izradu strategije	0	2 sesije godišnje 10 ukupno

Uspostavom jasne i održive politike stambenog zbrinjavanja mladih osigurala bi se institucionalna i finansijska podrška za njihovu samostalnost. Pojednostavljene i digitalizovane procedure, zajedno s redovnim informisanjem, povećavaju transparentnost i dostupnost programa, te smanjuju administrativne prepreke. Ovakav pristup omogućava da sredstva budu efikasno usmjerena prema onima koji ispunjavaju kriterije i zaista imaju potrebu, uz povećanu kontrolu i praćenje rezultata. Kreiranje dugoročnog programa stambene podrške rezultiralo bi u povećanoj dostupnosti pristupačnih stambenih rješenja za mlade i mlade porodice, smanjenim troškovima i preprekama u procesu apliciranja za stambenu podršku, povećanom broju mladih koji koriste lokalne

programe subvencioniranog stanovanja, povećanim zadovoljstvom i osjećajem sigurnosti među mladima te dugoročno doprinjelo jačanje lokalne zajednice kroz zadržavanje mladih i podršku njihovoj socijalnoj i ekonomskoj stabilnosti.

Mjera 2.1.1. Unaprijediti pristup mladih programima stambenog zbrinjavanja

Provedba planiranih aktivnosti u okviru mjere direktno doprinosi razvoju funkcionalnog, održivog i pravednog sistema stambene podrške za mlade, zasnovanog na stvarnim potrebama i mogućnostima lokalne zajednice. **Istraživanje potreba mladih** za različitim modelima stanovanja omogućava prikupljanje relevantnih podataka o interesima, finansijskim kapacitetima i prioritetima mladih na osnovu kojih se može kreirati politika koja odgovara stvarnim okolnostima, a ne pretpostavkama. Time se obezbjeđuje da stambena podrška bude ciljano usmjerena i efikasna. **Lokalni program subvencioniranog stanovanja** predstavlja praktičan mehanizam koji stvara institucionalni okvir kroz koji mladi mogu ostvariti konkretnu podršku – bilo putem subvencija, olakšanih kredita ili drugih pristupa obezbjeđenja stanovanja. Ovaj program prevodi identifikovane potrebe u konkretne, finansijski podržane mjere. **Osiguravanje povećanja sredstava u budžetskoj liniji za stambenu podršku** mladima obezbjeđuje održivost i dugoročno provođenje programa. Dovoljna finansijska sredstva omogućavaju realizaciju više modela podrške, širu dostupnost i veću socijalnu pravičnost, čime se osigurava da mjera ima stvarne i vidljive efekte na život mladih. Ukupno gledano, ove aktivnosti zajednički doprinose stvaranju pristupačnih i prilagođenih stambenih rješenja, jačanju ekonomske samostalnosti mladih i smanjenju migracija. Pojednostavljene i digitalizovane procedure, zajedno s redovnim informisanjem, povećavaju transparentnost i dostupnost programa, te smanjuju administrativne prepreke. Ovakav pristup omogućava da sredstva budu efikasno usmjerena prema onima koji ispunjavaju kriterije i zaista imaju potrebu, uz povećanu kontrolu i praćenje rezultata. Kako bi se mladima olakšao pristup ovom programu potrebno je, jasno informisati o terminima javnog poziva, uvjetima apliciranja i potrebnoj dokumentaciji te organizovati redovne infosesije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj mladih koji su podržani kroz programe stambenog zbrinjavanja	Radna grupa za izradu strategije	25	30
Istražene potrebe mladih za stambenim modelima i utvrđeni mogući oblici podrške	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Redovne infosesije za mlade	Radna grupa za izradu strategije	0	2 godišnje
Digitalizacija prijava	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Informacija o potrebnoj dokumentaciji za apliciranje i kako je pribaviti dostupna na jednom dokumentu i mjestu	Radna grupa za izradu strategije	0	Da

Prioritet 2.2. Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih

Nedostatak međusektorske i međuinstitucionalne saradnje u oblasti socijalne brige o mladima (CSR, obrazovne ustanove i dr. Institucije) otežava blagovremeno prepoznavanje i podršku mladima u riziku. Ograničena komunikacija i nepostojanje formalizovanih mehanizama saradnje između obrazovnih institucija i centara za socijalni rad dovodi do nedostatka pravovremenih informacija o mladima koji su u riziku ili im je potrebna podrška. Škole često prve prepoznaju znakove problema (siromaštvo, nasilje u porodici, zanemarivanje, problemi u ponašanju), ali zbog nepostojanja jasnih protokola ne dolazi do adekvatnog reagovanja i koordinisane pomoći. Ograničeni finansijski resursi na lokalnom nivou dodatno otežavaju pružanje kvalitetnih socijalnih usluga

mladima. Bez namjenskih budžetskih linija teško je razvijati nove programe, zapošljavati stručni kadar ili provoditi preventivne aktivnosti. Nedostatak sredstava često vodi ka ad hoc pristupu i oslanjanju na vanjske projekte, umjesto na održiva rješenja. Pored navedenog, nedostatak informacija i podataka o mladima u oblasti socijalne brige ograničava planiranje i donošenje odluka zasnovanih na informacijama, podacima i dokazima. Na području Ilidže iskazana je i potreba za boljom informisanošću JU CSR i prikupljanjem podataka o potrebama mladih u oblasti socijalne brige. Trenutno ne postoji sistematsko prikupljanje i analiza podataka o problemima, potrebama i rizicima s kojima se mladi suočavaju. Centri za socijalni rad nemaju ažurne informacije iz obrazovnih ustanova, zdravstvenih službi i drugih relevantnih aktera, što otežava planiranje ciljanih mjera podrške.

Ovi su problemi međusobno uzročno i funkcionalno povezani: Nedovoljna saradnja između obrazovnih ustanova i centara za socijalni rad dovodi do nedostatka kvalitetnih podataka i informacija o mladima u riziku a istovremeno, nedostatak finansijskih sredstava ograničava mogućnost da se razviju mehanizmi saradnje i sistemi za razmjenu informacija, što dodatno produbljuje institucionalni raskorak. Kao rezultat, mladi koji su u potrebi često ostaju izvan sistema podrške, a lokalna zajednica ne raspolaže pouzdanim podacima na osnovu kojih bi kreirala ciljanje programe socijalne brige.

Navedeno ukazuje na sistemski nedostatak koordinacije, planiranja i resursa u oblasti socijalne zaštite mladih. Rješenje zahtijeva uspostavu međusektorske saradnje, razvoj baze podataka i namjensko budžetiranje za programe podrške mladima. Time bi se omogućila bolja razmjena informacija, pravovremeno reagovanje i razvoj održivih mehanizama socijalne brige, što bi direktno doprinijelo ostvarivanju strateškog cilja o dostupnim i kvalitetnim socijalnim uslugama za mlade.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Redovni koordinacioni sastanci relevantnih aktera	Radna grupa za izradu strategije	0	6 godišnje
Broj podržanih mladih porodica sa područja Općine Ilidža za rođenje djeteta (prvog ili bilo kojeg djeteta).	Radna grupa za izradu strategije	0	300

Mjera 2.2.1.- Kontinuirana saradnja sa Centrom za socijalni rad i školama na području općine ilidža

Nedostatak međusektorske i međuinstitucionalne saradnje između centara za socijalni rad, obrazovnih ustanova i drugih institucija otežava pravovremeno prepoznavanje potreba mladih, naročito onih u riziku od socijalne isključenosti. Posljedica je spor i neujednačen odgovor sistema, fragmentirana podrška i nedostatak koordinisanog djelovanja među ključnim akterima socijalne brige. **Formiranje koordinacionog tijela ili određivanje kontakt osobe za mlade unutar JU CSR** uspostavilo bi jasan kanal komunikacije između centra za socijalni rad i škola što bi unaprijedilo i ubrzalo razmjenu informacija o mladima kojima je potrebna podrška te omogućilo bolju koordinaciju u postupanju i praćenje slučajeva. Redovni koordinacioni sastanci doprinijeli bi boljoj saradnji, jasnijem pozicioniranju djelovanja svake institucije, planiranju zajedničkih aktivnosti i usklađivanju intervencija u korist mladih. Nadalje, **kontinuirana saradnja na organizovanju mjera socijalne brige po mjeri mladih** (poput screeninga, terenskih posjeta, radionica i preventivnih akcija) omogućava ranije prepoznavanje rizika i pravovremeno reagovanje. Ovakav pristup jača prevenciju umjesto kasne intervencije, čime se mladima pruža podrška prije nego što problemi eskaliraju. Uključivanje više sektora (škola, CSR, zdravstvenih i nevladinih organizacija) povećava obuhvat i kvalitet podrške.

Predložene ključne aktivnosti direktno adresiraju osnovni uzrok problema – nedostatak komunikacije i koordinacije između institucija – i pretvaraju ga u funkcionalan model saradnje. Time se stvara stabilan sistem

ranog prepoznavanja i podrške mladima, što doprinosi ostvarenju strateškog cilja o dostupnim, kvalitetnim i integriranim uslugama socijalne zaštite. Ukupni efekti realizirane mjere bili bi vidljivi kao:

- Jačanje institucionalne povezanosti i uspostava sistemskog okvira saradnje (memorandumi, redovne komunikacione tačke).
- Pravovremeno prepoznavanje mladih u riziku i ciljano usmjeravanje resursa.
- Povećanje efikasnosti sistema socijalne brige kroz koordinisano djelovanje relevantnih institucija.
- Jačanje povjerenja između sektora i stvaranje održive mreže podrške mladima u zajednici.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Redovni sastanci relevantnih aktera	Radna grupa za izradu strategije	0	6 godišnje
Formalizovana saradnja između CSR i škola	Radna grupa za izradu strategije	0	21

Mjera 2.2.2. Jačati kapacitete i informisanost institucija o potrebama mladih

Nedostatak informacija i podataka o mladima u oblasti socijalne brige ograničava planiranje i donošenje odluka zasnovanih na informacijama, podacima i dokazima. Trenutno ne postoji sistematsko prikupljanje i analiza podataka o problemima, potrebama i rizicima s kojima se mladi suočavaju. JU Centar za socijalni rad nema ažurne informacije o mladima u potencijalnom riziku i njihovim potrebama iz obrazovnih ustanova, zdravstvenih službi i drugih relevantnih aktera, što otežava planiranje ciljanih mjera podrške. Uz skromna finansijska sredstva, djelovanje u oblasti socijalne brige o mladima je primarno reaktivno, usmjereno na socijalna davanja i održavanje socijalnog mira. Mladi u oblasti socijalne politike nisu tretirani kao grupacija stanovništva sa specifičnim potrebama i evidencije korisnika se ne vode na način da odražavaju potrebe što koči planiranje proaktivne i preventivne politike socijalne brige o mladima i održivih rješenja. Pomenuti nedostatak informacija i podataka o mladima ograničava planiranje i donošenje odluka zasnovanih na informacijama, podacima i dokazima.

Općina Ilidža će u pravcu otklanjanja ovog problema provoditi aktivnosti da unaprijedi informisanost nadležnih službi i javnih ustanova o potrebama mladih u oblasti socijalne brige u narednom periodu djelovati na unapređenju prikupljanja podataka o potrebama mladih u oblasti socijalne brige. Bolja informisanost o socijalnim potrebama mladih može se postići kroz: kreiranje sistema prikupljanja i praćenja podataka o mladima u socijalnoj potrebi, razvoj protokola za razmjenu informacija između institucija (škola, JU CSR, CMZ, policija), edukacije osoblja CSR-a i škola o specifičnim potrebama mladih kao i kroz povećanje transparentnosti i komunikacije prema javnosti o dostupnim socijalnim uslugama.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Razvijen protokol razmjene informacija o mladima pod rizikom od marginalizacije između JU CSR, škola, zdravstvenih ustanova	Radna grupa za izradu strategije	0	Da 25 potpisnika
Kreiran sistem prikupljanja i praćenja podataka o mladima na prostoru općine Ilidža koji su u socijalnoj potrebi /riziku od marginalizacije	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Informacije o dostupnim uslugama socijalne brige dostupne mladima i u formatima pored zvanične web stranice JU Kantonalni centar za socijalni rad	Radna grupa za izradu strategije	0	Da

Prioritet 2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije

Pravac djelovanja u okviru ovog prioriteta usmjeren je na stvaranje jednakih mogućnosti za sve mlade, posebno one iz osjetljivih i ranjivih grupa. Jačanjem socijalne uključenosti smanjuju se razlike i prepreke u pristupu obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenim uslugama. Fokus djelovanja kroz pripadajuće mjere je na unapređenju položaja mladih koji se suočavaju s različitim oblicima društvene i ekonomske ranjivosti — mladih iz siromašnih porodica, ruralnih područja, mladih s invaliditetom, mladih bez roditeljskog staranja, Roma, te drugih marginalizovanih grupa. Prepoznati problemi, poput slabog pristupa socijalnoj zaštiti, nedostatka prilagođenih programa i složenih administrativnih procedura, ukazuju na potrebu za sistemskom i koordinisanom podrškom. Nedovoljna socijalna podrška i složene procedure često znače da mladi koji su u najvećem riziku najteže ostvaruju svoja prava i pristupaju uslugama koje im pripadaju. Dodatno, njihova ograničena socijalna uključenost u programe osposobljavanja i zapošljavanja dovodi do daljnje marginalizacije i siromaštva. Zbog toga je potrebno jačati njihove kapacitete i prilagoditi postojeće programe njihovim stvarnim potrebama. Realizacijom ovog prioriteta planira se olakšati pristup sistemima socijalne zaštite, pojednostaviti procedure, te povećati broj programa koji su inkluzivni i prilagođeni mladima u riziku. Također, predviđa se veća terenska prisutnost institucija, proaktivno prepoznavanje potreba i partnerstva sa školama, NVO sektorom i centrima za socijalni rad.

Realizacijom aktivnosti koje su planirane mjerama prioriteta očekuje se veći obuhvat mladih u riziku kroz programe podrške i osposobljavanja, jačanje njihovih socijalnih i ekonomskih kompetencija, smanjenje osjećaja isključenosti i jačanje povjerenja u institucije te dugoročno — povećanje socijalne kohezije u lokalnoj zajednici.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Kreiran sistem evidencije koji omogućava bolji pregled usluga prema populaciji mladih (digitalizacija procesa prijave, evidencije, ostvarivanje prava)	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Postojanje ili broj mehanizama podsticaja za poslodavce koji zapošljavaju mlade iz ranjivih grupa		0	1

Mjera 2.3.1. Uspostaviti bazu podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama.

Uspostavljena baza podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama“ omogućava stvaranje čvrste informacione osnove za planiranje, koordinaciju i praćenje mjera socijalne brige i ima ključnu ulogu u za povećanje socijalne inkluziju i unapređenje podrške mladima u riziku od marginalizacije. Kroz razvijen sistem za prikupljanje i analizu podataka o mladima u riziku, općina i relevantne institucije dobijaju tačne i ažurne informacije o strukturi, potrebama i izazovima ove populacije. Takva baza podataka omogućava: pravovremeno prepoznavanje mladih kojima je potrebna podrška, bolje planiranje resursa i usluga prema stvarnim potrebama, efikasniju saradnju između centara za socijalni rad, obrazovnih ustanova i nevladinog sektora, te praćenje efekata programa i intervencija. Ovom intervencijom smanjila bi se institucionalna fragmentacija, povećala dostupnost i kvalitet socijalnih usluga te omogućilo ciljano usmjeravanje pomoći prema mladima koji su najugroženiji.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Razvijen sistem za prikupljanje i analizu podataka o mladima u oblasti socijalne brige.	Radna grupa za izradu strategije	0	Da

Mjera 2.3.2 Poticati uključivanje mladih iz socijalno osjetljivih grupa u programe osposobljavanja radi veće socijalne uključenosti

Nedovoljna uključenost mladih iz osjetljivih grupa u programima osposobljavanja dodatno prijeti marginalizaciji ove populacije koja se suočava s različitim oblicima društvene i ekonomske ranjivosti. Pored poticanja ove populacije na veće uključivanje u programe kvalifikacija i dokvalifikacija i izgradnje kapaciteta, potrebno je djelovati i prema potencijalnim poslodavcima u svrhu osiguravanja boljih šansi za inkluzivno zapošljavanje mladih iz marginaliziranih i socijalno osjetljivih grupa.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj mladih iz osjetljivih grupa uključenih u programe osposobljavanja.	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Broj korisnika programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih	Općina	0	Godišnje: 5 Ukupno: 25
Broj korisnika programa podsticaja namijenjenih inkluzivnom zapošljavanju mladih iz marginaliziranih i socijalno osjetljivih grupa	Općina	0	Godišnje: 5 Ukupno: 25

Mjera 2.3.3. Kreiranje programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih

Pored djelovanja na olakšanje položaja mladih koji trpe posljedice marginaliziranosti i socijalne isključenosti, potrebno je preventivno djelovati prema svim mladima kako bi se spriječila izolovanost i poteškoće u ostvarivanju prava. Program socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih fokusirao bi se na informisanje, savjetovanje o podršci i samopomoći, obezbjeđenju grupnog djelovanja i međusobne podrške uz mentorsko vođenje mladih kroz pitanja socijalne i egzistencijalne brige i ostvarivanje prava. Organizovanje radionica i edukativnih događaja pridonijelo bi vidljivosti ove grupe mladih kao i vidljivosti problematike otuđenja, izolacije i marginalizacije koja se sve češće pojavljuje kao diskriminatoran element u društvu.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Kreiran priručnik za podršku	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Kreiran projekat/program mentorstvo za mlade	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Broj mladih uključenih u radionice, grupe podrške i edukativne događaje programa Mentorstva za mlade	Radna grupa za izradu strategije	0	70 godišnje 350 ukupno

Mjera 2.3.4. Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige

Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige“ direktno doprinosi unapređenju pristupačnosti i efikasnosti sistema socijalne zaštite za mlade, posebno za one koji se suočavaju s ekonomskim, socijalnim ili obrazovnim barijerama. Uvođenje digitalnog sistema evidencije omogućilo bi brže, jednostavnije i transparentnije podnošenje zahtjeva i praćenje statusa, bez potrebe za učestalim odlascima u institucije. Time

se smanjuje administrativno opterećenje i troškovi korisnika, a mladi lakše ostvaruju svoja prava. Skraćivanje administrativnih koraka doprinosi većoj efikasnosti i brzini rješavanja zahtjeva, čime se izbjegava dugotrajnost procesa koji često odvrćaju mlade od traženja pomoći. Edukacija osoblja treba osigurati da službenici budu osposobljeni za rad u digitalizovanom okruženju kao i senzibilisani za potrebe mladih i pristup koji je prema mladima podržavajući, čime se poboljšava kvalitet komunikacije i usluge prema korisnicima.

Značaj mjere za mlade ogleda se u tome da se relativno jednostavnim prilagodbama uklanjaju birokratske i tehničke prepreke koje mladima otežavaju pristup podršci u trenutku kada im je ona najpotrebnija. Digitalizacija i pojednostavljenje procedura povećali bi povjerenje mladih u institucije, poboljšali bi informisanost mladih o dostupnim uslugama i omogućili ravnopravni pristup socijalnim pravima. Dugoročno, mjera doprinosi stvaranju efikasnijeg, pristupačnijeg i mladima prilagođenog sistema socijalne brige, što vodi ka većoj socijalnoj uključenosti i osjećaju sigurnosti u zajednici.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uveden digitalni sistem evidencije (digitalizacija procesa prijave, evidencije, ostvarivanje prava	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Provedena edukacija o pristupu naklonjenom mladima	Radna grupa za izradu strategije	0	Da

Prioritet 2.4. Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije te povećati sigurnost u javnim prostorima i školama

Osjećaj sigurnosti u okruženju je na neki refleksija ali i izražavanje vrijednosti, strahova i nada koje je uvjetovano specifičnom situacijom u kojoj se društvo nalazi. Sigurnost za mlade znači upravo odsutnost strahova i prijetnji po opstanak i ostanak u određenoj društvenoj zajednici i istovremeno prisustvo utjecaja i elemenata koji pogoduju njihovom održivom ostanku, odnosno potvrđuju njihove vrijednosti, zadovoljavaju potrebe i želje te motiviraju rast i razvoj pojedinaca i društva. Istraživanje o položaju i potrebama mladih ukazalo je na potrebu da se unaprijedi sigurnost okruženja u kojem borave mladi- prevashodno u javnom prostoru i školama. Jedan od izazova koji su mladi komunicirali kroz istraživanje je i nedostatak komunikacije i saradnje između policije i mladih, što dovodi do nepovjerenja i nedovoljnog razumijevanja uloga i odgovornosti jednih prema drugima. Sa druge strane, utvrđeno je i postojanje stvarnih faktora nesigurnosti u zajednici – loša javna rasvjeta, napušteni prostori, prisustvo pasa lualica, kao i porast vršnjačkog nasilja – što stvara osjećaj nelagode, straha i socijalne distance među mladima.

Odgovor Općine Ilidža na iskazane probleme i potrebe realizovao bi se razvojem i provedbom programa podrške sigurnosti mladih koji će biti usmjeren na jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici i rada na unapređenju povjerenja; razvojem lokalnog program prevencije i suzbijanja vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja; i unapređenjem komunalne infrastrukture za unapređenje sigurnosti mladih.

Program podrške sigurnosti mladih koji targetira rad, odnos i saradnju policije i mladih unaprijediće povjerenje, razvoj odnosa povjerenja te ojačati djelovanje na prevenciji devijantnog ponašanja. Jačanje saradnje između škola, roditelja, policije i zajednice omogućilo bi koordinisano djelovanje u prepoznavanju i rješavanju problema nasilja, uz uključivanje mladih kao aktivnih sudionika. Uspostavljanje timova u školi koji promovišu sigurnost, kao i školskih mehanizama za prijavu nasilja, povećavli bi dostupnost pomoći mladima koji su se našli na meti nasilja a i smanjili bi strah od stigmatizacije. Iako Ilidža ima solidnu infrastrukturu, unapređenje javne rasvjete,

pojačavanje videonadzora na mjestima frekventnog okupljanja stanovništva smanjuje rizike od kriminalnog i nasilnog ponašanja te doprinosi stvaranju sigurnih prostora za boravak mladih.

Prioritet je koncipiran kao ciljano i strateško djelovanje na izgradnji kulture povjerenja, sigurnosti i odgovornosti u zajednici. Mladi dobijaju jasnu poruku da su njihova sigurnost i dobrobit prioritet lokalne uprave i institucija, dok zajednica kao cjelina postaje otpornija na nasilje, devijantna ponašanja i socijalne tenzije. U konačnici, realizacija ovog prioriteta vodi ka stvaranju sigurnijeg, povezanijeg i stabilnijeg društvenog okruženja, što je temelj za ostanak i aktivno djelovanje mladih u svojoj lokalnoj zajednici.

Realizacijom mjera i aktivnosti planiranih u okviru ovog prioriteta povećao bi se i nivo i percepcija lične i zajedničke sigurnosti mladih kroz prevenciju nasilja, vandalizma i rizičnih ponašanja. Jača povjerenje između mladih i institucija sigurnosti, čime se doprinosi osjećaju sigurnog i podržavajućeg životnog okruženja.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj prekršajnih ili krivičnih prijava protiv mladih zbog djela koja se tiču nasilja na području PU Ilidža	PU Ilidža	350 /godišnje ⁵¹	300/ godišnje
Procenat mladih zadovoljnih i u potpunosti zadovoljnih radom policije	Institut za razvoj mladih KULT	17,7%	24%
Procenat mladih u potpunosti nezadovoljnih i više nezadovoljnih nego zadovoljnih sigurnosnom situacijom u Ilidži	Institut za razvoj mladih KULT	62%	40%

Mjera 2.4.1. Jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici

Jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici i rada na unapređenju povjerenja od velike je važnosti za percepciju sigurnosti građana. Formiranje programa pri PU Ilidža usmjerenog na saradnju sa mladima je aktivnost koja za cilj ima ponuditi aktivnosti usmjereno specifično prema mladima na unapređenju povjerenja i saradnje te prevencije delikventnih i štetnih ponašanja (mladi u sukobu sa zakonom). U okviru programa potrebno je napraviti raspored i kreirati sadržaje za redovne preventivne i edukativne aktivnosti sa mladima. U kreiranju sadržaja, najveći uspjeh bi se postigao ukoliko bi mladi zajedno sa policijom imali priliku odrediti teme i načine prezentacije prema vršnjacima. Kao dobar pristup pokazao se kombinovani obrazovni tim kojega čine predstavnik policije i vršnjački (peer) edukator.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Razvijen program podrške sigurnosti mladih pri PU Ilidža.	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Procenat mladih zadovoljnih i u potpunosti zadovoljnih radom policije	Institut za razvoj mladih KULT	17,7%	24%
Procenat mladih u potpunosti nezadovoljnih i više nezadovoljnih nego zadovoljnih sigurnosnom situacijom u Ilidži	Institut za razvoj mladih KULT	62%	40%

⁵¹ Broj se odnosi na godišnji prosjek lica iz dobe grupe mladih protiv kojih je pokrenut prekršajni postupak na području PU Ilidža, podaci dostavljeni u okviru izrade situacione analize za oblast sigurnost mladih.

Mjera 2.4.2. Razviti lokalni program prevencije i suzbijanja vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja

U savremenom društvenom kontekstu, mladi su sve više izloženi različitim oblicima nasilja, uključujući fizičko, verbalno, psihološko i digitalno nasilje, što dovodi do ozbiljnih posljedica po njihovo samopouzdanje, školski uspjeh i dugoročno – društvenu integraciju. Nedostatak sistemskog pristupa i koordinacije između institucija često znači da se reaguje tek nakon što se nasilje dogodi, umjesto da se preventivno djeluje. Razvoj lokalnog programa prevencije kao mjera je od izuzetnog značaja jer se bavi jednim od najosjetljivijih i najrasprostranjenijih problema među mladima – vršnjačkim nasiljem i pojavama devijantnog ponašanja, koje direktno ugrožavaju njihovo mentalno zdravlje, osjećaj sigurnosti i socijalnu uključenost. Program bi uspješno odgovorio izazovima ukoliko bi u kreiranju sadržaja bili uključeni i mladi. Saradnja između škola, roditelja, policije i lokalne zajednice stvara osnovu za integrisani pristup prevenciji nasilja, gdje svi relevantni akteri imaju jasne uloge i razmjenjuju informacije o rizičnim situacijama. Uspostavljanje školskih timova i lokalnih mehanizama za prevenciju osigurava kontinuirano praćenje situacije i brzo reagovanje, uz promociju nenasilne komunikacije i pozitivnog vršnjačkog ponašanja. Platforma za prijavu nasilja i nesigurnih situacija pruža mladima siguran i dostupan način da prijave incidente, čime se smanjuje strah od stigme i povećava povjerenje u institucije.

Realizacija ove mjere vodi ka stvaranju sigurnog i podržavajućeg okruženja za mlade, u kojem se nasilje prepoznaje, prijavljuje i sprječava kroz zajedničko djelovanje institucija i zajednice. Mjera doprinosi razvoju kulture nenasilja, jačanju povjerenja između mladih i institucija te unapređenju ukupne društvene kohezije – što je u potpunosti u skladu s evropskim i međunarodnim standardima zaštite i osnaživanja mladih.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Razvijen lokalni program prevencije i suzbijanje vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja.	Radna grupa za izradu strategije	0	Da
Uspostavljeni školski timovi i lokalni mehanizmi za prevenciju nasilja	Institut za razvoj mladih KULT	0	21

Mjera 2.4.3 Unapređenje komunalne infrastrukture za unapređenje sigurnosti mladih

Sigurnost za mlade znači odsutnost strahova. Na fokusnoj grupi u okviru istraživanja o položaju i potrebama mladih dublje je propitan razlog zbog kojeg je 62% mladih nezadovoljno sigurnosnom situacijom. Razlozi su percepcija nesigurnosti zbog slabe rasvjete u pojedinim dijelovima općine, većeg broja pasa lualica, pojavi džeparenja i otimanja imovine na mjestima poput stajališta javnog prijevoza. Obzirom da je broj policajaca i broj patrola raspoloživih na području općine ograničen unapređenje infrastrukture (javna rasvjeta, videonadzor, sigurnosni sistemi) bi smanjio rizike od kriminalnog i nasilnog ponašanja te doprinio stvaranju sigurnih prostora za boravak mladih. Mladi bi kroz ove intervencije dobili jasnu poruku da su njihova sigurnost i dobrobit prioritet lokalne uprave i institucija, dok zajednica kao cjelina postaje otpornija na nasilje, devijantna ponašanja i socijalne tenzije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj lokacija sa unapređenjem infrastrukture – javna rasvjeta, videonadzor	Radna grupa za izradu strategije	0	25

Prioritet 2.5. Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju

Istraživanje o položaju i potrebama mladih pokazalo je da mladi ne posvećuju dovoljno pažnje preventivnim pregledima i mentalnom zdravlju dok je mapiranje institucionalnih odgovora na području općine epokazalo da dok su savjetodavne usluge nedovoljno razvijene. Postojeći mehanizmi ne mogu odgovoriti ni kapacitetom ni pristupom potrebama mladih za savjetodavnim ali i terapijskim radom. Veći dio problema počiva i u nedovoljnim finasijskim sredstvima raspoloživim za podršku mentalnom zdravlju. Za rješavanje brige o zdravlju mladih neophodno je djelovati u pravcu unapređenja zdravstvene pismenost i dostupnost usluga za mlade kao i osigurati kontinuiranu podršku mladima da brinu o mentalnom zdravlju. Promoviše zdrav način života, prevenciju bolesti i očuvanje mentalnog zdravlja. Prioritet kroz planirane mjere i aktivnosti doprinosi stvaranju kulture brige o sebi i drugima, ranom prepoznavanju problema i smanjenju stigme vezane za mentalno zdravlje.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Procenat mladih koji su sistematski pregled obavili u posljednjih godinu dana	Institut za razvoj mladih KULT	37,4% mladih Ilidže	45%
Procenat ispitanica koje ne žele odgovoriti na pitanje vezano za reproduktivno zdravlje (prva posjeta ginekologu)	Institut za razvoj mladih KULT	18,59%	12%
Broj osnovnih i srednjih škola na području Općine Ilidža koji imaju zaposlene psiholog na puno radno vrijeme ili punu normu.	Općina Ilidža	15	18

Mjera 2.5.1. Unaprijediti zdravstvenu pismenost i dostupnost usluga za mlade.

Kroz **kontinuiranu informativnu kampanja** o važnosti preventivnih pregleda i zdravih životnih navika planira se podići svijest mladih da redovno i rutinski provjeravaju stanje svoga zdravlja, uključuju se u obrazovne aktivnosti i odazivaju se zdravstvenim akcijama koje Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo organizuje za svoje građane. Preporučuje se u kreiranje i provođenje infokampanje uključiti veći broj mladih na studiju na fakultetima koji imaju programe vezane za zaštitu zdravlja. Uspostavljanje **savjetovališta za zdravlje mladih**, mladi bi dobili prostor i mjesto da uče kvalitetniji način brige na njima prilagođen način. **Poboljšanje kvaliteta brige o reproduktivnom zdravlju** mladih mora početi i od kvalitetnih uslova u ambulantu za reproduktivno zdravlje, dostupnog radnog i informativnog materijala kao i prostora da se mladima kreira i pristupačno savjetovište o seksualnom i reproduktivnom zdravlju koje će detabuizirati ove teme.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Kreirana i provedena info- kampanja o važnosti preventivnih pregleda i zdravih životnih navika.	Radna grupa za izradu strategije	Ne	Da
Broj podržanih projekata brige o reproduktivnom zdravlju mladih	Radna grupa za izradu strategije	0/ne	2 godišnje

Mjera 2.5.2. Osigurati kontinuiranu podršku mentalnom zdravlju.

Iako je istraživanje o položaju i potrebama mladih pokazalo da mladi uglavnom poznaju nekoga iz svog okruženja koje bio žrtvom nasilja (nasilje u porodici 26%, međuvršnjačko nasilje 37,7%, nasilja na internetu 22,6%, žrtve razbojništva 20,3%, i žrtve seksualnog nasilja 11,4%, žrtve nasilja na radnom mjestu 12,2%, nasilje od partnera ili partnerice 17,9%, kao i žrtve neke ekstremističke grupe, religijske ili navijačke 10,9%) usluge psihologa nikada nije koristilo 61,6% mladih u općini Ilidža. Mladi najčešće navode da nisu potražili pomoć jer nisu osjetili potrebu

(87,3%), bez obzira na izloženost, što govori o niskoj stopi prepoznavanja reakcija koje upućuju na narušeno mentalno zdravlje. Osim toga, 5,9% mladih potvrdilo je da je željelo posjetiti psihologa, ali da nisu znali kome da se obrate, a 1,26% mladih je istaklo kako im je bilo neprijatno potražiti psihološko savjetovanje. Mladih koji su istakli kako u lokalnoj zajednici u kojoj žive nema takve vrste usluga ima 1,26%. Sve navedene vrste nasilja na žrtve i njihove porodice ostavljaju znatan negativan utjecaj a nemogućnost da dobiju podršku bilo zbog stigmatizacije ili nedostupnosti psihološkog savjetovanja značajno u dugoročnom smislu umanjuje kvalitetu života osobe. U vremenu sa povišenim svakodnevnim stresom, izazovima, očekivanjima od mladih ali i porastom anksioznosti kod ove grupe društva nužno je pojačati sistem brige o mentalnom zdravlju a naročito se fokusirati na kreiranje dostupnih programa namijenjenih mladima. Uspostavljanje besplatnih programa za psihološko savjetovanje i podršku mentalnom zdravlju mladih u saradnji sa Domom zdravlja omogućilo bi mladima u potrebi lakšu dostupnost ovog vida podrške. Mladi u potrebi za psihološkom podrškom uglavnom se okreću prema privatnim praksama ali većina mladih si ovo ne može priuštiti. Podrška zaštiti mentalnog zdravlja radi se i kroz edukacije i informisanje te bi uvođenje lokalne podršku zaštiti mentalnog zdravlja u školama kao i jačanje kapaciteta školskih i lokalnih savjetovališta putem mobilnog edukativnog tima bili značajna komponenta jačanje sistemskih odgovora zaštite mentalnog zdravlja mladih.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj edukacija o mentalnom zdravlju realiziranih sa mladima na području općine Ilidža	Općina Ilidža	0	
Kreiran mobilni edukacijski tim za podršku mentalnom zdravlju mladih u školama i formiranje ili jačanje kapaciteta školskih savjetovališta.	Radna grupa za izradu strategije	0	14
Broj podržanih programa za unapređenje mentalnog zdravlja mladih	Radna grupa za izradu strategije	0	2 godišnje

STRATEŠKI CILJ 3. OMOGUĆITI MLADIMA PRISTUP RAZNOVRSNIM KULTURNIM, SPORTSKIM I EDUKATIVNIM SADRŽAJIMA TE UNAPRIJEDITI MOBILNOST, INFORMISANOST I NJIHOVO UKLJUČIVANJE U DRUŠTVENI ŽIVOT U ZAJEDNICI.

Unutar strateškog cilja 3. sadržane su oblasti sporta i kulture, aktivizma mladih u zajednici, informisanja i mobilnosti mladih te učešća mladih u procesima odlučivanja. Značajno je da Općina nastavi podržavati rad i aktivnosti udruženja i pružanja podrške mladim sportistima i umjetnicima koji ostvaruju zapažene rezultate. Potrebno je za nivo lokalne zajednice uvesti nove sadržaje u oblasti kulture i sporta kojim bii se obogatila ponuda događaja koje mladi mogu posjećivati u slobodno vrijeme. Pored toga, da bi mladi ostvarili svoja prava, potrebno je da imaju svoje predstavnike u procesima odlučivanja na nivou lokalne zajednice. Komisija za obrazovanje, kulturu, sport i mlade je formirana ali nema predstavnika mladih koji bi imao ravnopravan status sa ostalim članovima. Pored ove Komisije, mladi nemaju priliku učestvovati ni u drugim radnim tijelima koji se bave pitanjima mladih. Potrebno je uključiti predstavnike mladih u Komisije i radne grupe koje se bave pitanjima za mlade.

Važno je i poduzimati aktivnosti na razvoju omladinskog aktivizma u Ilidži. Potrebno je kampanjama i online sadržajem privući pažnju mladih za sudjelovanje u aktivnostima omladinskih organizacija i Vijeća mladih. Aktivističkim angažmanom mladi mogu unaprijediti svoju lokalnu zajednicu ali u isto vrijeme razvijati vlastita znanja i vještine.

Identificirani problemi:

Na temelju istraživanja o položajima i potrebama mladih, ulaznih podataka Radne grupe za izradu dokumenata i informacija do kojih se došlo kroz javne konsultacije, definirani su ključni problemi u oblastima sporta i kulture, aktivizma mladih u zajednici, informisanja i mobilnosti mladih te učešća mladih u procesima odlučivanja. Ključni problemi koji su prepoznati u ovim oblastima su:

1. Nepostojanje centra za mlade kao centralnog mjesta aktivnosti, informacija, edukacija i okupljanja mladih u slobodno vrijeme
2. Slaba povezanost između mladih i institucija vlasti
3. Ne postoji uspostavljena saradnja između Komisije za mlade i Vijeća mladih
4. Mladi iz rubnih i ruralnih dijelova općine imaju značajno slabiji pristup edukativnim i društvenim programima zbog problema u prevozu, loše komunikacije i nedostatka lokalnih sadržaja
5. Objekti za sport i kulturu nisu modernizirani i prilagođeni potrebama mladih
6. Neprilagođena promocija općinskih programa na kanalima informisanja koje koriste mladi o programima i prilikama koje im se nude
7. Mladi nisu uključeni u kreiranje programa sportskih i kulturno-umjetničkih sadržaja u općini Ilidža
8. Mladi nisu uključeni u procese odlučivanja unutar zajednice
9. Nedostatak sadržaja i događaja iz oblasti kulture i umjetnosti
10. Nedovoljno prilika za mlade talente i ograničene mogućnosti za profesionalni razvoj mladih sportista i umjetnika
11. Ograničena sredstva za projekte mladih
12. Nedostatak programa koji podržavaju aktivizam i angažman mladih

13. Nezadovoljstvo mladih zbog nedostatka kvalitetnih sadržaja za provođenje slobodnog vremena – nedostaju besplatne radionice, kulturni i sportski programi koji bi bili dostupni široj populaciji mladih
14. Nedostatak koordinacije i povezanosti između Općine, obrazovnih institucija, sportskih organizacija i kulturnih centara

Prioriteti koji bi trebali dovesti do poboljšanja u oblasti kulture, sporta, aktivizma i informisanja mladih su:

Prioritet 3.1. Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima

Prioritet 3.2. Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja

Prioritet 3.3. Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih

Prioritet 3.1. Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima

Jačanjem infrastrukturne i institucionalne podrške mladima stvaraju se stabilni, funkcionalni i dostupni prostori i institucije koje omogućavaju mladima da aktivno učestvuju u kulturnom, sportskom, edukativnom i društvenom životu. Time se Strateški cilj 3 provodi na održiv i sistemski način, a lokalna zajednica postaje mjesto koje mladima nudi razvoj, sigurnost i kvalitet života. Osiguranje da mladi imaju dostupne, kvalitetne i sigurne prostore za kulturne, sportske, edukativne i društvene aktivnosti realizuje se kroz nekoliko koraka. **Unapređenje infrastrukture** za mlade odnosi se na modernizaciju i uređenje omladinskih, kulturnih i sportskih prostora te otvaranje novih sadržaja omogućava mladima pristup raznovrsnim programima u zajednici. **Jačanje institucionalnih kapaciteta** fokusirano je na profesionalizaciju rada institucija koje se bave mladima i bolju koordinaciju među sektorima čime se osigurava efikasno planiranje i provedbu programa za mlade. **Održivi modeli finansiranja** odnose se na uspostavljanje stabilnih budžetskih linija i jasnih procedura što omogućava dugoročnu dostupnost kulturnih, sportskih i edukativnih sadržaja. **Partnerstvo i učešće mladih** osigurava adekvatnu iskorištenost postojećih resursa i programa gdje se kroz saradnju institucija, organizacija mladih i lokalnih partnera te uključivanje mladih u planiranje, jača mobilnost, informisanost i društvena uključenost mladih.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj javnih sportskih terena	Strategija razvoja	75	100
Centar za mlade	Radna grupa za izradu strategije	0	1

Mjera 3.1.1. Uspostaviti Centar za mlade općine Ilidža

Na području općine Ilidža ne postoji Centar za mlade koji bi služio kao centralno mjesto za informisanje, edukaciju, slobodno vrijeme i uključivanje mladih u društveni život zajednice. Nedostatak ovakvog prostora rezultira ograničenim mogućnostima za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, realizaciju omladinskih programa i okupljanje mladih, ali i smanjenim kapacitetima omladinskih organizacija i neformalnih grupa za organizovanje aktivnosti od značaja za mlade.

Ova mjera ima za cilj uspostavljanje funkcionalnog i održivog Centra za mlade koji će odgovoriti na potrebe mladih i omogućiti im siguran, podržavajući i kvalitetno opremljen prostor. U okviru mjere planirano je identificiranje adekvatne lokacije, adaptacija i opremanje prostora, te osiguravanje uslova za rad omladinskih organizacija i neformalnih grupa mladih. Dodatno, kreirat će se pravilnik o korištenju prostorija, kako bi se osigurala transparentnost, dostupnost i efikasno upravljanje Centrom.

Provedbom ove mjere stvorit će se ključna infrastrukturna pretpostavka za razvoj omladinskog rada, povećanje uključenosti mladih u društvene procese i unapređenje kvalitete života mladih na području općine Ilidža.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Centar za mlade	Radna grupa za izradu strategije	0	1
Omladinske organizacije imaju prostor za aktivnosti i rad	Radna grupa za izradu strategije	Ne	Da
Broj učesnika aktivnosti Centra za mlade	Radna grupa za izradu strategije	0	1000 godišnje

Mjera 3.1.2. Podržati razvoj i jačanje omladinskog sektora

U općini Ilidža omladinski sektor se suočava s brojnim ograničenjima, među kojima su posebno izraženi slaba povezanost mladih s institucijama vlasti te izostanak funkcionalne saradnje između Komisije za oblast mladih Općinskog vijeća i Vijeća mladih općine Ilidža. Ovakva situacija dovodi do nedovoljno strukturiranog uključivanja mladih u procese donošenja odluka, otežanog provođenja aktivnosti od značaja za mlade i smanjenog doprinosa omladinskih organizacija ukupnom razvoju zajednice.

Cilj mjere je jačanje omladinskog sektora kroz unapređenje institucionalne saradnje, jačanje kapaciteta relevantnih službi i osiguravanje podrške za realizaciju projekata namijenjenih mladima. Aktivnosti uključuju obezbjeđivanje finansijskih sredstava za (su)finansiranje projekata za mlade, pružanje tehničke i savjetodavne pomoći omladinskim organizacijama i neformalnim grupama, kao i jačanje kapaciteta Službe za obrazovanje, kulturu, sport i mlade kroz zapošljavanje dodatnih službenika zaduženih za rad s mladima. Dodatno, mjerom se potiče i podržava uspostavljanje i unapređenje saradnje između Komisije za oblast mladih i Vijeća mladih općine Ilidža.

Provedbom ove mjere unaprijedit će se koordinacija između mladih, omladinskih organizacija i institucija vlasti, povećati stepen učešća mladih u procesima odlučivanja, te stvoriti stabilniji i funkcionalniji okvir za razvoj omladinskih politika u općini Ilidža.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Sredstava namijenjena (su)finansiranju projekata za mlade	Općina Ilidža	49.000 KM za 39 projekata u 2025. godini	60.000 KM godišnje 300.000 ukupno
Broj zaposlenih u Službi za obrazovanje, kulturu, sport i mlade	Općina Ilidža	3	10
Broj inicijativa koje je uputila Komisija za oblast mladih Općinskog vijeća za poboljšanje položaja mladih	Općinsko vijeće	0	5

Mjera 3.1.3. Poboljšati pristup i korištenje javnog prevoza

Mladi koji žive u rubnim i ruralnim dijelovima općine Ilidža suočavaju se s ograničenim pristupom edukativnim, kulturnim i društvenim programima zbog neredovne mreže javnog prevoza. Problemi kao što su loša povezanost s centralnim dijelom općine, neredovne autobuske linije i nedostatak lokalnih sadržaja dodatno otežavaju mobilnost mladih, utiču na njihovu uključenost u zajednici i smanjuju jednake mogućnosti za učešće u raznim programima i aktivnostima.

Ova mjera ima za cilj unapređenje kvalitete, dostupnosti i funkcionalnosti javnog prevoza za mlade, naročito u udaljenijim mjesnim zajednicama i naseljima, kroz aktivno zagovaranje, saradnju i koordinaciju s relevantnim institucijama i prevoznicima. Planirane aktivnosti obuhvataju iniciranje sastanaka sa Ministarstvom saobraćaja Kantona Sarajevo i pružaocima usluga prevoza radi rješavanja problema povezanosti ruralnih naselja sa centrom općine, te pružanje podrške u unapređenju kvalitete, redovnosti i pouzdanosti gradskog prevoza.

Provedbom ove mjere poboljšat će se mobilnost mladih, omogućiti ravnopravan pristup programima i sadržajima u zajednici i doprinijeti većoj uključenosti mladih u obrazovne, kulturne i društvene aktivnosti na području općine Ilidža.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Upućena inicijativa pružaocima usluga javnog prijevoza za povećanja broja termina vožnje kroz ilidžanska naselja	Općina Ilidža	Ne	Da

Mjera 3.1.4. Modernizacija postojećih sportskih i kulturnih objekata

Sportski i kulturni objekti na području općine Ilidža nisu u potpunosti prilagođeni potrebama mladih. Zbog zastarjele infrastrukture, nedostatka adekvatne opreme i ograničenih uslova za realizaciju sadržaja, mladi imaju smanjene mogućnosti za kvalitetno bavljenje sportskim, rekreativnim i kulturnim aktivnostima. Ovakvi uslovi utiču na smanjenu motivaciju mladih za uključivanje u društveni život zajednice i ograničavaju razvoj talenata i zdravih životnih navika.

Ova mjera ima za cilj unapređenje dostupnosti i kvalitete sportskih i kulturnih prostora putem njihovog prilagođavanja savremenim potrebama mladih. Aktivnosti obuhvataju mapiranje potreba postojećih objekata, konsultacije s lokalnim sportskim klubovima i organizacijama iz oblasti kulture radi identifikacije prioriteta, te saradnju sa višim nivoima vlasti kako bi se osigurala sredstva i tehnička podrška za obnovu i modernizaciju objekata. Pored toga, planirana je rekonstrukcija i adaptacija prostora koji se koriste za sportske i kulturne aktivnosti, čime će se osigurati sigurniji, funkcionalniji i mladima pristupačniji ambijent. Realizacijom mjere stvorit će se kvalitetnija infrastruktura koja će mladima omogućiti veći izbor sadržaja i aktivnosti, podstaći njihovo aktivno učešće u sportu i kulturi, te doprinijeti unapređenju kvalitete života mladih u općini Ilidža. Općina Ilidža je već poduzela konkretne aktivnosti na izgradnji i modernizaciji sportskih i drugih objekata s čim je potrebno nastaviti i u narednim godinama.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj objekata koji su modernizirani ili renovirani u kojima se provode kulturni sadržaji /broj objekata	Strategija razvoja Općine	0	5

Prioritet 3.2. Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja

Mladi u općini Ilidža nemaju adekvatan i njima prilagođen pristup informacijama o programima, uslugama i prilikama koje im lokalna zajednica nudi. Trenutna komunikacija nije usklađena s kanalima informisanja koje mladi najčešće koriste. Ovakva situacija dovodi do niske informiranosti mladih, smanjene uključenosti u procese i programe za mlade i nedovoljnog korištenja raspoloživih resursa. Mjera ima za cilj uspostavljanje funkcionalnog,

održivog i mladima prilagođenog informacionog sistema koji će omogućiti bolju dostupnost informacija, redovnu komunikaciju i transparentno predstavljanje svih relevantnih sadržaja. Planirane aktivnosti obuhvataju redovno ažuriranje sadržaja na postojećim kanalima komunikacije, uspostavljanje posebnog odjeljka za mlade na web stranici Općine Ilidža, te pokretanje ciljanih kampanja na društvenim mrežama o temama važnim mladima. Dodatno, predviđena je kontinuirana saradnja Općine sa školama, nevladinim organizacijama i javnim ustanovama radi prikupljanja i razmjene aktuelnih informacija, kao i kontinuirana promocija značaja djelovanja omladinskih udruženja te stjecanja neformalnog obrazovanja kroz aktivnosti Vijeća mladih i nadležne općinske službe.

Provedbom ove mjere unaprijedit će se kvalitet i dostupnost informacija o prilikama za mlade, povećati njihov stepen uključenosti u društveni život zajednice i osnažiti transparentnost svih procesa.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Pokrenuta i provedena kampanja o značaju omladinskog sektora za JLS	Općina Ilidža	0	1

Mjera 3.2.1. Uspostavljanje efikasnog i održivog informativnog sistem za mlade

Mladi u općini Ilidža nemaju adekvatan, jasno strukturiran i njima prilagođen pristup informacijama o programima, uslugama i prilikama koje im lokalna zajednica nudi. Trenutna komunikacija nije usklađena s kanalima informisanja koje mladi najčešće koriste, a dodatni izazov predstavlja nepostojanje integrisanog sistema kroz koji bi se informacije objavljivale pravovremeno, konzistentno i na jednom mjestu. Ovakva situacija dovodi do niske informiranosti mladih, smanjene uključenosti u procese i programe za mlade i nedovoljnog korištenja raspoloživih resursa.

Ova mjera ima za cilj uspostavljanje funkcionalnog, održivog i mladima prilagođenog informacionog sistema koji će omogućiti bolju dostupnost informacija, redovnu komunikaciju i transparentno predstavljanje svih relevantnih sadržaja. Planirane aktivnosti obuhvataju redovno ažuriranje sadržaja na postojećim kanalima komunikacije, uspostavljanje posebnog odjeljka za mlade na web stranici Općine Ilidža, te pokretanje ciljanih kampanja na društvenim mrežama o temama važnim mladima. Dodatno, predviđena je kontinuirana saradnja Općine sa školama, nevladinim organizacijama i javnim ustanovama radi prikupljanja i razmjene aktuelnih informacija, kao i kontinuirana promocija značaja djelovanja omladinskih udruženja te stjecanja neformalnog obrazovanja kroz aktivnosti Vijeća mladih i nadležne općinske službe.

Provedbom ove mjere unaprijedit će se kvalitet i dostupnost informacija o prilikama za mlade, povećati njihov stepen uključenosti u društveni život zajednice i osnažiti transparentnost u oblasti omladinske politike na području općine Ilidža.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uspostavljena posebna sekcija za mlade na službenoj web stranici Općine	Općina Ilidža	NE	DA
Broj upita zaprimljenih putem kanala komunikacije Općine o pitanjima koja se tiču mladih	Općina Ilidža	0	100

Mjera 3.2.2. Uključiti mlade u procese odlučivanja u zajednici

Mladi u općini Ilidža nedovoljno su uključeni u procese odlučivanja, niti imaju mogućnosti da direktno utiču na kreiranje programa i sadržaja koji se tiču njihovog života u zajednici. Nedostatak uključenosti mladih posebno je vidljiv u oblasti sporta i kulture, gdje se programski sadržaji kreiraju bez doprinosa učešća mladih. Dodatni izazov predstavlja nedovoljna komunikacija i nepostojanje kontinuirane saradnje između Općine, Komisije za mlade i predstavnika omladinskih organizacija, što dovodi do fragmentiranog pristupa i ograničava doprinos mladih razvoju zajednice.

Ova mjera ima za cilj osigurati institucionalne mehanizme koji će mladima omogućiti aktivnije učešće u procesima donošenja odluka i oblikovanja javnih politika. Aktivnosti uključuju formalno uključivanje predstavnika mladih u rad Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih Općinskog vijeća Ilidža, direktno pozivanje omladinskih organizacija da učestvuju u javnim raspravama, te njihovo uključivanje u radne grupe za kreiranje kulturno-sportskih sadržaja. Na ovaj način mladi će dobiti priliku da iznesu svoje potrebe, perspektive i prijedloge, a institucije će dobiti kvalitetnije informacije za razvoj učinkovitijih programa. Provedbom ove mjere unaprijedit će se transparentnost i participativnost lokalnih procesa, osnažiti uloga mladih u zajednici i doprinijeti stvaranju održivog i inkluzivnog okvira u kojem se potrebe mladih uzimaju u obzir pri kreiranju odluka i programa na području općine Ilidža.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uključen predstavnik/ica Vijeća mladih u Komisije za oblast mladih Općinskog vijeća	Općinsko vijeće	0	1
Broj institucionalno uključenih mladih na godišnjem nivou u kreiranju programa u oblasti kulture, sporta, turizma i okoliša (m/ž)		Mladi nisu uključeni	15 mladih konsultirano (m/ž) Ukupno: 100 (m/ž)
Broj upućenih inicijativa od strane Komisije za oblast mladih Općinskog vijeća		0	10

Prioritet 3.3. Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih

Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih direktno jača ostvarenje Strateškog cilja 3 Strategije prema mladima Općine Ilidža na nekoliko načina. Primarno, povećavanje dostupnost kvalitetnih kulturnih i sportskih sadržaja omogućava mladima da imaju više aktivnosti u zajednici, što ostvaruje ključni dio SC3: raznovrsni sadržaji za mlade. Takođe, podstiče aktivno učešće mladih u društvenom životu, gdje aktivizam i volonterizam razvijaju društvenu angažovanost, što jača uključenost mladih u rad zajednice. Stvaranje prilike za lični i socijalni razvoj mladih kroz sportske, kulturne i volonterske aktivnosti mladi razvijaju vještine, samopouzdanje i pozitivne navike. Povezivanje mladih sa institucijama i organizacijama kroz saradnju na manifestacijama, projektima i događajima poboljšava mobilnost, umrežavanje i komunikaciju mladih. Općenito razvoj kulture i sporta podiže kvalitet života, a volonterizam gradi osjećaj pripadnosti i solidarnosti. Sve navedeno doprinosi izgradnji aktivne i inkluzivne lokalne zajednice.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Procenat mladih koji nisu članovi niti jedne organizacije	Institut za razvoj mladih KULT	79%	69%

Mjera 3.3.1. Kreirati nove i unaprijediti postojeće prilike za mlade u oblasti sporta, kulture, aktivizma, mobilnosti i volontiranja

Ova mjera ima za cilj sistemski odgovor na nedostatak kvalitetnih sadržaja, programa i inicijativa za mlade u oblastima kulture, umjetnosti, sporta, volontiranja i mobilnosti, što trenutno ograničava mogućnosti mladih da razvijaju svoje talente, učestvuju u društvenom životu i ostvaruju lični i profesionalni napredak.

Kroz ovu mjeru općina će raditi na stvaranju novih i unapređenju postojećih prilika za mlade, jačanju institucionalne saradnje s organizacijama koje djeluju u oblastima kulture, umjetnosti i sporta, te osigurati sistemsku finansijsku podršku za projekte i aktivnosti koje doprinose razvoju mladih. Dodatno, izdvajanjem sredstava za Fond za mobilnost mladih i uvođenjem stipendija za izvrsnost, omogućit će se podrška mladim sportistima, umjetnicima i aktivnim građanima u njihovom profesionalnom i ličnom razvoju. Poseban fokus mjere stavljen je na poticanje volontiranja i aktivizma mladih u lokalnoj zajednici, kao i na unapređenje dostupnosti i vidljivosti kulturnih i sportskih događaja kroz kalendar aktivnosti.

Implementacijom ove mjere stvara se poticajno okruženje u kojem mladi imaju pristup većem broju kvalitetnih programa, mogu realizirati svoje ideje, razvijati talente i aktivno doprinositi zajednici, što doprinosi njihovom ukupnom razvoju i povećanju kvaliteta života u općini.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Procenat mladih koji se ne bave sportskim/rekreativnim aktivnostima	Institut za razvoj mladih KULT	33,2%	25,0%

Mjera 3.3.2. Povećati zainteresiranost mladih za učešćem u događajima, manifestacijama i aktivnostima koje organizira Općina

Usmjerena je na unapređenje kvalitete i dostupnosti sadržaja za mlade te jačanje motivacije i zainteresiranosti za aktivno učešće u događajima, manifestacijama i programima koje organizira Općina. Mladi izražavaju nezadovoljstvo zbog nedostatka kulturnih, sportskih i edukativnih aktivnosti koje bi im omogućile kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Također, nedovoljna koordinacija između Općine, obrazovnih institucija, sportskih organizacija i kulturnih centara dodatno otežava informisanje mladih i smanjuje vidljivost postojećih sadržaja.

Mjera podrazumijeva jačanje saradnje s odgojno-obrazovnim ustanovama kako bi se relevantni programi i događaji efikasnije promovisali i učinili dostupnim mladima. Kroz unapređenje komunikacijskih kanala koje mladi koriste poput društvenih mreža, školskih informativnih kanala, omladinskih organizacija, Općina će osigurati veću vidljivost i prilagođenu promociju aktivnosti. Dodatno, uključivanje mladih u planiranje, organizaciju i realizaciju događaja stvara osjećaj pripadnosti, jača participaciju i povećava motivaciju mladih da učestvuju u programima koji su kreirani u skladu s njihovim interesima. Provedbom ove mjere očekuje se veći odaziv mladih na događaje Općine, unapređenje kvaliteta slobodnog vremena te jačanje povezanosti mladih s lokalnom zajednicom. Time se doprinosi stvaranju dinamičnog i privlačnog okruženja u kojem mladi mogu razvijati svoje interese, vještine i društveni angažman.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Povećan procenat mladih koji bi ukoliko bi imali prilike posjećivali događaje iz oblasti kulture	Institut za razvoj mladih KULT	37,9% mladih	50,00% mladih

Povećan procenat mladih koji bi da imaju priliku često prisustvovali sportskim događajima	Institut za razvoj mladih KULT	32,7% mladih	40,0% mladih
Povećan procenat mladih koji su bili dio određenih aktivnosti omladinskih organizacija	Institut za razvoj mladih KULT	17,1% mladih	25,00% mladih

4. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura finansiranja (u %)*	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	
1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija.	100%	7.418.000,00	7.418.000,00		
1.1. Prioritet: Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada	100%	4.912.000,00	4.912.000,00		
1.1.1. Poboljšati uvjete izvođenja i povećati kvalitet i relevantnost praktične nastave	100%	0	0		
1.1.2. Mjera: Uspostaviti sistemsku saradnju obrazovnih ustanova i privrede.	100%	3.200.000,00	3.200.000,00		
1.1.3. Mjera: Povećati iskorištenost postojećih programa zapošljavanja	100%	1.712.000,00	1.712.000,00		
1.2. Prioritet Unaprijeđen pristup obrazovanju i stručnim obukama	100%	2.125.000,00	2.125.000,00		
1.2.1. Mjera: Smanjiti finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja.	100%	2.120.000,00	2.120.000,00		
1.2.2. Mjera: Povećati motivaciju mladih za učenje i razvoj kompetencija	100%	5.000,00	5.000,00		
1.3. Prioritet: Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih	100%	381.000,00	381.000,00		
1.3.1. Mjera: Jačati podršku i povećati broj mladih koji pokreću vlastiti biznis	100%	350.000,00	350.000,00		
1.3.2. Mjera: Obezbijediti kontinuiranu podršku i mentorstvo za mlade preduzetnike	100%	10.000,00	10.000,00		
1.3.3. Mjera: Jačanje finansijske pismenosti i poznavanja uloga lokalnih institucija kao podrška poduzetništvu mladih	100%	21.000,00	21.000,00		
2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge zdravstvene i socijalne zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici	100%	1.660.000,00	1.660.000,00		
2.1. Prioritet: Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima	100%	240.000,00	240.000,00		

2.1.1. Mjera: Unaprijediti pristup mladih programima stambenog zbrinjavanja	100%	240.000,00	240.000,00		
2.2. Prioritet: Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih	100%	0	0		
2.2.1 Mjera: Kontinuirana saradnja sa Centrom za socijalni rad i školama na području Općine Ilidža	100%	0	0		
2.2.2. Mjera: Jačati kapacitete i informisanost institucija o potrebama mladih	100%	0	0		
2.3. Prioritet: Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije	100%	1.000.000,00	1.000.000,00		
2.3.1. Mjera: Uspostaviti bazu podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama	100%	0	0		
2.3.2. Mjera: Poticati uključivanje mladih iz socijalno osjetljivih grupa u programe osposobljavanja radi veće socijalne uključenosti	100%	800.000,00	800.000,00		
2.3.3. Mjera: Kreiranje programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih	100%	200.000,00	200.000,00		
2.3.4. Mjera: Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige	100%	0	0		
2.4. Prioritet: Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije te povećati sigurnost u javnim prostorima i školama	100%	420.000,00	420.000,00		
2.4.1. Mjera: Jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici	100%	0	0		
2.4.2. Mjera: Pružati podršku programima prevencije i suzbijanja vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja	100%	20.000,00	20.000,00		
2.4.3. Mjera: Unapređenje komunalne infrastrukture za unapređenje sigurnosti mladih	100%	400.000,00	400.000,00		
2.5. Prioritet : Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju	100%	0	0		
2.5.1. Mjera: Unaprijediti zdravstvenu pismenost i dostupnost usluga za mlade	100%	0	0		
2.5.2. Mjera: Osigurati kontinuiranu podršku mentalnom zdravlju	100%	0	0		
3. Strateški cilj: Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici.	100%	4.600.00,00	4.600.000,00		

3.1. Prioritet: Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima	100%	200.000,00	200.000,00		
3.1.1. Mjera: Uspostaviti Centar za mlade općine Ilidža	100%	0	0		
3.1.2. Mjera: Podržati razvoj i jačanje omladinskog sektora	100%	200.000,00	200.000,00		
3.1.3. Mjera: Poboljšati pristup i korištenje javnog prevoza	100%	0	0		
3.1.4. Mjera: Modernizacija postojećih sportskih i kulturnih objekata	100%	0	0		
3.2. Prioritet: Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja	100%	0	0		
3.2.1. Mjera: Uspostavljanje efikasnog i održivog informativnog sistema za mlade	100%	0	0		
3.2.2. Mjera: Uključivanje mladih u procese odlučivanja u zajednici	100%	0	0		
3.3. Prioritet: Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih	100%	4.400.000,00	4.400.000,00		
3.3.1. Mjera: Kreirati nove i unaprijediti postojeće prilike za mlade u oblasti sporta, kulture, aktivizma, mobilnosti i volontiranja	100%	4.400.000,00	4.400.000,00		
3.3.2. Povećati zainteresiranost mladih za učešćem u događajima, manifestacijama i aktivnostima koje organizira Općina	100%	0	0		
Ukupno:	100%	13.678.000	13.678.000		

5. OKVIR EVALUACIJE, IMPLEMENTACIJE, MONITORINGA I IZVJEŠTAVANJA

Implementacija Strategije za mlade Općine Ilidža vršit će se putem **godišnjih planova rada** nadležnih općinskih službi i organa koji su zaduženi za njenu provedbu. Za potrebe implementacije Strategije izradit će se akcioni plan, koji će biti usvojen od strane **Općinskog vijeća Ilidža**. Nadležni općinski organi dužni su u svoje godišnje planove rada integrirati mjere iz Strategije, odnosno preuzeti projekte i aktivnosti za koje su obezbijeđena finansijska sredstva.

Koordinacija i uključenost:

Prilikom izrade godišnjih planova rada, općinske službe imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije sa pripadajućim indikatorima, polaznim i ciljnim vrijednostima za svaku godinu. Mjere Strategije se unose kao **programi u godišnje planove rada**, a svaki bi program trebao imati pripadajući budžetski kod sa planiranim sredstvima za njegovu implementaciju. Za svaki program definiraju se aktivnosti/projekti čija realizacija doprinosi ostvarenju mjere, prioriteta i strateškog cilja.

Monitoring i izvještavanje

Monitoring predstavlja sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi praćenja napretka u realizaciji Strategije za mlade. Za uspješnu provedbu monitoringa:

- Općina će uspostaviti **evidencije** o implementaciji Strategije i indikatora ostvarivanja ciljeva i prioriteta;
- Evidencije će služiti kao osnova za **izradu godišnjih izvještaja o implementaciji Strategije**;
- Godišnji izvještaj sadrži podatke o realiziranim aktivnostima, očekivanim i ostvarenim rezultatima, planiranim i utrošenim sredstvima, te razloge eventualnog neizvršenja aktivnosti;
- Izvještaji će biti **javno dostupni na web stranici Općine Ilidža**;

Evaluacija

U skladu s **Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH**, Strategija za mlade Općine Ilidža obuhvata:

1. **Ex-ante evaluaciju** – provedenu u fazi izrade Strategije, koristeći podatke o potrebama i stavovima mladih prikupljene kroz istraživanja (baseline studija) i situacionu analizu;
2. **Evaluaciju u toku** – srednjoročna evaluacija koja se provodi krajem godišnjeg Akcionog plana, s ciljem praćenja stepena implementacije mjera i učinkovitosti aktivnosti;
3. **Sumativnu evaluaciju** – obuhvata evaluaciju cijelog perioda implementacije Strategije, posebno u završnoj fazi posljednjeg Akcionog plana.

Evaluacija uključuje:

- Analizu stepena implementacije Akcionih planova i Strategije;
- Ocjenu efikasnosti i efektivnosti mjera u postizanju ciljeva;
- Sumiranje rezultata i prikupljanje podataka za planiranje sljedećeg ciklusa;
- Nezavisno istraživanje položaja i potreba mladih Općine Ilidža

Svi evaluacijski procesi provodit će se uz angažman **nezavisnih vanjskih evaluatora**, sa referencama u sličnim istraživanjima i posebnim fokusom na pitanja mladih.

6. SAŽETI PRIKAZ STRATEŠKOG DOKUMENTA

SAŽETI PREGLED STRATEŠKOG DOKUMENTA				
Redni broj i oznaka	NAZIV	Indikatori i finansijski izvori		
1. Strateški cilj	Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija.	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj mladih koji ne vide perspektivu u daljem obrazovanju	26,05%.	22%
		Broj nezaposlenih mladih u evidenciji Biroa za zapošljavanje Ilidža	1.563 mlade osobe na evidenciji Biroa za zapošljavanje Ilidža	1.100 mladih osoba na evidenciji Biroa za zapošljavanje Ilidža
		Procenat mladih koji izjavljuju da rade posao za koji su se obrazovali	21,8%	25%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		7.418.000,00 KM		7.418.000,00 KM
1.1. Prioritet	Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Postotak mladih kojima je obrazovanje pomoglo pri zapošljavanju	35,8% (m/ž)	50% (m/ž)
		Broj lokalnih partnerstava za izgradnju karijere u vidu spajanja srednjoškolaca i studenata sa firmama u	0	5 godišnje Ukupno 25

		cilju stipendiranja i/ili zaposlenja		
		Broj prijava na JP podrške zapošljavanja (osposobljavanje, usavršavanje, prekvalifikacija)	43 prijave (za 2024)	Min. 70 prijava godišnje Ukupno 350
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.912.000,00 KM		4.912.000,00 KM
1.1.1. Mjera	Poboljšati uvjete izvođenja i povećati kvalitet i relevantnost praktične nastave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Postotak mladih kojima je obrazovanje pomoglo pri zapošljavanju	35,8% (m/ž)	50% (m/ž)
		Postotak mladih koji manjak prakse i praktičnog pristupa u nastavi vide kao najveći problem obrazovnog sustava	24,9% (m/ž)	27% (m/ž)
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00KM
1.1.2. Mjera	Uspostaviti sistemsku saradnju obrazovnih ustanova i privrede.	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj privrednih subjekata koji kroz partnerstvo sa školama omogućuju praksu učenicima	0	10
		Nastavak podrške programima stipendiranja, prakse, prvog zaposlenja)	0	da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		3.200.000,00 KM		3.200.000,00 KM
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

1.1.3.	Povećati iskorištenost postojećih programa zapošljavanja	Broj mladih koji su aplicirali na postojeće programe zapošljavanja	10	25
		Broj mladih koji su uključeni u programe obuka / prekvalifikacija / pripravništava	10	25
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.712.000,00 KM		1.712.000,00 KM
1.2. Prioritet	Unaprijeđen pristup obrazovanju i stručnim obukama	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Uspostavljen fond za sufinasiranje /subvencioniranje neformalnih obuka koje postoje kao komercijalna ponuda.	0	Da
		Postotak mladih koji ne vide perspektivu u daljem obrazovanju	26,05%.	18,50%
		Procenat mladih koji su iz finansijskih razloga odustali od daljnjeg obrazovanja.	17,64%	12%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.125.000,00 KM		2.125.000,00 KM
1.2.1. Mjera	Smanjiti finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja.	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Procenata mladih koji su iz finansijskih razloga odustali od daljnjeg obrazovanja.	17,64%	11%
		Uspostavljen fond za sufinasiranje /subvencioniranje neformalnih i obuka koje postoje kao komercijalna ponuda.	0	Da

		Procenat mladih u Ilidži koji primaju stipendiju od općine.	9,6%	12,5%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.120.000,00 KM		2.120.000,00 KM
1.2.2. Mjera	Povećati motivaciju mladih za učenje i razvoj kompetencija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Procenat mladih koji nisu u procesu obrazovanja.	11,4%	8%
		Procenat mladih koji nisu pohađali neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja	50,4%	35%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.000,00 KM		5.000,00 KM
1.3. Prioritet	Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj pokrenutih biznisa mladih	15	20 godišnje
		Procenat mladih koji aktivno rade na pokretanju svog biznisa	10,6%	14%
		Broj mladih koji su učestvovali na obukama za pokretanje biznisa	5,5%	8%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		381.000,00 KM		381.000,00 KM
1.3.1. Mjera	Jačati podršku i povećati broj mladih koji pokreću vlastiti biznis	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uspostavljen Fond za omladinske startup-e (Planirana i izdvojena sredstva za; razvijeni	0/ne	Da

		kriteriji, obezbjeđena promocija		
		Uspostavljena budžetska stavka za dodjelu grantova	Ne	DA
		Praćenje rezultata i mentorstvo - Formiran „pool“ za mentorstvo biznisu mladih (izdvojena sredstva za finansiranje procesa i izvršen odabir mentora)	Ne	Da
		Obezbijeđen Hub ili drugi prostor za pravnu, poresku i druge vidove savjetodavne podrške	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		350.000,00 KM		350.000,00 KM
1.3.2. Mjera	Obezbijediti kontinuiranu podršku i mentorstvo za mlade preduzetnike	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uspostavljen sistem edukacije i informisanja o osnivanju biznisa /radionica i obuka za digitalni marketing, e-trgovine , startape	0	da
		Broj organizovanih obuka o preduzetničkim vještinama	0	3 obuke godišnje, ukupno 15
		Procenat mladih koji nipošto ne bi pokrenuli svoj biznis	14,5%	11%
		Broj mladih koji su učestvovali na obukama za pokretanje biznisa	5,5%	8%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00 KM		10.000,00 KM
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uspostavljen sistem edukacije i informisanja o finansijskoj pismenosti,	0	4 obuke godišnje Total 20

1.3.3. Mjera	Jačanje finansijske pismenosti i poznavanja uloga lokalnih institucija kao podrška poduzetništvu mladih	poduzetništvu, radionica i obuka za digitalni marketing, e-trgovine, startape		
		Broj mladih koji su educirani o temama finansijske pismnosti	0	Godišnje: 15 Ukupno: 100
		Broj organizovanih radionica o funkcionisanju općinskih službi, biroa i agencija	0	3 obuke godišnje, total 15
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		21.000,00 KM		21.000,00 KM
2. Strateški cilj	Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge zdravstvene i socijalne zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Procenat mladih koji su nezadovoljni zdravstvenim uslugama lokalnog Doma zdravlja	30,7%	25%
		Procenat mladih žena koje nikada nisu uradile ginekološki pregled	38,1%	34%
		Procenat mladih koji imaju vlasništvo nad stambenom jedinicom	8,6%	10%
		Broj osoba u dobi od 15 do 35 godina starosti protiv kojih je pokrenut prekršajni postupak	589	450
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.660.000 KM		1.660.000 KM
2.1. Prioritet		Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Povećanje sredstava za budžetsku liniju za stambenu podršku mladima za 25 000 godišnje	2,333,33 KM po osobi (27 osoba) 63 000 KM	88 000,00 KM godišnje Ukupno: 440.000

	Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima	Povećan broj oblika podrške stambenom zbrinjavanju	2 (refundiranje PDVa ili poreza na kupovinu nekretnine)	4
		Redovne infosesije za mlade o stambenoj podršci i načinima apliciranja	0	2 sesije godišnje 10 total
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		240.000,00 KM		240.000,00 KM
2.1.1. Mjera	Unaprijediti pristup mladih programima stambenog zbrinjavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj mladih koji su podržani kroz programe stambenog zbrinjavanja	25	Godišnje: 30
		Istražene potrebe mladih za stambenim modelima i utvrđeni mogući oblici podrške	0	Da
		Redovne infosesije za mlade	0	2 godišnje
		Digitalizacija prijava	0	Da
		Informacija o potrebnoj dokumentaciji za apliciranje i kako je pribaviti dostupna na jednom dokumentu i mjestu	0	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		240.000,00 KM		240.000,00 KM
2.2. Prioritet	Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Redovni koordinacioni sastanci relevantnih aktera	0	6 godišnje
		Broj podržanih mladih porodica sa područja Općine Ilidža za rođenje djeteta (prvog ili bilo kojeg djeteta).	0	300

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
2.2.1 Mjera	Kontinuirana saradnja sa Centrom za socijalni rad i školama na području Općine Ilidža	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Redovni koordinacioni sastanci relevantnih aktera	0	6 godišnje
		Formalizovana saradnja između CSR i škola	0	21
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
2.2.2 Mjera	Jačati kapacitete i informisanost institucija o potrebama mladih	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Razvijen protokol razmjene informacija o mladima pod rizikom od marginalizacije između JU CSR, škola, zdravstvenih ustanova	0	Da 25 potpisnika
		Kreiran sistem prikupljanja i praćenja podataka o mladima na prostoru općine Ilidža koji su u socijalnoj potrebi /riziku od marginalizacije	0	Da
		Informacije o dostupnim uslugama socijalne brige dostupne mladima i u formatima pored zvanične web stranice JU Kantonalni centar za socijalni rad	0	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
2.3. Prioritet	Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Kreiran sistem evidencije koji omogućava bolji pregled usluga prema populaciji mladih (digitalizacija procesa	0	Da

		prijava, evidencije, ostvarivanje prava)		
		Postojanje ili broj mehanizama podsticaja za poslodavce koji zapošljavaju mlade iz ranjivih grupa	0	1
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.000.000,00 KM		1.000.000,00 KM
2.3.1. Mjera	Uspostaviti bazu podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Razvijen sistem za prikupljanje i analizu podataka o mladima u oblasti socijalne brige.	0	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
2.3.2. Mjera	Poticati uključivanje mladih iz socijalno osjetljivih grupa u programe osposobljavanja radi veće socijalne uključenosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj mladih iz osjetljivih grupa uključenih u programe osposobljavanja.	0	Da
		Broj korisnika programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih	0	Godišnje: 5 Ukupno: 25
		Broj korisnika programa podsticaja namijenjenih inkluzivnom zapošljavanju mladih iz marginaliziranih i socijalno osjetljivih grupa	0	Godišnje: 5 Ukupno: 25
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		800.000,00 KM		800.000,00 KM
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

2.3.3 Mjera	Kreiranje programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih	Kreiran priručnik za podršku	0	Da
		Kreiran projekat/program mentorstvo za mlade	0	Da
		Broj mladih uključenih u radionice, grupe podrške i edukativne događaje programa Mentorstva za mlade	0	70 godišnje 350 ukupno
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		200.000,00 KM		200.000,00 KM
2.3.4. Mjera	Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uveden digitalni sistem evidencije (digitalizacija procesa prijava, evidencije, ostvarivanje prava	0	Da
		Provedena edukacija o pristupu naklonjenom mladima	0	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
Prioritet 2.4.	Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije te povećati sigurnost u javnim prostorima i školama	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj prekršajnih ili krivičnih prijava protiv mladih zbog djela koja se tiču nasilja na području PU Ilidža		
		Procenat mladih zadovoljnih i u potpunosti zadovoljnih radom policije	17,7%	24%
		Procenat mladih u potpunosti nezadovoljnih i više nezadovoljnih nego zadovoljnih sigurnosnom situacijom u Ilidži	62%	40%

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		420.000 KM		420.000 KM
2.4.1. Mjera	Jačanje prisustva i respozivnosti policije u zajednici	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Razvijen program podrške sigurnosti mladih pri PU Ilidža	0	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
2.4.2. Mjera	Pružati podršku programima prevencije i suzbijanja vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Razvijen lokalni program prevencije i suzbijanje vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja.	0	Da
		Uspostavljeni školski timovi i lokalni mehanizmi za prevenciju nasilja	0	21
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20.000,00 KM		20.000,00 KM
2.4.3. Mjera	Unapređenje komunalne infrastrukture za unapređenje sigurnosti mladih	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj lokacija sa unapređenjem infrastrukture – javna rasvjeta, videonadzor	0	25
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		400.000,00 KM		400.000,00 KM
2.5 Prioritet	Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Procenat mladih koji su sistematski pregled obavili u posljednjih godinu dana	37,4% mladih Ilidže	45%
		Procenat ispitanica koje ne žele odgovoriti na pitanje vezano za reproduktivno zdravlje (prva posjeta ginekologu)	18,59%	12%
		Broj osnovnih i srednjih škola na području Općine Ilidža koji imaju zaposlene psiholog na puno radno vrijeme ili punu normu.	15	18
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
2.5.1 Mjera	Unaprijediti zdravstvenu pismenost i dostupnost usluga za mlade	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Kreirana i provedena informativna kampanja o važnosti preventivnih pregleda i zdravih životnih navika.	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj edukacija o mentalnom zdravlju realiziranih od strane mobilnog tima.	0	10

2.5.2. Mjera	Osigurati kontinuiranu podršku mentalnom zdravlju	Kreiran mobilni edukacijski tim za podršku mentalnom zdravlju mladih u školama i formiranje ili jačanje kapaciteta školskih savjetovališta.	0	14
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
3. Strateški cilj	Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici.	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj mladih uključen u organizacije u sportu ⁵²	7700	12000
		Procenat mladih koji navode da često imaju priliku prisustvovati kulturnim događajima.	27,8%	40%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.600.000,00 KM		4.600.000,00 KM
3.1. Prioritet	Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj javnih sportskih terena	75	100
		Centar za mlade	0	1
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		200.000,00 KM		200.000,00 KM
3.1.1. Mjera	Uspostaviti Centar za mlade općine Ilidža	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Centar za mlade	0	1
		Omladinske organizacije imaju prostor za aktivnosti i rad	Ne	Da

⁵² Izvor: Strategija razvoja Općine Ilidža 2022-2027; str. 146, Prioritet 2.2. Unaprijediti obrazovanje, sport i kulturu, dostupno na https://www.sogfbih.ba/sites/default/files/javni_dokument/2023-07/Ilidža%20-%20Strategija%20razvoja%202022.-2027.pdf

		Broj učesnika aktivnosti Centra za mlade	0	Godišnje: 1000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
3.1.2. Mjera	Podržati razvoj i jačanje omladinskog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Sredstava namijenjena (su)finansiranju projekata za mlade	49.000 KM za 39 projekata u 2025. godini	60.000 KM godišnje 300.000 ukupno
		Broj zaposlenih u Službi za obrazovanje, kulturu, sport i mlade	3	10
		Broj inicijativa koje je uputila Komisija za mlade za poboljšanje položaja mladih	0	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		200.000,00 KM		200.000,00 KM
3.1.3. Mjera	Poboljšati pristup i korištenje javnog prevoza	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Upućena inicijativa pružaoциma usluga javnog prijevoza za povećanja broja termina vožnje kroz ilidžanska naselja	NE	DA
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
3.1.4. Mjera	Modernizacija postojećih sportskih i kulturnih objekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj objekata koji su modernizirani ili renovirani u kojima se provode kulturni sadržaji /broj objekata	0	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		0,00 KM		0,00 KM
3.2. Prioritet	Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj mladih koji se prijavljuju na Javne pozive i prilike koje nudi Općina	1000	1200 godišnje
		Pokrenuta i provedena kampanja o značaju omladinskog sektora za JLS	0	1
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
3.2.1. Mjera	Uspostavljanje efikasnog i održivog informativnog sistem za mlade	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uspostavljena posebna sekcija za mlade na službenoj web stranici Općine	NE	DA
		Broj upita zaprimljenih putem kanala komunikacije općine o pitanjima koja se tiču mladih	0	100
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
3.2.2. Mjera	Uključivanje mladih u procese odlučivanja u zajednici	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uključen predstavnik/ica Vijeća mladih u Komisije za oblast mladih Općinskog vijeća	0	1
		Broj institucionalno uključenih mladih na godišnjem nivou u kreiranju programa u oblasti kulture, sporta, turizma i okoliša (m/ž)	Mladi nisu uključeni	15 mladih konsultirano (m/ž) Ukupno, tokom strateškog perioda: 100 (m/ž)

		Broj upućenih inicijativa od strane Komisije za pitanja mladih	0	10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM
3.3. Prioritet	Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Izdvojen iznos sredstava u budžetu za podršku kulturi, sportu i mladima		
		Procenat mladih koji nisu članovi niti jedne organizacije	79%	69%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.400.000 KM		4.400.000 KM
3.3.1. Mjera	Kreirati nove i unaprijediti postojeće prilike za mlade u oblasti sporta, kulture, aktivizma, mobilnosti i volontiranja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Procenat mladih koji se ne bave sportskim/rekreativnim aktivnostima	33,2%	25,0%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.400.000,00 KM		4.400.000,00 KM
3.3.2. Mjera	Povećati zainteresiranost mladih za učešćem u događajima, manifestacijama i aktivnostima koje organizira Općina	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Povećan procenat mladih koji bi ukoliko bi imali prilike posjećivali događaje iz oblasti kulture	37,9% mladih	50,00% mladih
		Povećan procenat mladih koji bi da imaju priliku često prisustvovali sportskim događajima	32,7% mladih	40,0% mladih
		Povećan procenat mladih koji su bili dio određenih aktivnosti omladinskih organizacija	17,1% mladih	25,00% maldih

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00 KM		0,00 KM

7. USAGLAŠENOST DOKUMENTA

Sukladno Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH obavezna je međusobna usaglašenost strateških dokumenata na lokalnom nivou te je proces izrade strategije prema mladima Općine Ilidža za period 2025–2029. u svim fazama usmjeravan osiguravajući tako usaglašenost s relevantnim strateškim dokumentima, primarno Strategijom razvoja Općine Ilidža 2022-2027⁵³ te Strategijom razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027⁵⁴.

Strategija prema mladima Općine Ilidža do 2030. godine teži izgradnji pozitivnog i prosperitetnog okruženja u kojem mladi ravnopravno učestvuju u odlučivanju, razvijaju vlastite potencijale i doprinose društvu zasnovanom na znanju, inovacijama i prosperitetu. Kroz realizaciju tri strateška cilja i 11 prioriteta oblikovano je djelovanje Općine Ilidža kojim se unapređuje položaj mladih u definiranim prioritetnim oblastima. Ciljevi strategije usklađeni su sa Strategijom razvoja FBiH i Globalnim ciljevima Agende UN-a za održivi razvoj, Okvirom suradnje i Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH te Mišljenjem Komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU.

Izrada Strategije prema mladima Općine Ilidža rađena je na način da je u skladu i sa dokumentima relevantnim za proces evropskih integracija i drugim međunarodno preuzetim obavezama Bosne i Hercegovine što uključuje Strategiju Evropske unije za mlade za period 2019–2027. godina, Strategiju omladinskog sektora Savjeta Evrope do 2030. godine, Strategiju Ujedinjenih nacija za mlade 2018–2030. godine, Agendu Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2015–2030. godina, odnosno Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH. Ovakav pristup osigurava usaglašenost strategije prema mladima Općine Ilidža i sa svim relevantnim međunarodnim strateškim dokumentima od važnosti za mlade.

Vizija i strateški ciljevi Strategije razvoja Općine Ilidža

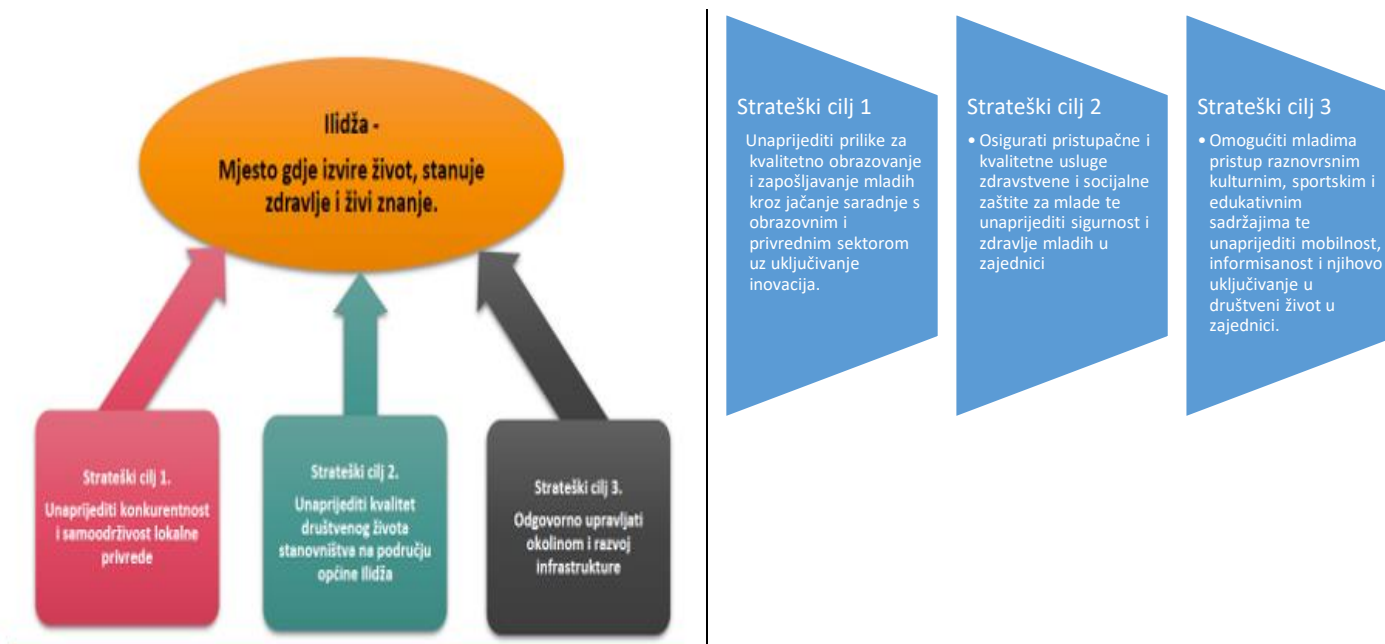
Vizija i strateški ciljevi strategije prema mladima Općine Ilidža

Ilidža je općina koja osigurava poticajno i podržavajuće okruženje za razvoj mladih, gdje oni imaju pristup kvalitetnim prilikama, razvijaju svoje potencijale i žive u zajednici zasnovanoj na znanju, inovacijama i održivom prosperitetu što doprinosu ambijentu koji mlade zadržava u zajednici uz kvalitetne uslove za život.

⁵³ Strategija razvoja Općine Ilidža 2022-2027 ; dostupno na

www.opcinailidza.ba/uploads/files/shares/Strategija%20razvoja%20Nacrt%20strategije%20razvoja%2001%201703.pdf, pristupljeno 20 aprila 2025. g.

⁵⁴ Strategija razvoja Kantona Sarajevo; dostupno na: https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-07/strategija_razvoja_ks_2021-2027_1.pdf, pristupljeno 22.7.2025. g.

Strategija prema mladima Općine Ilidža za period 2025-2039. godine položaj i potrebe mladih posmatra u dva nivoa, a primarno se teži unapređenju a) sferi humane sigurnosti, ili socijalne uključenosti, kako je to predstavljeno Mišljenjem Komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU i Analitičkim izvještajem COM (2019) 261 final,⁵⁵ kao baze i preduvjeta za b) sferu kvalitetnog življenja koji su ciklično povezani. Percepcija humane sigurnosti i socijalne uključenosti je praktično povezana s realnim sadržajima društvenog života u zajednici: ekonomskim i demografskim položajem, posebno pronatalitnim politikama, zaštitom majčinstva i porodice te osposobljavanjem mladih, stanjem sigurnosti (realno stanje kriminaliteta u zajednici, efikasnost mehanizama društvene kontrole), kvalitetom usluga servisa, zaštitom temeljnih vrijednosti i ljudskih prava, stanjem zdravstvenog i odgojno-obrazovnog sistema (stanje u značajnim institucijama lokalne zajednice i stepen participacije građana u njihovom radu), kulturnim (ponuda i dostupnost kulturnih sadržaja), političkim i drugim procesima.

Sveobuhvatna, s obzirom na oblasti kojima se bavi, strategija prema mladima zahtijeva multidisciplinarno djelovanje i udruživanje različitih kapaciteta iz svih oblasti društvenog života kako bi se kreirali ishodi kojima se unapređuje položaj i zadovoljavaju potrebe mladih.

Strategija za mlade Općine Ilidža usuglašena je prvenstveno sa Strategijom razvoja FBiH do 2034. godine, naročito s prioritetima strateškog cilja 2 – *Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj*, kojima se teže unaprijediti temeljne pretpostavke razvoja i sigurnosti društva kao što su zdravlje, socijalna uključenost, posvećenost i briga, funkcionalno obrazovanje te zapošljavanje, a koji čine bazu humane sigurnosti za demografski razvoj i kvalitativno napredovanje društva općenito.

Usaglašenost Strategije prema mladima Općine Ilidža sa Strategijom razvoja Općine Ilidža ogleda se ponajviše u činjenici da Strategija prema mladima detaljno razrađuje radnja i pravce djelovanja na unapređenju kvalitete življenja populacije mladih i time daje praktična rješenja za Strateški cilj 2 Strategije razvoja Općine Ilidža „Unaprijediti kvalitet društvenog života stanovnika na području općine Ilidža“. Nadalje, Strateški cilj 1 Strategije prema mladima Općine Ilidža „Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje

⁵⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0261>

saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija“ u potpunosti je komplementaran sa Strateškim ciljem 1 Strategije razvoja „Unaprijediti konkurentnost i samoodrživost lokalne privrede“ jer djeluje u pravcu stvaranja kvalitetnije veze obrazovanja i tržišta rada te kreiranja systemske podrške za razvoj preduzetništva kod mladih.

Gledajući usaglašenost Strategije prema mladima Općine Ilidža s relevantnim strategijama na međunarodnom planu ističe se veza s *Agendom Ujedinjenih naroda za održivi razvoj 2015.–2030. godine*, koja *Globalnim ciljevima za održivi razvoj* predstavlja temeljne oblasti unapređenja svakog društva za postizanje boljih uvjeta života. 17 je ciljeva međusobno povezano, a razvoj je neodvojiv od ravnoteže između socijalnog, ekonomskog i aspekta održivosti životne sredine. Ovaj će plan provoditi sve zemlje i sve zainteresirane strane, djelujući kroz partnerstvo zasnovano na suradnji. Značaj je Agende za mlade u FBiH, pa time i mlade Ilidže je taj što u širem prostoru postavlja unificirane ciljeve inkluzivnog razvoja i potencira stvaranje boljih prilika za mlade ljude u oblastima kao što su obrazovanje, zapošljavanje i učešće u javnom životu, postavlja standarde i preporuke za uključivanje mladih u procese donošenja odluka, što mladima omogućava da izraze svoje potrebe i perspektive. Mnogi ciljevi Agende, poput onih za sveopću dobrobit, obrazovanje i zapošljavanje, potiču kreiranje politika fokusiranih na poboljšanje i stvaranje prilika za mlade. Implementacija ovih politika može dovesti do poboljšanih uvjeta za obrazovanje mladih, kao i stvaranje novih radnih mjesta i programa obuke koji su prilagođeni njihovim potrebama. U BiH su *Agenda* i *Ciljevi održivog razvoja* priorizirani *Okvirom saradnje za održivi razvoj vlasti u BiH i sistem UN-a do 2025. godine*⁵⁶ (Okvir saradnje), kojim su postavljeni strateški prioriteti koji usmjeravaju procese strateškog planiranja na nivou BiH, RS, FBiH i Brčko distrikta BiH. Okvirom su za realizaciju ciljeva održivog razvoja⁵⁷ (Okvir za realizaciju) definirani razvojni pravci po kojima će se realizirati Okvir saradnje i prema kojima će se druge strategije upravljati, a kako bi ostvarile usaglašenost s Globalnim ciljevima za održivi razvoj. Ukratko, Agenda je značajna za mlade ljude u FBiH jer promovira održiv razvoj, uključivanje u procese odlučivanja, poboljšanje obrazovanja i zapošljavanja, kao i zaštitu ljudskih prava. Implementacija ove agende može doprinijeti stvaranju boljih uvjeta za mlade ljude i ostvarenju njihovog punog potencijala.

Strateški cilj 1 – „Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija.“ odnosi se na razvoj ljudskog kapitala koji doprinosi prosperitetnom i inkluzivnom društvenom te ubrzanom ekonomskom razvoju. Ostvarenje ovog strateškog cilja treba imati ishode vidljive kroz mlade koji su kroz kvalitetnije obrazovanje stekli vještine i kompetencije potrebne za uspješno zapošljavanje na modernom tržištu rada, koji vjeruju u obrazovanje kao način koji vodi do zapošljavanja, smanjene stope nezaposlenosti mladih, smanjenog odljeva mozgova i jačanja indeksa humanog kapitala. Osiguravanje uključivog i kvalitetnog obrazovanje i mogućnosti cjeloživotnog učenja uz osiguravanje pristupa potpori i ekonomskim resursima, kao i pristup odgovarajućim novim tehnologijama i finansijskim uslugama, uključujući mikrofinanciranje, trebalo bi značajno utjecati na uključiv i održiv privredni rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve kako bi se konstantno radilo na prevenciji, ali i iskorjenjivanju siromaštva.

Održivi, otporni i inkluzivni rast, što je prvi prioritet Okvira saradnje BiH za postizanje Globalnih ciljeva, zahtijeva snažnije aktivne mjere tržišta rada za povezivanje mladih s dobrim poslovima u formalnoj ekonomiji, snažnije poticaje za ulaganja u inovacije i istraživanje i razvoj, a poboljšani pristup i kvaliteta obrazovanja smatraju se presudnim za budući održivi razvoj. Ispunjenje ovog prioriteta svakako zahtijeva kvalitetno, dostupno i inkluzivno

⁵⁶ Okvir saradnje Bosne i Hercegovine i Ujedinjenih nacija za održivi razvoj Partnerstvo za održivi razvoj 2021.–2025., dostupno na https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2021-08/Sustainable%20development_BHS_WEB_final.pdf, pristupljeno 15. 9. 2025. g.

⁵⁷ Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, dostupno na: <https://fzpr.gov.ba/files/Strategije/Okvir-za-realizaciju-Ciljeva-odrzivog-razvoja-u-BiH.pdf>, pristupljeno 15. 9 2025.g.

obrazovanje, što je prioritet broj dva Okvira saradnje. Okvir za realizaciju predstavlja ovo kao razvojni pravac *Pametnog rasta*. U Strategiji razvoja FBiH 2021.–2027. ovaj prioritet i razvojni pravac reflektirani su kroz strateške ciljeve „prosperitetan inkluzivni društveni razvoj“ i „ubrzan ekonomski razvoj“.

O pametnom, održivom, otpornom i inkluzivnom rastu i značaju ljudskog kapitala govori i *Pametna specijalizacija* (S3), što je pristup ekonomskom razvoju koji preporučuje Europska unija, a radi se o poticanju ekonomskog rasta putem ulaganja u istraživanje i razvoj, inovacije i ljudski kapital. Strateški okvir institucija BiH do 2030. godine rezonira S3 pristup, a u situacijskoj analizi demografskih karakteristika naglašava značaj trenda odljeva mozgova za ukupan ljudski kapital u BiH, što predstavlja ključnu prepreku za stavljanje ljudskog kapitala u funkciju održivog razvoja. U *Strategiji za BiH 2022.–2027*⁵⁸ Europska banka za obnovu i razvoj navodi da je situacija na tržištu rada u BiH među najtežim u regiji, uključujući visoku stopu emigracije i slabu uključenost žena i mladih te se u reformskim oblastima koje su dogovorene s vladom potencira fokusiranje na veće mogućnosti za mlade da bi se smanjila emigracija. Istraživanje o položaju i potrebama mladih u FBiH Instituta za razvoj mladih KULT iz 2022. god. ukazalo je na to da je 54,6% mladih spremno privremeno ili trajno napustiti BiH, a kao razloge odlaska navode nedostatak perspektive, loš standard života, obrazovanje koje nije ukorak s vremenom i zahtjevima tržišta, nesigurnost društvenog napretka i ambijenta u kojem mogu graditi obitelj te retrogradne političke procese. Iz navedenog jasno je da se za ostvarenje održivog razvoja za populaciju mladih mora promijeniti položaj i viđenje perspektive, odnosno mladima se mora osigurati prilika i okruženje za drugačiju percepciju humane sigurnosti.

Koncept humane sigurnosti bavi se temeljnim pitanjem koliko je čovjek kao individua siguran i slobodan⁵⁹ te identifikacijom i zadovoljenjem baznih potreba članova društva za opstanak. Eksplicitnija tematizacija humane sigurnosti⁶⁰ pokrenuta je 1990-ih godina tijekom izrade UNDP-ovog indeksa humanog razvoja (Human Development Index), gdje se koncept u značajnoj mjeri izjednačava s kvalitetom svakodnevnog života vežući se na pretpostavku da su zadovoljavanje ljudskih potreba i jačanje osobnog integriteta i blagostanja temeljni ciljevi društva.

Iako ekonomska sigurnost uveliko gradi osjećaj neovisnosti i slobode i utječe na percepciju humane sigurnosti, uz kvalitetno, dostupno i inkluzivno obrazovanje, zdravstvo i socijalnu zaštitu zapravo čini jezgru humane sigurnosti, a ovaj razvojni pravac, postavljen Okvirom saradnje za održivi razvoj vlasti u BiH i sistem UN-a do 2025. godine promovira dva ključna i komplementarna ishoda. Prvi se odnosi na inkluzivnije i kvalitetnije obrazovanje, usmjereno na vještine 21. stoljeća i zapošljivost, posebno mladih i ranjivih skupina. Drugi je ishod poboljšanje kvalitete i pristupačnosti zdravstvenih usluga i socijalne zaštite za sve osobe u Bosni i Hercegovini, a posebno ranjive skupine. Prema indeksu humanog kapitala Svjetske banke, dijete rođeno u BiH danas će dostići tek 62% svog proizvodnog potencijala kad odraste u odnosu na dijete rođeno u zemljama s najboljim obrazovanjem i zdravstvenom zaštitom.

Strateški cilj 2 – Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge zdravstvene i socijalne zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici ove strategije projektira poboljšanja za institucionalnu brigu, investiranje

⁵⁸ EBRD Strategija za BiH 2022.–2027., dostupno na <https://www.ebrd.com/bosnia-and-herzegovina-strategy-local-language.pdf>, pristupljeno 15. 9. 2025. g.

⁵⁹ Human Security: Concept and Measurement, Kanti Bajpai, 2020., dostupno na <https://www.scribd.com/doc/315486971/Bajpai-2000-Human-Security-Concept-and-Measurement>, pristupljeno 5. 4. 2024. g.

⁶⁰ METODOLOGIJA PROCENE PARAMETARA HUMANE BEZBEDNOSTI U LOKALNOJ ZAJEDNICI * Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, dostupno na <https://rhinosec.fb.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/59/56.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

u zaštitu socijalnog kapitala, prioritete za porast pozitivne percepcije humane sigurnosti i porast indeksa humanog kapitala.⁶¹

Ishodi ostvarenja prioriteta i mjera ovog cilja trebaju biti vidljivi kroz povećanje broja mladih koji bez prepreka redovito njeguju zdravlje i zdrave životne navike, imaju poboljšane i pristupačne zdravstvene usluge, dostupne kvalitetne informacije i mehanizme zaštite i unapređenja sigurnosti i mentalnog zdravlja te poboljšanu socijalnu podršku i brigu. Promovisanjem preventivne brige, naročito u oblasti reproduktivnog i mentalnog zdravlja, Strategija potiče fokusiranost na značaj zdravlja u okviru kvalitete života. Strategija promovira međusektorski pristup u preventivnom djelovanju na suzbijanju nasilja, povećanju socijalne inkluzije, smanjenje isključenosti marginalizovanih grupa mladih te obezbjeđenju dostupnosti usluga zdravstvene zaštite sa posebnim fokusom na unapređenje reproduktivnog zdravlja, mentalnog zdravlja i informisanosti i koji integrira ova pitanja zdravstvene brige mladih u nacionalne strategije i programe demografskog razvoja. Kao posebno značajan ishod očekuje se povećanje percepcije sigurnosti kod mladih, smanjena društvena tolerancija na nasilje i vraćanja povjerenja u rad organa za sprovođenje zakona. Ovakve ishode Agenda definira u okviru razvojnog cilja *Zdravlje i blagostanje*,⁶² a on će doprinijeti postizanju prosperitetnog i inkluzivnog društvenog razvoja, što je strateški cilj Strategije razvoja FBiH. Strategija razvoja FBiH, posebno u okviru prioriteta za ublažavanje demografskog starenja stanovništva i poboljšanja položaja mladih te smanjenja socijalne isključenosti također detaljno obraća pozornost na kvalitetu zdravlja, socijalnu uključenost, posvećenost i brigu o mladima.

Strateški cilj 3- Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici. predstavlja iskorak u naporima da se poveća razumijevanje značaja kvalitete života kroz doprinos koji grade umjetnost, kultura, sport i kvalitetno provođenje slobodnog vremena u zdravom okruženju i na koji način ovi aspekti doprinose razvoju ljudskog kapitala šire zajednice. Vladavina prava i efikasan institucionalni okvir nužni su preduvjeti za ostvarenje mira, pravde i efikasnog javnog sektora i uprave koji u fokusu imaju ljude i omogućavanje zadovoljenja njihovih prava i potreba.⁶³ Zdrava životna sredina i sportske navike svakako doprinose zdravlju mladih, ali je za njihovu dobrobit značajan i utjecaj kulture i umjetnosti. Preduvjet je zdravlju i sportu i u fokusu su pozornosti za ostvarenje održivih lokalnih zajednica. Zanimljivo je da osim Strategije razvoja FBiH, koja u prioritetu za poboljšanje položaja mladih u okviru strateškog cilja 2 planira mjeru „unaprijediti uslov za razvoj i bavljenje sportom“, nijedna druga strategija ili ranije spomenuti strateški dokument ne obrađuju razvoj kulture i sporta iako je Europska komisija definirala prioritete od značaja za kreiranje politika u oblasti kulture na razini EU i ključne teme za europsku kulturnu suradnju⁶⁴, te je u 2018. usvojena Nova europska agenda za kulturu, koja između ostaloga promišlja i evoluciju kulturnog sektora, a fokusira se na doprinos koji kultura unosi u društvo, ekonomiju, ali i međunarodne odnose. U ovom kontekst, ostvarenje i ishodi ovog strateškog cilja Strategije prema mladima Općine Ilidža do 2030. godine mogu biti iskorak u osnaživanje kulturnih i kreativnih sektora, jačanje sudjelovanja u kulturi i uloge kulture u društvu kao nečega što olakšava socijalnu koheziju. U ekonomskom smislu, veliki potencijal za mlade leži u promoviranju vještina kulturnog i kreativnog sektora koji uključuju digitalne, poduzetničke, tradicionalne i specijalne vještine kojima se moć kulture stavlja u funkciju unapređenja dobrobiti.

⁶¹ Izvor: https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2021-08/Sustainable%20development_BHS_WEB_final.pdf

⁶² SDG3 – Zdravlje i blagostanje

⁶³ Agenda UN-a, SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije; Strategija razvoja FBiH – SC4 – Efikasan transparentan i odgovoran javni sektor: 4.3 – Unapređenje vladavine prava/jačanje zaštite ljudskih prava; 4.2 – Javna uprava u službi građana – jačanje sistema i koordinacije izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnom politikama.

⁶⁴ <https://culture.ec.europa.eu/policies/strategic-framework-for-the-eus-cultural-policy> pristupljeno 16. 4. 2024. g.

Ovaj je cilj usuglašen i s prioritetom *Angažovanje građana i zajednice za socijalnu inkluziju* iz Okvira saradnje za održivi razvoj vlasti u BiH i sistem UN-a do 2025. godine, koji se fokusira na mjere kojima se potiče mobilnost mladih, unapređuje volonterizam i dijalog, sudjelovanje u odlučivanju, suradnja s civilnim društvom, akademskom zajednicom, medijima, koje bi rezultirale jačanjem zahtjeva za bolje institucionalno upravljanje i veću transparentnost i odgovornost javne uprave. Kako se vidi iz prethodnog, poticati organiziranje i aktivnosti mladih kao društvenog kapitala i resursa te osigurati uključenost mladih u donošenje odluka, ali i sve procese kreiranja i implementaciju mjera i aktivnosti nužno je da osigura da se institucionalno razvijaju odgovori na pitanja od značaja po mjeri mladih, odnosno usklađena s njihovim prioritetima i kapacitetima. Ovaj strateški cilj Strategije prema mladima Općine Ilidža direktno odgovara na prioritet Strategije razvoja FBiH – stavljanja javne uprave u službu građana.

I u konačnici, svim postavljenim strateškim ciljevima **Strategija prema mladima Općine Ilidža reflektira Ciljeve za mlade**, koji čine jedan od aneksa Strategije Europske unije za mlade, i približava zajednicu viziji europskog društva koje odgovara na potrebe mladih. Kao i mladima u Europi, i mladima Ilidže željeno okruženje je ono gdje građani, bez razlike po spolu i dobi, imaju pristup informacijama i konstruktivnom dijalogu i sudjeluju u demokratskim procesima odlučivanja. Mladi Ilidže teže kvalitetnom obrazovanju i tržištu rada koje je održivo i usmjereno na pametan razvoj i racionalno korištenje prirodnih resursa i ljudskog kapitala. Mladi Ilidže žele živjeti u inkluzivnom društvu koje visoko vrednuje blagostanje i psihičko zdravlje građana, koje pruža prostor svim mladima da se organiziraju, uključe i sudjeluju u stvaranju mreže mladih ne samo regionalno nego i povezivanju s drugim mladima na prostoru Europe. Strategija prema mladima Općine Ilidža bi mobiliziranjem aktera i instrumenata za provedbu prioriteta i definiranih mjera trebala doprinijeti ostvarivanju vizije mladih da žive u pozitivnom i prosperitetnom okruženju u kojem mladi ljudi ostvaruju svoja prava, zdravo odrastaju i podržani su da ostvaruju svoje obrazovne, poslovne, kulturne i sportske potencijale. Ovakvo je okruženje moguće ostvariti uključivanjem mladih u društveni i politički život, osiguravanjem jednakih šansi za sve mlade, s ciljem uspostavljanja društva usmjerenog ka znanju, inovacijama i budućem prosperitetu, što je svakako veliki iskorak na putu ovog društva ka EU.

Usklađenost s drugim relevantnim dokumentima

Ciljevi Strategije prema za mlade FBiH	Ciljevi održivog razvoja i pravci razvitka (COR)
STRATEŠKI CILJ 1: UNAPRIJEDITI PRILIKE ZA KVALITETNO OBRAZOVANJE I ZAPOSŁJAVANJE MLADIH KROZ JAČANJE SARADNJE S OBRAZOVNIM I PRIVREDNIM SEKTOROM UZ UKLJUČIVANJE INOVACIJA	Usklađenost Strateškog cilja 1 sa Ciljevima održivog razvoja SDG 1 – <i>Iskorijeniti siromaštvo svuda i u svim oblicima</i> (1.4. osigurati jednaka prava na ekonomske resurse, kao i pristup osnovnim uslugama (...), odgovarajućim novim tehnologijama i finansijskim uslugama, uključujući mikro financiranje). SDG 4 – <i>Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja</i> (kvalitetno tehničko, stručno i tercijarno obrazovanje, povećati broj mladih koji imaju relevantne vještine i tehničke i stručne, dostojanstven posao i poduzetništvo). SDG 5 – <i>Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke</i> (5.B Povećati uporabu inovativnih tehnologija, posebno informacijske i komunikacijske tehnologije, radi promoviranja osnaživanja žena). SDG 8 – <i>Promovirati uključiv i održiv privredni rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve</i> (8.3. razvojno orijentirane politike za proizvodne aktivnosti, stvaranje dostojanstvenih poslova, poduzetništvo, kreativnost i inovativnost, osnivanje i rast mikro poduzeća, malih i srednjih poduzeća, pristup finansijskim uslugama. 8.6. smanjiti udio mladih koji nisu zaposleni niti su u procesu obrazovanja, odnosno obuke). Globalna strategija zapošljavanja mladih i primjena Globalnog pakta o zapošljavanju (ILO)). SDG 16 – <i>Promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama.</i> <u>Usklađenost Strateškog cilja 1 sa razvojnim pravcima COR-a</u> a) Ovaj cilj je najdirektnije povezan sa razvojnim pravcem Pametnog rasta (Smart Growth):, jer unapređuje kvalitet i relevantnost obrazovanja, jača vještine mladih za tržište rada orijentirano ka EU i podstiče inovacije, istraživanje i razvoj. b) Doprinosi Održivom i inkluzivnom društvenom razvoju, kroz povećanje zapošljivosti mladih, smanjenje nezaposlenosti i odljeva mozgova te stvaranje jednakih prilika za sve. c) Cilj je povezan i sa Zelenim rastom, jer razvija kompetencije mladih za savremene, digitalne i zelene ekonomije i jača otpornost tržišta rada.

STRATEŠKI CILJ 2: OSIGURATI PRISTUPAČNE I KVALITETNE USLUGE SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE ZA MLADE TE UNAPRIJEDITI SIGURNOST I ZDRAVLJE MLADIH U ZAJEDNICI	Usklađenost Strateškog cilja 2 sa Ciljevima održivog razvoja SDG 1 – <i>Iskorijeniti siromaštvo svuda i u svim oblicima</i> (1.3. Primijeniti odgovarajuće nacionalne mehanizme socijalne zaštite i mjere za sve, uključujući i najugroženije, i do kraja 2030. obuhvatiti značajan broj ranjivih). SDG 3 – Osigurati zdrav život i promovirati blagostanje za ljude svih generacija (promovirati mentalno zdravlje i blagostanje, prevencija i liječenje zlouporabe supstanci, smanjen broj smrti iz prometnih nesreća, unapređenje reproduktivnog i seksualnog zdravlja, osiguranje dostupnosti i pokrivenosti mladih zdravstvenom zaštitom i lijekovima). SDG 4 – Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja (povećati broj mladih koji imaju relevantne vještine). SDG 5 – Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke (univerzalna dostupnost spolnog i reproduktivnog zdravlja i reproduktivnih prava, 5.A. jednaka prava na ekonomske resurse, pristup vlasništvu i finansijskim uslugama, nasljedstvu i prirodnim resursima). SDG 11 – Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim (pristup odgovarajućem, sigurnom i priuštivom smještaju i osnovnim uslugama, inkluzivna i održiva urbanizacija i participativno, integrirano i održivo planiranje naselja, zaštita i održavanje kulturne i prirodne baštine, univerzalni pristup sigurnim, inkluzivnim i pristupačnim zelenim i javnim površinama, posebno za žene, djecu, starije osobe i osobe s invaliditetom). SDG 16 – Promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama (smanjiti sve oblike nasilja). Usklađenost Strateškog cilja 2 sa razvojnim pravcima COR-a ogleda se u direktnom jačanju pristupa mladih kvalitetnoj zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, poboljšavanju sigurnosti i unapređuje dobrobiti. Također doprinosi Pametnom i Zelenom rastu jer ulaganje u zdravlje i sigurnost mladih jača ljudski kapital i otpornost zajednice, što je ključ za održiv razvoj. a) ODRŽIVI I INKLUZIVNI DRUŠTVENI RAZVOJ (Inclusive Growth) Strateški cilj 2 doprinosi ovom razvojnom pravcu kroz: unapređenje kvaliteta i pristupa zdravstvenim i socijalnim uslugama, posebno za ranjive i marginalizirane mlade, jačanje sigurnosti, mentalnog zdravlja i dobrobiti mladih, smanjenje socijalnih nejednakosti i povećanje društvene kohezije, stvaranje sistema zaštite koji je pravedan, dostupan i efikasan.
---	--

	<u>COR ovaj pravac definiše kroz ishode poput poboljšane dostupnosti i kvaliteta zdravstvenih usluga i socijalne zaštite, jačanja kapaciteta lokalnih institucija da pružaju inkluzivne i kvalitetne servise,</u> b) PAMETNI RAST (Smart Growth), Iako sekundarno, cilj je povezan s ovim pravcem jer: kvalitetna zdravstvena i socijalna zaštita doprinosi jačanju humanog kapitala, zdravi, sigurni i socijalno podržani mladi imaju veći kapacitet za obrazovanje, inovacije i tržište rada, zdravlje i sigurnost mladih su preduslov za dugoročno ekonomsko učešće i produktivnost. <u>Ovaj razvojni pravac u COR-u ističe važnost ulaganja u ljudski kapital i vještine 21. stoljeća – što uključuje i brigu o fizičkom i mentalnom zdravlju mladih.</u> c) ZELENI RAST I OTPORNOST (Green Growth & Resilience): Strateški cilj 2 jača ovaj pravac kroz: izgradnju zdravih, sigurnih i otpornih zajednica, smanjenje rizika po zdravlje mladih (nasilje, ovisnosti, krizne situacije, ekološke opasnosti), promociju zdravih stilova života i prevencije, jačanje otpornosti mladih u krizama (npr. katastrofe, pandemije, klimatske promjene), što je dio <u>prioriteta COR-a o izgradnji otpornih zajednica.</u>
Strateški cilj 3. OMOGUĆITI MLADIMA PRISTUP RAZNOVRSNIM KULTURNIM, SPORTSKIM I EDUKATIVNIM SADRŽAJIMA TE UNAPRIJEDITI MOBILNOST, INFORMISANOST I NJIHOVO UKLJUČIVANJE U DRUŠTVENI ŽIVOT U ZAJEDNICI.	Usklađenost Strateškog cilja 3 sa Ciljevima održivog razvoja SDG 3 – Zdravlje i blagostanje : Kroz dostupne sportske sadržaje, promociju zdravih životnih stilova i smanjenje socijalne izolacije mladih. SDG 4 – Kvalitetno obrazovanje: Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja - Edukativni programi, neformalno obrazovanje, mobilnost i učenje kroz iskustvo jačaju kompetencije mladih. SDG 5 – Rodna ravnopravnost: Jednak pristup kulturnim, sportskim i društvenim programima doprinosi ravnopravnom učešću djevojaka i mladića. SDG 8 – Dostojanstven rad i ekonomski rast: Aktivan društveni angažman i sticanje vještina kroz kulturu, sport i omladinski rad povećava zapošljivost. SDG 10 – Smanjenje nejednakosti: Uključivi (inkluzivni) programi kulture, sporta i mobilnosti smanjuju razlike u učešću mladih iz urbanih, ruralnih i marginaliziranih grupa. SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice: Kreiranje pristupačnih i kvalitetnih kulturnih i sportskih prostora jača društvenu koheziju i urbanu otpornost. SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije: Uključivanjem mladih u procese donošenja odluka i u život zajednice jača se povjerenje u institucije te izgradnja miroljubivog i participativnog društva.

	SDG 17 – Partnerstva za ciljeve: Saradnja institucija, omladinskih organizacija, sportskih i kulturnih ustanova nužna je za realizaciju ovog cilja. Strateški cilj 3 je u potpunoj vezi sa sva tri razvojna pravca COR-a: a) Pametni rast (Smart Growth): Razvijanje edukativnih, kulturnih i sportskih programa doprinosi razvoju vještina 21. stoljeća. Mobilnost i informisanost mladih jača njihov ljudski kapital. b) Zeleni rast (Green Growth): Aktivno korištenje sportskih prostora, zelenih površina i održiva mobilnost mladih doprinose zdravim, otpornim i ekološki održivim zajednicama. c) Održivi i inkluzivni društveni razvoj (Inclusive Growth): Uključivanje mladih u kulturni i društveni život jača socijalnu koheziju, smanjuje društvene nejednakosti i potiče participaciju. Posebno se podudara s ciljem COR-a koji naglašava kvalitetne, pristupačne i inkluzivne usluge za ranjive socijalne grupe.
--	--

Prioriteti Strategije prema mladima Općine Ilidža	Strategija razvoja FBiH	Agenda UN 2030/Ciljevi održivog razvoja (COR/SDG) - Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini - Okvir saradnje BiH i UN-a za održivi razvoj/Partnerstvo za održivi razvoj 2021.–2025.	Pametna specijalizacija/ Platforma pametne specijalizacije FBiH	EU preporuke i Ekonomski i investicijski plan
Prioritet 1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada Prioritet 1.1. je u potpunoj usklađenosti sa domaćim, regionalnim i međunarodnim strateškim okvirima jer jača kvalitet i relevantnost obrazovanja, unapređuje ljudski kapital i omogućava bolju integraciju mladih na savremeno, inovativno i konkurentno tržište rada.	Direktno usklađen sa strateškim ciljevima „Prosperitetan inkluzivni društveni razvoj“ i „Ubrzan ekonomski razvoj“, koji naglašavaju kvalitetno obrazovanje, razvoj ljudskog kapitala, digitalne i inovacijske kompetencije te jačanje konkurentnosti tržišta rada. P21. Unapređivati obrazovni sistem (213, 214) P11. Povećavati digitaliziranost ekonomije P13. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora P24. Smanjivati neaktivnost	SDG 4 – Uključivo i kvalitetno obrazovanje, mogućnost cjeloživotnog učenja/ kvalitetno i relevantno obrazovanje usklađeno s tržištem rada, SDG 8 – Promovirati uključiv i održiv privredni rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve/ produktivna zaposlenost i smanjenje nezaposlenosti mladih, SDG 9 – CILJ 9: Izgraditi izdržljivu infrastrukturu, promovirati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost /inovacije i industrijski razvoj kroz jačanje saradnje sa privredom, SDG 10 – Smanjiti nejednakost (jednake mogućnosti i smanjenje nejednakosti u ishodima kroz eliminiranje diskriminirajućih politika i praksi)/ smanjenje nejednakosti kroz jednake pristupe obrazovanju i zapošljavanju. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH: Prioritet je povezan s razvojnim pravcem „Pametni rast“, koji promoviše: – relevantne vještine za tržište rada, – inovacije i digitalizaciju, – jačanje ljudskog kapitala i konkurentnosti ekonomije.	Prioritet direktno prati S3 principe: – povezivanje obrazovanja s potrebama prioritetnih sektora (npr. ICT, metal, turizam, agrofood), – razvoj inovacijskog ekosistema, – jačanje kompetencija radne snage za tehnološki i industrijski napredak.	Oblast 9 i Oblast 10/Garancija za mlade Razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala Usklađen sa preporukama o: smanjenju jaza između obrazovanja i tržišta rada, jačanju dualnog obrazovanja i partnerstva s poslodavcima, povećanju zaposlenosti mladih i smanjenju NEET stope.

		Okvir saradnje BiH i UN-a 2021–2025 (Partnerstvo za održivi razvoj): Usklađen sa dva ključna pravca: Pametni rast – obrazovanje usmjereno na vještine 21. stoljeća i zapošljivost mladih, Održiv i inkluzivan društveni razvoj – povećanje pristupa obrazovanju i mogućnosti zaposlenja, posebno za ranjive mlade.		
Prioritet 1.2. Povećanje pristupa obrazovanju i stručnim obukama Prioritet 1.2. je u potpunoj usklađenosti sa domaćim, regionalnim i međunarodnim strateškim dokumentima jer unapređuje dostupnost i kvalitet obrazovanja, stručnih obuka i cjeloživotnog učenja, smanjuje nejednakosti i jača kapacitete mladih za savremeno tržište rada.	P21. Unapređivati obrazovni sistem (213, 214) P24. Smanjivati neaktivnost	SDG 4 – Uključivo i kvalitetno obrazovanje, mogućnost cjeloživotnog učenja SDG 5 – jednak pristup obrazovanju za mlade žene i djevojke. SDG 8 – Uključiv i održiv privredni rast, puna zaposlenost i dostojanstven rad za sve/ veće mogućnosti zapošljavanja kroz razvoj vještina, SDG 10 – smanjenje nejednakosti kroz pristupačne programe učenja za sve,	Strateški cilj 3. Društvo jednakih mogućnosti Prioritet 3.1. Unaprijediti politike iz oblasti socijalne zaštite i rada i zapošljavanja u BiH Prioritet 3.2. Unaprijediti politike iz oblasti obrazovanja	Oblast 9 i Oblast 10/Garancija za mlade Razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala Smanjenje jaza u pristupu obrazovanju, posebno za marginalizirane mlade, povećanju učešća mladih u stručnim obukama i programima prekvalifikacije, jačanju NEET populacije kroz dostupne programe učenja i osposobljavanja. EIP naglašava i potrebu unapređenja pristupačnosti školama, digitalnoj infrastrukturi i programima učenja kroz rad (VET, dualno obrazovanje).
Prioritet 1.3 Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih	P25. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	SDG 8 – Promocija dostojanstvenog rada i ekonomskog rasta, uključujući podršku preduzetništvu mladih.	Prioritet 3.1. Unaprijediti politike iz oblasti socijalne zaštite i rada i zapošljavanja u BiH	Jačanje institucionalnog okvira za MSP i start-upove.

Prioritet 1.3. je u potpunoj usklađenosti sa domaćim, regionalnim i međunarodnim strateškim dokumentima jer unapređuje dostupnost i stručnih obuka i cjeloživotnog učenja, i jača kapacitete mladih za savremeno tržište rada	Podržava razvoj preduzetništva, inovacija i MSP sektora kao ključnih pokretača ekonomskog rasta. Naglašava stvaranje povoljnog poslovnog okruženja i razvoj start-up ekosistema, posebno za mlade	SDG 9 – Jačanje inovacija i industrijskog razvoja kroz institucionalnu infrastrukturu. SDG 4.4 – Razvoj vještina za zapošljavanje i preduzetništvo. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH: *Potiče razvoj inkluzivne ekonomije uz mehanizme za podršku start-up kompanijama i mladim inovatorima. *Fokus na institucionalnim mjerama koje podržavaju zapošljavanje i razvoj preduzetničkih ideja. Okvir saradnje BiH–UN 2021–2025 *Podržava jačanje kapaciteta mladih za zapošljavanje i preduzetništvo. *Naglašava razvoj lokalnih servisa za start-up podršku i pristup finansiranju za mlade preduzetnike.	Promoviše inovacijski ekosistem, start-up infrastrukturu, inkubatore i HUB-ove. Poseban naglasak na razvoju preduzetništva u sektorima s najvećim potencijalom rasta.	Fokus na digitalizaciju, inovacijama i uključivanju mladih u privredne tokove. Poticanje pristupa kapitalu, grantovima i infrastrukturne podrške.
Prioritet 2.1. Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima Prioritet 2.1 je u potpunosti usklađen s međunarodnim i domaćim okvirima koji naglašavaju priuštivo stanovanje, socijalnu uključenost, održive zajednice i poboljšanje kvaliteta života mladih.	Prioritet 1.1. – Povećanje životnog standarda i smanjenje siromaštva /Podrška mjerama koje unapređuju kvalitet života mladih, uključujući pristup stanovanju. Prioritet 1.2. – Unapređenje položaja ranjivih grupa/Mladi bez rješene stambene podrške prepoznaju se kao ekonomski ranjiva grupa. Prioritet 2.1. – Unapređenje uslova stanovanja i komunalne infrastrukture/ Direktno povezan –	SDG 1 – Smanjenje siromaštva /Stambena podrška direktno smanjuje materijalnu deprivaciju mladih. SDG 3 – Zdrav život i blagostanje za ljude svih generacija/ stambena podrška doprinosi osjećanju neovisnosti i blagostanja mladih SDG 10 – Smanjenje nejednakosti / Omogućava veću jednakost u pristupu osnovnim resursima, uključujući stanovanje. DG 11 – Održivi gradovi i zajednice/ Potiče dostupno, sigurno i priuštivo stanovanje te razvoj održivih urbanih zajednica.	Strateški cilj 3. Društvo jednakih mogućnosti/ izgradnja održivih i tehnološki naprednih zajednica je bitno pitanje za mlade. Prioritet 3.1. Unaprijediti politike iz oblasti socijalne zaštite i rada i zapošljavanja u BiH	Oblast 10/Garancija za mlade Razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala EU preporuke naglašavaju potrebu za zadržavanjem mladih kroz unapređenje uslova života, uključujući stanovanje.

	podržava stvaranje dostupnih servisa i programa stanovanja. Prioritet 2.2. – Unapređenje socijalne zaštite/Stambena podrška mladima doprinosi socijalnoj stabilnosti, integraciji i zadržavanju mladih u zajednici. Prioritet 2.3. – Razvoj lokalnih usluga/Programi stambenog zbrinjavanja mladih spadaju u lokalne usluge od javnog značaja. Prioritet 3.1. – Planiranje i upravljanje prostorom/ Usklađeno sa potrebom planiranja novih stambenih kapaciteta za mlade. Prioritet 3.2. – Održiva urbana infrastruktura/Dugoročni stambeni program uključuje razvoj planske, održive i energetske efikasne stanogradnje.	Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH: – Podržava razvoj priuštivog i održivog stanovanja kao dio politika koje doprinose kvalitetu života i zadržavanju mladih u zemlji. – Prepoznaje stanovanje kao ključnu komponentu socijalne uključenosti i ravnopravnog razvoja. Okvir saradnje BiH–UN 2021–2025 (UNSDCF / Partnerstvo za održivi razvoj) – Fokus na socijalnoj zaštiti, inkluziji i kvalitetu života, uključujući razvoj usluga stanovanja za mlade i ranjive kategorije. – Promoviše lokalne politike koje unapređuju pristup stambenim rješenjima i smanjuju rizik od iseljavanja.	Prioritet 1.2. Ojačati vladavinu prava, sigurnost i temeljna prava Iako se primarno fokusira na ekonomiju i inovacije, indirektno podržava razvoj održivih i inovativnih modela stanovanja (energetska efikasnost, zelene tehnologije). Usklađeno s ciljem izgradnje održivih i tehnološki naprednih zajednica, što je bitno za mlade.	EIP ističe ulaganja u socijalnu infrastrukturu, stanovanje i urbani razvoj. Podržava mjere koje povećavaju priuštivost stanovanja i sprečavaju depopulaciju.
Prioritet 2.2. Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih Prioritet 2.2 je u potpunosti usklađen s međunarodnim i domaćim okvirima jer promoviše koordiniranu, inkluzivnu i učinkovitu socijalnu zaštitu mladih kroz međusektorsku saradnju i partnerstva.	Prioritet 1.1 – Povećanje životnog standarda i smanjenje siromaštva/Jača koordinirane socijalne intervencije koje doprinose boljoj zaštiti mladih. Prioritet 1.2 – Unapređenje položaja ranjivih grupa Integrirani pristup između sektora (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita) direktno doprinosi efikasnoj podršci mladima. Prioritet 2.2 – Unapređenje socijalne zaštite /Direktno usklađen:	SDG 3 – Zdravlje i blagostanje: Jača koordiniranu podršku mladima kroz integrisane zdravstvene i socijalne usluge. SDG 10 – Smanjenje nejednakosti: Poboljšava pristup socijalnoj zaštiti ranjivim i marginaliziranim grupama mladih. SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije: Promoviše efikasnu međusektorsku saradnju i transparentnost institucija. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH	Prioritet 3.1. Unaprijediti politike iz oblasti socijalne zaštite i rada i zapošljavanja u BiH Iako se primarno odnosi na inovacije i ekonomski rast, indirektno doprinosi razvoju inovativnih socijalnih servisa i digitalizaciji socijalnih i zdravstvenih usluga za mlade.	Naglašava potrebu povećanja efikasnosti socijalnih usluga i bolje koordinacije institucija. Promovišu inkluzivne politike koje smanjuju socijalne nejednakosti i povećavaju socijalnu sigurnost mladih. Podržava integraciju mladih u društveni život kroz koordinisane programe zaštite, obrazovanja i zdravstva.

	međusektorska saradnja je predviđena kao mehanizam za jačanje dostupnosti i učinkovitosti socijalnih usluga. Prioritet 2.3 – Razvoj lokalnih usluga i servisa za građane/ Koordinacija institucija doprinosi stvaranju integrisanih usluga za mlade. Prioritet 2.4 – Zdravstvena i socijalna sigurnost/ Multisektorski pristup utiče na prevenciju rizika po sigurnost i zdravlje mladih. Prioritet 3.1 – Jačanje institucionalnih kapaciteta i upravljanja /Usklađeno jer zahtijeva bolju koordinaciju institucija na lokalnom i kantonalnom nivou. Prioritet 3.2 – Partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora /Prioritet podržava uključivanje škola, centara za socijalni rad, zdravstvenih ustanova, policije, NVO i zajednice.	Prioritet podržava inkluzivnu i integrisanu socijalnu zaštitu mladih. Naglašava važnost koordinacije između sektora i nivoa vlasti radi pružanja kvalitetnih usluga. Okvir saradnje BiH–UN 2021–2025 (Partnerstvo za održivi razvoj) Promoviše jačanje institucionalnih kapaciteta i partnerstva. Fokusira se na integrisane usluge za ranjive grupe mladih, uključujući obrazovanje, zdravstvo i socijalnu zaštitu. Podržava razvoj lokalnih mehanizama i multidisciplinarnih timova.	Povezuje razvoj ljudskog kapitala s dostupnošću kvalitetnih socijalnih usluga.	
--	---	---	---	--

Prioritet 2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije Prioritet 2.3 je u potpunosti usklađen s međunarodnim i domaćim okvirima jer jača socijalnu uključenost mladih, posebno onih u riziku od marginalizacije, kroz integrisane programe, multisektorsku saradnju i razvoj lokalnih servisa.	Prioritet 1.1 – Povećanje životnog standarda i smanjenje siromaštva/Direktno doprinosi smanjenju socijalne i ekonomske isključenosti mladih. Prioritet 1.2 – Unapređenje položaja ranjivih grupa/Fokus na podršku marginaliziranim mladima kroz inkluzivne programe. Prioritet 2.2 – Unapređenje socijalne zaštite/Osigurava dostupnost socijalnih usluga mladima u riziku. Prioritet 2.3 – Razvoj lokalnih servisa i programa za građane/ Uključuje programe podrške mladima u riziku od marginalizacije na lokalnom nivou. Prioritet 2.4 – Zdravstvena i socijalna sigurnost/Podržava razvoj preventivnih i podržavajućih mjera za ranjive mlade. P25. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost Prioritet 3.2 – Partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora /Promoviše koordiniranu podršku mladima kroz saradnju institucija, NVO i zajednice.	SDG 1 – Smanjenje siromaštva: Direktno doprinosi smanjenju materijalne i socijalne isključenosti mladih. SDG 4 – Kvalitetno obrazovanje: Podržava inkluzivne obrazovne programe za marginalizirane mlade. SDG 10 – Smanjenje nejednakosti: Jača pristup mladih u riziku do socijalnih i ekonomskih resursa. SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije: Promoviše koordiniranu podršku kroz partnerstva institucija, civilnog sektora i zajednice. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH: Prioritet podržava inkluzivne politike i integrisane programe socijalne zaštite za ranjive grupe mladih. Naglašava važnost lokalnih i multisektorskih mehanizama za povećanje socijalne uključenosti. Okvir saradnje BiH–UN 2021–2025 (Partnerstvo za održivi razvoj) Fokusira se na jačanje institucionalnih kapaciteta i partnerstava radi efikasne podrške marginaliziranim mladima. Podržava razvoj lokalnih servisa i mreža socijalne inkluzije.	Indirektno doprinosi razvoju inovativnih modela socijalnih i edukativnih servisa za marginalizirane mlade. Podržava povezivanje ljudskog kapitala s ekonomskim i socijalnim inovacijama u lokalnim zajednicama.	Naglašavaju uključenost ranjivih grupa u društvene i ekonomske tokove. Preporučuju razvoj integrisanih lokalnih servisa i programskog partnerstva za smanjenje nejednakosti i socijalne isključenosti mladih. Fokus na preventivnim i podržavajućim mjerama koje omogućavaju zadržavanje mladih i njihov puni društveni angažman.
---	---	--	---	--

Prioritet 2.4. Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije i povećati sigurnost u javnim prostorima i školama Prioritet 2.4 je u potpunosti usklađen s međunarodnim i domaćim okvirima jer jača sigurnost mladih u školama i javnim prostorima kroz preventivne mjere, međusektorsku saradnju i razvoj lokalnih sigurnosnih programa.	Prioritet 1.2 – Unapređenje položaja ranjivih grupa /Povećava sigurnost i smanjuje rizik od nasilja nad mladima, posebno ranjivim grupama. Prioritet 2.2 – Unapređenje socijalne zaštite/ Podržava preventivne mjere i programsku saradnju između socijalnih službi i policije za zaštitu mladih. Prioritet 2.4 – Zdravstvena i socijalna sigurnost/ Direktno usmjeren na smanjenje rizika, nasilja i nesigurnosti u školama i javnim prostorima. Prioritet 2.3 – Razvoj lokalnih servisa i programa za građane/ Uključuje lokalne mehanizme i timove za prevenciju nasilja i podršku mladima. Prioritet 3.2 – Partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora /Promoviše saradnju policije, škola, NVO i lokalne zajednice za prevenciju nasilja i povećanje sigurnosti mladih.	SDG 3 – Zdravlje i blagostanje: Podržava mentalno i fizičko zdravlje mladih kroz prevenciju nasilja i nesigurnih situacija. SDG 4 – Kvalitetno obrazovanje: Sigurno okruženje u školama omogućava efikasno i inkluzivno učenje. SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice: Povećava sigurnost u javnim prostorima i lokalnim zajednicama. SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije: Promoviše partnerski rad institucija i zajednice, jača povjerenje mladih u pravni sistem i policiju. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH: Podržava razvoj preventivnih programa i mehanizama za sigurnost mladih. Naglašava važnost međusektorske saradnje između obrazovnog, socijalnog i sigurnosnog sektora. Okvir saradnje BiH–UN 2021–2025 (Partnerstvo za održivi razvoj) Fokusira se na jačanje institucionalnih kapaciteta i sigurnosnih mehanizama za mlade. Podržava razvoj lokalnih preventivnih programa i timova koji povezuju škole, policiju i zajednicu.	Indirektno doprinosi kroz razvoj inovativnih alata i digitalnih rješenja za prevenciju nasilja i praćenje sigurnosti u školama i javnim prostorima. Povezuje ljudski kapital sa razvojem sigurnih, otpornijih i inovativnih zajednica.	EU naglašava povećanje sigurnosti mladih i prevenciju nasilja kao ključnu komponentu socijalne stabilnosti. Preporučuje integrisane preventivne programe i partnerstva između javnog, civilnog i obrazovnog sektora. Podržava mjere za sigurne škole i javne prostore, što doprinosi zadržavanju mladih i njihovoj socijalnoj uključenosti.
--	---	--	--	--

Prioritet 2.5. Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju Prioritet 2.5 je usklađen sa strateškim ciljevima FBiH i međunarodnim okvirima brige za mlade jer jača podršku mladima u oblasti fizičkog i mentalnog zdravlja kroz unapređenje lokalnih servisa, socijalne zaštite i međusektorske saradnje.	Prioritet 1.1 – Povećanje životnog standarda i smanjenje siromaštva /Direktno doprinosi smanjenju zdravstvenih nejednakosti i poboljšanju opšteg životnog standarda mladih. Prioritet 1.2 – Unapređenje položaja ranjivih grupa/ Fokus na pružanje podrške mladima u riziku, uključujući mentalno i fizičko zdravlje. Prioritet 2.2 – Unapređenje socijalne zaštite /Uključuje podršku mentalnom zdravlju mladih kroz integrisane socijalne i zdravstvene usluge. Prioritet 2.4 – Zdravstvena i socijalna sigurnost /Direktno usmjeren na fizičko i mentalno zdravlje mladih, prevenciju bolesti i promociju zdravih stilova života. Prioritet 2.3 – Razvoj lokalnih servisa i programa za građane /Omogućava razvoj lokalnih programa podrške mladima, uključujući psihološke, sportske i wellness aktivnosti. Prioritet 3.2 – Partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora /Podržava saradnju zdravstvenih	SDG 3 – Zdravlje i blagostanje: Direktno doprinosi fizičkom i mentalnom zdravlju mladih kroz preventivne programe i podršku. SDG 4 – Kvalitetno obrazovanje: Podrška mentalnom zdravlju mladih utiče na bolje obrazovne ishode i razvoj kompetencija. SDG 10 – Smanjenje nejednakosti: Omogućava jednaku dostupnost zdravstvenih i socijalnih usluga za sve mlade, posebno ranjive grupe. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH Prioritet doprinosi integriranoj brizi za fizičko i mentalno zdravlje mladih kroz lokalne i nacionalne politike. Podržava razvoj preventivnih i edukativnih programa koji jačaju socijalnu uključenost i otpornost mladih. Okvir saradnje BiH–UN 2021–2025 (Partnerstvo za održivi razvoj) Promoviše jačanje institucionalnih kapaciteta i partnerstava u oblasti zdravstva, socijalne zaštite i edukacije.	Indirektno doprinosi kroz razvoj inovativnih rješenja i digitalnih alata za praćenje i unapređenje zdravlja mladih. Podržava jačanje ljudskog kapitala kroz programske inovacije u obrazovanju, zdravstvu i socijalnim uslugama.	EU preporuke naglašavaju prevenciju bolesti, mentalno zdravlje i sportske aktivnosti kao ključne komponente razvoja mladih. Podržavaju integrisane programe i partnerstva za pružanje socijalne, zdravstvene i obrazovne podrške. Promovišu lokalne servise i infrastrukturu za fizičko i mentalno zdravlje, smanjenje nejednakosti i unapređenje kvaliteta života mladih.

	institucija, škola, lokalnih vlasti i NVO u pružanju podrške mladima.	Podržava razvoj lokalnih servisa i mreža podrške mladima, uključujući mentalno zdravlje, sport i rekreaciju.		
Prioritet 3.1 Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima Prioritet 3.1 je u potpunosti usklađen s međunarodnim i domaćim okvirima jer jača infrastrukturne i institucionalne kapacitete za podršku mladima, unapređuje lokalne servise, obrazovanje i zapošljavanje te promoviše partnerstva i efikasno upravljanje.	Prioritet 1.1 – Povećanje životnog standarda i smanjenje siromaštva /Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima doprinosi boljem pristupu resursima i uslugama, što poboljšava životni standard. Prioritet 1.2 – Unapređenje položaja ranjivih grupa/ Posebno relevantno za ranjive i marginalizirane mlade koji imaju ograničen pristup infrastrukturnim i institucionalnim resursima. Prioritet 2.3 – Razvoj lokalnih servisa i programa za građane /Uključuje izgradnju i jačanje infrastrukturnih i institucionalnih kapaciteta za lokalne programe podrške mladima. Prioritet 3.1 – Jačanje institucionalnih kapaciteta i upravljanja /Direktno usklađen: unapređenje institucionalne infrastrukture i kapaciteta za planiranje i implementaciju politika za mlade. Prioritet 3.2 – Partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora /Podržava uspostavljanje	SDG 4 – Kvalitetno obrazovanje: Podržava infrastrukturne kapacitete za obrazovne programe i dodatne aktivnosti za mlade. SDG 8 – Dostojanstven rad i ekonomski rast: Jača institucionalnu podršku koja olakšava pristup tržištu rada za mlade. SDG 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura: Fokus na razvoj infrastrukturnih kapaciteta i modernih prostora za mlade. SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije: Podržava jačanje institucionalnih kapaciteta i partnerskog upravljanja. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH Prioritet doprinosi razvoju infrastrukturnih i institucionalnih kapaciteta za pružanje kvalitetnih servisa mladima. Podržava lokalne i nacionalne mehanizme koordinacije za implementaciju politika za mlade. Okvir saradnje BiH–UN 2021–2025 (Partnerstvo za održivi razvoj) Fokusira se na jačanje institucionalnih kapaciteta i lokalnih mreža podrške mladima.	Indirektno doprinosi kroz razvoj inovativnih prostora i servisa za mlade. Jačanje infrastrukturnih kapaciteta podržava razvoj ljudskog kapitala i inovativnih programa u lokalnim zajednicama	EU preporuke naglašavaju modernizaciju infrastrukture i institucionalne podrške mladima. Podržavaju integrisane politike i partnerstva za edukaciju, zapošljavanje i socijalnu inkluziju mladih. Fokus na dostupne i funkcionalne prostore koji omogućavaju razvoj mladih i njihovo aktivno učešće u društvu.

	funkcionalnih mreža i partnerstava za razvoj mladih kroz infrastrukturnu i institucionalnu podršku.	Podržava razvoj partnerstava između javnog, civilnog i privatnog sektora u oblasti obrazovanja, zapošljavanja i socijalnih servisa.		
Prioritet 3.2. Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja Prioritet 3.2 je usklađen sa svim relevantnim strateškim i međunarodnim okvirima jer podržava transparentnost, dostupnost informacija i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja, što je temelj inkluzivnog, demokratskog i participativnog upravljanja.	Prioritet 1.2 – Unapređenje položaja ranjivih grupa /Aktivno uključivanje mladih u odlučivanje osigurava da glas ranjivih i marginaliziranih grupa bude zastupljen u politikama. Prioritet 1.3 – Razvoj ljudskog kapitala /Sistem informisanja i participacija mladih jača kapacitete i kompetencije mladih za aktivno građansko djelovanje. Prioritet 2.3 – Razvoj lokalnih servisa i programa za građane /Informisani i aktivno uključeni mladi bolje koriste lokalne servise i doprinose njihovom razvoju. Prioritet 2.4 – Zdravstvena i socijalna sigurnost /Aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja doprinosi kreiranju politika koje poboljšavaju njihovu sigurnost i socijalnu zaštitu. Prioritet 3.1 – Jačanje institucionalnih kapaciteta i upravljanja / Sistem informisanja i participacije mladih doprinosi transparentnom i inkluzivnom odlučivanju.	SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije /Promovira uključivanje mladih u donošenje odluka, transparentnost i participativne procese. SDG 17 – Partnerstva za ciljeve /Podržava razvoj mehanizama dijaloga između institucija, mladih, civilnog sektora i zajednice. SDG 4.7 – Aktivno građanstvo / Obuhvata informisanje, učešće i osnaživanje mladih kao važnih aktera društvenog razvoja. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH (COR BiH): Usklađen s prioritetima jačanja inkluzije, transparentnosti i institucionalne odgovornosti. Posebno doprinosi razvoju participativnih mehanizama na lokalnom nivou i pristupu informacijama mladih. Okvir saradnje BiH i UN-a / UNSDCF 2021–2025: Podržava aktivno učešće mladih u javnom životu kao ključni ishod unutar oblasti „Društvena kohezija“. Usklađen s ciljevima iz UNSDCF koji promovišu transparentnost, bolje	Indirektno doprinosi kroz jačanje ljudskog kapitala, inovativnih ekosistema i građanskih kompetencija. Povezuje mlade sa sistemima upravljanja, inovacijama i razvojnim inicijativama.	EU posebno naglašava: participaciju mladih u donošenju odluka, jačanje kapaciteta omladinskih vijeća, digitalno i dostupno informisanje mladih. EIP podržava mjere koje jačaju transparentnost, dobro upravljanje i učešće građana, uključujući mlade.

	Prioritet 3.2 – Partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora /Podrška aktivno uključivanje mladih kroz partnerstva sa institucijama, NVO i lokalnom zajednicom.	informisanje i uključivanje mladih u procese kreiranja politika.		
Prioritet 3.3. Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih Prioritet 3.3. direktno doprinosi ciljevima održivog razvoja, jača ljudski kapital i društvenu koheziju podržava razvoj kulturno-kreativnog sektora i potpuno je usklađen s EU politikama za mlade i socijalnu inkluziju (EU/EIP).	SC 1: Održivi, inkluzivni i uravnoteženi socio-ekonomski razvoj Prioritet 1.2 – Unapređenje položaja ranjivih grupa/Promocija aktivizma, kulture i sporta povećava uključenost mladih i ranjivih skupina u društveni život. Prioritet 1.3 – Razvoj ljudskog kapitala/ Aktivizam, volonterizam i sportske aktivnosti jačaju vještine, zdravlje i socijalne kompetencije mladih. SC 2: Unapređenje kvalitete života Prioritet 2.1 – Unapređenje kulturnih i sportskih sadržaja /Direktno korespondira s ovim prioritetom jer razvija i povećava dostupnost kulturnih i sportskih programa mladima. Prioritet 2.3 – Razvoj lokalnih servisa i infrastrukture / Podrška stvaranje prostora i servisa za kulturne, sportske i volonterske aktivnosti. Prioritet 2.4 – Jačanje društvene kohezije i sigurnosti / Aktivizam i volonterizam doprinose jačanju	SDG 3 – Zdravlje i blagostanje / Aktivizam i sport doprinose promociji zdravih stilova života. SDG 4 – Kvalitetno obrazovanje /Podrška razvoj neformalnog obrazovanja, kulturnih i sportskih programa za mlade. SDG 10 – Smanjenje nejednakosti / Aktivizam i volonterizam jačaju socijalnu uključenost ranjivih grupa mladih. SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice / Kultura, sport i učešće mladih doprinose stvaranju inkluzivnih, sigurnih i živih zajednica. SDG 16 – Mir, pravda i snažne institucije / Aktivizam i učešće mladih jačaju participativne procese i transparentnost. COR BiH – Koordinacioni okvir za reforme BiH Stub: Javna uprava i participacija/Usklađeno s jačanjem učešća mladih u donošenju odluka i razvoju zajednica. Stub: Društvena otpornost i ljudski kapital/ Kultura, sport i volonterizam ključni su za razvoj ljudskog kapitala i zajedničkih vrijednosti.	Tematsko područje: Kultura i kreativne industrije / Prioritet podržava razvoj kreativnog sektora, kulturnih sadržaja i inovacija u kulturi. Područje: Digitalna transformacija i inovacije / Aktivizam i volonterizam sve više povezani sa digitalnim alatima i novim platformama za angažman mladih.	EU / EIP (Ekonomsko-investicijski plan za Zapadni Balkan) Flagship 10: Podrška mladima i obrazovanju /Razvoj prilika za mlade kroz sport, kulturu i građanski angažman. EU Youth Action Plan for WB Jačanje učešća mladih u društvu, promocija volonterizma i podrška mobilnosti mladih. Socijalna kohezija i uključivanje Kultura i sport kao alati za integraciju i jačanje društvene povezanosti.

	zajedništva, solidarnosti i društvene povezanosti. SC 3: Efikasno upravljanje i partnerstva Prioritet 3.2 – Partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora Podrška aktivizmu i volonterizmu zahtijeva multisektorska partnerstva i zajedničke programe. Prioritet 3.3 – Jačanje participacije građana /Poticanje aktivizma i volontiranja direktno jača aktivno učešće mladih u društvenim procesima.	Stub: EU integracije (socijalni razvoj) /Promocija aktivnog građanstva i inkluzije mladih. Okvir saradnje BiH i UN-a / UNSDCF 2021–2025: Outcome 2: „Ljudski kapital“/ Kultura i sport doprinose razvoju vještina, kreativnosti i zdravog razvoja mladih. Volonterizam kao alat za razvoj kompetencija i socijalne kohezije. Outcome 4: „Uključenost i participacija“ / Aktivno učešće mladih i izgradnja održivih zajednica.		
--	---	--	--	--

8. DETALJAN PREGLED MJERA

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija		
Prioritet	1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada		
Naziv mjere	1.1.1. Poboľjšati uvjete izvođenja i povećati kvalitet i relevantnost praktične nastave.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Povećanjem kvalitete i relevantnost praktične nastave uz uspostavu sistemske saradnje škola, fakulteta i privrede očekuje se smanjenje jaza između obrazovnog sistema i potreba tržišta rada, povećanje broja mladih uključen u praksu i programe zapošljavanja kao i povećanje broja mladih zaposlenih kroz lokalne programe.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Postotak mladih kojima je obrazovanje pomoglo pri zapošljavanju	35,8% (m/ž)	50% (m/ž)
	Postotak mladih koji manjak prakse i praktičnog pristupa u nastavi vide kao najveći problem obrazovnog sustava	24,9% (m/ž)	27% (m/ž)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera ima za cilj unaprijediti sistem praktične nastave u općini. Općina će potaknuti saradnju svih aktera koja bi trebala dovesti do unaprjeđenja prilika i mogućnosti za realizaciju praktične nastave i pripremi mladih za tržište rada.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općina Ilidža, srednje škole, privrednici sa područja općine Ilidža		
Ciljne grupe	Srednjoškolci, studenti		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija		
Prioritet	1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada		
Naziv mjere	1.1.2. Uspostaviti sistemsku saradnju obrazovnih ustanova i privrede.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ovom je mjerom je pored poboljšanja formalnog obrazovanja, moguće podržati i program mikrokvalifikacija u suradnji između srednjoškolskih i visokoškolskih ustanova i relevantnih sektora privrede, industrije, društva. Djelovanje je potrebno fokusirati na kreiranje i podršku programa kroz		

	koje se povezuju učenici srednjih škola ali i studenti završnih godina s mentorima iz poslovnog ili privatnog sektora radi razvoja karijere kroz mentorstvo.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj privrednih subjekata koji kroz partnerstvo sa školama omogućavaju praksu učenicima	0	10
	Nastavljena podrška programima stipendiranja, prakse, prvog zaposlenja)	0	da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Cilj mjere je da se nastavi sa dosadašnjom podrškom Općine kroz stipendiranja, praksu za mlade, omogućavanje šansi za prvo zaposlenje mladih koja će se ostvariti zajedno sa privrednicima s područja općine.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.200.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općina Ilidža, privrednici s područja općine, srednje škole i fakulteti		
Ciljne grupe	Srednjoškolci, studenti, mladi, lokalni privrednici		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija		
Prioritet	1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada		
Naziv mjere	1.1.3. Povećati iskorištenost postojećih programa zapošljavanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Općina će unaprijediti zapošljivost mladih kroz sistematsko informisanje o postojećim programima zapošljavanja i poticajima, te aktivnu saradnju s Birou za zapošljavanje na promociji prilika i kreiranju dostupnih informativnih materijala. Kroz poticajne programe podržaće se provedba obuka, prekvalifikacije i zapošljavanje mladih, uz poseban fokus na programe sticanja prvog radnog iskustva i praktičnih vještina. Paralelno s tim, Općina će uspostaviti mehanizme redovnog dijaloga sa mladima o prioritetnim sektorima i potrebama tržišta rada, te osigurati da njihovi stavovi budu uzeti u obzir prilikom planiranja lokalnog budžeta i razvojnih intervencija.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj mladih koji su aplicirali na postojeće programe zapošljavanja	10	25

	Broj mladih koji su uključeni u programe obuka / prekvalifikacija / pripravništava	10	25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Poboljšanje informiranosti mladih koji će biti bolje upoznati sa programima zapošljavanja na području općine te će koristiti prilike za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju s ciljem sticanja prvog radnog iskustva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.712.000 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža i Biro za zapošljavanje		
Nosioci mjere	Općina Ilidža, Služba za privredu i lokalni ekonomski razvoj, Biro za zapošljavanje, javne ustanove na području općine		
Ciljne grupe	Mladi u potrazi za prvim radnim iskustvom,		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija		
Prioritet	1.2. Povećanje pristupa obrazovanju i stručnim obukama		
Naziv mjere	1.2.1. Smanjiti finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Smanjenje finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja mladih rezultirao bi većim brojem mladih uključenih u formalne i neformalne programe obrazovanja, rastu kompetencija mladih potrebnih za zapošljavanje kao i smanjenjem jaza između obrazovnog sistema i potreba tržišta rada. Općina Ilidža može postići ublažavanje finansijskih barijera kroz planiranje sredstava za podržavanje neformalnog obrazovanja mladih, obezbjeđenje održivosti programa lokalnih stipendija ali i kroz razvoj programa kojim bi omogućili subvencioniranje vanrednog školovanja i prekvalifikacija za mlade sa SSS.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Procenata mladih koji su iz finansijskih razloga odustali od daljnjeg obrazovanja.	17,64%	11%
	Uspostavljen fond za sufinansiranje /subvencioniranje neformalnih i obuka koje postoje kao komercijalna ponuda.	0	Da
	Procenat mladih u Ilidži koji primaju stipendiju od općine.	9,6%	12,5%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Cilj mjere je nastaviti podržavanje neformalnog obrazovanja koje će biti dostupno svim mladima te nastavak podrške programima stipendiranja. Općina će nastojati podržati vanredno školovanje mladih te omogućiti programe prekvalifikacija za mlade sa SSS.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	2.120.000,00 KM		

Period implementacije mjere	2026-2029.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža
Nosioci mjere	Općina i privredni subjekti
Ciljne grupe	Mladi, mladi sa SSS u potrazi za zaposlenjem

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija		
Prioritet	1.2. Povećanje pristupa obrazovanju i stručnim obukama		
Naziv mjere	1.2.2. Povećati motivaciju mladih za učenje i razvoj kompetencija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uz već razvijen program lokalnih stipendija i nagrada, promoviranje postojećih mjera brige o mladima u oblasti obrazovanja i uključivanje mladih koji su ostvarili podršku u kreiranje sadržaja promotivne kampanje doveo bi do većeg broja mladih opredjeljenih ka usavršavanju i rastu kompetencija kao kvalitetama potrebnim za zapošljavanje.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Procenat mladih koji nisu u procesu obrazovanja.	11,4%	8%
	Procenat mladih koji nisu pohađali neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja	50,4%	35%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera treba potaknuti mlade da nastave sa obrazovanjem i stjecanjem i razvojem kompetencija koje će im omogućiti pronalazak zaposlenja nakon završetka školovanja. Cilj je potaknuti mlade i na neformalno obrazovanje koje će im biti dostupno.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Srednje škole, nevladine organizacije		
Ciljne grupe	Srednjoškolci,		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija
Prioritet	1.3. Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih

Naziv mjere	1.3.1. Jačati podršku i povećati broj mladih koji pokreću vlastiti biznis.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Nastavak posvećenosti Općine bi podrazumijevao podršku pokretanja biznisa u vidu granta, uz obezbijeđeno mentorstvo i mreže podrške za osiguranje održanja i razvoja novopokrenutog biznisa rezultiralo bi održivim mladim biznisima na području općine i većim brojem mladih preduzetnika. Jačanje fonda za startup-e mladih omogućilo bi konkretnu finansijsku podršku mladima pri pokretanju biznisa, razvoj inovativnih poslovnih ideja i povećanje zapošljivosti čime bi se doprinijelo stvaranju novih radnih mjesta i jačanju lokalne ekonomije, te dugoročno smanjila zavisnost mladih od javnog sektora. Osiguranje sistemske finansijske podrške mladima u pokretanju biznisa, uz transparentne kriterije, promociju i praćenje rezultata bi omogućila mladima da ideje i poduzetnički potencijal realizuju u vlastitu ekonomsku neovisnost.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Nastavak podrške za startup-e pokrenute od mladih (Planirana i izdvojena sredstva za; razvijeni kriteriji, obezbjeđena promocija)	0/ne	Da
	Uspostavljena budžetska stavka za tranšu za dodjelu grantova	0	Target?
	Praćenje rezultata i mentorstvo -Formiran „pool“ za mentorstvo biznisu mladih (izdvojena sredstva za finansiranje procesa i izvršen odabir mentora)	0/ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Formiranjem prostora za pravnu, poresku i tehničku podršku pojednostavit će se proces pokretanja i registracije biznisa, čime se smanjuju troškovi i rizici za mlade preduzetnike. Konkretno, uspostavljanjem prostora za podršku mladim preduzetnicima osigurat će se centralizovana i dostupna pomoć u oblasti pravnih, administrativnih i finansijskih pitanja. Time će se pojednostaviti proces pokretanja biznisa, smanjiti troškovi i rizici za mlade preduzetnike te povećati broj formalno registrovanih omladinskih biznisa.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	350.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Služba za privredu i lokalni ekonomski razvoj, Centar za razvoj biznisa Ilidža, nevladine organizacije, lokalne biznis asocijacije		
Ciljne grupe	Mladi s područja općine koji žele pokrenuti vlastiti biznis		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija
Prioritet	1.3. Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih

Naziv mjere	1.3.2. Obezbijediti kontinuiranu podršku i mentorstvo za mlade preduzetnike.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Provedbom ove mjere očekuje se povećanje znanja i praktičnih vještina mladih u oblasti preduzetništva, jačanje kapaciteta postojećih i novih mladih preduzetnika, veća povezanost sa inkubatorima, fondovima i poslovnim mrežama, povećanje broja održivih omladinskih biznisa i njihova dugoročna stabilnost, razvoj preduzetničke kulture među mladima i smanjenje stope nezaposlenosti kroz samozapošljavanje		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Uspostavljen sistem edukacije i informisanja o osnivanju biznisa /radionica i obuka za digitalni marketing, e-trgovine, startape	0	da
	Broj organizovanih obuka o preduzetničkim vještinama	0	3 obuke godišnje, ukupno 15
	Procenat mladih koji nipošto ne bi pokrenuli svoj biznis	14,5%	11%
	Broj mladih koji su učestvovali na obukama za pokretanje biznisa	5,5%	8%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povezivanjem mladih sa inkubatorima i fondovima proširiti krug aktera koji jačaju znanja i biznis kompetencije mladih. Mladi su ojačani i kapacitirani kroz obuke koje doprinose razvijanju preduzetništva na području općine.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	10.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općina Ilidža, Služba za privredu i lokalni ekonomski razvoj		
Ciljne grupe	Mladi, inkubatori, fondovi, preduzetnici		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti prilike za kvalitetno obrazovanje i zapošljavanje mladih kroz jačanje saradnje s obrazovnim i privrednim sektorom uz uključivanje inovacija
Prioritet	1.3. Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih
Naziv mjere	1.3.3. Jačanje finansijske pismenosti i poznavanja uloga lokalnih institucija kao podrška preduzetništvu mladih
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Jačanje finansijske i institucionalne pismenosti predstavlja temeljnu pretpostavku za razvoj održivog omladinskog poduzetništva. Ova mjera dopunjava prethodne aktivnosti usmjerene na pokretanje biznisa i mentorstvo, stvarajući zaokružen sistem podrške – od informisanja i edukacije, do praktične podrške i praćenja razvoja biznisa. Mjera bi se realizovala kroz redovne periodične edukacije finansijske pismenosti, poduzetništva i digitalnih alata (za učenike i studente), redovne periodične radionice o funkcionisanju općinskih službi, biroa i agencija a za mlade bi se kreirao i vodič o institucijama i prilikama koje kroz njih mladi na području općine mogu ostvariti.

Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Uspostavljen sistem edukacije i informisanja o finansijskoj pismenosti, poduzetništvu, radionica i obuka za digitalni marketing, e-trgovine, startape	0	4 obuke godišnje Total 20
	Broj mladih koji su educirani o temama finansijske pismnosti	0	Godišnje: 15 Ukupno: 100
	Broj organizovanih radionica o funkcionisanju općinskih službi, biroa i agencija	0	3 obuke godišnje, ukupno 15
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mladi upoznati sa ključnim pojmovima o finansijskoj pismenosti te nakon završetka školovanja imaju dovoljno znanja i vještina koje koriste u svakodnevnom životu i aktivnostima koje utječu na razvoj općine.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	21.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Nevladine organizacije, Biro za zapošljavanje, javne ustanove, Centar za razvoj biznisa Ilidža		
Ciljne grupe	Mladi u dobi od 15 do 30 godina sa područja općine Ilidža		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.1. Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima		
Naziv mjere	2.1.1. Unaprijediti pristup mladih programima stambenog zbrinjavanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Lokalni program subvencioniranog stanovanja predstavlja praktičan mehanizam koji stvara institucionalni okvir kroz koji mladi mogu ostvariti konkretnu podršku – bilo putem subvencija, olakšanih kredita ili drugih pristupa obezbjeđenja stanovanja. Ovaj program prevodi identifikovane potrebe u konkretne, finansijski podržane mjere. Osiguravanje povećanja sredstava u budžetskoj liniji za stambenu podršku mladima obezbjeđuje održivost i dugoročno provođenje programa. Dovoljna finansijska sredstva omogućavaju realizaciju više modela podrške, širu dostupnost i veću socijalnu pravičnost, čime se osigurava da mjera ima stvarne i vidljive efekte na život mladih.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj mladih koji su podržani kroz programe stambenog zbrinjavanja	25	Godišnje: 30

	Istražene potrebe mladih za stambenim modelima i utvrđeni mogući oblici podrške	0	Da
	Redovne infosesije za mlade	0	2 godišnje
	Digitalizacija prijava	0	Da
	Informacija o potrebnoj dokumentaciji za apliciranje i kako je pribaviti dostupna na jednom dokumentu i mjestu	0	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Lakši pristup programu i informacijama rezultiraće povećanim zadovoljstvom i osjećajem sigurnosti među mladima što dugoročno doprinosi jačanje lokalne zajednice kroz zadržavanje mladih i podršku njihovoj socijalnoj i ekonomskoj stabilnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	240.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općina Ilidža		
Ciljne grupe	Mladi sa područja općine Ilidža		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.2. Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih		
Naziv mjere	2.2.1. Kontinuirana saradnja sa CSR i školama na području Općine ilidža		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Nedostatak međusektorske i međuinstitucionalne saradnje između centara za socijalni rad, obrazovnih ustanova i drugih institucija otežava pravovremeno prepoznavanje potreba mladih, naročito onih u riziku od socijalne isključenosti. Posljedica je spor i neujednačen odgovor sistema, fragmentirana podrška i nedostatak koordinisanog djelovanja među ključnim akterima socijalne brige. Formiranje koordinacionog tijela ili određivanje kontakt osobe za mlade unutar JU CSR uspostavilo bi jasan kanal komunikacije između centra za socijalni rad i škola što bi unaprijedilo i ubrzalo razmjenu informacija o mladima kojima je potrebna podrška te omogućilo bolju koordinaciju u postupanju i praćenje slučajeva. Kontinuirana saradnja na organizovanju mjera socijalne brige po mjeri mladih (poput screeninga, terenskih posjeta, radionica i preventivnih akcija) omogućava ranije prepoznavanje rizika i pravovremeno reagovanje. Ovakav pristup jača prevenciju umjesto kasne intervencije, čime se mladima pruža podrška prije nego što problemi eskaliraju. Uključivanje više sektora (škola, CSR, zdravstvenih i nevladinih organizacija) povećava obuhvat i kvalitet podrške.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Redovni koordinacioni sastanci relevantnih aktera	0	6 godišnje

	Formalizovana saradnju između CSR i škola putem memoranduma o saradnji	0	21
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija ove mjere omogućava uspostavljanje održivog i funkcionalnog modela međusektorske i međuinstitucionalne saradnje između centara za socijalni rad, obrazovnih ustanova i drugih relevantnih aktera, što predstavlja ključni preduslov za pravovremeno prepoznavanje potreba mladih i adekvatno upravljanje slučajevima, posebno kada je riječ o mladima u riziku od socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža, Centar za socijalni rad		
Nosioci mjere	Centar za socijalni rad, osnovne i srednje škole		
Ciljne grupe	Učenici osnovnih i srednjih škola		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.2. Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih		
Naziv mjere	2.2.2. Jačati kapacitete i informisanost institucija o potrebama mladih		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Nedostatak informacija i podataka o mladima u oblasti socijalne brige ograničava planiranje i donošenje odluka zasnovanih na informacijama, podacima i dokazima. Trenutno ne postoji siste Općina Ilidža će u pravcu otklanjanja ovog problema provoditi aktivnosti da unaprijedi informisanost nadležnih službi i javnih ustanova o potrebama mladih u oblasti socijalne brige u narednom periodu djelovati na unapređenju prikupljanja podataka o potrebama mladih u oblasti socijalne brige. matsko prikupljanje i analiza podataka o problemima, potrebama i rizicima s kojima se mladi suočavaju.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Razvijen protokol razmjene informacija o mladima pod rizikom od marginalizacije između JU CSR, škola, zdravstvenih ustanova	0	Da 25 potpisnika
	Kreiran sistem prikupljanja i praćenja podataka o mladima na prostoru općine Ilidža koji su u socijalnoj potrebi /riziku od marginalizacije	0	Da
	Informacije o dostupnim uslugama socijalne brige dostupne mladima i u formatima pored zvanične web stranice JU Kantonalni centar za socijalni rad	0	Da

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Općina zajedno sa Centrom za socijalni rad posjeduje tačne i precizne podatke o mladima koji su korisnici socijalnih programa. Kreiranje sistema prikupljanja i praćenja podataka o mladima u socijalnoj potrebi, razvoj protokola za razmjenu informacija između institucija (škola, JU CSR, CMZ, policija), edukacije osoblja CSR-a i škola o specifičnim potrebama mladih kao i kroz povećanje transparentnosti i komunikacije prema javnosti o dostupnim socijalnim uslugama.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM
Period implementacije mjere	2026-2029.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža, Centar za socijalni rad
Nosioci mjere	Centar za socijalni rad, osnovne i srednje škole
Ciljne grupe	Institucije s područja općine, osoblje Centra za socijalni rad, osoblje škola, nevladin sektor

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije		
Naziv mjere	2.3.1. Uspostaviti bazu podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostavljena baza podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama“ omogućava stvaranje čvrste informacione osnove za planiranje, koordinaciju i praćenje mjera socijalne brige i ima ključnu ulogu u za povećanje socijalne inkluziju i unapređenje podrške mladima u riziku od marginalizacije.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Razvijen sistem za prikupljanje i analizu podataka o mladima u oblasti socijalne brige.	0	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kroz razvijen sistem za prikupljanje i analizu podataka o mladima u riziku, općina i relevantne institucije dobijaju tačne i ažurne informacije o strukturi, potrebama i izazovima ove populacije. Takva baza podataka omogućava: pravovremeno prepoznavanje mladih kojima je potrebna podrška, bolje planiranje resursa i usluga prema stvarnim potrebama, efikasniju saradnju između centara za socijalni rad, obrazovnih ustanova i nevladinog sektora, te praćenje efekata programa i intervencija.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Centar za socijalni rad i Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Centar za socijalni rad i Općina Ilidža		
Ciljne grupe	Mladi s područja općine Ilidža		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije		
Naziv mjere	2.3.2. Poticati uključivanje mladih iz socijalno osjetljivih grupa u programe osposobljavanja radi veće socijalne uključenosti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Nedovoljna uključenost mladih iz osjetljivih grupa u programima osposobljavanja dodatno prijeti marginalizaciji ove populacije koja se suočava s različitim oblicima društvene i ekonomske ranjivosti. Pored poticanja ove populacije na veće uključivanje u programe kvalifikacija i dokvalifikacija i izgradnje kapaciteta, potrebno je djelovati i prema potencijalnim poslodavcima u svrhu osiguravanja boljih šansi za inkluzivno zapošljavanje mladih iz marginaliziranih i socijalno osjetljivih grupa.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj mladih iz osjetljivih grupa uključenih u programe osposobljavanja.	0	Da
	Broj korisnika programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih	0	Godišnje: 5 Ukupno: 25
	Broj korisnika programa podsticaja namijenjenih inkluzivnom zapošljavanju mladih iz marginaliziranih i socijalno osjetljivih grupa	0	Godišnje: 5 Ukupno: 25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Omogućiti i osnažiti mlade iz socijalno osjetljivih grupa da koriste programe osposobljavanja i učenja u cilju veće socijalne uključenosti i sudjelovanja u društvenom životu zajednice. Korištenje programa prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	800.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Centar za socijalni rad, Biro za zapošljavanje		
Ciljne grupe	Mladi iz marginaliziranih i socijalno osjetljivih grupa		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije		
Naziv mjere	2.3.3. Kreiranje programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih		

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Program socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih fokusirao bi se na informisanje, savjetovanje o podršci i samopomoći, obezbjeđenju grupnog djelovanja i međusobne podrške uz mentorsko vođenje mladih kroz pitanja socijalne i egzistencijalne brige i ostvarivanje prava. Organizovanje radionica i edukativnih događaja pridonijelo bi vidljivosti ove grupe mladih kao i vidljivosti problematike otuđenja, izolacije i marginalizacije koja se sve češće pojavljuje kao diskriminatoran element u društvu.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Kreiran priručnik za podršku	0	Da
	Kreiran projekat/program mentorstvo za mlade	0	Da
	Broj mladih uključenih u radionice, grupe podrške i edukativne događaje programa Mentorstva za mlade	0	70 godišnje 350 ukupno
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjerom će se pružiti podrška mladima koji su u opasnosti od socijalne isključenosti te spriječiti njihova marginalizacija u društvu uz aktiviranje aktera i šire društvene zajednice uz posvećenost Općine i Centra za socijalni rad Ilidža ka unaprjeđenju programa socijalne podrške.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	200.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Centar za socijalni rad, nevladine organizacije		
Ciljne grupe	Mladi s područja općine Ilidža		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije		
Naziv mjere	2.3.4. Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uvođenje digitalnog sistema evidencije omogućilo bi brže, jednostavnije i transparentnije podnošenje zahtjeva i praćenje statusa, bez potrebe za učestalim odlascima u institucije. Time se smanjuje administrativno opterećenje i troškovi korisnika, a mladi lakše ostvaruju svoja prava. Skraćivanje administrativnih koraka doprinosi većoj efikasnosti i brzini rješavanja zahtjeva, čime se izbjegava dugotrajnost procesa koji često odvrćaju mlade od traženja pomoći		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***

	Uveden digitalni sistem evidencije (digitalizacija procesa prijava, evidencije, ostvarivanje prava	0	Da
	Provedena edukacija o pristupu naklonjenom mladima	0	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Značaj mjere za mlade ogleda se u tome da se relativno jednostavnim prilagodbama uklanjaju birokratske i tehničke prepreke koje mladima otežavaju pristup podršci u trenutku kada im je ona najpotrebnija. Digitalizacija i pojednostavljenje procedura povećali bi povjerenje mladih u institucije, poboljšali bi informisanost mladih o dostupnim uslugama i omogućili ravnopravniji pristup socijalnim pravima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Centar za socijalni rad		
Ciljne grupe	Korisnici usluga socijalne brige, osoblje javnih ustanova		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.4. Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije i povećati sigurnost u javnim prostorima i školama		
Naziv mjere	2.4.1. Jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici i rada na unapređenju povjerenja od velike je važnosti za percepciju sigurnosti građana. Formiranje programa pri PU Ilidža usmjerenog na saradnju sa mladima je aktivnost koja za cilj ima ponuditi aktivnosti usmjereno specifično prema mladima na unapređenju povjerenja i saradnje te prevencije delikventnih i štetnih ponašanja (mladi u sukobu sa zakonom).		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Razvijen program podrške sigurnosti mladih pri PU Ilidža	0	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje nasilja na području općine Ilidža kroz intenzivniji rad i komunikaciju s mladima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		

Period implementacije mjere	2026-2029.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža
Nosioci mjere	PU Ilidža, nevladine organizacije
Ciljne grupe	Učenici osnovnih i srednjih škola, omladinske organizacije

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.4. Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije i povećati sigurnost u javnim prostorima i školama		
Naziv mjere	2.4.2. Pružati podršku programima prevencije i suzbijanja vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Nedostatak sistemskog pristupa i koordinacije između institucija često znači da se reaguje tek nakon što se nasilje dogodi, umjesto da se preventivno djeluje. Razvoj lokalnog programa prevencije kao mjera je od izuzetnog značaja jer se bavi jednim od najosjetljivijih i najrasprostranjenijih problema među mladima – vršnjačkim nasiljem i pojavama devijantnog ponašanja, koje direktno ugrožavaju njihovo mentalno zdravlje, osjećaj sigurnosti i socijalnu uključenost.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Razvijen lokalni program prevencije i suzbijanje vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja.	0	Da
	Uspostavljeni školski timovi i lokalni mehanizmi za prevenciju nasilja	0	21
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom lokalnih programa smanjiti nasilje među mladima kao i broj mladih koji su počinioci krivičnih djela. Program će upoznati mlade o svim vrstama nasilja i pružiti bolje kapacitete na odgovor mladih i prijavu nasilja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	20.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	PU Ilidža, osnovne i srednje škole, nevladine organizacije, omladinske organizacije		
Ciljne grupe	Roditelji, mladi		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.4. Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije i povećati sigurnost u javnim prostorima i školama		
Naziv mjere	2.4.3. Unapređenje komunalne infrastrukture za unapređenje sigurnosti mladih		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Obzirom da je broj policajaca i broj patrola raspoloživih na području općine ograničen unapređenje infrastrukture (javna rasvjeta, videonadzor, sigurnosni sistemi) bi smanjio rizike od kriminalnog i nasilnog ponašanja te doprinio stvaranju sigurnih prostora za boravak mladih.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj lokacija sa unapređenjem infrastrukture – javna rasvjeta, videonadzor	0	25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojem komunalne infrastrukture na području općine postignut će se veći stepen sigurnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	400.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općina Ilidža u saradnji sa višim nivoima vlasti		
Ciljne grupe	Učenici osnovnih i srednjih škola, omladinske organizacije		

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.5. Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju		
Naziv mjere	2.5.1. Unaprijediti zdravstvenu pismenost i dostupnost usluga za mlade		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kontinuirana informativnom kampanom o važnosti preventivnih pregleda i zdravih životnih navika utjecati na svijest mladih o važnosti brige o zdravlju. Mjera će pružiti podršku i projektima brige o reproduktivnom zdravlju mladih.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Kreirana i provedena info- kampanja o važnosti preventivnih pregleda i zdravih životnih navika.	Ne	Da

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mladi su upoznati sa važnošću brige o zdravlju i redovnim pregledima kod ljekara. Mladi na vrijeme prepoznaju probleme i redovno posjećuju ustanove za pružanje zdravstvenih usluga. Ne postoje tabu teme te se u zajednici provode različite kampanje koje educiraju i informiraju mlade.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM
Period implementacije mjere	2026-2029.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža
Nosioci mjere	Dom zdravlja, nevladine organizacije
Ciljne grupe	Učenici srednjih škola, studenti, mladi s područja općine

Veza sa strateškim ciljem	2. Osigurati pristupačne i kvalitetne usluge socijalne i zdravstvene zaštite za mlade te unaprijediti sigurnost i zdravlje mladih u zajednici		
Prioritet	2.5. Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju		
Naziv mjere	2.5.2. Osigurati kontinuiranu podršku mentalnom zdravlju.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U vremenu sa povišenim svakodnevnim stresom, izazovima, očekivanjima od mladih ali i porastom anksioznosti kod ove grupe društva nužno je pojačati sistem brige o mentalnom zdravlju a naročito se fokusirati na kreiranje dostupnih programa namijenjenih mladima. Uspostavljanje besplatnih programa za psihološko savjetovanje i podršku mentalnom zdravlju mladih u saradnji sa Domom zdravlja omogućilo bi mladima u potrebi lakšu dostupnost ovog vida podrške. Mladi u potrebi za psihološkom podrškom uglavnom se okreću prema privatnim praksama ali većina mladih si ovo ne može priuštiti. Podrška zaštiti mentalnog zdravlja radi se i kroz edukacije i informisanje te bi uvođenje lokalne podrške zaštiti mentalnog zdravlja u školama kao i jačanje kapaciteta školskih i lokalnih savjetovališta putem mobilog edukativnog tima bili značajna komponenta jačanje sistemskih odgovora zaštite mentalnog zdravlja mladih.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj realiziranih edukacija o mentalnom zdravlju	0	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uvrstiti temu mentalnog zdravlja kao važno u loklanoj zajednici te razvijanja programa koji će mladima omogućiti da dobiju kvalitetne i adekvatne usluge bez straha od stigmatizacije. Mjera će doprinijeti i razvoju projekata koji će također mlade edukovati i informirati o važnosti brige o zdravlju, posebno mentalnom.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		

Nosioci mjere	Dom zdravlja, Centar za mentalno zdravlje, nevladine organizacije
Ciljne grupe	Srednjoškolci, studenti i mladi

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici.		
Prioritet	3.1 Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima		
Naziv mjere	3.1.1. Uspostaviti Centar za mlade općine Ilidža		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera ima za cilj uspostavljanje funkcionalnog i održivog Centra za mlade koji će odgovoriti na potrebe mladih i omogućiti im siguran, podržavajući i kvalitetno opremljen prostor. U okviru mjere planirano je identificiranje adekvatne lokacije, adaptacija i opremanje prostora, te osiguravanje uslova za rad omladinskih organizacija i neformalnih grupa mladih. Dodatno, kreirat će se pravilnik o korištenju prostorija, kako bi se osigurala transparentnost, dostupnost i efikasno upravljanje Centrom.		
Strateški projekti	Centar za mlade u općini Ilidža je strateški projekat koji može unaprijediti kvalitet života mladih na području lokalne zajednice te omogućiti razvoj novih prilika i mogućnosti koje se nude mladima. Projekat predstavlja sistemsko rješenje kojim se mladima osigurava siguran prostor za učenje, rad, druženje, kreativnost i realizaciju projekata. Realizacija projekta ima za cilj unaprijediti kvalitet života mladih u lokalnoj zajednici te omogućiti razvoj novih prilika i mogućnosti za njihov lični, profesionalni i društveni razvoj. Realizacijom projekta osigurat će se adekvatan, funkcionalan i siguran prostor za omladinske organizacije i mlade, koji će moći koristiti za redovan rad, ali i za različite aktivnosti poput radionica, edukacija, seminara i drugih programa namijenjenih mladima. Očekivani efekti projekta uključuju povećanje broja mladih uključenih u rad omladinskih organizacija, veći stepen umrežavanja i razmjene među mladima te uspostavljanje Centra kao mjesta gdje mladi mogu osmišljavati, testirati i realizirati svoje ideje uz podršku vršnjaka i stručnih osoba. Centar će postati centralno mjesto okupljanja mladih u Općini Ilidža, prepoznatljivo po kvalitetu programa, dostupnosti resursa i poticajnom okruženju. Prostor će biti otvoren i dostupan svim mladima, te će im omogućiti da svoje slobodno vrijeme provode korisno i kreativno, doprinoseći razvoju lokalne zajednice i afirmaciji mladih kao aktivnih građana. Na taj način, Ilidža može postati pozitivan primjer lokalne zajednice koja prepoznaje i sistemski podržava potencijale mladih. Izvori finansiranja će biti diverzificirani s obzirom da je potrebna podrška i viših nivoa vlasti da bi se uspostavio Centar za mlade i adekvatno tehnički opremio. Izvori finansiranja projekta bit će diverzificirani i planirani u saradnji s višim nivoima vlasti, međunarodnim partnerima i privatnim sektorom, kako bi se osigurala potpuna uspostava, tehnička opremljenost i dugoročna održivost Centra za mlade.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Centar za mlade	0	1
	Omladinske organizacije imaju prostor za aktivnosti i rad	Ne	Da
	Broj učesnika aktivnosti Centra za mlade	0	Godišnje: 1000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj i unaprjeđenje omladinskog sektora te porast aktivizma mladih koji će prostorije Centra koristiti za različite vrste edukativnih i zabavnih aktivnosti što će poboljšati sadržaj za mlade na području općine.		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM
Period implementacije mjere	2025-2029.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža
Nosioci mjere	Općina Ilidža u saradnji sa višim nivoima vlasti
Ciljne grupe	Mladi i nevladine organizacije

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici.		
Prioritet	Prioritet 3.1 Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima		
Naziv mjere	3.1.2. Podržati razvoj i jačanje omladinskog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je jačanje omladinskog sektora kroz unapređenje institucionalne saradnje, jačanje kapaciteta relevantnih službi i osiguravanje podrške za realizaciju projekata namijenjenih mladima. Aktivnosti uključuju obezbjeđivanje finansijskih sredstava za (su)finansiranje projekata za mlade, pružanje tehničke i savjetodavne pomoći omladinskim organizacijama i neformalnim grupama, kao i jačanje kapaciteta Službe za obrazovanje, kulturu, sport i mlade kroz zapošljavanje dodatnih službenika zaduženih za rad s mladima. Dodatno, mjerom se potiče i podržava uspostavljanje i unapređenje saradnje između Komisije za oblast mladih i Vijeća mladih općine Ilidža.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Sredstava namijenjena (su)finansiranju projekata za mlade	49.000 KM za 39 projekata u 2025. godini	60.000 KM godišnje 300.000 ukupno
	Broj inicijativa koje je uputila Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih za poboljšanje položaja mladih	0	5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanje omladinskog sektora kroz njegovo povezivanje i intenziviranje komunikacije sa Općinom Ilidža, Komisijom za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih i Službom za obrazovanje, kulturu, sport i mlade.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	200.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade, Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih		
Ciljne grupe	Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade, Komisije za oblast mladih Općinskog vijeća i Vijeća mladih općine Ilidža		

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici		
Prioritet	3.1. Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima		
Naziv mjere	3.1.3. Poboljšati pristup i korištenje javnog prevoza		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera ima za cilj unapređenje kvalitete, dostupnosti i funkcionalnosti javnog prevoza za mlade, naročito u udaljenijim mjesnim zajednicama i naseljima, kroz aktivno zagovaranje, saradnju i koordinaciju s relevantnim institucijama i prevoznicima. Planirane aktivnosti obuhvataju iniciranje sastanaka sa Ministarstvom saobraćaja Kantona Sarajevo i pružaoциma usluga prevoza radi rješavanja problema povezanosti ruralnih naselja sa centrom općine, te pružanje podrške u unapređenju kvalitete, redovnosti i pouzdanosti gradskog prevoza.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Upućena inicijativa pružaoциma usluga javnog prijevoza za povećanja broja termina vožnje kroz ilidžanska naselja	NE	DA
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Općina će poduzeti aktivnosti prema nadležnom Ministarstvu s ciljem da se pokušaju riješiti problemi mladih na području općine Ilidža koji se odnose na neredovnost pojedinih linija koje povezuju ruralna naselja sa centrom općine. Unaprjeđenjem prevoza mladima će se omogućiti redovnije prisustvo svim aktivnostima koje se organiziraju te unaprijediti njihovu društvenu uključenost u zajednici.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općina Ilidža u saradnji sa Ministarstvom saobraćaja Kantona Sarajevo		
Ciljne grupe	Mladi s područja općine		

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici		
Prioritet	3.1. Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima		
Naziv mjere	3.1.4 Modernizacija postojećih sportskih i kulturnih objekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera ima za cilj unapređenje dostupnosti i kvalitete sportskih i kulturnih prostora putem njihovog prilagođavanja savremenim potrebama mladih. Aktivnosti obuhvataju mapiranje potreba postojećih objekata, konsultacije s lokalnim sportskim klubovima i organizacijama iz oblasti kulture radi identifikacije prioriteta, te saradnju sa višim nivoima vlasti kako bi se osigurala sredstva i tehnička podrška za obnovu i modernizaciju objekata. Pored toga, planirana je rekonstrukcija i		

	adaptacija prostora koji se koriste za sportske i kulturne aktivnosti, čime će se osigurati sigurniji, funkcionalniji i mladima pristupačniji ambijent. Realizacijom mjere stvorit će se kvalitetnija infrastruktura koja će mladima omogućiti veći izbor sadržaja i aktivnosti, podstaći njihovo aktivno učešće u sportu i kulturi, te doprinijeti unapređenju kvalitete života mladih u općini Ilidža.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj objekata koji su modernizirani ili renovirani a u kojima se provode kulturni sadržaji	0	5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Boljom infrastrukturom za sportske i kulturne aktivnosti doprinijet će se privlačenju mladih da se uključe u iste te aktivnosti te da slobodno vrijeme koriste u socijalizaciji i razvijanju svojih vještina ili korištenju slobodnog vremena na adekvatan način.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općina Ilidža, Vlada KS, Ministarstvo kulture i sporta KS		
Ciljne grupe	Sportski klubovi, udruženja iz oblasti umjetnosti i kulture		

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici		
Prioritet	3.2. Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja		
Naziv mjere	3.2.1. Uspostavljanje efikasnog i održivog informativnog sistema za mlade		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjera ima za cilj uspostavljanje funkcionalnog, održivog i mladima prilagođenog informacionog sistema koji će omogućiti bolju dostupnost informacija, redovnu komunikaciju i transparentno predstavljanje svih relevantnih sadržaja. Planirane aktivnosti obuhvataju redovno ažuriranje sadržaja na postojećim kanalima komunikacije, uspostavljanje posebnog odjeljka za mlade na web stranici Općine Ilidža, te pokretanje ciljanih kampanja na društvenim mrežama o temama važnim mladima. Dodatno, predviđena je kontinuirana saradnja Općine sa školama, nevladinim organizacijama i javnim ustanovama radi prikupljanja i razmjene aktuelnih informacija, kao i kontinuirana promocija značaja djelovanja omladinskih udruženja te stjecanja neformalnog obrazovanja kroz aktivnosti Vijeća mladih i nadležne općinske službe.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Uspostavljena posebna sekcija za mlade na službenoj web stranici Općine	NE	DA

	Broj upita zaprimljenih putem kanala komunikacije općine o pitanjima koja se tiču mladih	0	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Prilagođen sistem informisanja koje će mlade privući da redovno prate kanale kojima Općina komunicira sa javnosti. Efekat mjere će se ogledati u povećanju prijave na Javne pozive i programe koje pokreće Općina a koji su između ostalog namijenjeni i mladima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Nadležna služba za informisanje, omladinske organizacije s područja općine, Vijeće mladih općine Ilidža		
Ciljne grupe	mladi		

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici		
Prioritet	3.2. Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja		
Naziv mjere	3.2.2. Uključivanje mladih u procese odlučivanja u zajednici		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera ima za cilj osigurati institucionalne mehanizme koji će mladima omogućiti aktivnije učešće u procesima donošenja odluka i oblikovanja javnih politika. Aktivnosti uključuju formalno uključivanje predstavnika mladih u rad Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih Općinskog vijeća Ilidža, direktno pozivanje omladinskih organizacija da učestvuju u javnim raspravama, te njihovo uključivanje u radne grupe za kreiranje kulturno-sportskih sadržaja. Na ovaj način mladi će dobiti priliku da iznesu svoje potrebe, perspektive i prijedloge, a institucije će dobiti kvalitetnije informacije za razvoj učinkovitijih programa. Provedbom ove mjere unaprijedit će se transparentnost i participativnost lokalnih procesa, osnažiti uloga mladih u zajednici i doprinijeti stvaranju održivog i inkluzivnog okvira u kojem se potrebe mladih uzimaju u obzir pri kreiranju odluka i programa na području općine Ilidža.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Uključen predstavnik/ica Vijeća mladih u Komisiji za mlade	0	1
	Broj institucionalno uključenih mladih na godišnjem nivou u kreiranju programa u oblasti kulture, sporta, turizma i okoliša (m/ž)	Mladi nisu uključeni	15 mladih konsultirano (m/ž) Ukupno, tokom starteškog perioda: 100 (m/ž)
	Broj upućenih inicijativa od strane Komisije za pitanja mladih	0	10

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Predstavnici mladih su aktivno uključeni u sva pitanja koja se tiču ove populacije a Općina i druge ustanove prepoznaju važnost njihovog uključivanja i doprinosa.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM
Period implementacije mjere	2026-2029.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža
Nosioci mjere	Komisija za oblast mladih Općinskog vijeća, Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade, Radne grupe za kreiranje kulturno-sportskog sadržaja na području općine Ilidža
Ciljne grupe	Vijeće mladih općine Ilidža

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici		
Prioritet	3.3. Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih		
Naziv mjere	3.3.1. Kreirati nove i unaprijediti postojeće prilike za mlade u oblasti sporta, kulture, aktivizma, mobilnosti i volontiranja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz ovu mjeru općina će raditi na stvaranju novih i unapređenju postojećih prilika za mlade, jačanju institucionalne saradnje s organizacijama koje djeluju u oblastima kulture, umjetnosti i sporta, te osigurati sistemsku finansijsku podršku za projekte i aktivnosti koje doprinose razvoju mladih. Dodatno, izdvajanjem sredstava za Fond za mobilnost mladih i uvođenjem stipendija za izvrsnost, omogućit će se podrška mladim sportistima, umjetnicima i aktivnim građanima u njihovom profesionalnom i ličnom razvoju. Poseban fokus mjere stavljen je na poticanje volontiranja i aktivizma mladih u lokalnoj zajednici, kao i na unapređenje dostupnosti i vidljivosti kulturnih i sportskih događaja kroz kalendar aktivnosti.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Procenat mladih koji se ne bave sportskim/rekreativnim aktivnostima	33,2%	25,0%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom ove mjere stvara se poticajno okruženje u kojem mladi imaju pristup većem broju kvalitetnih programa, mogu realizirati svoje ideje, razvijati talente i aktivno doprinositi zajednici, što doprinosi njihovom ukupnom razvoju i povećanju kvaliteta života u općini.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	4.400.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Općinsko vijeće, Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade,		

Ciljne grupe	Mladi, sportski klubovi, umjetnici, udruženja iz oblasti kulture, javne ustanove sporta i kulture
---------------------	---

Veza sa strateškim ciljem	3. Omogućiti mladima pristup raznovrsnim kulturnim, sportskim i edukativnim sadržajima te unaprijediti mobilnost, informisanost i njihovo uključivanje u društveni život u zajednici		
Prioritet	3.3. Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih		
Naziv mjere	3.3.2. Povećati zainteresiranost mladih za učešćem u događajima, manifestacijama i aktivnostima koje organizira Općina		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjera podrazumijeva jačanje saradnje s odgojno-obrazovnim ustanovama kako bi se relevantni programi i događaji efikasnije promovisali i učinili dostupnim mladima. Kroz unapređenje komunikacijskih kanala koje mladi koriste poput društvenih mreža, školskih informativnih kanala, omladinskih organizacija, Općina će osigurati veću vidljivost i prilagođenu promociju aktivnosti. Dodatno, uključivanje mladih u planiranje, organizaciju i realizaciju događaja stvara osjećaj pripadnosti, jača participaciju i povećava motivaciju mladih da učestvuju u programima koji su kreirani u skladu s njihovim interesima. Provedbom ove mjere očekuje se veći odaziv mladih na događaje Općine, unapređenje kvaliteta slobodnog vremena te jačanje povezanosti mladih s lokalnom zajednicom.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Procenat mladih koji bi ukoliko bi imali prilike posjećivali događaje iz oblasti kulture	37,9% mladih	50,00% mladih
	Procenat mladih koji bi da imaju priliku često prisustvovali sportskim događajima	32,7% mladih	40,0% mladih
	Procenat mladih koji su bili dio određenih aktivnosti omladinskih organizacija	17,1% mladih	25,00% mladih
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećana je zainteresiranost i učešće mladih u svim sportskim, kulturnim i zabavnim sadržajima koje Općina organizira a mladi aktivno daju i svoj doprinos i time pomažu u realizaciji aktivnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	0,00 KM		
Period implementacije mjere	2026-2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Ilidža		
Nosioci mjere	Javna ustanova „Kulturno-sportski i rekreacioni centar“ Ilidža, obrazovno-odgojne ustanove		
Ciljne grupe	mladi		

AKCIONI PLAN 2025 -2029. GODINE I PLANIRANI GODIŠNJI TROŠKOVI

Strateški cilj 1: UNAPRIJEDITI PRILIKE ZA KVALITETNO OBRAZOVANJE I ZAPOSŁJAVANJE MLADIH KROZ JAČANJE SARADNJE S OBRAZOVNIM I PRIVREDNIM SEKTOROM UZ UKLJUČIVANJE INOVACIJA									
Prioritet 1.1. Jačanje povezanosti obrazovanja i tržišta rada									
Problem	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioći provedbe	Troškovi
			'25	'26	'27	'28	'29		
Obrazovni sistem i praktična nastava nedovoljno pripremaju mlade za tržište rada, a ne postoje efikasni mehanizmi povezivanja sa poslodavcima. PROBLEM 1: Nedovoljan kvalitet i uvjeti izvođenja praktične nastave ne pripremaju mlade za tržište rada	1.1.1. Poboljšati uvjete izvođenja i povećati kvalitet i relevantnost praktične nastave.	- Revidirati i procijeniti koliko praktična nastava u srednjim školama odgovara na potrebu stjecanja praktičnih znanja i vještina. - Pružiti podršku za unapređenje praktične nastave kroz saradnju škola i privrednika		x	x	x		Općina, Srednje škole, zainteresovani privrednici	-
PROBLEM 3: Ne postoje programi izgradnje karijera mladih u smislu spajanja studenata sa firmama u cilju stipendiranja i/ili zaposlenja; PROBLEM 4: Programi podrške zapošljavanja koji je Općina namijenila isključivo mladima često ostaju neiskorišteni zbog neinformisanost o vladinim programima zapošljavanja ili neodgovarajući odnos ponude programa prema potrebama mladih	1.1.2. Uspostaviti sistemsku saradnju obrazovnih ustanova i privrede.	- Uspostaviti sistem partnerstava za izgradnju karijere između škola/fakulteta i lokalnih privrednika. - Nastaviti podršku programima samozapošljavanja, stipendiranja, prakse i prvog zaposlenja, stručnog zaposlenja).		x	x	x	x	Općina, privrednici srednje škole i fakulteti	Samozapošljavanje 200.000,00 KM /godišnje Ukupno: 800.000,00 KM Stipendije/izvrsnost; ukupno 2.400.000,00 KM UKUPNO: 3 200.000,00 KM

	1.1.3. Povećati iskorištenost postojećih programa zapošljavanja	- Unaprijediti informisanost mladih o postojećim programima zapošljavanja. (Infosesije o tekućim programima, podrška u aplikacijskom procesu) - Općina u saradnji sa Biroom za zapošljavanje poticati kreiranje i promociju materijala koji će mlade informisati o mogućnostima za zaposlenje - Program obuke za prekvalifikaciju/dokvalifikaciju i zapošljavanje mladih		x	x	x	x	Općina Ilidža Služba za privredu i lokalni ekonomski razvoj Biro za zapošljavanje Ilidža Javne	- - 50 000 KM za 2026; 60 000- za 2027/2028 /2029 <u>Ukupno:</u> <u>230.000,00</u> <u>KM</u>
		Pružanje mogućnosti mladima za sticanje prvog radnog iskustva i sposobljavanja						ustanove zainteresovani za program	370.000,00 KM godišnje (bez zasnivanja RO) <u>Ukupno:</u> <u>1.480.000,00 KM</u>
		Redovni dijalozi sa mladima o temama od interesa za mlade (koje privredne djelatnosti treba podržati) – uz planiranje godišnjeg Budžeta							500,00 KM godišnje; <u>Ukupno</u> <u>2.000,00</u> <u>KM</u>

Prioritet 1.2. Povećanje pristupa obrazovanju i stručnim obukama									
Problem	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			'25	'26	'27	'28	'29		
Mladi odustaju od daljeg obrazovanja zbog nedostatka finansijskih sredstava ili osjećaja besperspektivnosti. Komercijalne obuke su im finansijski nedostupne. PROBLEM 2: Mladi ne nastavljaju školovanje jednim dijelom jer ne vide perspektivu u daljem obrazovanju a dio njih zbog finansijskih razloga; PROBLEM: 5 Programi edukacije o vještinama potrebnim na tržištu rada postoje kao komercijalna ponuda (usavršavanje, neformalnih obuka) ali ih mladi finansijski sebi ne mogu priuštiti – potrebno je da općina kreira susfinasiranje ovakvih obuka.	1.2.1. Smanjiti finansijske barijere za nastavak obrazovanja i usavršavanja.	Nastaviti pružanje podrške neformalnom obrazovanju mladih		x	x	x	x	Općina Zainteresovani privredni subjekti	60.000,00 KM godišnje; u okviru transfera neprofitnim organizacijama – obrazovanje i mladi; <u>Ukupno</u> <u>240.000,00 KM</u>
		Nastaviti podržavati programe lokalnih stipendija.							<u>Ukupno:</u> <u>1.880.000,00 KM</u> socijalne stipendije
		Pružanje podrške programu subvencioniranja vanrednog školovanja i prekvalifikacija za mlade sa SSS							-
	1.2.2. Povećati motivaciju mladih za učenje i razvoj kompetencija	Organizovati promotivne kampanje o važnosti obrazovanja i cjeloživotnog učenja.		x	x	x	x	Općina srednje škole nevladine organizacije	<u>5.000,00 KM</u> <u>Ukupno</u>

Prioritet 1.3. Obezbijediti institucionalnu podršku za preduzetništvo mladih								
Problem	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Troškovi
			'25	'26	'27	'28	'29	
Mladi pokazuju nizak stepen spremnosti za pokretanje vlastitog biznisa zbog nedostatka podrške, mentorstva i praktičnih znanja.	1.3.1 Jačati podršku i povećati broj mladih koji pokreću vlastiti biznis.	- Podržavati programe za podršku biznisima mladih– grant + mentorstvo + mreža podrške. ✎ Kreirati Fond za omladinske startape (Planirati i izdvojiti sredstva za startape mladih; razviti kriterije za JP, promocija, praćenje rezultata i mentorstvo		x	x	x	x	300.000,00 KM ukupno
		✎ Mentorstvo za biznise mladih- odabir mentora i budžetiranje/ finansiranje procesa ✎ Obezbijediti pravnu, poresku i druge vidove podrške						50.000,00 KM ukupno
	1.3.2 Obezbijediti kontinuiranu podršku i mentorstvo za mlade preduzetnike.	Uspostaviti vezu sa postojećim inkubatorima i fondovima.		x	x	x	x	Nisu potrebna sredstva
		Organizovati obuke o preduzetničkim vještinama		x	x	x	x	10 000,00 KM ukupno
		Uspostaviti sistem edukacije i informisanja o osnivanju biznisa /radionica i obuka za digitalni marketing, e-trgovine , startup-e		x				-

	1.3.3. Jačanje finansijske pismenosti i poznavanje uloga lokalnih institucija kao podrška preduzetništvu mladih	Redovne periodične edukacije finansijske pismenosti, poduzetništva i digitalnih alata (za učenike i studente)		x	x	x	x	Škole, Općina Javne ustanove	5.000,00 KM godišnje; Ukupno: <u>20.000,00 KM</u>
		Obezbjediti informacije o funkcionisanju općinskih službi, biroa i agencija.		x	x	x	x	Nevladine organizacije	-
		Kreirati vodič „Institucije i prilike za mlade na području općine“.							1.000,00 KM ukupno

STRATEŠKI CILJ 2: OSIGURATI PRISTUPAČNE I KVALITETNE USLUGE SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE ZA MLADE TE UNAPRIJEDITI SIGURNOST I ZDRAVLJE MLADIH U ZAJEDNICI									
Prioritet 2.1. Kreirati dugoročni program stambene podrške mladima									
Problem	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					NosioCI provedbe	Troškovi
			'25	'26	'27	'28	'29		
Grupa problema: 1 Postojeći modeli stambene podrške nisu usklađeni sa stvarnim potrebama mladih, niti uzimaju u obzir socio-ekonomske razlike i oblike zajedničkog stanovanja. – Postojeći sistem stambene podrške ne odgovara stvarnim potrebama mladih – Nedostatak budžetskih sredstava za podršku mladima	2.1.1. Unaprijediti pristup mladih programima stambenog zbrinjavanja	- Istražiti potrebe mladih za stambenim modelima (npr. subvencije, socijalni stanovi, zajedničko stanovanje). - Kreirati lokalni program subvencioniranog stanovanja za mlade i mlade porodice. - Osigurati povećanje sredstava za budžetsku liniju za stambenu podršku mladima. - Pojednostavljenje procedura za podnošenje prijave na programe stambenog zbrinjavanja - Digitalizacija prijava infosesije za mlade		x	x	x	x	Općina Ilidža	60.000 KM godišnje Ukupno: 240.000 KM

Prioritet 2.2. Unaprijediti međusektorsku saradnju u oblasti socijalne zaštite mladih									
Grupa problema 2: Nedostatak međusektorske i međuinstitucionalne saradnje u oblasti socijalne brige o mladima (CSR, obrazovne ustanove i dr. Institucije) otežava blagovremeno prepoznavanje i podršku mladima u riziku.	2.2.1- Kontinuirana saradnja sa CSR i školama na području Općine Ilidža	• Odrediti kontakt osobu za mlade unutar CSR-a i održavati sastanke relevantnih aktera. • Kontinuirana saradnja na organizovanju mjera socijalne brige po mjeri mladih (screening, terenske posjete i sl.) • Podrška saradnji između Centra za socijalni rad i škola na području općine		x	x	x	x	Općina Ilidža Centar za socijalni rad OŠ i SŠ na području općine	- Redovna sredstva CSR -
Grupa problema 3: Nedostatak informacija i podataka o mladima u oblasti socijalne brige ograničava planiranje i donošenje odluka zasnovanih na informacijama, podacima i dokazima.	2.2.2. Jačati kapacitete i informisanost institucija o potrebama mladih	• Poticati na razmjenu informacija između institucija. • Kreirati sistem prikupljanja i praćenja podataka o mladima u socijalnoj potrebi. • Pružati podršku edukacijama o specifičnim potrebama mladih. • Povećati transparentnost i komunikacij u prema javnosti o dostupnim socijalnim uslugama.		x	x	x	x	Općina Ilidža, Centar za socijalni rad Osnovne i srednje škole na području općine NVO sektor	-

Prioritet 2.3. Povećati socijalnu inkluziju i unaprijediti podršku mladima u riziku od marginalizacije									
Grupa problema 4: Mladi u riziku od marginalizacije imaju slab pristup socijalnoj zaštiti - Nedovoljna socijalna podrška i složene procedure - Nedovoljna socijalna uključenost mladih iz osjetljivih grupa u programima osposobljavanja	2.3.1. Uspostaviti bazu podataka o mladima u riziku i njihovim potrebama.	Razviti sistem za prikupljanje i analizu podataka o mladima u oblasti socijalne brige.		x				Centar za socijalni rad Općina Ilidža, lokalni privrednici, NVO	-
	2.3.2. Poticati uključivanje mladih iz socijalno osjetljivih grupa u programe osposobljavanja radi veće socijalne uključenosti	Podsticaj poslodavcima kroz programe zapošljavanje mladih kako bi se povećalo inkluzivno zapošljavanje mladih iz marginaliziranih i socijalno osjetljivih grupa		x	x	x	x		200 000,00 KM godišnje <u>Ukupno 800.000,00 KM</u>
	2.3.3. Kreiranje programa socijalne brige koja prevenira marginalizaciju i socijalnu isključenost mladih	- Pružati podršku za kreiranje priručnika za podršku - Organizovati radionice i grupe podrške - Podrška programima mentorstva za mlade - Podrška organizovanju edukativnih događaja - Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige		x	x	x	x		50 000,00 KM godišnje; <u>ukupno 200.000,00 KM</u>
	2.3.4. Pojednostavljenje procedura za korištenje mjera i programa socijalne brige	- Uvesti digitalni sistem evidencije (digitalizacija procesa prijava, evidencije, ostvarivanje prava) - Skraćivanje administrativnih koraka pri apliciranju i ostvarivanju prava - Edukacija osoblja iz javnih ustanova i Općine		x	x				-

Prioritet 2.4. Unaprijediti sistem preventivnog djelovanja i saradnje između mladih i policije i povećati sigurnost u javnim prostorima i školama									
Grupa problema 4: Nedostatak programa koji povezuju policiju i mlade smanjuje povjerenje i povećava rizik od delinkventnog ponašanja.	2.4.1. Jačanje prisustva i responzivnosti policije u zajednici	- Pružiti podršku za formiranje programa za rad sa mladima pri PU Ilidža. - Podrška za uspostavljanje redovne preventivne i edukativne aktivnosti sa mladima - (npr. „Mladi i policija“).		x	x	x	x	MUP KS/Policijska uprava Ilidža Omladinske organizacije	-
Problem 5: Mladi se osjećaju nesigurno u lokalnoj zajednici zbog nedostatka javne rasvjete, napuštenih prostora, prisustva pasa lualica i vršnjačkog nasilja.	2.4.2. Pružati podršku programima prevencije i suzbijanja vršnjačkog nasilja i devijantnih ponašanja	Pružiti podršku saradnji između škola, roditelja, policije i lokalne zajednice.		x	x	x	x	Općina, PU Ilidža, škole, omladinske organizacije, nevladine organizacije	<u>20.000,00 KM ukupno</u> za program suzbijanja međuvršnj ačkog nasilja na području Općine
		Informisanje o mehanizmima koji su dostupni za prijavu nasilja i brze intervencije							-
	2.4.3- Unapređenje komunalne infrastrukture za unapređenje sigurnosti mladih	Unapređenje infrastrukture – javna rasvjeta, videonadzor		x	x	x	x	Općina Ilidža u saradnji sa višim nivoima vlasti	<u>400.000,00 KM ukupno</u>
Prioritet: 2.5. Jačati podršku mladima u oblasti brige o fizičkom i mentalnom zdravlju									
Grupa problema 5: Mladi ne posvećuju dovoljno pažnje preventivnim pregledima i mentalnom zdravlju, dok su savjetodavne usluge nedovoljno razvijene. -Mladi ne vode računa o sopstvenom zdravlju (preventiva, sistematski pregledi)	2.5.1. Unaprijediti zdravstvenu pismenost i dostupnost usluga za mlade.	Kontinuirana info kampanja o važnosti preventivnih pregleda i zdravih životnih navika.		x	x	x	x	Općina, Dom zdravlja /CMZ	Kontinuirano
		Pružanje podrške projektima brige o reproduktivnom zdravlju mladih						Uključiti fakultete sa područja	Kroz podršku projektima za mlade

-Nedostatak sistemske podrške mentalnom zdravlju mladih – (fali savjetovanje i terapijski rad terapijski rad/finasije)									Iliidže koji imamju programe vezane za zaštitu zdravlja Nevladine organizacije	
	2.5.2. Osigurati kontinuiranu podršku mentalnom zdravlju.	Pružanje podrške programima savjetovanja o mentalnom zdravlju mladih								Kroz podršku projektima za mlade

Strateški cilj 3. OMOGUĆITI MLADIMA PRISTUP RAZNOVRSNIM KULTURNIM, SPORTSKIM I EDUKATIVNIM SADRŽAJIMA TE UNAPRIJEDITI MOBILNOST, INFORMISANOST I NJHOVO UKLJUČIVANJE U DRUŠTVENI ŽIVOT U ZAJEDNICI

Prioritet 3.1 Jačanje infrastrukturne i institucionalne podrške mladima

Problem	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			'25	'26	'27	'28	'29		
Grupa problema 1. Nepostojanje centra za mlade kao centralnog mjesta aktivnosti, informacija, edukacija i okupljanja mladih u slobodno vrijeme	3.1.1 Uspostaviti Centar za mlade općine Ilidža	Identificiranje prostora Centar za mlade	x	x				Općina Ilidža	kontinuirano
		Obezbjeđivanje prostora za rad i organizaciju aktivnosti omladinskih organizacija i neformalnih grupa mladih		x	x	x	x	Kantonalni nivo vlasti (Vlada i ministarstva)	
		Uspostavljanje procedura i načina korištenja prostorija/ centra za mlade		x				JU „Kulturno – sportski i rekreacioni centar“ Ilidža	-
Grupa problema 2. Slaba povezanost između mladih i institucija vlasti Ne postoji uspostavljena saradnja između Komisije za mlade i Vijeća mladih	3.1.2 Podržati razvoj i jačanje omladinskog sektora	Osigurati sredstva namijenjena (su)finansiranju projekata za mlade		x	x	x	x	Općina Ilidža	50.000.00 KM godišnje
		Pružanje tehničke i savjetodavne pomoći pri realizaciji projekata od strane organizacija i mladih		x	x	x	x	Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade	<u>200.000.00 KM</u> ukupno
		Jačanje kapaciteta Službe za obrazovanje, kulturu, sport i mlade zapošljavanjem novih službenika za bolju komunikaciju i rad s mladima		x				Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih	-
		Pružanje podrške saradnji Komisije za oblast mladih Općinskog vijeća i Vijeća mladih općine Ilidža		x	x	x	x		-
Problem 3. Mladi iz rubnih i ruralnih dijelova općine imaju značajno	3.1.3 Poboljšati pristup i korištenje javnog prevoza	Saradnja sa Ministarstvom saobraćaja Kantona Sarajevo s ciljem rješavanja problema povezanosti ruralnih naselja sa centrom općine		x				Općina Ilidža Ministarstvo saobraćaja	-

slabiji pristup edukativnim i društvenim programima zbog problema u prevozu, loše komunikacije i nedostatka lokalnih sadržaja		Pružanje podrške rješavanju pitanja u vezi kvalitete i redovnosti gradskog prevoza		x				Kantona Sarajevo	-
Problem 4. Objekti za sport i kulturu nisu modernizirani i prilagođeni potrebama mladih	3.1.4 Modernizacija postojećih sportskih i kulturnih objekata	Mapiranje potreba kulturno-sportskih objekata na području općine Ilidža		x	x			Općina Ilidža	-
		Konsultacije sa sportskim klubovima i udruženjima iz oblasti kulture za njihove potrebe		x				JU „Kulturno – sportski i rekreacioni centar“ Ilidža	
		Saradnja sa višim nivoima vlasti na obnovi i unaprjeđenju objekata za sportske i kulturne aktivnosti		x	x	x	x	Vlada KS i Ministarstvo kulture i sporta KS	
		Rekonstrukcija i adaptacija prostora u kojima se realiziraju sportske ili kulturne aktivnost		x	x	x	x		

Prioritet 3.2. Unapređenje sistema informisanja i aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja									
Grupa problema 5. Neprilagođena promocija općinskih programa na kanalima informisanja koje koriste mladi o programima i prilikama koje im se nude Nepostojanje integrisanog sistema informisanja	3.2.1 Uspostavljanje efikasnog i održivog informativnog sistema za mlade	Redovno ažuriranje i prilagođavanje sadržaja koji je namijenjen mladima na svim kanalima informisanja		x	x	x	x	Općina Ilidža Nadležna služba za informisanje Vijeće mladih i omladinske organizacije Osnovne i srednje škole Javne ustanove	Kontinuirano Kroz Javne pozive – kultura sport, mladi
		Uspostavljanje posebnog odjeljka na web stranici Općine Ilidža koji će se odnositi na mlade		x					
		Podrška za kampanje na društvenim mrežama o važnim temama a mlade		x	x	x			
		Kontinuirana saradnja Općine sa školama, nevladinim organizacijama i javnim ustanovama radi ažurnih informacija		x	x	x	x		
		Kontinuirana promocija značaja djelovanja omladinskih udruženja i stjecanja neformalnog obrazovanja kroz aktivnosti Vijeća mladih i nadležne općinske službe		x	x	x	x		
Grupa problema 6. Mladi nisu uključeni u kreiranje programa sportskih i kulturno-umjetničkih sadržaja u općini Ilidža Mladi nisu uključeni u procese odlučivanja unutar zajednice Nedovoljna komunikacija i saradnja između Općine, Komisije za mlade sa predstavnicima	3.2.2 Uključivanje mladih u procese odlučivanja u zajednici	Uključiti predstavnika mladih u rad Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladih Općinskog vijeća Ilidža		x				Općinsko vijeće Općina Ilidža Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade Radne grupe za kreiranje kulturno-sportskog sadržaja na području općine Ilidža	-
		Pozivanje omladinskih organizacija za učešće u javnim raspravama		x	x	x	x		-
		Predstavnike mladih uključiti u kreiranje kulturno-sportskog sadržaja kroz doprinos u radnim grupama		x	x	x	x		

omladinskih organizacija									
Prioritet 3.3. Poticanje razvoja kulture, sporta, aktivizma i volonterizma mladih									
Grupa problema 7. Nedostatak sadržaja i događaja iz oblasti kulture i umjetnosti Nedovoljno prilika za mlade talente i ograničene mogućnosti za profesionalni razvoj mladih sportista i umjetnika Nedostatak prilika za volontiranje Ograničena sredstva za projekte mladih -Nedostatak programa koji podržavaju aktivizam i angažman mladih	3.3.1 Kreirati nove i unaprijediti postojeće prilike za mlade u oblasti sporta, kulture, aktivizma, mobilnosti i volontiranja	Pružanje podrške projektima mladih iz oblasti kulture, umjetnosti i sporta -sportske manifestacije -80.000,00 KM godišnje x 4 god; <u>ukupno 320 000,00 KM</u> -transfer neprofitnim org iz oblasti sporta- -700.000,00 KM godišnje; <u>ukupno 2.800.000,00 KM-</u> -Sportske igre mladih 20 000,00 KM godišnje; <u>ukupno 80.000,00 KM</u> -manifestacije i programi – 100.000,00 godišnje -400.000,00 KM -Transfer kultura – 4*60 000 -240 000 -Obrazovanje i mladi – 60 000* 4 -240 000						Općina Ilidža	320.000,00 KM
								Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade	2.800.000,00 KM
									80.000,00 KM
									400.000,00 KM
									240.000,00 KM
									240.000,00 KM
									UKUPNO: 4.080.000,00 KM
		Poboljšanje saradnje sa nevladinim organizacijama, udruženjima iz oblasti kulture, sportskim klubovima i i javnim ustanovama koji provode projekte za mlade							

Nezadovoljstvo mladih zbog nedostatka kvalitetnih sadržaja za provođenje slobodnog vremena – nedostaju besplatne radionice, kulturni i sportski programi koji bi bili dostupni široj populaciji mladih Nedostatak koordinacije i povezanosti između Općine, obrazovnih institucija, sportskih organizacija i kulturnih centara		Kroz stipendije i nagrade za izvrsnost pružiti podršku mladim sportistama i umjetnicima							120.000,00 KM - ukupno (nagradni fond za učenike, studente, istaknute sportiste)
		Poticanje mladih za volontiranje i aktivizam u lokalnoj zajednici							
		Općina ima kalendar kulturnih, sportskih aktivnosti i koncerata		x	x	x	x		
		Uspostaviti Fond za mobilnost mladih kao redovnu budžetsku stavku		x	x	x	x		50.000.00 godišnje 200.000,00 KM ukupno
	3.3.2 Povećati zainteresiranost mladih za učešćem u događajima, manifestacijama i aktivnostima koje organizira Općina	Saradnja s odgojno-obrazovnim ustanovama s ciljem informiranja i promocije sadržaja iz oblasti kulture, sporta i aktivizma		x	x	x	x	Općina Ilidža	-
		Unaprijediti promociju svih događaja, manifestacija i aktivnosti kroz kanale koje prate mladi		x	x	x	x		-

		Uključivanje mladih u organizaciju i realizaciju događaja koje organizira Općina		x	x	x	x		-
--	--	--	--	---	---	---	---	--	---

Finansira
Evropska unija

Institut za
razvoj mladih KULT

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Ilidža

OPĆINA
ILIDŽA

Impressum

Naslov:

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH OPĆINE ILIDŽA

Izdavač:

Institut za razvoj mladih KULT

Za izdavača:

Jasmin Bešić

Sarajevo, 2024. godine

Publikacija je izrađena u okviru projekta „Smislimo, kreirajmo i usvojimo politike prema mladima“ koji finansira Evropska unija a provodi Institut za razvoj mladih KULT u partnerstvu sa Regionalnom kancelarijom za saradnju mladih (RYCO), Vijećem mladih Federacije BiH, Mrežom omladinskih centara za animiranje, razvoj i trening Republike Srpske (M.O.C.A.R.T.) i Asocijacijom srednjoškolaca u BiH. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Instituta za razvoj mladih KULT i ne predstavlja nužno stajališta Evropske unije i partnerskih organizacija u projektu.

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA
POLOŽAJA I POTREBA MLADIH **OPĆINE ILIDŽA**

Sarajevo, decembar 2024.

Lista skraćenica

BHAS Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

FZS Federalni zavod za statistiku

RZS RS Republički zavod za statistiku RS-a

BiH Bosna i Hercegovina

RS Republika Srpska

EU Evropska unija

FBiH Federacija Bosne i Hercegovine

KS Kanton Sarajevo

KM Konvertibilna marka (valuta BiH)

NVO Nevladina organizacija

Popis Popis stanovništva u BiH 2013. godine

SPSS Statistical Package for the Social Sciences

Strategija Strategija prema mladima

Lista grafika

Grafik 1. Prikaz postotka mladih s IIidže po petogodištima	15
Grafik 2. Prikaz postotka mladih IIidže po mjestu prebivališta	17
Grafik 3. Obrazovanje mladih na IIidži	19
Grafik 4. Stipendiranje mladih.....	26
Grafik 5. Dalje obrazovanje mladih na IIidži.....	26
Grafik 6. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje	27
Grafik 7. Praktična nastava.....	28
Grafik 8. Adekvatnost obrazovanja.....	31
Grafik 9. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju	32
Grafik 10. Pohađanje kurseva	37
Grafik 11. Radni status.....	42
Grafik 12. Gdje bi mladi najviše voljeli raditi	44
Grafik 13. Vrsta ugovora.....	47
Grafik 14. Registrirani mladi na birou za zapošljavanje	50
Grafik 15. Uloga biroa za zapošljavanje	51
Grafik 16. Zlostavljanje na poslu	52
Grafik 17. Vladini programi zapošljavanja.....	54
Grafik 18. Pokretanje vlastitog biznisa	58
Grafik 19. Potrebna podrška za pokretanje biznisa.....	59
Grafik 20. Doprinos kućnom budžetu.....	61
Grafik 21. Lični prihodi tokom mjeseca	62
Grafik 22. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva.....	63
Grafik 23. Sistematski pregled	68
Grafik 24. Vrsta zdravstvenog osiguranja	70
Grafik 25. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja.....	71
Grafik 26. Bavljenje sportom i rekreacijom.....	76
Grafik 27. Pomoć psihologa	77
Grafik 28. Zanimanje mladih za politiku	79
Grafik 29. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu	80

Grafik 30. Izlaznost mladih na izbore	81
Grafik 31. Utjecaj mladih na donošenje odluka	82
Grafik 32. Članstvo u organizacijama.....	83
Grafik 33. Odlazak iz zemlje	88
Grafik 34. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo	88
Grafik 35. Svakodnevno korištenje interneta.....	90
Grafik 36. Druženje s prijateljima uživo i online	92
Grafik 37. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti	97
Grafik 38. Posjećivanje sportskih događaja.....	97
Grafik 39. Osjećaj vezanosti	99
Grafik 40. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom.....	101
Grafik 41. Zadovoljstvo radom policijskih službi.....	103

Popis tabela

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih	14
Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih na Ilidži	15
Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka	16
Tabela 4. Broj upisanih učenika u osnovnu školu	20
Tabela 5. Broj upisanih učenika u srednje škole na Ilidži i KS-u	22
Tabela 6. Ukupan broj upisanih učenika prema vrsti škole	23
Tabela 7. Studenti prema mjestu prebivališta	24
Tabela 8. Neformalno obrazovanje mladih po općinama/gradovima	37
Tabela 9. Zaposlenost u Kantonu Sarajevo po općinama	39
Tabela 10. Broj nezaposlenih mladih u KS-u u 2024.	40
Tabela 11. Prosječna neto plaća u Kantonu Sarajevo po općinama	41
Tabela 12. Mladi koji nisu obavili sistematski po općinama	69
Tabela 13. Odlazak stanovništva iz KS-a i općine Ilidža	87

Sadržaj

UVOD I METODOLOGIJA	13
KARAKTERISTIKE UZORKA	15
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH	18
Obrazovanje	18
Osnovno obrazovanje	19
Srednje obrazovanje.....	21
Visoko obrazovanje	24
Stipendije.....	24
Razlog prestanka daljnjeg školovanja	26
Praktična nastava.....	28
Adekvatnost obrazovanja	30
Neformalno obrazovanje	36
ZAPOSŁJAVANJE I SAMOZAPOSŁJAVANJE MLADIH	39
Vrsta ugovora koji zaposleni mladi imaju	46
Razlog nezaposlenosti.....	48
Diskriminacija i zlostavljanje na radnom mjestu	52
Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju.....	53
Vladini programi zapošljavanja	54
Pokretanje vlastitog biznisa.....	58
SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA	61
Doprinos kućnom budžetu	61
Stambeno zbrinjavanje.....	65

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA MLADIH	68
Seksualna aktivnost	73
Konzumiranje duhana i alkohola	73
Bavljenje sportskim aktivnostima.....	75
Usluge psihologa	77
AKTIVIZAM MLADIH (učesće, volontiranje, mobilnost mladih)	79
Promjene u društvu	80
Organiziranost mladih	83
Mobilnost	85
Odlazak iz države	87
INFORMIRANOST MLADIH.....	90
SLOBODNO VRIJEME	92
KULTURA I SPORT	96
IDENTITET	99
SIGURNOST	101
PREPORUKE	106
LITERATURA	110

UVOD I METODOLOGIJA

Institut za razvoj mladih KULT je za potrebe Općine Ilidža izvršio terensko prikupljanje podataka za izradu analize problema i potreba mladih s područja općine Ilidža, nakon čega je uslijedila izrada dokumenta analize.

Prikupljanje podataka s terena realizirano je od 31. jula do 10. novembra 2024. godine. Anketari su za potrebe prikupljanja podataka s terena koristili standardizirani upitnik koji Institut koristi za potrebe istraživanja položaja i potreba mladih u BiH. Za potrebe provedbe ovog istraživanja na terenu je metodom slučajnog uzorka anketirano 385 osoba u dobi između 15 i 30 godina, a koje žive na području općine Ilidža. Broj ispitanika i metoda slučajnog uzorka osiguravaju reprezentativnost uzorka za populaciju mladih s Ilidže. Teoretski, svaka mlada osoba s područja općine Ilidža imala je jednaku vjerovatnoću da bude anketirana i da njeni odgovori budu analizirani u okviru uzorka.

Prilikom određivanja veličine i obuhvata uzorka uzete su u obzir ključne demografske karakteristike populacije mladih općine Ilidža (spol, dob, mjesto boravka), te su određeni parametri uzorka jasno precizirani u metodološkoj pripremi istraživanja i kontrolirani tokom prikupljanja podataka i rada anketara na terenu. Ovo je rađeno kako bi analiza sadržavala mišljenja i stavove različitih klastera unutar kategorije mladih.

Uzorak od 385 ispitanika ima marginu greške od $\pm 5\%$, uz interval pouzdanosti od 95%. Svako istraživanje sa sobom nosi određeni nivo greške jer uzorak predstavlja izvod iz populacije i sa sobom nosi rizik da obuhvaćeni uzorak ne oslikava u potpunosti populaciju. Ova greška u prognozi koja se može javiti uslijed uzorkovanja sastavni je dio svih istraživanja u društvenim naukama, te je njena veličina u skladu s uobičajenim nivoima greške u drugim studijama za potrebe izrade ovakvih analiza.

U slučaju generalizacije rezultata na populaciju mladih na Ilidži potrebno je uzeti u obzir navedeni nivo greške u mjerenju i interval pouzdanosti. U praktičnom primjeru ovog istraživanja to znači da se s 95% sigurnosti može reći da se svi dobijeni rezultati nalaze u rasponu do $\pm 5\%$ u odnosu na opažene vrijednosti. Jednostavnije rečeno, opaženi podaci prikazani u ovoj publikaciji mogu do $\pm 5\%$ odstupati u odnosu na stvarne podatke među općom populacijom mladih Ilidže.

Za analizu prikupljenih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS). Navedeni paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i graficima te interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima.

Za potrebe dobijanja više podataka i šire slike o položaju mladih na Ilidži korišteni su podaci i drugih institucija, ali i publikacija. U okviru metodološkog okvira provedbe istraživanja, pored terenskog prikupljanja podataka, održane su i dvije fokusne grupa s mladima s područja općine Ilidža, a na kojima je učestvovalo 10 osoba.

Analiza je organizirana po oblastima/temama koje su važne mladima, a kojih ima 11.

U Tabeli 1 navedene su oblasti u kojima su mladi anketirani te za koje je rađena analiza.

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih

Tematske oblasti
Obrazovanje i nauka mladih
Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih
Socijalna briga mladih
Zdravstvena zaštita mladih
Kultura i sport
Aktivizam (učesće, volontiranje, migracije) mladih
Mobilnost mladih
Informiranje mladih
Slobodno vrijeme
Identitet mladih
Sigurnost mladih

Važno je napomenuti da je Zakon o mladima Federacije BiH usvojen 2010. godine, te da su u ovom zakonu definirane oblasti od interesa za mlade koje uključuju oblasti obrađene kroz ovo istraživanje.

Kada su u pitanju statistički podaci, posljednji popis¹ stanovništva proveden je 2013. godine i uzet je kao referentna tačka za kreiranje uzorka i razmatranje demografskih karakteristika mladih u ovoj analizi.

¹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u BiH (2013), <https://popis.gov.ba/>.

KARAKTERISTIKE UZORKA

Uzorak koji je određen za ovo istraživanje kreiran je na osnovu podataka dostupnih iz popisa stanovništva BiH provedenog 2013.² Iako je od popisa prošlo više od 11 godina, u ovom trenutku ne postoji precizniji i pouzdaniji podatak na osnovu kojeg se mogao odrediti uzorak.

Prema Federalnom zavodu za statistiku, u općini Ilidža je prema popisu iz 2013. živjelo 66.730 stanovnika, od toga je mladih bilo 15.657.

Važno je napomenuti da su statistički podaci za kantone i nivo FBiH preuzeti od Federalnog zavoda za statistiku (FZS), gdje je dostupna podjela prema petogodištima, odnosno obuhvata mlade od 15 do 29 godina, dok mlade osobe starosti 30 godina pripadaju petogodištu od 30 do 34 godine. Iz navedenih razloga, u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima, uz napomenu da su mlade osobe u dobi od 30 godina uključene u kategoriju od 25 i više godina starosti (Tabela 2).

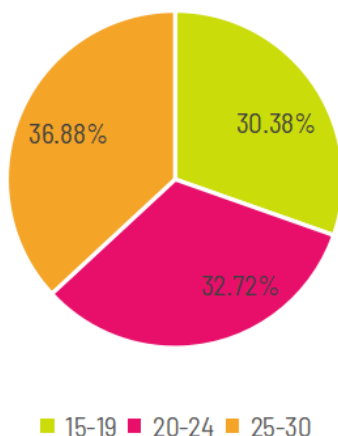
Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih na Ilidži / Izvor: Federalni zavod za statistiku³

	UKUPNO STANOV.	M	Ž	15-19	20-24	25-29	15-30	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Ilidža	66.730	8.001	7.656	4.893	4.537	6.281	15.657	23,46	385	48,31%	51,60%
		51,10%	48,90%	30,91%	28,98%	40,12%					

U realiziranom uzorku na terenu najveći broj osoba bio je iz grupe mladih starosti od 25 do 30 godina (36,8%). Mladih u dobi od 15 do 19 godina u uzorku bilo je 30,3%, dok je mladih od 20 do 24 godine 32,7%. Iz vangradskih sredina bilo je 18,7% mladih, dok ih je iz gradskih bilo 81,29%. Kao što podaci navedeni ispod pokazuju, uzorak je bio izbalansiran po spolu, dobi, mjestu boravka mladih (gradsko ili vangradsko područje).

Grafik 1. Prikaz postotka mladih s Ilidže po petogodištima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prikaz postotka mladih Ilidže po petogodištima

² [Rezultati Popisa stanovništva 2013.](#)

³ [Federalni zavod za statistiku – Popis 2013.](#)

Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

	Broj ispitanika	Cijeli uzorak	Gradsko	Vangradsko
Spol	Muškarci	48,3%	84,5%	15,59%
	Žene	51,6%	78,4%	21,6%
Bračni status	Neudata/neoženjen, ne živi s partnerom	81,8%	81,6%	18,4%
	Razvedena/razveden	1,0%	100,0%	0,0%
	Udata/oženjen	9,4%	72,2%	27,8%
	Zajednički život			
	Nisu u braku, ali žive s partnerom	3,4%	92,3%	7,7%
	Ne želi odgovoriti	3,6%	92,9%	7,1%
Radni status	Nezaposlen	36,9%	62,7%	37,3%
	Povremeno zaposlen – freelancer	9,4%	38,9%	61,1%
	Pripravnik/stažist/specijalizant	2,1%	87,5%	12,5%
	Samozaposlen	2,3%	22,2%	77,8%
	Volonter	4,9%	78,9%	21,1%
	Zaposlen na puno radno vrijeme	38,7%	42,3%	57,7%
	Zaposlen na pola radnog vremena	3,9%	40,0%	60,0%
	Ne želi odgovoriti	1,8%	42,9%	57,1%

Broj članova u domaćinstvu	1	4,9%	84,2%	15,8%
	2	9,9%	84,2%	15,8%
	3	25,2%	80,4%	19,6%
	4	38,4%	85,1%	14,9%
	5	14,5%	71,4%	28,6%
	6+	7,1%	77,8%	22,2%

Nakon provedene ankete među mladima, analiza bračnog statusa pokazuje da je najviše neoženjenih/neudatih mladih osoba, odnosno 81,8%, dok je mladih koji su u braku 9,4%. Kad je u pitanju radni status, nezaposleno je više od trećine mladih, odnosno 36,9%. Prema vlastitoj izjavi i procjeni, skoro trećina mladih zaposlena je na puno radno vrijeme, odnosno njih 38,7%.

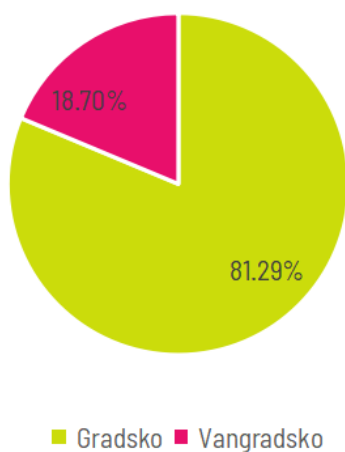
Podatak o nezaposlenosti mladih treba uzeti s rezervom jer je prikazani procent (ne)zaposlenosti izračunat na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definira kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji.

Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada „na crno“ i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizna stopa nezaposlenosti mladih u nekoj lokalnoj zajednici. Ipak, nezaposlenost mladih i dalje se procjenjuje visokom u odnosu na radno aktivno stanovništvo.

Prema broju članova u domaćinstvu, najviše mladih na Ilidži živi u četveročlanim domaćinstvima, odnosno 38,4%, dok je 25,2% u domaćinstvima s tri člana.

Grafik 2. Prikaz postotka mladih Ilidže po mjestu prebivališta / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prikaz postotka mladih po mjestu prebivališta

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Obrazovanje

Prema podacima sa zvanične web-stranice Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo,⁴ na području općine Ilidža djeluje deset javnih ustanova osnovnih škola i četiri privatne osnovne škole, uz Muzičku osnovnu školu. Što se tiče srednjih škola u općini Ilidža, javne ustanove su Četvrti gimnazija i Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije, a privatna srednja škola je Gimnazija „Richmond Park College“ Sarajevo. Visokoškolsko obrazovanje u ovoj općini bazirano je na privatnim visokoškolskim ustanovama, tako da djeluju Internacionalni univerzitet u Sarajevu, Internacionalni Burch univerzitet i Sarajevska škola za nauku i tehnologiju (SSST).

Prema podacima Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS, na području općine Ilidža djeluje 15 osnovnih škola, tako da postoji diskrepanca kada je u pitanju broj škola koji je objavio Federalni zavod za statistiku (FZS),⁵ prema kojem ima 14 osnovnih škola. U priloženoj Tabeli 4 su podaci FZS-a o broju učenika u osnovnim školama.

Ista je situacija i s brojem srednjih škola na Ilidži, gdje se na zvaničnoj stranici Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS nalazi 6 škola, dok su na Federalnom zavodu za statistiku podaci za četiri srednje škole. U priloženoj Tabeli 5 su podaci FZS-a o broju učenika u srednjim školama.

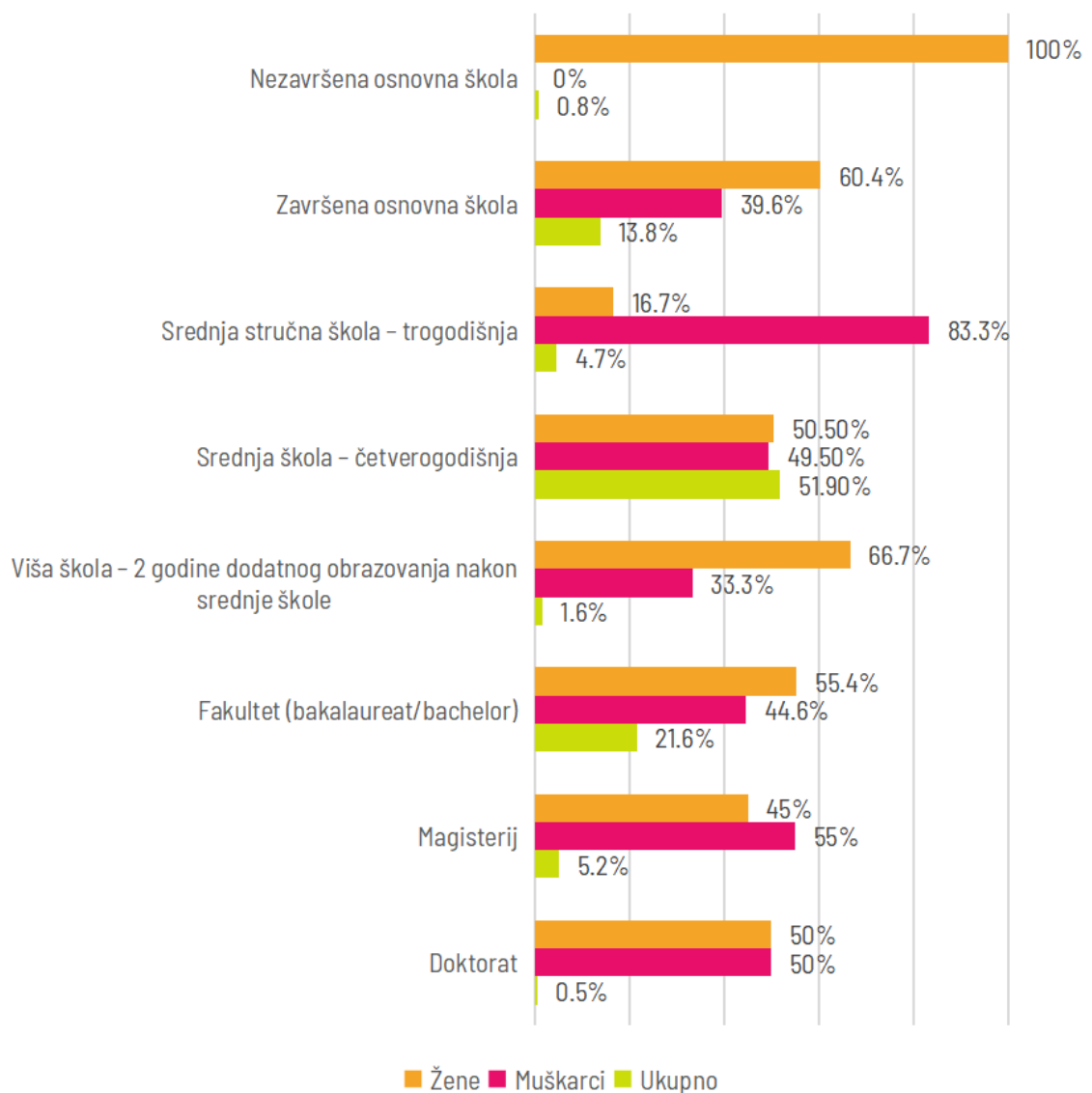
Kad je u pitanju srednjoškolsko obrazovanje, prema odgovorima anketiranih, četverogodišnju školu na Ilidži završilo je 51,9% mladih, dok je trogodišnju završilo njih 4,7%. Dakle, ukupno 56,6% ispitanih ima srednjoškolsko obrazovanje.

Visoko i više obrazovanje ima 28,9% ispitanika, a najviše ih je s prvim stepenom visokog obrazovanja bachelor/bakalaureat (21,6%). Magisterij je završilo 5,2% ispitanika, a od toga 55% muškaraca i 45% žena.

Osnovnu školu završilo je 13,8% mladih, s tim da u navedeni postotak ulaze i mladi koji pohađaju deveti razred osnovne škole i oni koji su još u procesu srednjoškolskog obrazovanja.

4 [Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo](#)

5 [Federalni zavod za statistiku - Obrazovanje](#)

Grafik 3. Obrazovanje mladih na Ilidži / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**Koji je NAJVIŠI STEPEN OBRAZOVANJA KOJI STE ZAVRŠILI?****Osnovno obrazovanje**

Kad su u pitanju javne ustanove koje se bave osnovnim obrazovanjem, postoje: JU Prva osnovna škola, JU Druga osnovna škola, JU Treća osnovna škola, JU Četvrta osnovna škola, JU Peta osnovna škola, JU Šesta osnovna škola, JU Sedma osnovna škola, JU Osmo osnovna škola, JU Deveta osnovna škola i JU Deseta osnovna škola. Na Ilidži djeluje i JU Osnovna muzička škola Ilidža.

Privatne osnovne škole su: OŠ „Mehmed Handžić“, Katolički školski centar, Međunarodna osnovna škola „Richmond

Park International Primary school", kao i privatna škola „Al Amel", koja radi po programu druge države.

Od školske 2020/2021. do 2023/2024. ukupan broj učenika u ilidžanskim osnovnim školama smanjen je za 176, što je procentualno 2,5% manje osnovaca, podaci su Federalnog zavoda za statistiku. S druge strane, kada se pogleda stanje u Kantonu Sarajevo, uglavnom raste ukupan broj učenika u ovom periodu, tako da je u školskoj 2023/2024. bilo 350 učenika više u odnosu na 2020/2021.

Kako je navedeno u prethodnoj Strategiji za mlade Općine Ilidža,⁶ ukupan broj učenika u školskoj 2018/2019. godini iznosio je 7.068, što pokazuje da je u ovoj općini školske 2023/2024. godine broj učenika manji za 322 u odnosu na 2018/19. (4,5%).

Tabela 4. Broj upisanih učenika u osnovnu školu / Izvor: Zavod za statistiku FBiH⁷

Školska godina	Osnovno obrazovanje				
		Broj škola	Broj upisanih učenika		
			Ukupno	Djevojke/ djevojčice	1. razred (ukupno)
2020/2021.	Ilidža	14	6.922	3.408	773
	Kanton Sarajevo	96	38.043	18.679	4.485
2021/2022.	Ilidža	14	6.837	3.346	680
	Kanton Sarajevo	96	38.014	18.703	4.229
2022/2023.	Ilidža	14	6.659	3.232	717
	Kanton Sarajevo	96	38.048	18.629	4.352
2023/2024.	Ilidža	14	6.746	3.251	747
	Kanton Sarajevo	96	38.393	18.790	4.365

Kada je u pitanju broj učenika upisanih u prvi razred osnovnih škola, i u općini Ilidža, ali i u Kantonu Sarajevo bilježi se manji pad. Najveći pad na Ilidži zabilježen je u školskoj 2021/2022. kada su u odnosu na prethodnu godinu bila 93 učenika prvačića manje. Nakon toga se u ilidžanskim školama blago povećava broj prvačića, ali je ponovo taj broj iz 2023/2024. (747) manji u odnosu na 2020/2021. (773). U Kantonu Sarajevo u školskoj 2023/2024. je za 2,6% manji broj učenika upisanih u prvi razred ako se uporedi s 2020/2021.

6 [Strategija prema mladima Općine Ilidža \(2020-2024.\)](#)

7 [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](#)

Ako poredimo stanje u drugim sličnim lokalnim zajednicama u kojima je Institut radio istraživanja sa stanjem na Ilidži, može se primijetiti da su trendovi slični.

Naprimjer, u Hadžićima je školske 2017/2018. godine ukupno bilo upisano 2.309 osnovaca, a taj broj se u školskoj 2022/2023. smanjio na 2.086 učenika, što je manje za 9,65%.⁸ Broj upisanih učenika na području Bihaća i Unsko-sanskog kantona bilježi također negativan trend. U referentnom vremenskom okviru (2018/19–2022/23) broj upisanih učenika u USK smanjen je za 20%.⁹ U Sanskom Mostu u periodu od pet godina (2017/18–2021/22) broj učenika u osnovnim školama je manji za 30,81%.¹⁰

I Gradačac bilježi pad broja upisanih učenika u osnovne škole. U školskoj 2019/20. bilo je 3.607 upisanih osnovaca, dok ih je u 2021/22. bilo 3.561. Školske 2022/23. godine upisano je svega 3.399 učenika u osnovne škole. Dakle, u periodu od 2019. do 2023. godine upisano je 208 učenika manje u osnovne škole u Gradačcu.¹¹

Srednje obrazovanje

Što se tiče srednjih škola u općini Ilidža, javne ustanove su Četvrta gimnazija i Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije, a privatne srednje škole su Gimnazija „Richmond Park College“ Sarajevo, Međunarodna gimnazija „Richmond Park International Secondary School“ i Školski centar „Mehmed Handžić“.

Prema podacima koji se mogu pronaći na web-stranici Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo,¹² postoje još privatna srednja škola „Al Amel“, koja radi po programu druge države.

Četvrta gimnazija učenicima nudi dva smjera, i to opći smjer i smjer informacijskih tehnologija.

Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije učenicima nudi sljedeće smjerove: Web-dizajn, Multimedija, Priprema (obrazovanje u segmentima štampe, grafičkog dizajna i upotrebe različitih softverskih programa), Komercionalno područje, Fotografija, Štampa (tehnike), Dorada – prema podacima koji se mogu pronaći na zvaničnoj internetskoj stranici ove škole.¹³

Richmond Park College je opća gimnazija u trajanju od četiri godine, a čiji plan i program je odobren od Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, kako to stoji na zvaničnoj stranici ove privatne škole.¹⁴

Međunarodna gimnazija „Richmond Park International Secondary School“ je opća gimnazija u trajanju od četiri godine, a u trećem razredu učenici biraju jedno od četiri usmjerenja: jezičko, društveno, prirodno i matematičko-informatičko. Nastavni plan i program odobren je od Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, objavljeno je na zvaničnoj stranici ove škole.¹⁵

8 [Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Hadžići](#)

9 [Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Bihaća](#)

10 [Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most](#)

11 [Analiza rezultata položaja i potreba mladih Grada Gradačca](#)

12 [Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo](#)

13 [Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije](#)

14 [Richmond Park College](#)

15 [Međunarodna gimnazija „Richmond Park International Secondary School“](#)

Tabela 5. Broj upisanih učenika u srednje škole na Ilidži i KS-u / Izvor: Federalni zavod za statistiku¹⁶

Školska godina	Srednjoškolsko obrazovanje				
		Broj škola	Broj upisanih učenika		
			Ukupno	Djevojke/ djevojčice	1. razred (ukupno)
2020/2021.	Ilidža	4	986	467	254
	Kanton Sarajevo	40	14.750	7.358	3.921
2021/2022.	Ilidža	4	993	481	271
	Kanton Sarajevo	40	14.716	7.333	3.957
2022/2023.	Ilidža	4	1.044	524	283
	Kanton Sarajevo	41	14.770	7.450	3.996
2023/2024.	Ilidža	4	1.084	544	272
	Kanton Sarajevo	42	15.008	7.575	4.192

Za razliku od osnovnog obrazovanja, Ilidža od 2020/2021. do 2024. bilježi kontinuiran rast ukupnog broja upisanih učenika. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, 2020. bilo je 986 srednjoškolaca, a 2023. taj broj je iznosio 1.084, što je rast od 9,98%. Minimalan pad broja učenika zabilježen je u školskoj 2023/2024. u odnosu na prethodnu godinu i on iznosi 3,8%. Ipak, ako se uporedi broj učenika prvih razreda iz 2020/2021. s brojem iz 2022/2023, primjećuje se rast za 7,08%.

U Kantonu Sarajevo prisutan je trend blagog rasta ukupnog broja učenika (1,7%), kao i učenika koji su tek upisali srednju školu (6,91%).

¹⁶ Federalni zavod za statistiku, podaci dostavljeni na zahtjev Instituta.

Tabela 6. Ukupan broj upisanih učenika prema vrsti škole / Izvor: Federalni zavod za statistiku

	Srednjoškolsko obrazovanje							
Školska godina	Broj upisanih učenika prema vrsti škole							
		Ukupno	Djevojke/ djevojčice	Gimnazije	Umjetničke škole	Tehničke škole	Stručne/ strukovne škole	Vjerske škole
2020/2021.	Ilidža	986	467	598	0	388	0	0
	Kanton Sarajevo	14.750	7.358	4.673	298	6.877	2.290	485
2021/2022.	Ilidža	993	481	610	0	383	0	0
	Kanton Sarajevo	14.679	7.326	4.803	294	7068	1.921	465
2022/2023.	Ilidža	1.044	524	677	0	367	0	0
	Kanton Sarajevo	14.770	7.450	5.103	299	6.817	1.963	460
2023/2024.	Ilidža	1.084	544	717	0	367	0	0
	Kanton Sarajevo	15.008	7.575	5.294	320	6.859	1.938	454

Iako u mnogim gradovima i općinama u BiH postoji trend da broj đaka koji pohađaju gimnaziju opada, na Ilidži to nije slučaj. Naime, od školske 2020/2021. do 2023/2024. Ilidža bilježi povećanje broja učenika u gimnaziji, i to za 19,8%. Isti slučaj je i u Kantonu Sarajevo, gdje je u istom periodu veći broj đaka upisanih u gimnazije za 13,2%.

Podaci Federalnog zavoda za statistiku pokazuju blagi pad interesa za tehničko obrazovanje mladih u ovoj općini, i to za 5,41%. U KS-u broj učenika u tehničkim školama iz godine u godinu je uglavnom stabilan. Međutim, podaci FZS-a pokazuju da se smanjuje interes mladih za stručne/strukovne škole u Kantonu Sarajevo jer je broj učenika od školske 2020/2021. do 2023/2024. manji za 15,37%.

Visoko obrazovanje

Prema podacima Zavoda za statistiku Federacije BiH, broj studenata koji imaju prebivalište u općini Ilidža iz godine u godinu opada. Tako je 2020. sa Ilidže studiralo 2.870 mladih, a tri godine kasnije broj upisanih studenata se smanjio na 2.362 (17,7%). I nije to samo slučaj na Ilidži, nego u kompletnom Kantonu Sarajevo, gdje je 12,2% manje studenata. Pad broja mladih kojih studiraju zabilježen je u gotovo svim sarajevskim općinama.

Tabela 7. Studenti prema mjestu prebivališta / Izvor: Zavod za statistiku FBiH

Kanton /	Broj upisanih studenata prema mjestu prebivališta			
lokalna zajednica	2020/2021.	2021/2022.	2022/2023.	2023/2024.
Kanton Sarajevo	18.072	17.470	16.855	15.866
Centar	3.114	2992	2.762	2.914
Hadžići	731	703	657	666
Ilidža	2.870	2.808	2.789	2.362
Ilijaš	624	583	581	602
Novi Grad	4.763	4.496	4.569	4.174
Novo Sarajevo	3.163	3.239	2.951	2.840
Stari Grad	1.574	1.490	1.432	1.280
Trnovo	58	50	65	57
Vogošća	1.175	1.109	1.079	971

Stipendije

Općina Ilidža svake godine dodjeljuje stipendije učenicima i studentima koji su bili uspješni u prethodnoj školskoj i akademskoj godini. Stipendije se dodjeljuje u periodu od 10 mjeseci, a za školsku i akademsku 2023/2024. godinu dodijeljeno je 400 stipendija.

Za 400 učenika i studenata koji su ostvarili odličan uspjeh iz budžeta Općine Ilidža izdvojeno je 667.370 konvertibilnih maraka. Osim stipendija talentiranim učenicima i studentima, potpisani su i ugovori o stipendiranju 171 učenika i 41 studenta koji imaju određeni iznos prihoda po članu zajedničkog domaćinstva u školskoj/akademskoj 2023/2024. godini. Za ovaj program izdvojeno je 338.610 KM. Zbirom sredstava izdvojenih iz budžeta Općine Ilidža za ova dva programa dodijeljeno je 1.005.980 KM.

Visina mjesečne stipendije za učenike iznosila je 143 KM. Što se tiče studenata, iznosi stipendija bili su različiti. Studenti prve godine dobili su po 165 KM mjesečno, dok su studenti druge, treće, četvrte, pete i šeste godine dobili po 187 KM, 198 KM, 209 KM i 220 KM, zavisno od kriterija koje su ispunjavali.

Pravo učešća u stipendiranju u školskoj/akademskoj 2023/2024. godini imali su učenici i studenti koji zadovoljavaju i ispunjavaju sljedeće osnovne kriterije, a to su: da su državljani Bosne i Hercegovine, da imaju prebivalište na području općine Ilidža, da su prvi put upisani kao redovni učenici javnih ustanova srednjih škola ili redovni studenti fakulteta/akademija (javne visokoškolske ustanove) članica Univerziteta u Sarajevu, redovni studenti javnih visokoškolskih ustanova koje ne postoje na Univerzitetu Sarajevo, a nalaze se na području Bosne i Hercegovine ili redovni učenici privatnih srednjih škola i redovni studenti privatnih visokoškolskih ustanova na području Kantona Sarajevo koji su na osnovu ostvarenih rezultata u znanju stekli pravo na stipendiranje školarine u iznosu od 100%.

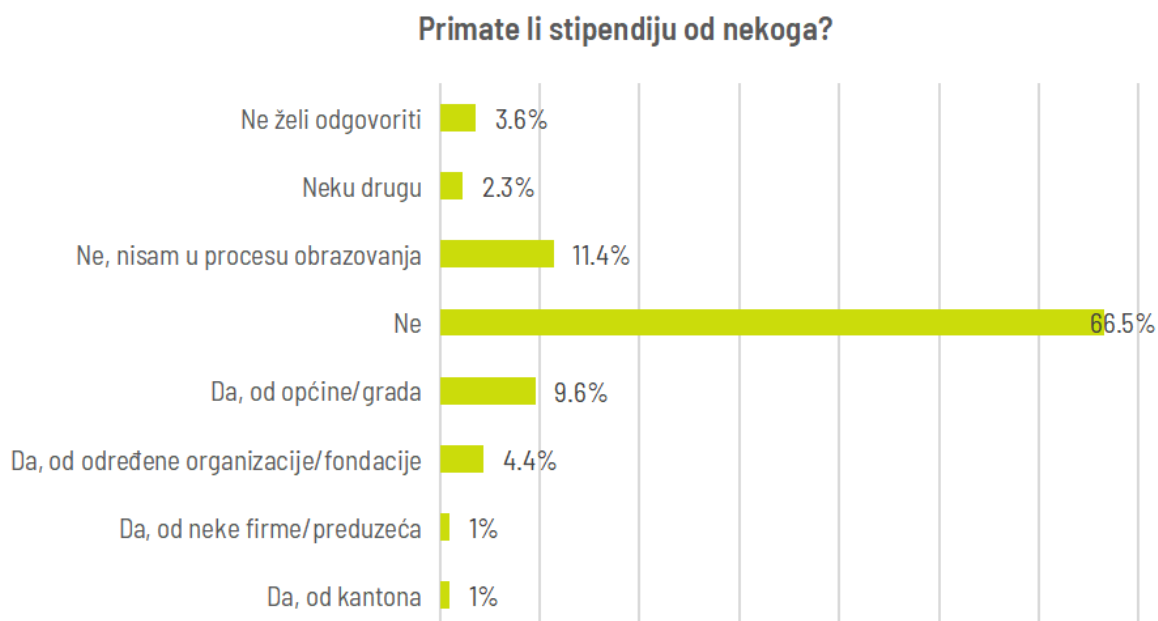
Da bi ostvarili pravo na stipendiju, učenici prvog razreda srednjih škola morali su imati od šestog do devetog razreda osnovne škole najmanju prosječnu ocjenu 4,90 i primjerno vladanje. Učenici drugog, trećeg i četvrtog razreda srednjih škola i studenti visokoškolskih ustanova pravo na stipendiju stekli su ako su ostvarili sljedeći opći uspjeh:

1. učenici drugog, trećeg i četvrtog razreda s najmanjom prosječnom ocjenom 4,90 i primjernim vladanjem;
2. redovni studenti prve godine fakulteta/akademija s najmanjom prosječnom ocjenom 4,90 i primjerenim vladanjem u završnom razredu srednje škole;
3. redovni studenti (I i II ciklus studija) fakulteta grupacije tehničkih i medicinskih nauka s prosječnom ocjenom najmanje 7,50 i ostalih fakulteta/akademija s prosječnom ocjenom najmanje 8,50;
4. da nisu obnovili prethodnu godinu studija;
5. da po istom osnovu nisu ostvarili stipendiju od nekog drugog organa, institucije, javnog preduzeća ili fondacije.

Osim navedenih stipendija, Općina Ilidža prepoznaje i nagrađuje najbolje učenike i studente s ove općine. Novčane nagrade i zahvalnice krajem 2023. godine dobili su učenici koji su ostvarili zavidne rezultate na domaćim i međunarodnim takmičenjima u znanju. Uručeno je 112 diploma za 70 učenika, od kojih je 49 dobilo novčane nagrade.

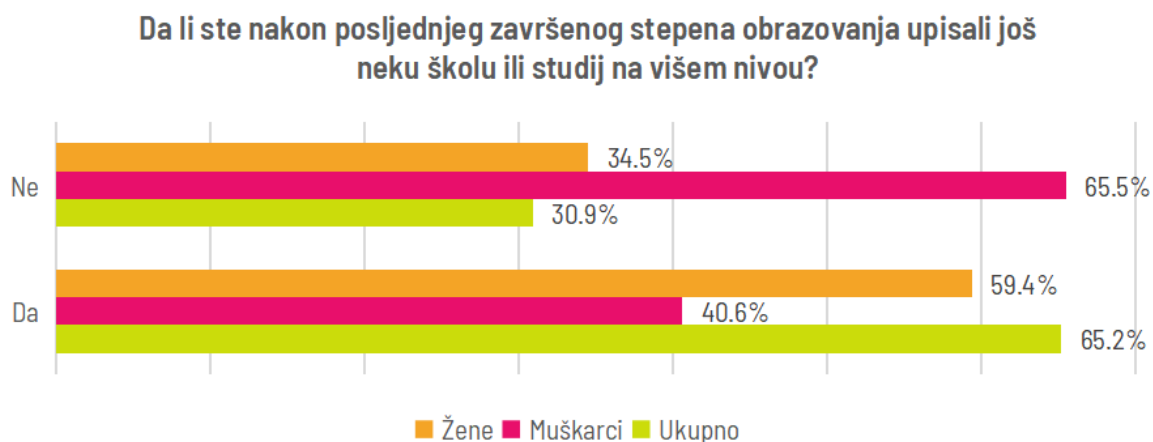
Priznanje „Zlatna značka“ ponijelo je troje studenata s područja općine Ilidža, dok je njih petero dobilo „Srebrnu značku“ Univerziteta u Sarajevu. Nosiocima „Zlatnih znački“ Općina Ilidža dodijelila je po 1.500 KM, a „Srebrnih“ po 1.100 KM.

Od mladih koji su anketirani u sklopu istraživanja, 9,6% ih je kazalo da prima stipendiju od općine. Od Kantona Sarajevo stipendiju prima 1% ispitanih, od nekog preduzeća 1%, dok od određene organizacije stipendiju, prema njihovim tvrdnjama, prima 4,4% mladih. Neku drugu stipendiju od ponuđenih opcija odgovorilo je da prima 2,3% mladih. Nikakvu stipendiju ne prima 66,5% ispitanika. Da trenutno nisu u procesu obrazovanja odgovorilo je 11,4% ispitanih.

Grafik 4. Stipendiranje mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Razlog prestanka daljnjeg školovanja

Nakon posljednjeg završenog stepena obrazovanja, 30,9% mladih na Ilidži je izjavilo da nisu upisali još neku višu školu ili studij, dok spolna struktura pokazuje da je više muškaraca koji ne nastavljaju obrazovanje (65,5%) u odnosu na žene (34,5%).

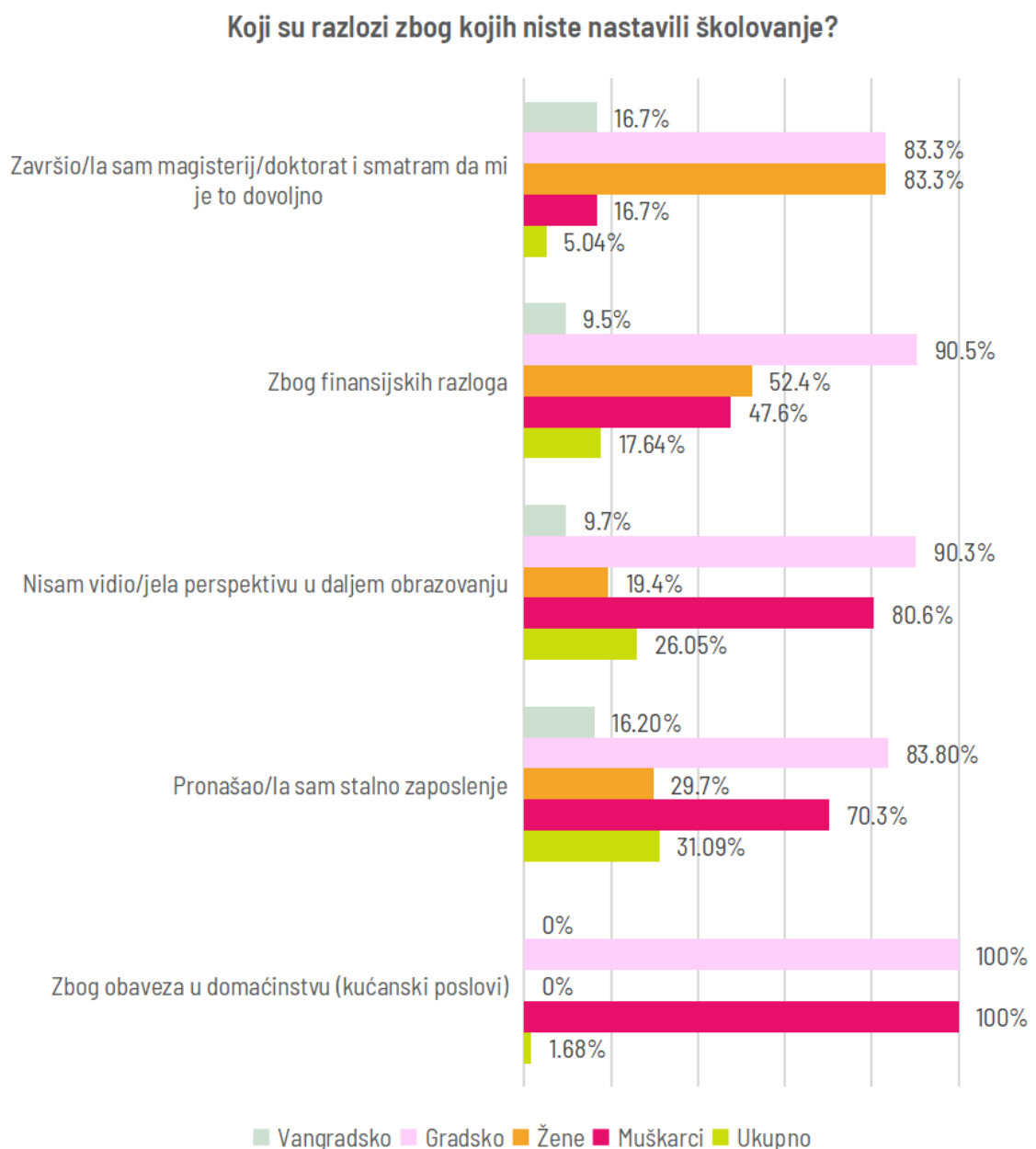
Grafik 5. Dalje obrazovanje mladih na Ilidži / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada se govori o razlozima nenastavljanja daljnjeg obrazovanja, 31,09% mladih nije nastavilo jer su pronašli stalno zaposlenje, a da nisu vidjeli perspektivu u daljem obrazovanju odgovorilo je njih 26,05%. Treba imati u vidu da je

zbog finansijskih razloga od daljnjeg obrazovanja odustalo 17,64% mladih. Mladih koji su odgovorili da su završili magistarski ili doktorat, te im je to sasvim dovoljno, ima 5,04%.

Ako se podaci uporede s istraživanjem položaja i potreba mladih s područja općine Ilidža iz 2016. godine,¹⁷ možemo primijetiti da je glavni razlog mladih Ilidže za nenastavljanje daljnjeg obrazovanja također bio pronalazak stalnog zaposlenja (36%). U to vrijeme smisao u daljnjem obrazovanju nije vidjelo 31% ispitanih mladih, a zbog finansijskih razloga od školovanja je odustalo 23% mladih s Ilidže.

Grafik 6. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Jedna učesnica fokusne grupe obrazložila je zašto nije nastavila školovanje nakon srednje škole.

„To je bio isključivo moj odabir zato što sam se htjela zaposliti. Željela sam, ali i bilo mi je potrebno da radim. Ali iskreno, malo mi je žao što nisam nastavila studirati. Iz tog razloga što bih danas-sutra možda pomogla omladini. Voljela bih da nastavim, kažu ljudi nikad nije kasno, ali voljela bih da upišem psihologiju. Baš iz tog razloga kad mi danas-sutra dijete dođe s nekim problemom, da popričam sa njim i da mu dadnem neki adekvatan savjet, od kojeg će mu biti bolje, gdje će otići nasmijan i da mu ulijem možda neku nadu kao što nije neko drugi. Inače volim pomagati ljudima i volim razgovarati kad neko ima neki problem.“

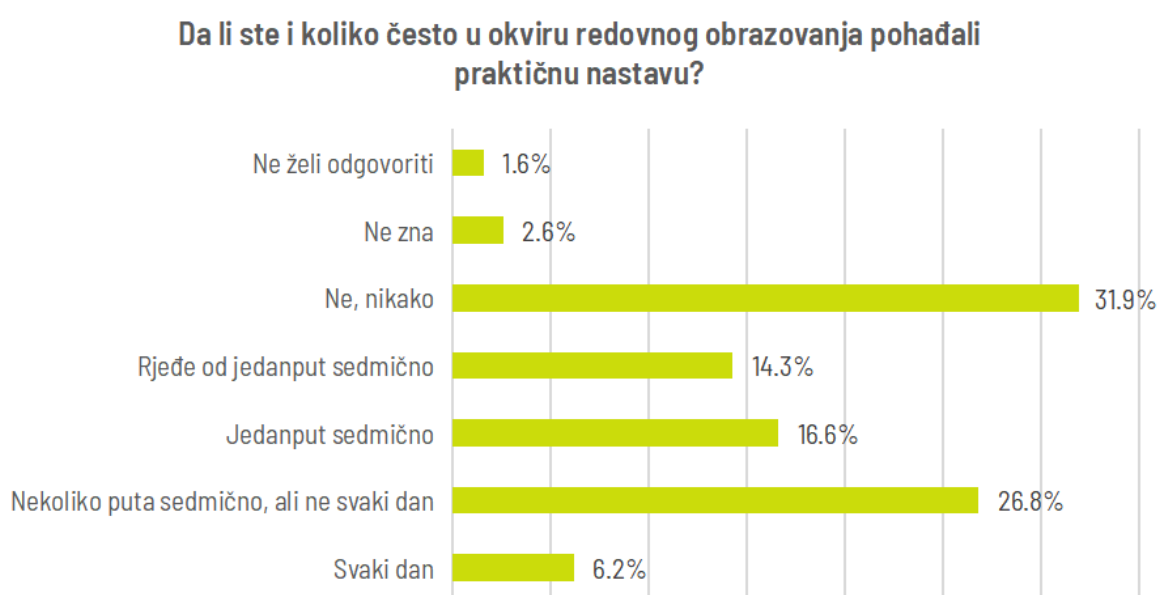
(Žensko, Ilidža)

Praktična nastava

Praktična nastava važan je dio procesa obrazovanja učenika za bilo koje zanimanje, kako bi učenici teoretski dio koji uče tokom školovanja mogli primijeniti kasnije u radu.

Prema rezultatima anketiranja, 31,9% mladih nije nikako imalo praktičnu nastavu tokom redovnog školovanja, dok ju je rjeđe od jednom sedmično imalo njih 14,3%. Jednom sedmično praksu je imalo 16,6% mladih, a nekoliko puta sedmično praktičnu nastavu je pohađalo njih 26,8%. Svaki dan praktičnu nastavu imalo je 6,2% ispitanih.

Grafik 7. Praktična nastava / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su nedostatak praktične nastave potvrdili kao problem broj jedan u obrazovanju, a o tome su detaljnije govorili u fokusnoj grupi. Osim toga, spominjalo se neadekvatno ponašanje profesora i nastavnika prema učenicima, što se smatra jednim od problema.

„Ja sam i dalje osnovna škola i manjak je praktične nastave svakako. I dalje se drži tematika, papir i bilješke i to je to. A stvarno ima malo praktične nastave. A u nekim školama su čak pokrenute akcije da se renoviraju kabineti i tako dalje, uz pametne table. I dalje se nastava održava papir, kreda i to je to. A zaista postoji mnogo toga, od prezentacija, gdje se časovi mogu dovesti do savršenstva, to nije slučaj barem u školi koju ja pohađam.“

(Žensko, Ilidža)

„Želim samo da kažem, a to je tehnička škola na Ilidži. Što se tiče prva dva smjera, to su ustvari opći smjerovi i u toj školi se pohađa praksa ukupno šest časova. Svi kabineti su opremljeni, ali problem je što te mašine uopće ne rade, koje se nalaze u školi. Škola se, ne pokušava uopće da riješi taj problem, da ga popravi ili čak da nabavi neke druge jeftinije mašine. I tek kada, hajmo reći, kada se uđe u treći razred, tek kreće ta prava praksa gdje ostali smjerovi, jer ta škola ima sedam smjerova, a samo dva smjera imaju konkretne uvjete za praksu. I to zbog toga što su to kompjuterski smjerovi i to je sve na kompjuteru, a ostali, kao što je dorada i grafička priprema, oni uopće nemaju gdje da rade praksu. I samo da se nadovežem, i u osnovnoj školi, to sam ja primijetio, profesori nisu ni psihički spremni zbog toga što oni ne znaju da pokažu kako da riješe neki problem. Jer ja sam u osnovnoj školi imao problem što se tiče tog nasilja i ništa nije riješeno samo zbog toga što je roditelj od tog napadača dobar prijatelj sa razrednim starješinom. I to se ništa na kraju nije riješilo. Ne znam da li sam to spomenuo, ali ovdje svake godine profesori idu na sistematski pregled i njihova psiha se isto mora provjeriti. Mi smo imali našeg profesora koji predaje dizajn, taj profesor je toliko provocirao naše radove i konstantno je psovao. Nije se mogao riješiti taj problem, jer gdje će profesor psovati učeniku i to niko ne bi vjerovao. I to je problem koji se mora riješiti, jer je manjak povjerenja razrednih starješina i uprave škole nad učenicima.“

(Muško, Ilidža)

„Sjećam se iz svoje osnovne škole sa Ilidže. Trebali smo da idemo na praktičnu nastavu, ma nije to baš praktična nastava, nego u praksi da posjetimo te, iz geografije, naprimjer, znamenitosti BiH. Naprimjer, da se organizuje izlet i to sve. I to nam je govorila nastavnica. Međutim, direktorica kaže: ‘Mi nemamo sredstava za to, mi ne možemo to da radimo’, jer smo trebali da idemo u obilazak, mislim da nije bilo daleko. Mislim da smo trebali ići gore

na Igman ili nešto takvo. Jednostavno, nisu nam ništa to obezbijedili. Dok su obezbijedili sredstva za prevoz za dan škole da odemo gore da proslavimo na Igmanu ili da ne govorim gdje sve. Mislim, stvarno, za konkretne stvari, kao što je za znanje, općenito sve obrazovanje, nema ništa, ne poduzima se. Dok se nekakve, hajmo reći, obilježavanje bilo čega, više ulažu da se održi priredba za Dan državnosti ili bilo šta nego da nam naprimjer prikupe sredstava za putovanje negdje na izlet samo jedan dan. Ne mora ništa biti kao ekskurzija, tri-četiri dana. Mi to ništa ne želimo. Mi želimo samo da vidimo to kako izgleda. Mi vidimo samo po slikama, naprimjer, to iz geografije, ali ništa to nije kao uživo kad se vidi.”

(Muško, Ilidža)

„Kako sam IT smjer u Četvrtoj gimnaziji Ilidža, ja mislim da je potrebno više praktične nastave. Više praktične nastave u smislu da ti neki planovi, da to ne bude to neko puko učenje sa prezentacije, nego da tu više bude interakcije između profesora i učenika. A ne da mi samo preko prezentacije i Google Classrooma učimo. To je lično što meni smeta. Što se tiče odnosa profesora prema učenicima, korektni su profesori, nema problema.”

(Žensko, Ilidža)

„Uglavnom, što se tiče praktične nastave, mislim da bi se to trebalo malo bolje organizovati. Da radimo više. Što se tiče odnosa profesora prema učenicima, mislim da je sve okej. U nekim situacijama se desi gdje dođe do konflikta, ali uglavnom je sve okej.”

(Muško, Ilidža)

„Volio bih kod mene da praksa bude malo zanimljivija. Pošto, iako smo Grafička škola, baš je dosadno. Naprimjer, prvu godinu smo imali samo teoriju i nije zanimljivo bilo nikako. Sad radimo neke kutije i to, ali i to je dosadno.”

(Muško, Ilidža)

Adekvatnost obrazovanja

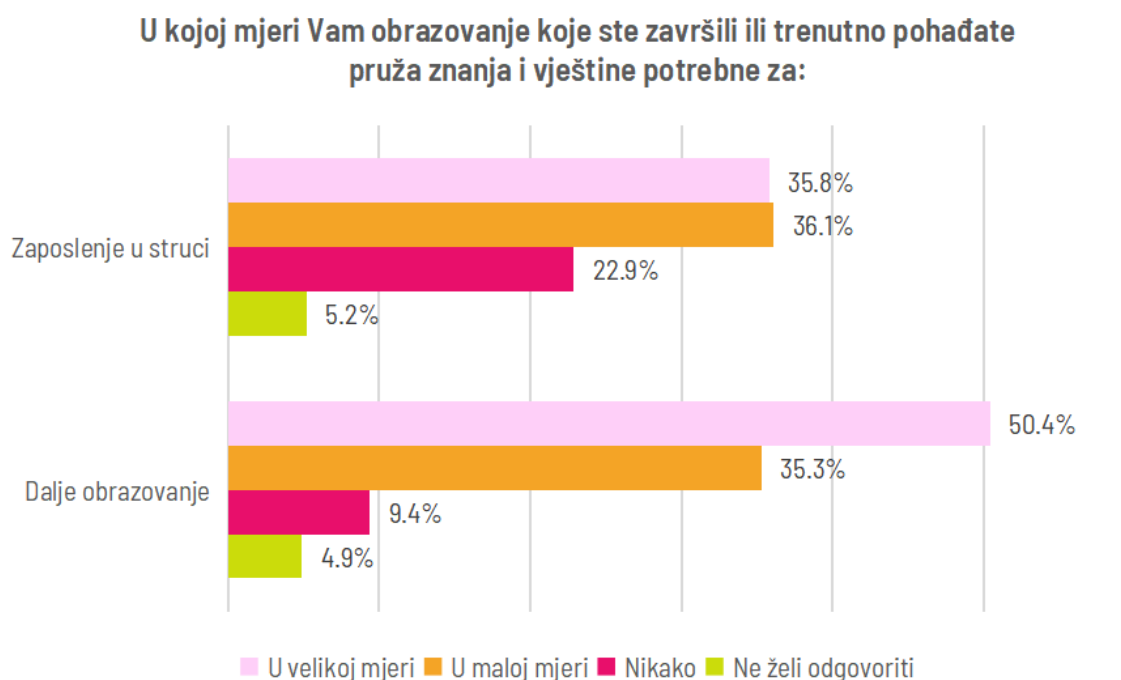
Znanje koje učenici i studenti steknu tokom školovanja trebalo bi da im pomogne u nastavku obrazovanja, ali i kasnijem pronalasku zaposlenja. Treba naglasiti i da obrazovanje nije u direktnoj nadležnosti lokalnih organa vlasti, ali i da lokalna zajednica na različite načine može utjecati na kvalitet obrazovanja i širinu ponude obrazovnih programa.

Na Ilidži polovina mladih (50,4%) smatra da im znanje stečeno tokom formalnog obrazovanja u velikoj mjeri pomaže

za nastavak školovanja, dok ih 35,3% kaže da im pomaže u maloj mjeri. Da im znanje stečeno tokom školovanja nikako nije koristilo za nastavak obrazovanja ističe 9,4% ispitanih.

Kada se govori o zaposlenju, 35,8% mladih reklo je da im je prethodno stečeno znanje pomoglo u velikoj mjeri da se zaposle u struci, a 36,1% istaklo je da im je pomoglo, ali u maloj mjeri. Nikakvu korist od znanja stečenog tokom obrazovanja za zaposlenje u struci kazalo je da nema 22,9% ispitanih.

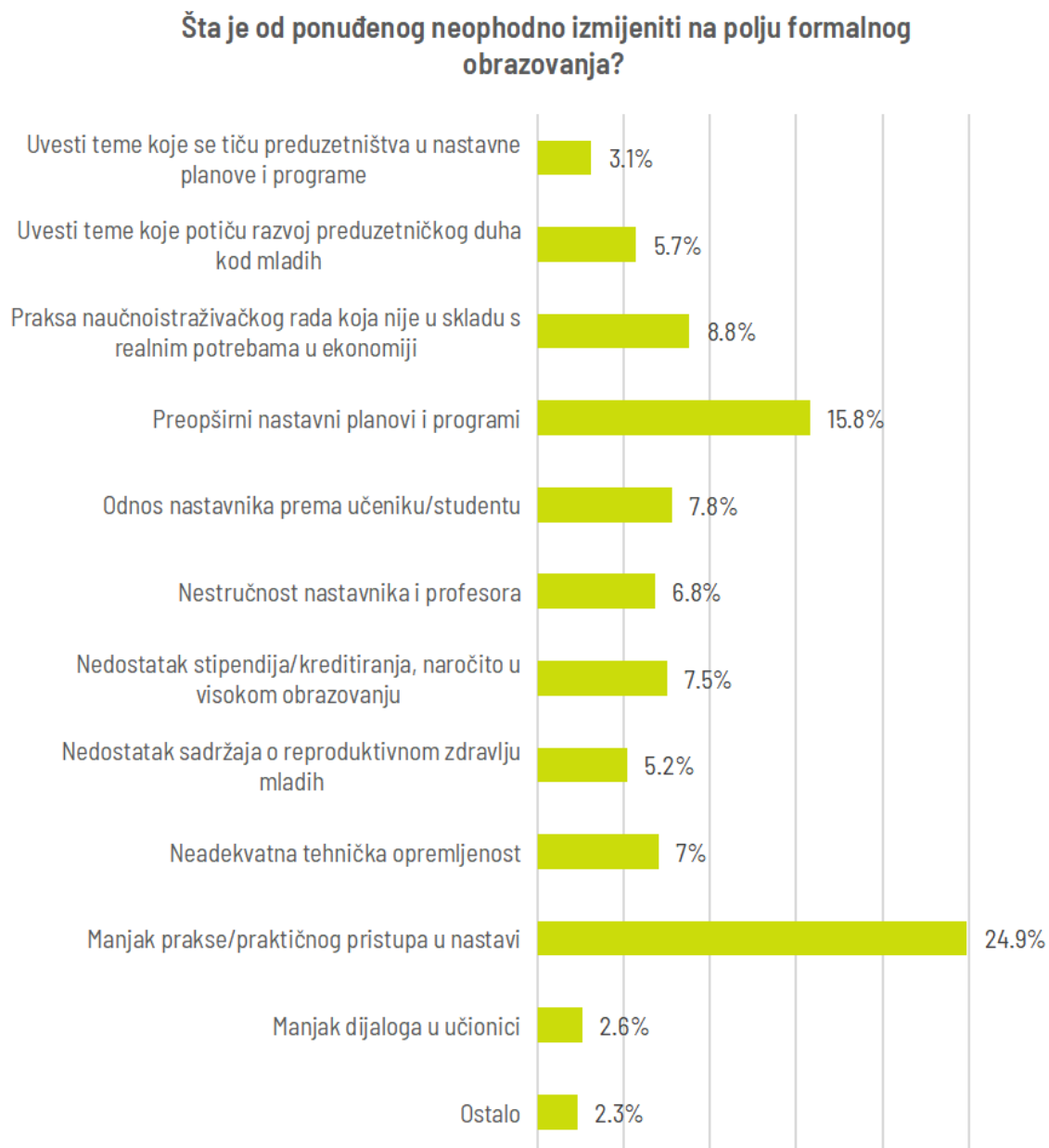
Grafik 8. Adekvatnost obrazovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi Ilidžanci smatraju da se mnoge stvari moraju izmijeniti u polju formalnog obrazovanja kako bi ono bilo kvalitetnije i pružalo adekvatno znanje, ali i učenje i unapređenje određenih vještina.

Kao jedan od najvećih nedostataka 24,9% ispitanika istaklo je manjak prakse u nastavi, dok ih 15,8% kaže da su problem preopširni nastavni planovi i programi. Osim toga, 8,8% ispitanika kao problematičnu je izdvojila i praksu naučnoistraživačkog rada koja nije u skladu s realnim potrebama u ekonomiji.

Nedostatak stipendiranja/kreditiranja, a posebno u visokom obrazovanju, problem je za 7,5% ispitanika. I odnos nastavnika prema učenicima ili studentima je nešto što mladi na Ilidži smatraju da treba promijeniti, a to misli 7,8% ispitanih. Nestručnost nastavnika ili profesora u školama problem je za 6,8% mladih. Također, za 7% mladih problem je i neadekvatna tehnička opremljenost. Da se u obrazovanje trebaju uvesti teme koje potiču razvoj preduzetničkog duha kod mladih smatra 5,7% ispitanika, a da im trebaju teme koje se tiču preduzetništva ističe 3,1% mladih.

Grafik 9. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su tokom razgovora naglasili da su svjesni da im formalno obrazovanje, posebno bez adekvatne prakse, nije dovoljno da ih pripremi za rad kada okončaju školovanje.

„Pošto sam ja studirala na arhitekturi, mogu reći, iskreno, da nije potrebno samo to. I kroz školovanje je bitno da ima ta neka praksa koja će da prati taj neki dio školovanja, ako ništa, ne na masteru, poslije završenog bachelora, da bi ljudi stekli to, nebitno da li je arhitektura

ili neka druga struka, da bi stekli neko iskustvo u tom poslu i vidjeli drugačije viđenje te prakse. U suštini, radnog posla na koji dolaze. Jer nije nijedan fakultet, naprimjer, u praksi i u priči isto. Jer tek onda kad se dođe u praksu, vidi se koliko je to različito. Teorija je skroz nešto drugo. Ja, konkretno, evo ovdje i kroz općinu sam vidjela da je skroz drugačiji sistem. Jer ono što mi u općini, naprimjer, radimo, to nismo radili na fakultetu. Nije bio taj koncept. Školovanje, naravno, bilo je drugačije, ali ima tu da se u praksi može dosta više naučiti nego što je to bilo klasično crtanje ili učenje, ono, više se u praksi znanje stekne."

(Žensko, Ilidža)

Mladi Ilidžanci su tokom razgovora istaknuli i da imaju puno gradiva koje jedva stižu, odnosno preopširne planove i programe, te bi voljeli i da nastavnici imaju malo više razumijevanja.

„Da se nadovežem za nastavnike i profesore, to mentalno zdravlje... Mislim, prva kažem, moja generacija je eskalirala što se toga tiče. Po ponašanju, nasilju i tako dalje. Ali postoje nastavnici i profesori koji i dalje žive u periodu '92. godine. Jednostavno, gdje se učenik izdvaja zbog imena i prezimena, gdje je meni to apsurdno i ponižavajuće. Mislim, poražavajuće za godine tog profesora, profesorice, nebitno, a i za čitavu školu. Jer smatram da je to nešto privatno, da nema tu niko pravo ulaziti. A ima i drugih stvari. Agresija na nastavi, ne znam, frustracije na časovima i tako dalje."

(Žensko, Ilidža)

„Mislim da je teško kad se svake sedmice radi nova lekcija. Ne samo svake sedmice, nego svaki čas nova lekcija. I evo kao neko, sad sam se vratila sa YES programa, bila sam u Americi godinu dana i vidjela sam kakav je američki sistem. Tipa, sad ću malo pobjeći s teme, ali imaju stvarno predmete kao osobne finansije, gdje uče kako da kupe prvu nekretninu, kako da plaćaju račune. Zapravo, životna škola. Bilo bi super da se radi to na odjeljenskoj, umjesto na odjeljenskoj samo mi da pričamo... Mislim, mi i ne pričamo o problemima jer nemamo nekih problema. Ako se desi neki problem, ode se odmah razrednoj. Malo više da se iskoriste te odjeljenske zajednice, da se malo više konkretnije radi na tim tako nekim stvarima. I da se malo rasteretimo, pogotovo što se tiče dojava (o bombi) u našoj školi. Svako mora da ima po pet ocjena iz ovog predmeta, po pet iz onog. Barem da hoće ministarstvo malo rasteretiti u tom smislu. Bude poteško, 12 je predmeta, a neki imaju i više. Opći (smjer) ima 14-15 predmeta."

(Žensko, Ilidža)

„Što se tiče teorije, to je okej. Međutim, to se sad sve poremetilo, bilo je dojava (o bombi) i izgubio se kontinuitet. To već vidim kod sebe. Teže je sve upratiti, naučiti, ali tako nam je, i sad moramo ići dalje i popraviti sve to. Mislim, ja znam da sad profesori nas ruže što nije sve kako treba, ali mislim da su već posljedice napravljene.“

(Muško, Ilidža)

Pored problema s nedostatkom adekvatne praktične nastave i opširnih nastavnih planova i programa, učesnici fokusne grupe su nasilje u školama izdvojili kao kritičnu tačku na kojoj se mora dugoročno raditi.

„Ja sam davno završila to sve, ali smatram da bi kroz osnovne škole, možda i srednje koje se nalaze ovdje na području Ilidže, možda uveli neki vid, ili tip, radionica o određenim temama. Isto kao što je ono bilo nekad o sigurnosti učenika, o nasilju i tako to. Da svaka škola uvede i ima svog psihologa ili nešto što je potrebno za uzrast određeni tokom školovanja tog. Jer mislim da bi djeci u tom periodu to bilo najpotrebnije. Ono, privatne škole, oni imaju svoje doktore, ne znam, unaprijeđene te sisteme. Imaju svoje psihologe. Ali mislim da bi trebalo i u osnovnim školama na području cijelom, općina Ilidža, da imaju taj vid ili psihologa ili da imaju te radionice ili nešto gdje će djeca pričati o svojim problemima. Ili ako ima nasilja, jer dosta djece ne priča o tom nasilju koje je postalo i vrlo aktuelna tema, ne samo na našoj općini nego ono, bilo gdje. I da bi trebali to stručni ljudi iz nevladinih organizacija ili slično da razgovaraju s djecom, da vide u čemu su ti problemi koje djeca imaju u osnovnim školama.“

(Žensko, Ilidža)

„I ja bih se isto složila. Jer došao je rođak, baš tu je na Ilidži u osnovnoj školi, i rekao da se grupa njih, kaže, udarala. 'Bukvalno', kaže, 'iz zezancije mi smo se udarali.' I tek kasnije tetka je vidjela modrice na njegovom tijelu i pitala šta je to. I on je rekao: 'Mi smo se', kao, 'zezali, mi smo se udarali.' I ona govori: 'Jeste li se ozbiljno zezali? Šta je bilo? Reci.' Kao eto: 'Udarali su me drugovi.' I onda kasnije kad je ona zvala direktoricu, kasnije išla sve to, bukvalno, kao, maltretirali su dijete. On je rekao da su se igrali jer nije smio da kaže mami, logično. I kad ga je pritisla: 'Reci, reci', onda je morao da kaže da su ga udarali. I on je šutio, ništa nije smio da kaže, i onda kad je ona krenula i kad je otišla tamo i sve, kad je napravila haos, rekli su da će se smiriti, kao i vladanje, ali ništa se na kraju nije ni desilo. Tako da, slažem se, treba uvesti to (psiholog ili radionice) i treba ih kazniti na neki način.“

(Žensko, Ilidža)

„Moj brat je isto tako imao problem. Baš ide u osnovnu školu na opštini Ilidža, neću sad da govorim koju da ostane baš anonimno. Brat je jednostavno se igrao sa svojim jaranom, kako već, šta su radili, i brat se slučajno 'zabio' u ovog druga. I ovaj je počeo da mu sve psuje i to, moj brat mu je samo kulturno odbrusio da se ovaj naljutio. I brat je prijavio razrednici to sve, ali razrednica je napravila još veći problem. Da se brat počeo bojati za svoju sigurnost jer je petorica čekala njega da ga prebiju poslije škole. Da bi, naprimjer, moja mama dođe kasnije i napravi razrednici problem zašto to ništa nije uradila i zašto ništa nije poduzela pod tim pitanjem. Da bi razrednica rekla: 'Jao, šta ću ja, ne mogu ja ništa.' Kaže mama: 'Ako ništa vi sad ne poduzmete, ni vi ni direktorica, ovo će ići u ministarstvo.' I sada stvarno, zašto to mora sve ići do ministarstva, zašto se to ne može odmah regulisati, zašto odmah ne popriča taj isti dan šta se desilo, nego mora sad sve to ići na jedan viši nivo? Mislim, jednostavno nije uredu. Ovo je sad u mojoj osnovnoj, i ja sam išao u tu osnovnu i to nije uredu. A mislim da to ima u drugim osnovnim školama. Jednostavno su se prepali jer je, moj brat je odmah rekao. Evo baš i ova njegova drugarica, ide isto sa njim, ona je znala šta se sve izdešavalo i ona je stala uz brata. Dok razrednica sve hvali ovog ovamo koji hoće da prebije mog brata. Mislim, moja mama je rekla: 'Ja ću njega pustiti neka radi šta god on hoće, ali nemoj kasnije da bude da smo mi krivi.' Zašto mora ići na neki 'vau, vau' nivo, zašto to ne riješi direktorica, razrednice od oba učenika i porazgovaraju? A ne sada da nekome se lome zubi i nešto takvo, mislim da nije stvarno uredu.”

(Muško, Ilidža)

„Nažalost, takve stvari danas dovode do psihičkih problema kod omladine. Možemo tu uzeti dosta stvari, možemo pročitati na tim društvenim mrežama, bilo gdje, da je neko sebi oduzeo život zato što nije imao kome da se povjeri.”

(Žensko, Ilidža)

„Oni (u školama) stanu na stranu napadača, a ne na stranu žrtve. I onda te žrtve, kao i mnoge druge, neće onda nikad ni reći o svom problemu ni njima, ni bilo kome. Jer vide da tako neće ništa riješiti.”

(Žensko, Ilidža)

Da je nasilje u školama prisutno i u drugim sarajevskim općinama, potvrdili su mladi s Ilidže koji pohađaju školu ili su pohađali u školama koje ne pripadaju općini Ilidža.

„Ja smatram da svaki učenik treba biti zaštićen. Ako osjete da nešto nije uredu, s njim da se porazgovara. Ja sam završila srednju školu prije četiri godine, imala sam sličnu situaciju s jednim djevojkama, bile su starije od mene dvije godine. Često su me maltretirale i dobacivale mi. Ja sam to prijavila i direktoru i profesorima, ali niko ništa nije mogao da poduzme zato što su toliko djevojke bile problematične. Ja se nekad zapitam da se neke stvari možda mogu riješiti u školi, a šta će se desiti s djecom koja imaju problem da kažu šta je problem van škole. Jer neko može da to posmatra u školi, a šta će se desiti naprimjer 150 ili 200 metara (od škole), kad dijete izađe? Zato policija treba biti na svakom ćošku i to odmah treba prijaviti policiji da policija reaguje. Jer neko možda nije u mogućnosti doći po svoje dijete, i šta? Ljudi stave kapuljače, sačekaju te negdje, a danas je omladina naoružana s tim, i pištoljima i nožićima. I u tramvaju se dosta ružnih stvari dešava, a to ćemo uzeti primjer Denisa Mrnjavca, koliko je godina eto prošlo, da je momak nastradao bez ikakvih razloga.“

(Žensko, Ilidža)

„Kažu da, kad se nešto desi van kapije škole, nije problem. To vi rješavajte. Kako dva učenika iz iste škole, valjda, majka mu stara, treba da vi rješavate? Učenici su to, šta su to, djeca od 14-15 godina. Ja sam sad srednjoškolac i to je sad eskaliralo tako da je momak pretukao curu, baš počeo da je šuta. I da direktor nije poduzeo baš ništa. Došao je otac od djevojke, rekao je: 'Ako vi ništa ne poduzmete, ovo ide odmah u medije.' Jer, kao, njegov je, od tog momka, dedo advokat, a babo mu drži kao nekakvu jaku firmu. I sada ništa direktor, kao ne može ni pedagogica, ni psiholog, ništa mu ne mogu. I kao, nećemo da ga mi izbacujemo, niti išta. Kaže: 'Dobro, ja ću prebaciti svoju curu u drugi razred.' I normalno je što je to uradio. A zašto to mora, zašto to ne riješi se? Ispade sad cura kriva koja je sva u modricama. Tako ljudi opadaju psihički. Kako će onda u životu kasnije ako ga neko bude tako uznemiravao? Pa će samo šutjeti i skupljati u sebe, da se desi, ne daj Bože, baci se sa zgrade jer jednostavno ne može više to da izdrži.“

(Muško, Ilidža)

Neformalno obrazovanje

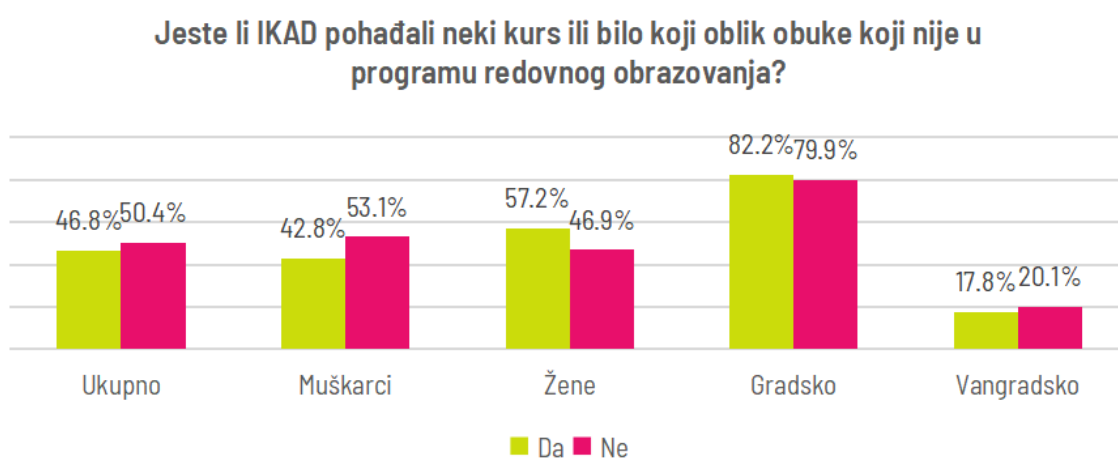
Na Ilidži 50,4% mladih nije pohađalo neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja, dok je 46,8% ispitanih išlo na neku dodatnu edukaciju. Rezultati istraživanja pokazuju da su žene (57,2%) na Ilidži sklonije dodatnoj edukaciji od muškaraca (42,8%).

Mladi koji su pohađali kurseve/edukacije najviše su učili strane jezike, od toga najčešće engleski i njemački, te se usavršavali u polju poznavanja IT vještina (programiranje). Dodatnu edukaciju 15,8% mladih upisivalo je zbog jačanja

kompetencija za izlazak na tržište rada, a 27,3% ih je željelo jačati znanje u određenoj oblasti. Osim toga, neformalnu edukaciju je odlučilo pohađati 17,4% mladih jer ih zanima određena tema i smatraju to kvalitetnim načinom za provođenje slobodnog vremena.

Na pitanje da li bi željeli pohađati neki kurs u budućnosti, 33,8% mladih je odgovorilo pozitivno, a spolna struktura onih koji bi željeli pohađati neformalno obrazovanje ili dodatne edukacije pokazuje da je više žena (61,5%) u odnosu na muškarce (38,5%). Pohađati u budućnosti neki vid neformalnog obrazovanja ne želi 34% mladih, a 29,9% ih ne zna da li bi pohađali neki kurs.

Grafik 10. Pohađanje kurseva / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Od ispitanih koji bi rado pohađali neki kurs, kao preferencijalne odgovore navode učenje engleskog i njemačkog jezika te stjecanje IT vještina.

Ako se pogledaju druge lokalne zajednice u kojima je Institut proveo istraživanje položaja i potreba mladih, na Ilidži su mladi skloniji neformalnom obrazovanju. U Hadžićima 53,4% mladih nije pohađalo kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja, dok je 43,8% ispitanih išlo na dodatnu edukaciju. U Gradačcu 18,4% mladih je pohađalo kurseve, dok bi ih 20,6% željelo ići na određeni kurs.

U Bihaću 47,5% mladih nije pohađalo kurs ili edukaciju, a pohađalo ju je 44,4% ispitanih.

U Sanskom Mostu 71,8% mladih nije pohađalo neki kurs, dok je 24,8% ispitanih išlo na neki kurs.

Tabela 8. Neformalno obrazovanje mladih po općinama/gradovima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi koji su pohađali kurseve	
Ilidža	46,8%
Hadžići	43,8%
Bihać	44,4%
Sanski Most	24,8%
Gradačac	18,4%

Sudeći prema odgovorima, većina mladih u fokusnoj grupi pohađala je različite vrste kurseva ili edukacija i još uvijek ih pohađaju. Oni koji ih nisu pohađali kao razlog su naveli nedostatak finansijskih sredstava ili slobodnog vremena za takve aktivnosti.

„Pohađala sam razne edukacije i pohađam ih i dalje. Trenutno idem na kurs engleskog jezika. Počela sam skoro i to mi je dodatna aktivnost. Vrijedi pokušati, ne radim. A što bi rekli, obrazovanja nikad dosta. Čovjek uči dok je živ, svakako.“

(Žensko, Ilidža)

„Ja nema na šta nisam išla. Ja sam išla i kroz srednju školu i fakultet, a poslije sam najviše bila vezana za udruženje pa smo imali razne radionice gdje sam ja organizovala. Bila sam direktno uključena u radionice, ali sam i išla na radionice. Radionice su bile o jačanju ličnih kompetencija, pa jačanje svijesti kod mladih, pa naprimjer za javne nastupe i tako te. I sve je to bilo kroz srednju školu, poslije i kroz fakultet, gdje smo radili te obrazovne neke radionice. Kad bih sve pričala šta sam pohađala, nikad ne bih stala.“

(Žensko, Ilidža)

„Baš sam ovaj vikend završio. Išao sam na informatiku i na arapski jezik, jer nikad nijedan jezik ne škodi da se više zna. Pored engleskog, naprimjer, da se zna arapski, njemački i to sve. Volio bih i njemački isto da se prijavim, imam u optičaju, ako Bog da, pa ćemo vidjeti šta. Planiram i programiranje da nastavim.“

(Muško, Ilidža)

„Nisam pohađala, ali imam prijatelje koji idu na kurseve engleskog, njemačkog... Ja lično ne idem zato što se plaćaju. Teško je izdvajati po 100 maraka, ne znam sad kako to ide, je li to ide mjesečno. Ali teško je izdvajati tu sumu novca pored ostalih obaveza. Potrebne su nam, barem na mom smjeru, dosta učenika uzima instrukcije iz matematike, iz programiranja, ovoga, onoga, pa ono je, teško je sad novčano. Bilo bi super kad bismo mi imali dostup tim kursevima.“

(Žensko, Ilidža)

ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJAVANJE MLADIH

Statistike o stopama nezaposlenosti stanovništva dosta su neprecizne zbog postojanja velikog broja kontroliranih i nekontroliranih varijabli značajnih za precizno određivanje stope nezaposlenosti. S jedne strane, u nezaposlene osobe ne ubraja se stanovništvo koje ne radi, ali koje po osnovu nekih drugih kategorija ne spada u nezaposleno (penzioneri, osobe nesposobne za rad, učenici i slično), općenito, stanovništvo koje se vodi kao radno neaktivno.

Zvanične statistike vode se brojem osoba prijavljenih na biro za zapošljavanje, pri čemu je nepoznat broj osoba koje su nezaposlene, ali isto tako i neprijavljene na zvanične zavode za evidenciju nezaposlenosti.

Kako je 2023. godine objavio Federalni zavod za statistiku u biltenu „Kanton Sarajevo u brojkama“, prema stanju do 31. decembra 2022. godine na Ilidži je bilo registrirano 1.719 obrta,¹⁸ a godinu kasnije taj broj je iznosio 1.757. U Izvještaju o izvršenju Budžeta¹⁹ Općine Ilidža za period od 1. januara do 31. marta 2024. stoji da je izdvojeno 35.060 KM za subvencioniranje privatnih preduzeća na području ove općine.

Prema zvaničnim dostupnim podacima, od 2020. do 2023. u općini Ilidža je uglavnom rastao broj zaposlenih osoba. Naime, 2020. godine u ovoj općini bilo je 23.602 zaposlenih, a taj broj 2023. godine iznosio je 25.951, što je više za 9,95%. Ako se pogleda ovaj period u Kantonu Sarajevo i svim njegovim pripadajućim općinama iz godine u godinu, vidimo da je uglavnom rastao broj zaposlenih osoba.

Tabela 9. Zaposlenost u Kantonu Sarajevo po općinama / Izvor: Zavod za statistiku FBiH²⁰

Kanton /	Prosječan broj zaposlenih			
lokalna zajednica	2020.	2021.	2022.	2023.
Kanton Sarajevo	150.451	152.576	156.488	159.636
Centar	44.847	44.443	45.312	45.906
Hadžići	5.062	5.246	5.336	5.528
Ilidža	23.602	24.216	25.295	25.951
Ilijaš	3.905	4.072	4.254	4.270
Novi Grad	29.853	30.616	30.838	31.342
Novo Sarajevo	26.597	27.536	28.448	29.314

¹⁸ [Bilten Kanton Sarajevo u brojkama](#)

¹⁹ [Izvještaj o izvršenju Budžeta Općine Ilidža](#)

²⁰ [Federalni zavod za statistiku](#)

Stari Grad	10.353	10.047	10.436	10.490
Trnovo	302	325	381	398
Vogošća	5.966	6.075	6.188	6.437

Kad su u pitanju nezaposleni, prema Statističkom biltenu koji objavljuje JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“, a koji je objavljen 30. septembra 2024. godine, broj nezaposlenih na Ilidži iznosio je 8.105. Kad su u pitanju mladi, na Ilidži su do 30. septembra na Birou za zapošljavanje bile 1.563 osobe. Od toga, 158 nezaposlenih je iz kategorije od 15 do 19 godina. Nezaposlenih mladih od 20 do 24 godine je 541, a od 25 do 29 godina 846.

U Kantonu Sarajevo broj nezaposlenih od 15 do 19 godina iznosio je 979, iz dobne grupe od 20 do 24 godine bilo je 3.077 osoba, a od 25 do 29 godina 5.274.

Tabela 10. Broj nezaposlenih mladih u KS-u u 2024. / Izvor: JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“²¹

Kanton/	Broj nezaposlenih mladih			
lokalna zajednica	Ukupno	15-19	20-24	25-29
Kanton Sarajevo	9.330	979	3.077	5.274
Centar	1.070	102	328	640
Hadžići	909	123	427	359
Ilidža	1.563	158	541	864
Ilijaš	709	90	240	379
Novi Grad	2.523	253	872	1.398
Novo Sarajevo	1.089	85	300	704
Stari Grad	812	74	270	468
Trnovo	65	9	24	32
Vogošća	677	85	230	362

Na osnovu prikazanih podataka, ono što se pojavljuje kao trend u svim općinama pojedinačno u KS-u, kao i samom Kantonu Sarajevo zbirno, jeste da je godinama najveći broj nezaposlenih mladih u najstarijem petogodištu (od 25 do 29 godina starosti). Dakle, radi se o mladima koji su većinom završili proces obrazovanja i trebali bi biti prisutni na tržištu rada.

U septembru 2024. na Ilidži je bilo 864 nezaposlenih u kategoriji od 25 do 29 godina. Ista situacija bila je krajem 2023. godine (podaci iz 31. decembra 2023), na Birou za zapošljavanje bilo je 965 mladih Ilidžanaca, a u decembru 2022. taj broj je iznosio 1.037. U decembru 2021. broj nezaposlenih na Ilidži od 25 do 29 godina bio je 1.057.

Ono što je pozitivno jeste da se svake godine generalno smanjuje broj nezaposlenih u ovoj kategoriji, tako da je od kraja 2021. do septembra 2024. broj nezaposlenih mladih najstarijeg petogodišta bio manji za 22,33%.

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH, prosječna neto plaća u općini Ilidža, ali i ostalim općinama Kantona Sarajevo, bilježi rast od 2020. do 2023. godine. U Kantonu Sarajevo prosječna plaća u 2023. (1.558 KM) bila je 32,1% viša u odnosu na 2020. (1.179), dok je na Ilidži u ovom periodu zabilježeno povećanje za 35,6%. Naime, u 2020. prosječna neto plaća u općini Ilidža bila je 962 KM, a 2023. iznosila je 1.305 KM.

Sindikalna potrošačka korpa koju je Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine izračunao za oktobar 2024. godine iznosila je 3.080,60 KM.²²

Tabela 11. Prosječna neto plaća u Kantonu Sarajevo po općinama / Izvor: Zavod za statistiku FBiH

Kanton/	Prosječna neto plaća (u KM)			
	2020.	2021.	2022.	2023.
lokalna zajednica				
Kanton Sarajevo	1.179	1.251	1.390	1.558
Centar	1.381	1.456	1.590	1.776
Hadžići	952	1.031	1.133	1.206
Ilidža	962	1.038	1.182	1.305
Ilijaš	730	760	868	991
Novi Grad	1.012	1.069	1.231	1.434
Novo Sarajevo	1.324	1.397	1.520	1.700
Stari Grad	1.215	1.309	1.479	1.623
Trnovo	1.018	1.088	1.205	1.254
Vogošća	880	959	1.101	1.246

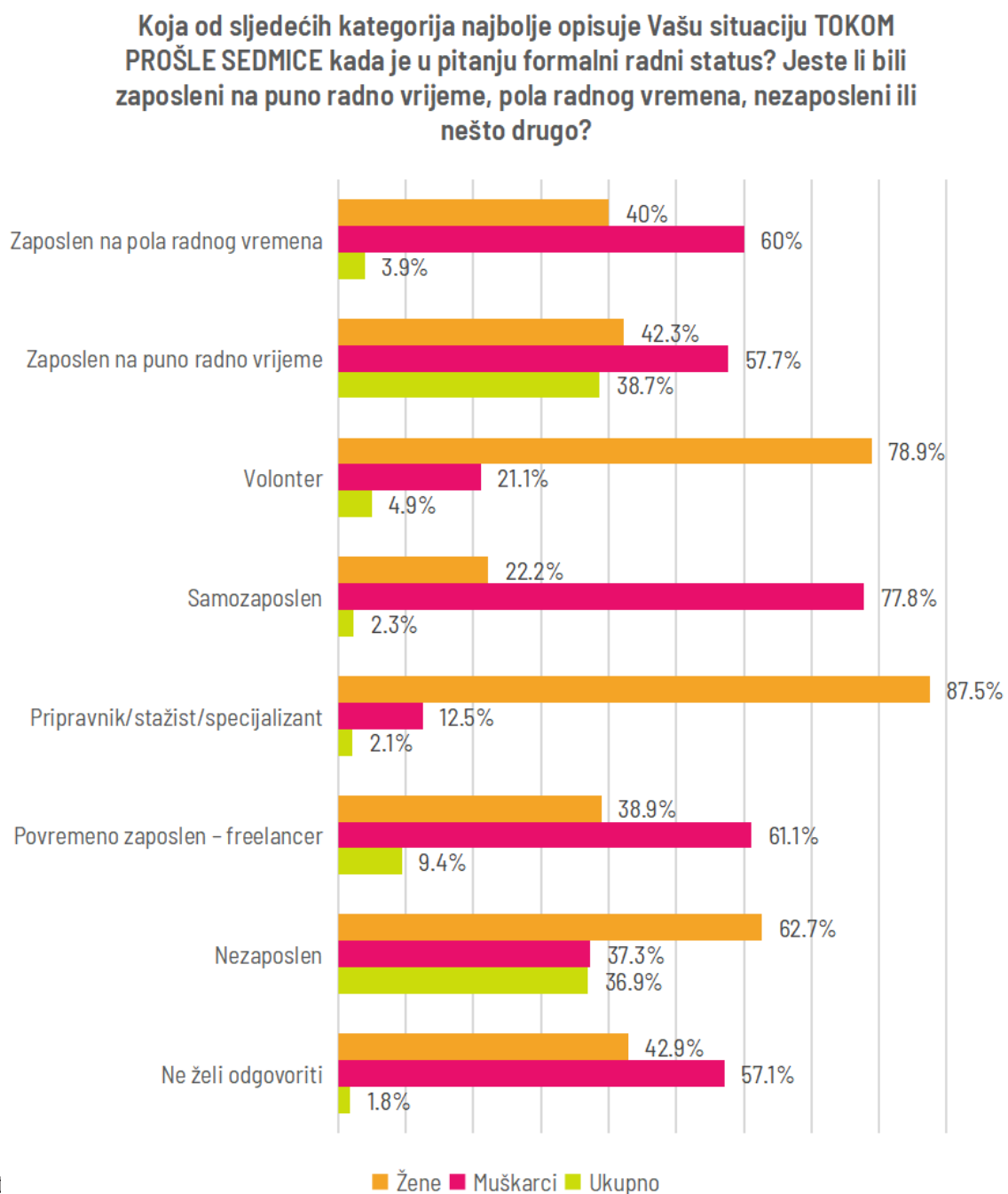
Prema rezultatima provedene ankete, nezaposleno je više od trećine mladih na Ilidži, odnosno 36,9%. Ako se gleda spolna struktura, među nezaposlenima je 62,7% osoba ženskog spola i 37,3% osoba muškog spola.

Zaposlenih na puno radno vrijeme je 38,7%, od toga je 57,7% muškaraca i 42,3% žena. Povremeno zaposlenih, odnosno freelancera ima 9,4%. U toj kategoriji dominiraju muškarci, kojih je 61,1%, dok je žena 38,9%. Mladih koji rade pola

²² Savez samostalnih sindikata BiH – RS

radnog vremena ima 3,9%, samozaposlenih je 2,3%, a pripravnika/specijalizanata ima 2,1%. Volontera ima 4,9%.

Grafik 11. Radni status / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

odnosno državnom sektoru. Porodična firma je najbolji izbor za 9,1% ispitanika, internacionalna korporacija za 7,5%, dok je realni sektor odabralo 3,9% mladih. Samostalan rad, odnosno rad kao freelancer, najbolji je izbor za 5,7% mladih.

Mladi su u fokusnoj grupi istakli kako smatraju da im znanje stečeno tokom formalnog obrazovanja uglavnom nije dovoljno da bi pronašli posao.

„Što se tiče ovog trenutno što ja i on učimo, mislim da ćemo teško naći posao. Jedino ako se baš posvetimo, jer svakako idemo u školu za to što mi radimo. Sad okej ako ćemo mi reći, sad za početak, ali ne vjerujem, ali druga godina, a mi sad pravimo kutije neke od novina, mislim da mi to definitivno neće trebati toliko. Jer ako bismo se mi sad posvetili negdje privatno, hajmo reći, hobi imati neki, pa bismo nešto radili.“

(Muško, Ilidža)

„Mislim da znanje stečeno tokom obrazovanja nije dovoljno da se nađe prvi posao. Ja bih voljela da mi učimo i kako se piše CV i, ne znam, komunikacija s ljudima koliko je bitna, da se više to gura, taj aspekt neformalnog školovanja, da kažem.“

(Žensko, Ilidža)

Nezaposleni mladi Ilidžanci odgovorili su i na pitanje kako traže posao.

„Ja tražim na razne načine. Apliciram. Imaju aplikacije mojposao.ba, jooble, preporuke, tako da tražim.“

(Žensko, Ilidža)

„Sad zasad nisam tražila, ali tražit ću. Tek fakultet završila, malo da odmorim i uživam, pa ću onda.“

(Žensko, Ilidža)

„Ja sam još srednja škola, ali sam tražio za ljetni raspust da radim. Ja mislim da sam jedno pet upita poslao i da su me svih pet odbili. Ja, rekoh, ma neću ništa ni raditi, već je kraj raspusta, mislim august, zadnja sedmica. Šta ću sad tražiti, sad će škola, i nisam više.“

(Muško, Ilidža)

„Ja sam imala slučaj, postoji firma, ja nisam i dalje sigurna kako i zašto. Uglavnom, sestrina prijateljica je šef u toj firmi. Uglavnom, ta firma radi promocije i podržavaju maloljetnike, odnosno pomažu u smislu kao volonterski rad. Tako da sam ja počela sa tim volonterskim radom. Mislim, kako da kažem, neće škoditi, to je svakako. Na kraju krajeva, ne znamo

hoćemo li raditi u struci kad završimo. Ima toliko slučajeva, mislim, možda je neko završio IT smjer ili web-dizajn, a radi nešto iz totalno druge struke. Bilo kakva radna navika je okej."

(Žensko, Ilidža)

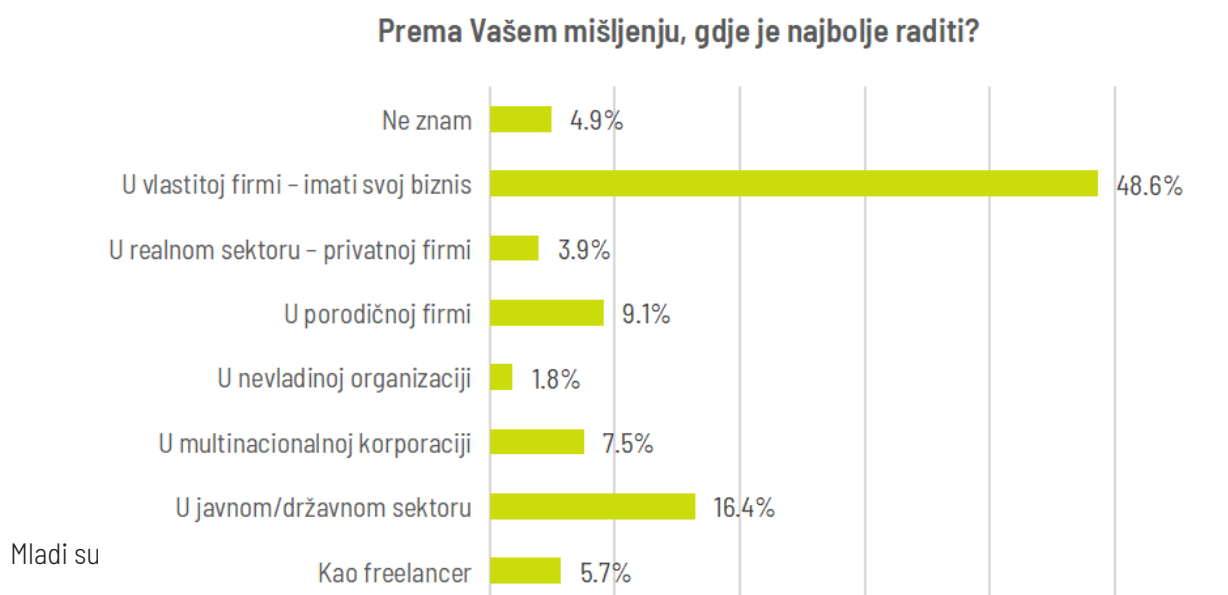
„Ja neću govoriti gdje sam bio zaposlen, ali preko ljeta, preko sezone, zimska sezona, ja mislim da se lako može naći posao na Ilidži. Ja sam radio na ljetu oko dva mjeseca, još sam uzimao, haj'mo reći, oko mjesec dana kao nekog odmora, jer ipak je raspust, ono, ne opterećujem se sad u ovim godinama s poslom. Ali eto, uglavnom, radio sam, možemo reći, imam džeparac neki. Mogu slobodno reći, fino sam, ono, jest da sam dva posla radio u dvije različite firme. Da, jeste bila neka vrsta robije, ali fino sam mogao i zaraditi. To sam radio jer nisam imao baš nekog drugog izbora. Haj'mo reći, lako je naći neki posao u kafiću i konobarisati. Ali to ne bih baš radio čitav život, nego privremeno, možda mjesec-dva."

(Muško, Ilidža)

„Slažem se da je lako naći na Ilidži posao što se tiče kafića, konobarisanja i toga. Samo mene je strah šta ako ja ne budem mogla naći posao za svoju buduću struku. Ono, te neke cifre na birou dosta nas mlade plaše, pa gledamo šta ćemo upisati i to."

(Žensko, Ilidža)

Grafik 12. Gdje bi mladi najviše voljeli raditi / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

„Ja bih volio svašta, da se ne lažemo. Ja bih volio da vidim kakav je to privatni sektor i javni, samo da uporedim i da se na kraju odlučim. Jer, ono, ja sam, haj'mo reći, za struju to nešto vezan. Najbolje ovdje ide privatni, da se ne lažemo. A volio bih da probam neke te, ne znam kakve imaju firme za struju državne kod nas, ali šta fali? I onda se na kraju odlučim šta ću, još ako me prime, bilo bi dobro.”

(Muško, Ilidža)

„Što se tiče moje želje za radom, navela sam na početku, a to je da volim raditi s ljudima, s djecom. To mi je ta neka neostvorena želja. Opet kažem, navela sam, morala sam, bila sam prinuđena da radim pa nisam mogla da se fokusiram na tu stranu, ali eto ljudi kažu da nikad nije kasno. Ja imam nekog dosta iskustva životnog koje bih možda mogla da prenesem na nekoga i da mu pomognem. Daj Bože, možda se nekad i ostvari, kad-tad.”

(Žensko, Ilidža)

„Ja bih definitivno volio raditi u državnoj firmi. Zato što sam radio u dosta privatnih firmi i tu su šefovi terorizovali radnike, davali otkaze bez razloga, samo tako. Tako da, ono, mislim da u državnim to nema. Neće radnik dobiti otkaz ako mu je šef lošeg raspoloženja”.

(Muško, Ilidža)

Na pitanje koji su za njih najpoželjniji poslodavci u njihovoj lokalnoj zajednici, mladi su odgovorili sljedeće:

„Čuo sam za nekog poslodavca, tako da kažem. On drži kafić baš u mom naselju. Baš mu super ide. Kafić je 'Imperial' u Otesu, znači, čovjek baš super radi. Znam po ovoj drugarici, ona je baš dobra sa njim. Ona kaže njemu baš super ide, ali on je imao baš dosta problema kad je počeo. Ne znam sjećate li se onog napada migranta u Otesu, to je baš bilo u tom kafiću. Čovjek bio unutra, njegov poznanik, i izboden. On je sada svakakvih problema imao sa tim. Ali čovjek se digao na noge i sve mu sada super ide. Niko ne kaže 'a' na njega. On ne da niti drogu, niti alkohol, ništa u njegovom kafiću, tako da se radi. I volio bih kod njega da radim. On je pošten i sve to i plaća radnicima sve super.”

(Muško, Ilidža)

„Ja moram jednog poslodavca navesti, a to je firma 'Braća Metović', stolarija. Uslovi su fenomenalni. Sve je kako treba, iskreno. Ako neko poštuje svoje radnike, to su oni.”

(Žensko, Ilidža)

„Nisam čula ni za koga. Pošto sam od završetka srednje imala godinu dana pauzu, pa sam

se tek onda zaposlila i doskoro sam radila tu. Htjela bih da se nadovežem na kolegicu koja je rekla da nigdje nije bajno. Ima osoba kojima je dobro tu samo zato što se njima ugađa, tom jednom radniku. A to mogu da povežem sa srednjom školom ili osnovnom. Uvijek ima jedan radnik, eventualno pet, eto reći će, kojima je dobro samo zato što se njima ispunjavaju želje. A šta je s ostalim radnicima? Meni je dobro, ja imam godišnji odmor, super mi je, a šta je s onima koji nemaju godišnji odmor, ko ne odmara nikako u sedmici? Kod mene je bilo bez slobodnih dana, nisam smjela ni na bolovanje ići zato što nema radnika. Znači, moje zdravlje je bilo ugroženo samo zato da se pokriju te neke rupe."

(Žensko, Ilidža)

„Ja još uvijek ne radim, osnovna sam škola, ali mislim da se to na neki način prikrije. Prikrije se na način da se predstavlja da je sve bajno, krasno, da postoji hiljadu razloga za nepoštovanje i tako dalje. Oni koji rade zapravo tu vide pravu sliku toga. Do tad, to se predstavlja kao nešto divno."

(Žensko, Ilidža)

„Od drugarica koje su radile preko ljeta u pojedinim prodavnicama nisam čula nijedno fino iskustvo. Da su imale neke pauze, ovo, ono, da mogu uzeti slobodno kad im treba. Ne znam nikoga da ima baš dobro iskustvo s poslodavcima."

(Žensko, Ilidža)

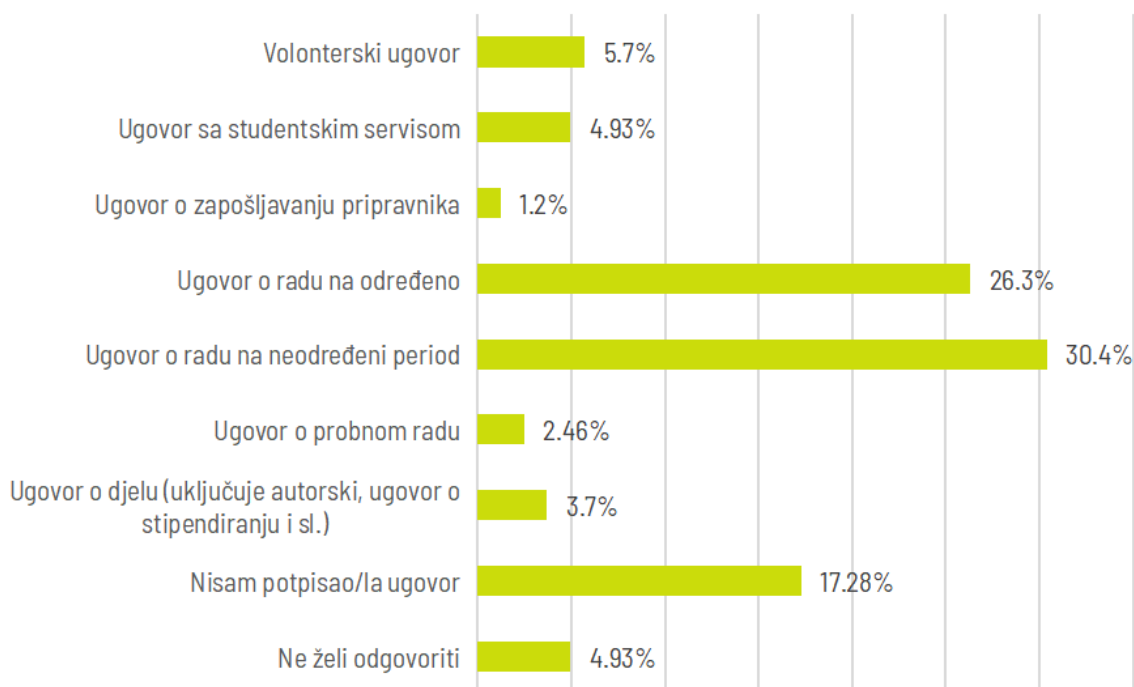
Vrsta ugovora koji zaposleni mladi imaju

Kad su u pitanju ugovori o radu koje zaposleni mladi na Ilidži imaju potpisane, najviše ih ima ugovor na neodređeno (30,4%). U tom segmentu prevladavaju muškarci, kojih je 58,1%, dok je žena 41,9%.

Na određeno ugovor ima 26,3%, od toga je 60,9% muškaraca, dok nikakav ugovor sa svojim poslodavcem, prema rezultatima ankete, nije potpisalo 17,28% mladih (71,4% muškaraca). Ugovor sa studentskim servisom ima 4,93% mladih, a volonterski ugovor ima 5,7% ispitanika.

Grafik 13. Vrsta ugovora / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na svom glavnom poslu, koju vrstu ugovora ste potpisali s poslodavcem?

Većina zaposlenih Ilidžanaca prima plaću redovno, bez zakašnjenja, te je na ovo pitanje potvrđan odgovor dalo 75,3% ispitanih. Od toga je 59% muškaraca i 41% žena. S druge strane, mladih koji ne primaju nikakvu naknadu za svoj rad, prema njihovim odgovorima, ima 10,69%.

Da primaju platu sa zakašnjenjem do mjesec dana od dogovorenog ili predviđenog roka, istaklo je 5,76% mladih.

U fokusnoj grupi mladi su govorili o radu „na crno“, odnosno da li bi pristali raditi bez prijave kod poslodavca i kakva su njihova iskustva po ovom pitanju.

„Ne bih nikad radio na crno. Znam po rođaku, on je isto radio na crno, on je bio za keramičara, tražio je svoje... Zaposlio se on na crno, ali mu nisu isplaćivali na vrijeme i to je već bio problem. Jer čovjek je ostao bez plate, mislim da četiri mjeseca nije imao plate nikakve. I onda je morao da živi od babe jer živjeli su zajedno u istoj kući. Mislim, mlađi je rođak, da ne mislite da je sad tamo 40 plus ili nešto. Jednostavno, nisu ga isplaćivali, maltretirali su ga sa tim stvarima. Jest to fizički rad, a oni su mu davali da radi 12 sati dnevno, što nije uredu, i još mu ne platiš.“

(Muško, Ilidža)

„Ne bih ni ja. Iz razloga, zbog takvog nekog zakona, ako svake godine novi zakoni dolaze,

pogotovo zbog godina, ne dao Bog, nešto se desi, ti više nisi prispio nigdje. Volio bih otići što bih imao neku ponudu, sve to ulazi u taj sistem i ne možeš. Slažem se, ne bih radila tako."

(Žensko, Ilidža)

„Normalno da ne bih. Ovamo ide zdravstveno, staž, osiguranje i sve ostalo. Šta dobijem? Ništa. Mislim, jedino pare ovako, ali nema toliko koristi, haj'mo reći. Iako se ja ne oslanjam toliko na taj staž, jer ja imam malo šire razmišljanje. Ali, opet, ne bih proveo 40 godina da radim od 8 do 16 ili 17 h, svaki dan, i za neke manje pare... Ne znam. Već nekako imam u glavi kako postići nešto što će mi osigurati da ne moram baš 40 godina raditi svaki dan od 8 do, recimo, 17 h i da imam normalan život, da ne moram kraj s krajem (jedva sastavljati)."

(Muško, Ilidža)

„Ne bih nikad. Nema mi neke poente to. Nema radnog staža i to."

(Muško, Ilidža)

„Ma ne bih ni ja. Ali zavisi od životne situacije. Ako te život natjera, onda moraš."

(Žensko, Ilidža)

Razlog nezaposlenosti

Neovisno o tome da li su zaposleni ili ne, 37,9% mladih kaže da nije registrirano na birou za zapošljavanje. S druge strane, na birou je prijavljeno 19,2% ispitanika. Mladih koji su i dalje u procesu obrazovanja te se iz tog razloga nisu registrirali na biro ima 39,2%.

Imaju li mladi priliku za zapošljavanje govorilo se na fokusnoj grupi, gdje su mladi diskutirali o tome koji je problem prilikom zapošljavanja.

„Većina njih što završi fakultet ili samo srednju školu nemaju priliku da rade. Traže se ljudi koji imaju preko deset godina iskustva. Jednostavno, mladi nemaju prilike. Jer ako si izašao s fakulteta ili srednje, odakle ti deset godina radnog staža za neku priliku drugu? Mislim, malo je nerealno i tu se stvara već problem."

(Žensko, Ilidža)

„Mislim, evo sada, ne znam kolika je stopa nezaposlenosti u čitavoj državi. Ja mislim da je

preko deset posto, ne znam, nisam provjeravao, da ljudi jednostavno sada... Evo gledamo prije korone i sada, da se ljudi tada nisu mogli zaposliti tako lako. Sada, naprimjer, traže i po prodavnicama i sve. Mada je sad problem što ljudi neće da rade. Mislim, imaju prilike, neko možda nije stvoren za to i šta ćemo sad? Naprimjer, neko nije za programera, za arhitekta, neko nije za trgovinu, da zna neko menadžmentom raspolagati, ekonomijom i to sve. Jednostavno gledam kako mi znamo nešto najbolje. Imam ovu prijateljicu, ona je upisala, ja mislim, tekstilnu školu, dok ja vidim da njoj ide ono da popravlja bicikla, vidi kvarove na motoru i to sve. I ja joj kažem: 'Što ne upišeš nešto za to, naprimjer, neku tehničku školu?' Kaže: 'Neću, ja odoh ovo što mi mama radi.' Mislim, da se ne lažemo, mama joj baš dobro radi, ali ako tebi ide ovo drugo bolje, zašto ti moraš ići maminim stopama? Ti gledaš sebi, za svoju budućnost, a ne sad da ponavljaš ono što ti je mama nekad radila i što ti i sad radi. Znači, gledaš sad da ideš nabolje, da poboljšavaš okolinu i sve, da budeš, hajmo reći, najbolji u svom domenu za čitavu državu."

(Muško, Ilidža)

„Da se nadovežem na temu što se tiče tih poslova. Ljudi općenito tvrde kako je vani bolje. U suštini, to je svugdje isto samo jer su drugačiji standardi života ovdje i kakvi su tamo. Jako puno ljudi znam koji se čak žale što su uopšte odselili tamo zbog toga što ne računaju neke takse koje oni tamo računaju, koje mi ovdje ne računamo. I kao što je kolega rekao, to dođe sve skoro na isto. Znači, nema razlike. I na području općine Ilidža imali smo ankete koje su se vršile i koje su čak bile i plaćene i jako je bio mali odaziv bio ljudi koji su to htjeli da rade. To smo svi mi bili sami svjedoci jer ljudi su ubijedjeni da je negdje bolje, da ovdje nema nikakvog života, što se opet, a naveo sam primjer, ispostavi da nije nikako nešto drugačije. Može se reći da se veliki broj ljudi okrene da budu freelanceri. Jer jako puno tih kompanija i čak kad se završi srednja ili fakultet, ne vjeruju da oni imaju tu struku koju su oni završili. To čak i ja imam problem za plaćenu praksu jer niko nije vjerovao da ja to znam da radim što učim i idem u tu školu. I to je veliki problem, nepovjerenje."

(Muško, Ilidža)

„Ja mislim da ima dosta nezainteresovanih mladih kojima kad ponudite neke studentske poslove da rade, đачke ili slično, da oni neće. Još kad čuju cijenu, tek tad odustaju. Ili ako im je, ne znam, po satu šest ili deset maraka i slično, oni kažu bolje im ležati kući nego raditi za tako male pare i slično. A i ima i druga strana, isto, što je kolegica ranije spomenula, te godine iskustva koje većina traži. Ali kako će steći tu godinu, dvije, pet godina iskustva ako niko njima nije dao priliku negdje da rade da bi mogli to imati?"

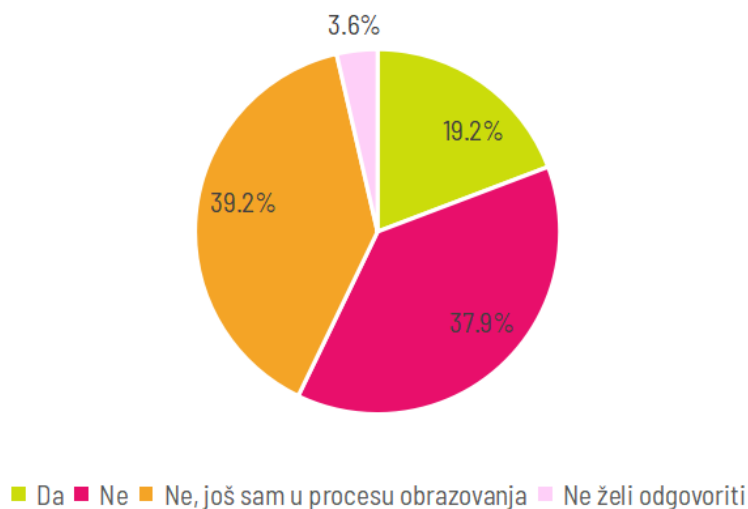
(Žensko, Ilidža)

„Ja se slažem s kolegom koji je rekao da većinom omladina danas misli zarađivati od kuće. Te društvene mreže, TikTok, ako sjediš čitav dan na telefonu i misliš da ćeš dobiti tako novac. To je jedna velika greška, po mom mišljenju. Zašto? Ja sam radila tri godine u ugostiteljskom objektu, neću naravno imenovati u kojem, i radila sam, početna plata mi je bila 600 KM. I nisam apsolutno nikad žalila što imam tako malu platu. Prvo zato što sam išla na to da je mal promet i koliko god ja tu budem vremenski, da će se povećati s mojim radom i trudom. Jer ja sam radila kao pomoćna radnica. Mimo toga, svugdje sam bila, na mnogo strana i nije mi stvarno bilo teško. Dok nisam vidjela da je počeo dobro da radi, da stvarno, kao što je u sklopu tržnog centra, da ljudi masovno dolaze iz opštine i ljudi ko ima vremena s porodicom da tu jede. Ja sam vidjela koliki je tu promet bio i dok nisam jednom otišla, jer mi je bilo ono već, svaka godina mijenjaju se cijene, veliki su prihodi i tako i povećana mi je bila plata zato što sam se trudila. Ali opet, s druge strane, ima privatnika koji znaju da cijene rad i radnika, a ima privatnika kojima je žao dati i platu svome radniku da bi on mogao da uživa. Da bi mogao ići na skupa putovanja, i to je po meni jedan veliki bezobrazluk. I ko god dođe u tu firmu i vidi takvo stanje, naravno da će pokupiti svoje stvari i otići. Znači, smatram da svaki radnik treba da bude nagrađen ako lijepo i pošteno radi svoj posao.“

(Žensko, Ilidža)

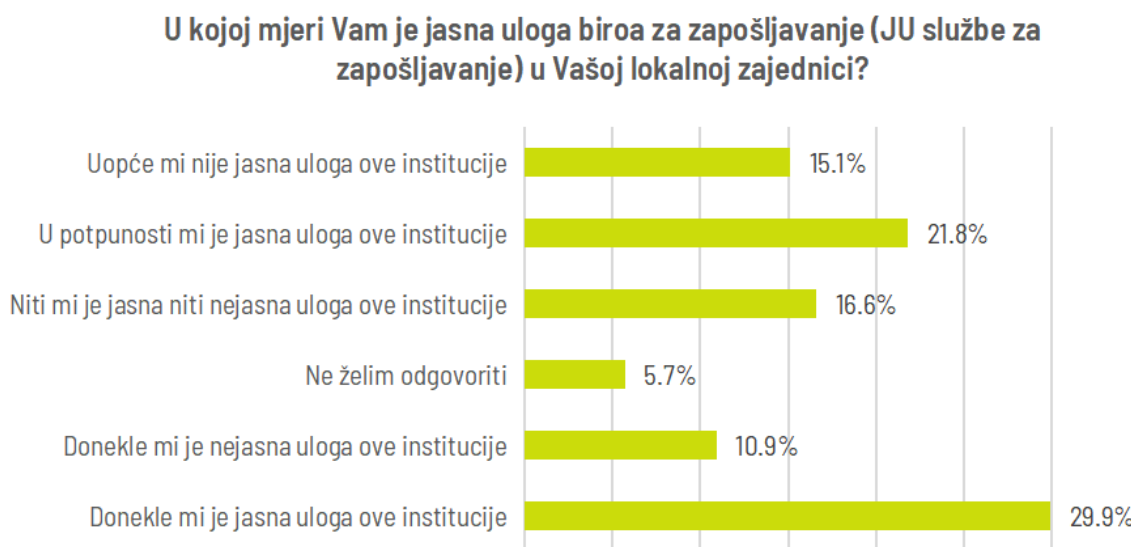
Grafik 14. Registrirani mladi na birou za zapošljavanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Nezavisno od toga da li ste zaposleni ili ne, jeste li registrirani na birou za zapošljavanje?

Na pitanje koliko im je jasna uloga biroa za zapošljavanje, 29,9% mladih je odgovorilo da im je donekle jasna njegova uloga, dok je 10,9% odgovorilo da im je donekle nejasna uloga ove institucije. Mladih koji su neodlučni, kojima je niti jasna, niti nejasna uloga biroa, ima 16,6%. Da im je u potpunosti jasna uloga biroa istaklo je 21,8% Ilidžanaca, a da im uopće nije jasna potvrdilo je 15,1% ispitanika.

Grafik 15. Uloga biroa za zapošljavanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U razgovoru s mladima, većina nema baš jasnu sliku o tome šta zapravo predstavlja biro za zapošljavanje i koja je njegova uloga.

„Od mladih, niko ga nikako ne doživljava do onog momenta kad kaže da treba da se prijavi na biro. To je neko ko vodi evidenciju o nezaposlenim i to je to. To što su oni govorili da zovu mlade i nude nešto, kao što treba, ja ne znam da sam čula da su ijednu osobu, nekog konkretno zvali i ponudili, iskreno, neki posao ili rekli da ima kod nekog poslodavca i slično.“

(Žensko, Ilidža)

„Što se tiče biroa, ja sam čuo samo da to nekad plate daju, ali to je rijetkost, haman nikad. Znaju nekad 100 KM (dati), to se zna desiti nekad kao jednokratna pomoć. A znam da je biro koristan, naprimjer, po rođaku. On nije radio, ali se prijavio na biro da ima za zdravstvo. Samo za to znam. Ovo ostalo ništa ne znam ni za šta služi. I znam za mamu, davno, to je ona, možda 2007, ja se tek rodio, da je ona preko biroa, pozvali je i rekli joj: 'Ima tu upražnjeno mjesto, ako hoćeš, dođi.' I ona došla, dobila posao i koliko eto to radi, već 16. godinu. Imala je sreće. Ali to je jedna od milion.“

(Muško, Ilidža)

„Za biro znam kroz svoju sestru pošto je završila, uglavnom, profesorica je. Mislim, ne znam, ali znam iz njenih priča mi je poznato za te neke muke. Prosvjeta je u pitanju. I drže se profesori i nastavnici, opet se vraćam na to, koji mnogo dugo rade, penziju dočekaju tu. Eto, opet, ona je završila fakultet, završila i master, i eno opet nije imala tu priliku zato što su na tome njenom položaju bili ti ljudi. Mislim, koji su stariji i koji su možda više nepodobni za bilo kakvu vrstu nastave. Što se tiče njenog slučaja, nije imala 'jednu od milion' situacija, da bude pozvana s biroa.“

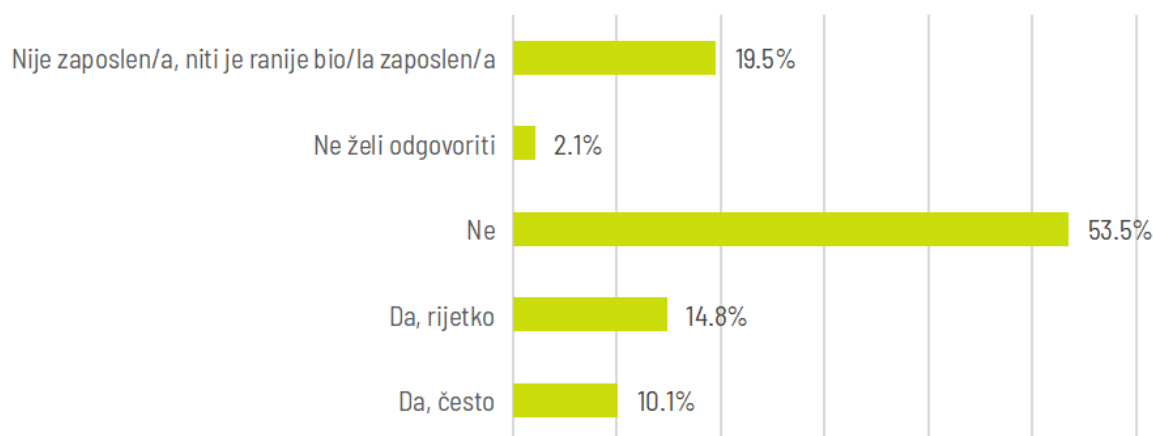
(Žensko, Ilidža)

Diskriminacija i zlostavljanje na radnom mjestu

Od mladih osoba koje su bile u nekom radnom odnosu na području općine Ilidža, 53,5% nije bilo svjedokom zlostavljanja na radnom mjestu. Mladih osoba koje su često svjedočile zlostavljanju ima 10,1%, dok je onih koji su rijetko svjedočili 14,8%.

Grafik 16. Zlostavljanje na poslu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Jeste li kroz radno iskustvo bili svjedok nekog oblika zlostavljanja na poslu usmjerenog na Vas ili Vaše kolege? Razmislite o situacijama pretjeranih zahtjeva i pritisaka na radnike te zlostavljanja na radnom mjestu.

U fokusnoj grupi mladi su govorili o maltretiranju na radnom mjestu, a jedna učesnica je istakla kako je sama to doživjela.

„Da, da, psihičko zlostavljanje. Bila sam prisutna i bilo je upućeno meni i mojoj kolegici. I dan-danas je to tako. Zato moj poslodavac masovno gubi radnike, ali eto opet, na neki način ima posla. I opet mogu da povežem s onim, ostaju ljudi kojima je udovoljeno. A onima kojima nije, oni ide. I svašta su prošli zbog toga da othrane svoje porodice. Neko ima malu djecu, neko ima neki adekvatan razlog zašto da ne ode dok ne nađe nešto bolje. Ali stvarno sam se naslušala svega i to je jedan od razloga zašto sam napustila taj posao.“

(Žensko, Ilidža)

„Doživjeli nismo, ali mislim i da na Facebooku ima neka grupa što se tiče, ono, poslodavca. I vidim da se tu dosta ljudi žali, većinom na privatne ove firme i to. I da su doživjeli mnogo toga kroz radna iskustva poput mobinga i sličnih stvari. Tako da ima vjerovatno raznih scena, ne samo u privatnim nego i u državnim institucijama i svugdje. Sve zavisi od ljudi, opet.“

(Žensko, Ilidža)

„Kako da nismo. Mislim, neću sad, ali verbalno maltretiranje je prisutno. I verbalno, a Boga mi i fizički, ne daju im pauzu za ručak, moraju raditi. Mislim, radile su djevojke u skladištu, neću sad reći gdje i koja je radnja, mislim, ne budem svjedok kod nekih radnji, jer bude mi teško da nađem neki posao preko ljeta. To su više verbalne neke uvrede.“

(Žensko, Ilidža)

Na pitanje da li su djevojke ili žene diskriminirane na tržištu rada, 32,5% mladih odgovorilo je da su diskriminirane, ali u manjoj mjeri. Da su diskriminirane u velikoj mjeri, smatra 31,4% ispitanika s Ilidže. Žene nisu nikako diskriminirane na tržištu, istaklo je 24,4% mladih, od čega je 81,9% muškaraca dalo takav odgovor, a 18,1% žena. Odgovor na ovo pitanje nije imalo 10,1% ispitanika.

Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju

Korupciji prilikom zapošljavanja, prema rezultatima anketiranja, direktno je svjedočilo 4,2% mladih na Ilidži. Osoba koje su čule da su se određena radna mjesta kupovala ima 43,1%. Na kraju, 50,9% mladih istaklo je da nikada nisu bili svjedoci, niti su čuli za kupovinu radnih mjesta.

„Dosta je sada poslova preko 'štele'. Neko nekoga zna i to. Ja se nadam da meni to nikad neće zatrebati jer se trudim i to sve. Ali mislim da može se to sve kada je neko uporan i da može se to naći (posao).“

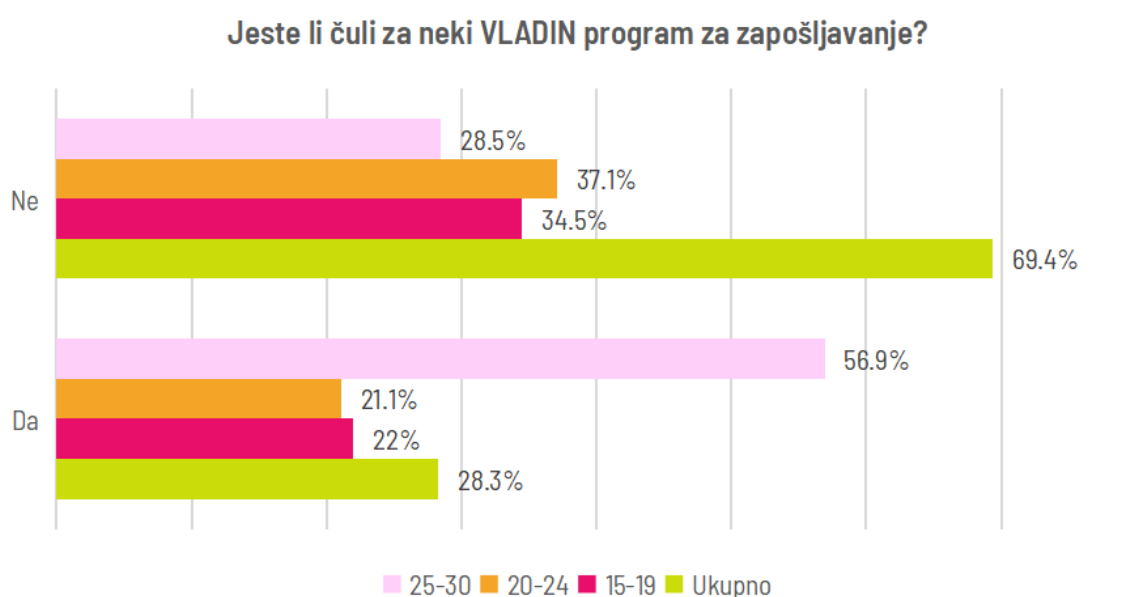
(Muško, Ilidža)

Vladini programi zapošljavanja

Na području općine Ilidža 69,4% ispitanih mladih nikada nije čulo za neki vladin program zapošljavanja te samim tim nisu ni bili njihovi korisnici. Od ukupnog broja ispitanih, njih 28,3% je odgovorilo da jesu čuli za neki od programa zapošljavanja koje podržava lokalna zajednica.

Mladih koji su čuli za neki program zapošljavanja, ali nisu bili korisnici, ima 86,2%, a 9,1% mladih su bili korisnici vladinog programa za zapošljavanje.

Grafik 17. Vladini programi zapošljavanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Općina Ilidža svake godine putem javnog poziva poziva mlade s visokom stručnom spremom bez radnog iskustva na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa u Općini Ilidža.

Pravo prijave na javni poziv imaju osobe koje nemaju radnog iskustva poslije završene visoke stručne spreme, odnosno visoke škole prvog i drugog ciklusa Bolonjskog sistema školovanja. Stručno osposobljavanje traje 12 mjeseci i oni koji zadovolje uvjete obavljaju praktičan rad u općinskim službama. Općina je za ovu svrhu u Budžetu izdvojila 267.300 KM.

Na osnovu poziva iz 2023, općina je po ovom osnovu zaposlila 45 osoba, a zanimanja koja su im bila u fokusu su sljedeća: pravna ili upravna struka, ekonomska struka, komunikologija/žurnalistika, grafički dizajn, građevinska ili geodetska struka, saobraćajna struka, informatička struka, arhitektonska struka, poljoprivredne struke i hortikultura i sportske struke, pedagoška/nastavnička struka, filozofski fakultet i drugo.

Uvjeti koje su kandidati trebali ispunjavati su sljedeći:

- da je državljanin BiH;

- da je stariji od 18 godina;
- da ima univerzitetsku diplomu ili druge obrazovne ili akademske kvalifikacije najmanje VII stepena stručne spreme, odnosno visoko obrazovanje prvog ciklusa Bolonjskog sistema školovanja u trajanju od tri, odnosno četiri godine, vrednovano sa najmanje 180, odnosno 240 bodova Evropskog sistema prijenosa bodova – ECTS, odnosno visoko obrazovanje drugog ciklusa Bolonjskog sistema školovanja u trajanju od najmanje jednu, a najviše dvije studijske godine, vrednovano s ukupno 300 bodova Evropskog sistema prijenosa bodova – ECTS;
- da je zdravstveno sposoban za vršenje poslova predviđenih javnim pozivom;
- da nije obuhvaćen odredbama člana IX.1. Ustava BiH.

Općina je u novembru 2024. ponovo raspisala javni poziv²³ za mlade s visokom stručnom spremom bez radnog iskustva na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa u Općini Ilidža. Ovim putem Ilidža ponovo osposobljava za rad 45 osoba.

Ovaj program prepoznaju i mladi Ilidžanci koji su bili učesnici fokusne grupe, a neki od njih su upravo na stručnom osposobljavanju u općini.

„Što se tiče stručnog osposobljavanja mladih i slično. Općina Ilidža konkretno svake godine zapošljava 45 lica na stručnom osposobljavanju i mislim da je i kroz taj vid dobro da se svi koji hoće mogu osposobljavati. Opet, djeluju na neki način u tom smisli da daju priliku koliko-toliko mladima da tu godinu obavljaju, što se tiče, u općini.“

(Žensko, Ilidža)

Pored toga, općina Ilidža realizira i Program poticaja za sufinansiranje zapošljavanja nezaposlenih osoba, preko kojeg je u januaru 2024. posao dobilo 29 osoba.

Kroz program za čiju je realizaciju iz Budžeta Općine Ilidža izdvojeno 243.600 KM, Općina 12 mjeseci sufinansira dio troškova plaće i doprinosa.

Općina Ilidža potiče i samozapošljavanje, a u januaru 2024. potpisani su ugovori o samozapošljavanju s 23 osobe.

Ovim programom aplikanti su dobili novčana sredstva od Općine za poticaj i podršku u svrhu registracije samostalnih djelatnosti, a za realizaciju ovog programa iz Budžeta Općine Ilidža izdvojeno je 170.000 KM.

Shodno Zakonu o radu, Općina 12 mjeseci uplaćuje poticajna sredstva osobama s kojima je zaključen ugovor. Od dana njegovog potpisa, Općina Ilidža mjesečno isplaćuje 600 KM, i to za sufinansiranje troškova doprinosa. Osim toga, 400 KM se dodjeljuje odmah po potpisivanju ugovora, a služi za reguliranje troškova ili dijela troškova za registraciju samostalne djelatnosti, dok sve druge eventualne troškove snosi korisnik sredstava.

23 [Javni poziv Općine Ilidža za stručno osposobljavanje](#)

Prekvalifikacija i dokvalifikacija

Općina Ilidža je u julu 2024. objavila javni poziv za dodjelu sredstava za sufinansiranje troškova vanrednog školovanja, prekvalifikacije i dokvalifikacije nezaposlenih osoba. Godinu ranije općina je pozvala sve ustanove, centre za obuku ili druge organizacije koje su registrirane za ovu vrstu djelatnosti i nalaze se na listi ustanova obrazovanja odraslih Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i poslodavce sa sjedištem na području općine Ilidža koji redovno izmiruju svoje obaveze uplate javnih prihoda da se prijave na ovaj program.

Pravo učešća imale su osobe starosti od navršenih 18 do 50 godina, bez ikakvih novčanih primanja, s prebivalištem na području Općine Ilidža, a koje se nalaze na evidenciji JU Zavod za zapošljavanje Kantona Sarajevo – Biro Ilidža.

Vanredno školovanje, prekvalifikacija i dokvalifikacija mogu se vršiti u obrazovnim ustanovama za obrazovanje odraslih, upisanim u Registar kod kantonalnog ministarstva nadležnog za oblast obrazovanja, a koje rade po odobrenom programu formalnog obrazovanja odraslih za stjecanje srednjeg obrazovanja.

Sredstva za sufinansiranje troškova školovanja dodjeljuju se na osnovu podnesenih zahtjeva, a visina odobrenih sredstava po jednoj osobi ne može biti veća od 2.500 KM (bruto iznos). Ukoliko su troškovi školovanja manji od navedenog iznosa, Općina finansira troškove u potpunosti.

Pravo na dodjelu sredstava ne mogu ostvariti osobe koje su za tu namjenu dobile finansijsku podršku drugih institucija, ustanova i sl., kao ni osobe koje su već ostvarile pravo na sufinansiranje troškova u punom iznosu. Dodijeljena sredstva se mogu iskoristiti za stjecanje samo jednog zvanja.

Sredstvima planiranim za ovu namjenu ne finansiraju se obuke za strane jezike, informatiku i vozački ispit.

Podrška projektima mladih

Općina Ilidža je 2024. raspisala javni poziv za udruženja/fondacije/neformalne grupe za dodjelu sredstava za projekte za mlade iz Budžeta Općine Ilidža za 2024. godinu koji su u skladu s aktivnostima navedenim u Strategiji prema mladima (2020–2024. godine). Pravo na dodjelu sredstava po ovom javnom pozivu imaju aplikanti koji ispunjavaju sljedeće uvjete:

- udruženja/fondacije koji imaju sjedište na području općine Ilidža;
- neformalne grupe mladih uključujući i vijeća učenika srednjih škola s područja općine Ilidža (uz administrativnu podršku registriranog udruženja čije sjedište se nalazi na području općine Ilidža);
- da su po prethodnim javnim pozivima ispunili obavezu podnošenja narativnog i finansijskog izvještaja o utrošku sredstava;
- projektni prijedlozi koji će se realizirati do 31. 12. 2024. godine;
- projektni prijedlozi koji su namijenjeni mladim od 15 do 30 godina starosti s područja općine Ilidža.
- projektni prijedlog trebao je da se odnosi na neku od sljedećih oblasti:

neformalna edukacija (programi iz oblasti omladinskog aktivizma, kursevi stranih jezika; edukacija u cilju poticanja omladinskog preduzetništva i zapošljavanja mladih i dr.); aktivnosti koje promoviraju odgovoran odnos prema prirodi; kreativno izražavanje (škole slikanja i izložbe, koncerti, pozorišne predstave i sl.); organizirano provođenje slobodnog vremena kroz sportske i rekreativne aktivnosti; promocija zdravih stilova života i socijalne zaštite (borba protiv aktuelnih poroka, zaštita seksualno-reproduktivnog zdravlja, prevencija vršnjačkog nasilja, podrška mladima s poteškoćama, aktivnosti za socijalno isključene mlade); izgradnja i razvoj lokalne zajednice (aktivnosti koje potiču na veće učešće mladih u razvoju lokalne zajednice, ravnopravnost spolova, promoviranje volonterizma i timskog rada); informiranost i mobilnost mladih.

Na pitanje šta bi institucije mogle uraditi za mlade, pored ovoga što se trenutno nudi, a da bi im to bilo od pomoći nakon završetka procesa obrazovanja, mladi su uglavnom istakli da bi im pomogao neki praktični rad.

„Može da mu dadne godinu dana da se uči o tom poslu koji on želi. Npr. Općina Ilidža osigura sredstva za to i normalno da će ljudi bolje raditi i da će biti bolja okolina, zemlja i sve. Mislim, što bi se onda ljudi kasnije žalili?“

(Muško, Ilidža)

„Da se, naprimjer, otvore te mini radionice da svako dolazi tu da se uči, a i da vidi za šta sposoban.“

(Žensko, Ilidža)

„Ima prostora svugdje. Mislim, ja prolazim svuda, vidim prazne prostorije. Zašto se ne bi otvorila neka radionica, da se uči godinu dana. Mislim, da uzmemo, evo plaća ga minimalac. Ne mora ni minimalac, ali da se uči da radi nešto i da to ulazi u staž, eto tako da kažem. Mislim, dođe kao neki volonterski rad, ali on se uči dok to radi.“

(Muško, Ilidža)

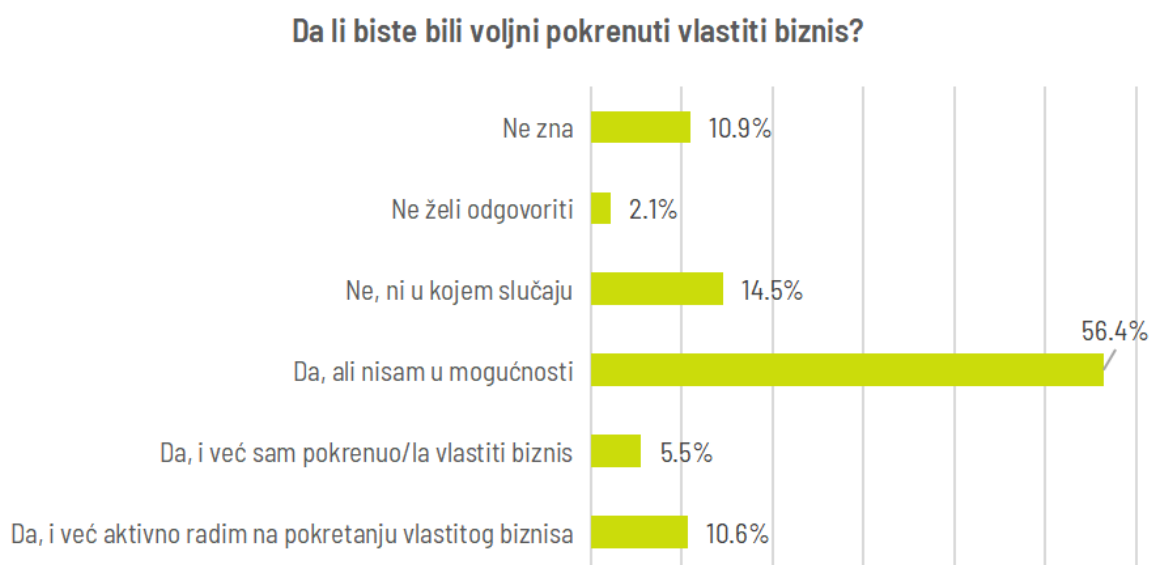
„Ja vjerujem, edukacije, najvjerovatnije predavanja koja bi bila besplatna. Jer to inače zna prepasti ljude jer nekad predavanja se moraju plaćati. Te neke edukacije kako napisati CV, kako se upustiti u taj život i da to bude besplatno i da se to promovira prekoputa škola. Mislim, shvatila sam da se stvarno odazovu djeca kad se to pošalje nekoj školi i da se koristi to kao način da se to ispromovira.“

(Žensko, Ilidža)

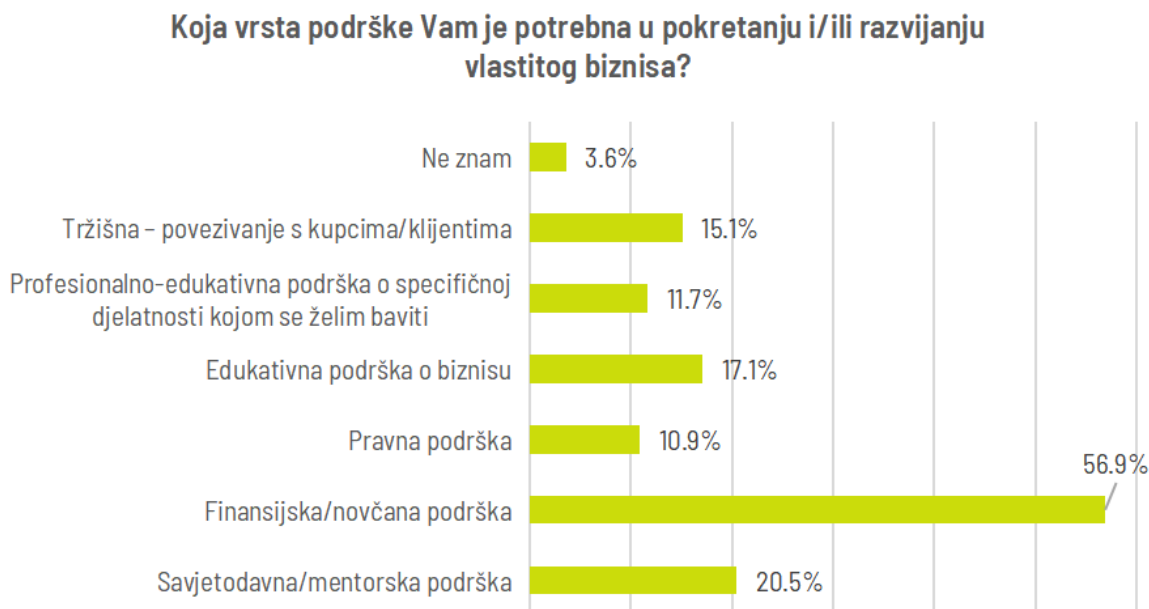
Pokretanje vlastitog biznisa

Na pitanje da li bi bili voljni pokrenuti vlastiti biznis, 56,4% mladih odgovorilo je potvrdno, ali da nisu u mogućnosti. Među njima je 53% žena i 47% muškaraca. Mladih koji aktivno rade na pokretanju vlastitog biznisa ima 10,6%, a da su već pokrenuli svoj posao potvrdilo je 5,5% ispitanih. Ni u kojem slučaju vlastiti biznis ne bi pokrenulo 14,5% mladih koji su popunili anketu, i to većinski osobe ženskog spola (64,3%). Da ne znaju da li bi pokrenuli vlastiti biznis odgovorilo je 10,9% mladih.

Grafik 18. Pokretanje vlastitog biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao najbitniji vid podrške prilikom pokretanja biznisa skoro dvije trećine mladih odabralo je finansijsku podršku (56,9%). Međutim, pokazalo se i da je mentorska podrška mladima jako važna te je 20,5% ispitanika označilo da je bitno imati i ovaj vid podrške prilikom pokretanja biznisa. Edukativnu podršku u ovom segmentu voljelo bi imati 17,1% mladih, a povezivanje s klijentima cijenilo bi 15,1% mladih Ilidžanaca. Jedan vid podrške u pokretanju biznisa je i pravna podrška, koju je kao važnu odabralo 10,9% ispitanika.

Grafik 19. Potrebna podrška za pokretanje biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kad su u pitanju mlade osobe do 35 godina, Ilidža je 2023. dodijelila poticajna sredstava za sufinansiranje najboljih poslovnih planova. Svrha je bila stvaranje mogućnosti za nova radna mjesta zapošljavanja s evidencije nezaposlenih i povećanje broja privrednih subjekata na području općine Ilidža kroz sufinansiranje troškova pokretanja i razvoja vlastitog biznisa. U maju 2023. Ilidža je podržala 12 najboljih poslovnih planova mladih s ukupno 54.740 KM.²⁴

Na javni poziv za dodjelu poticajnih sredstava za sufinansiranje najboljih poslovnih planova mogla su se prijaviti fizička lica koja ispunjavaju sljedeće uvjete, i to da:

- nisu starija od 35 godina u momentu raspisivanja javnog poziva;
- imaju prebivalište na području općine Ilidža najmanje 12 mjeseci do dana raspisivanja javnog poziva;
- nalaze se na evidenciji JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo – Biro Ilidža;
- nemaju niti su imali registriranu djelatnost u posljednje tri godine prije raspisivanja javnog poziva;
- za potrebe realizacije odobrenog poslovnog plana planiraju registrirati vlastiti biznis sa sjedištem na području općine Ilidža i održavati ga najmanje 12 mjeseci, od dana registracije biznisa.

I u istraživanju položaja i potreba mladih općine Ilidža koje je objavljeno 2016. mladi su iskazali visok stepen zainteresiranosti za pokretanje vlastitog biznisa. U tom periodu 46% mladih kazalo je da bi pokrenuli vlastiti biznis, ali uz podršku od samog početka.

Na pitanje da li bi voljeli pokrenuti neki svoj biznis i kakva vrsta podrške bi im odgovarala, mladi su kazali sljedeće:

„Biznis svoj bih rado imala, ali teško je to ostvariti bez ičije pomoći, bez ičijeg usmjeravanja. To sad sam od sebe startati, krenuti, teško. Još pogotovo ženama mislim da je teško. Njima je teško zbog društva koje preusmjerava žene da trebaju raditi za nekoga drugog. Radi u firmi, nemoj se puno izdvajati. Mislim da je to neki više društveni problem. Ako želite neku svoju inicijativu da započnete, ne znam, mislim da se ne daje dovoljno tih prilika i te podrške. Da biste započeli biznis prvo je bitna novčana podrška, definitivno i neko profesionalno usmjeravanje, da nam neko pomogne, kako, šta, gdje. Bez toga da mi moramo plaćati druge ljude da bi uradili neke stvari za nas.”

(Žensko, Ilidža)

„Opet razmišljam, mogu biti u svom i imati svoje. Ali sad, šta bi to tačno bilo, nemam priliku sad puno o tome razmišljati. Ali jednostavno si sam sebi gazda. Mislim, možda nije u svakom slučaju baš tako, ali ono, opet mislim da je bolje nego 8, 9, 10 sati raditi kod nekog drugog za hiljadu i nešto maraka.”

(Muško, Ilidža)

„Nemam neku ideju šta bi to moglo biti, samo mi je privlačno to, što on kaže, sam sebi gazda, određuješ vrijeme, kad imaš odmor i tako. Može se reći da bih to volio najviše zbog radnog vremena, što je danas radno vrijeme malo čudno.”

(Muško, Ilidža)

SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA

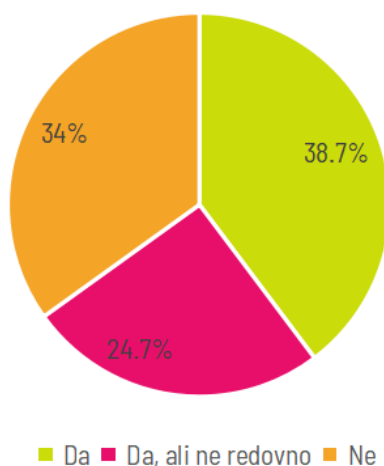
Doprinos kućnom budžetu

Mladih koji doprinose svom kućnom budžetu, prema njihovim tvrdnjama, ima 38,7%. Treba istaći da u ovom slučaju više doprinose muškarci, jer je među onima koji su rekli da doprinose kućnom budžetu bilo 66,4% muškaraca i 33,6% žena.

Mladih članova domaćinstva koji doprinose kućnom budžetu, ali ne redovno, ima 24,7%. Prema rezultatima istraživanja, mladih koji nikako ne doprinose kućnom budžetu ima 34%.

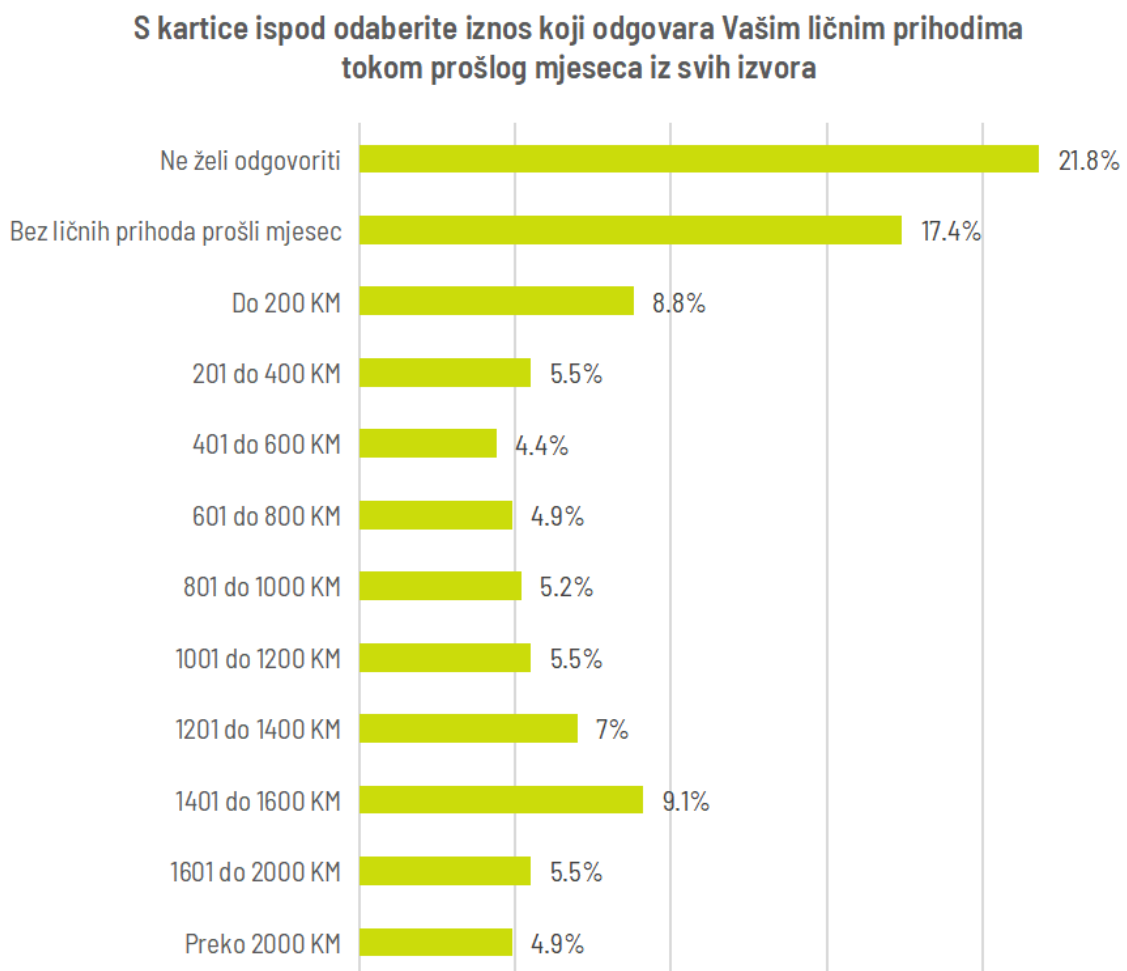
Grafik 20. Doprinos kućnom budžetu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Jeste li Vi član domaćinstva koji doprinosi kućnom budžetu?

Među mladima koji su učestvovali u anketiranju najviše ih je potvrdilo da nemaju nikakvih ličnih prihoda (17,4%). Do 200 KM mjesečno, prema tvrdnjama mladih, prima 8,8%, dok od 201 do 400 KM prihode ima 5,5% ispitanih mladih.

Od 1.001 do 1.200 KM primanja ima 5,5% ispitanika, a 5,2% ih je izjavilo da primaju iznos od 801 do 1.000 KM. Od 601 do 800 KM mjesečno ima 4,9% mladih. Više od 2.000 KM prima 4,9% ispitanika. Na pitanje o ličnim prihodima nije željelo odgovoriti 21,8% ispitanika.

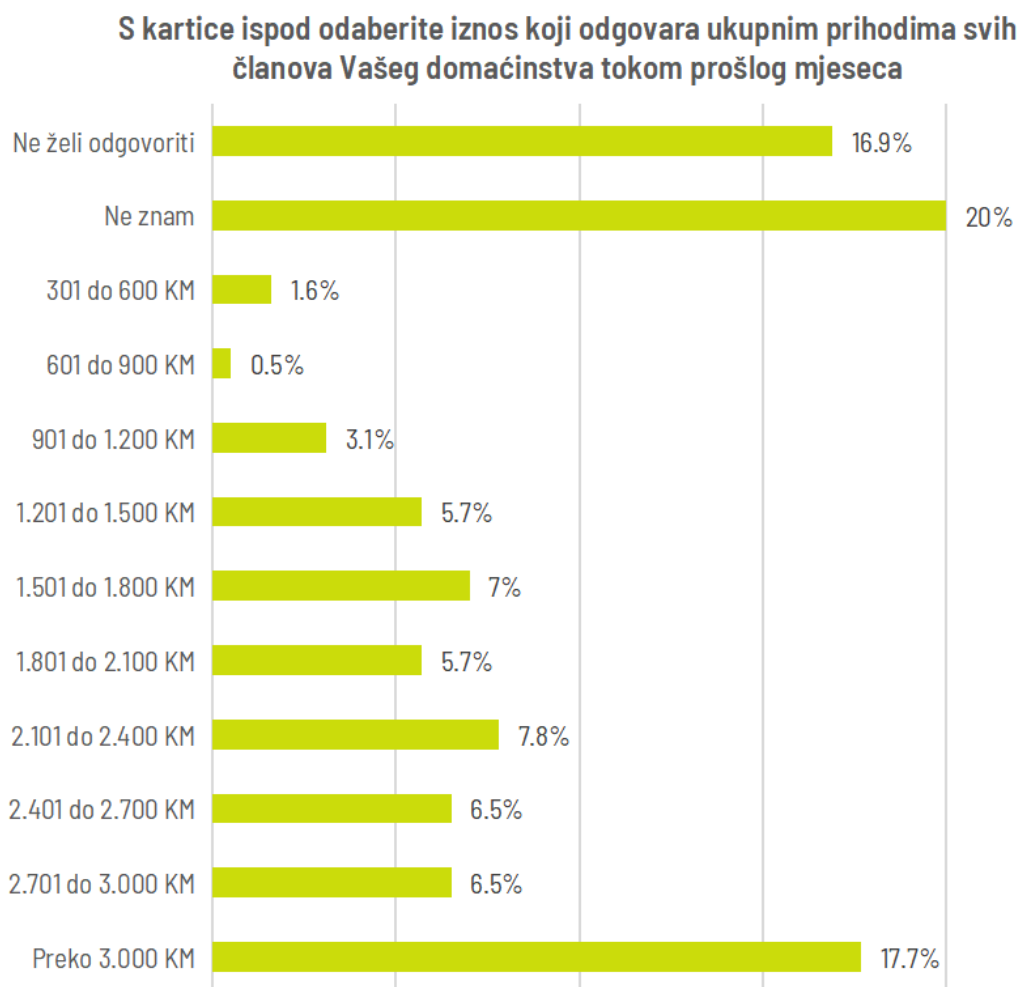
Grafik 21. Lični prihodi tokom mjeseca / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH, prosječna neto plata u Kantonu Sarajevo u 2023. godini bila je 1.558 KM, dok je u općini Ilidža u istom periodu ona iznosila 1.305 KM.

Ukupni prihodi domaćinstva tokom proteklog mjeseca, prema tvrdnjama ispitanika, prelaze 3.000 KM kod 17,7% mladih. Potom, prihode domaćinstva u rasponu od 1.201 do 1.500 KM ima 5,7% ispitanika, od 1.501 do 1.800 KM ima 7%, od 1.801 do 2.100 ima 5,7%, dok od 2.100 do 2.400 KM ima 7,8%. Od 2.401 do 2.700 KM ima 6,5% ispitanika, a 6,5% mladih tvrdi da su prihodi domaćinstva u kojem žive u rasponu od 2.701 do 3.000 KM.

Potrebno je napomenuti i da 16,9% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje, a 20% ih je kazalo da ne zna koliki su ukupni prihodi njihovog domaćinstva.

Sindikalna potrošačka korpa koju je Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine izračunao za oktobar 2024. godine iznosila je 3.080,60 KM. Ako se uzmu u obzir podaci dobijeni tokom istraživanja, 17,7% mladih je potvrdilo da su ukupna mjesečna primanja njihovog domaćinstva iznad iznosa sindikalne potrošačke korpe. S druge strane, ukupno 39,2% mladih potvrdilo je da ukupni mjesečni prihodi njihovog domaćinstva ne dosežu ni do iznosa potrošačke korpe.

Grafik 22. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema izjavama mladih, 49,9% njih na kraju mjeseca uspije uštedjeti određenu sumu novca pored svih mjesečnih izdataka. S druge strane, 45,2% ih nije u mogućnosti ništa uštedjeti. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 4,9% ilidžanaca.

Kao priličnu dobru 59% mladih ocijenilo je finansijsku situaciju u njihovom domaćinstvu, a veoma dobrom 18,2% ispitanika. Kao prilično lošu je finansijsku situaciju označilo 12,7% mladih, dok je veoma lošom ocijenilo svoju finansijsku situaciju 3,4% mladih.

Mladi su iznijeli svoje mišljenje o socijalnom statusu svojih vršnjaka te su prokomentirali i kako se ponašaju u odnosu na svoj ekonomski status.

„Ima ljudi gdje se vidi na njima da nisu nešto ekonomski stabilni, vidim da to njima ne stvara problem i da su oni vjerovatno naučili da žive sa tim. Eto, ja nekad kad kupim bilo šta,

kažem: 'Evo, halal ti bilo, slobodno nosi.' Mislim, zato, ljudi smo, svakome treba pomoći na bilo koji način."

(Muško, Ilidža)

„Nemam puno prijatelja, da ne izmišljam sad nešto. Ali svako radi za sebe i uopšte nemaju kontakt s porodicom da traže nešto. Znači, finansiraju sami sebe. Ali da se ističu, tipa, da kupuju neke luksuzne stvari, da se razbacuju, to ne. Znači, svaka moja prijateljica živi solidno i ima novca za ono što je njoj potrebno. Pošto je svaka već udata, ide to kući i ulažu u neke zajedničke stvari, tako da žive solidno."

(Žensko, Ilidža)

„Ljudi imaju komplekse, hoće da izgledaju kao najjači u društvu. Dok nekako, po meni, najjači u društvu će biti onaj sa pričom, koliko će normalno pričati i kako se ponaša prema drugima. A ne ti sada dođeš, čitam, ono, Nike tene, Nike sve, i ti sada nešto dođeš tu, glumiš, glavni si i da možeš raditi šta hoćeš. De mi dodaj ovo, de mi dodaj ono, a niti da kaže 'molim', niti 'izvini', ja to ne volim i ja se odmičem od takvih ljudi."

(Muško, Ilidža)

„Neko ima iPhone, neko obični Samsung. Možda nekad da se kroz to šalu spomene: 'Vidi u nje patike', ono, stara neka trenrka, nešto obuče. Nema smisla da se sad o tom komentariše. Ja sebe prvo uzimam. Mene apsolutno nije stid u staroj nekoj majici otići do prodavnice ili negdje, naprimjer, u komšiluku. Hoće li mi ko šta reći, na jedno uho ušlo, na drugo izašlo."

(Muško, Ilidža)

„Problem je jer su sad svi generacijama, nekako taj mentalitet, kad odrastemo, trebamo samo što više novaca imati. Stvarno se vidi to, taj neki materijalizam, kod nas. Mada zbog društvenih mreža što se nagledamo svega, pa onda imamo osjećaj da je takva stvarnost. A takva stvarnost nije."

(Žensko, Ilidža)

Na pitanje da li poznaju neke od socijalnih politika koje provodi lokalna zajednica, a sve u cilju poboljšanja socijalnog statusa mladih općine Ilidža, većina je čula samo za stipendije. Za neke socijalne politike nisu sigurni da li ih provodi općina ili kanton.

„Nisam sigurna da li je to bilo vezano za općinu Ilidža ili kanton, ali sam čula za 10.000 KM za male poduzetnike, kao za firme neke malo i tako.“

(Žensko, Ilidža)

„Za stipendiju sam čuo. Načelnik daje svake godine haman, ja ulazim za tu stipendiju, ja sam prošao sa 4,9 (prosjeck ocjena). Što je meni okej. Ja bih volio da se ne gleda taj neki status koliko ti roditelji imaju. Ja sam mišljenja da se treba svaki učenik nagraditi sa svojim znanjem. Ti prošao odličnim, nagradiš se s nekim sitnim parama, ali se nagradi. A ne sada da se gleda, naprimjer, koliko ti roditelj doprinosi kući. Da se ne lažemo, treba da se pomogne tim koji nemaju, sad da tako kažem.“

(Muško, Ilidža)

„Čula sam za podršku za male poduzetnike. Moja prijateljica s mužem, šiju one lazy bagove i imaju tu svoju malu firmu. I nešto su ganjali, kao dobije se 10.000 KM da se kupe te neke mašine.“

(Žensko, Ilidža)

Treba napomenuti da osim stipendija učenicima i studentima, između ostalog, Općina Ilidža izdvaja sredstva za medicinski potpomognutu oplodnju, za koju je u Budžetu 2024. planirano 50.000 KM, dok je za novorođenu djecu u 2024. planirano izdvajanje od 150.000 KM.

Stambeno zbrinjavanje

Kao i u ostalim dijelovima naše zemlje, većina mladih u općini Ilidža živi sa svojim roditeljima. Prema rezultatima istraživanja, u ovoj bh. općini 69,1% mladih živi u stanu/kući koji je u vlasništvu njihovih roditelja. Ilidžanaca koji žive u stanu koji je u njihovom vlasništvu ili vlasništvu njihovog bračnog partnera ima 8,6%. Kao podstanar s roditeljima živi 7,5% mladih, a kao podstanar odvojeno od roditelja živi 9,6% ispitanika. U internatu ili domu živi 2,9% mladih s Ilidže.

Općina Ilidža od septembra 2021. godine pomaže mladima do 35 godina koji prvi put rješavaju svoje stambeno pitanje tako što refundira troškove plaćenog poreza na promet nekretnina ili plaćenog poreza na dodatu vrijednost prilikom kupovine nekretnine u vlasništvo ili suvlasništvo. Posljednji javni poziv objavljen je 30. septembra 2024. a za ovu namjenu izdvojeno je 50.000 KM u Budžetu.²⁵

Novčana sredstva za podršku stambenom zbrinjavanju mladih mogu se odobriti u iznosu maksimalno do 3.000 KM. Ako je iznos plaćenog poreza na promet nekretnina ili plaćenog PDV-a manji od 3.000,00 KM, odobravat će se onaj

iznos koji je naveden u rješenju o razrezu poreza, izdatom od strane nadležne porezne uprave, odnosno iznos koji je naveden na računu o plaćenom PDV-u.

Pravo na dodjelu novčanih sredstava za refundiranje troškova na ime plaćenog poreza na promet nekretnina ili plaćenog poreza na dodatu vrijednost mogu ostvariti osobe do 35 godina starosti koje na dan podnošenja zahtjeva ispunjavaju sljedeće uvjete: da je državljanin Bosne i Hercegovine; da ima do 35 (trideset pet) godina života; da ima prijavljeno prebivalište na teritoriji općine Ilidža najmanje jednu godinu prije zaključenja kupoprodajnog ugovora; da prvi put rješava stambeno pitanje kupovinom nekretnine u vlasništvo ili suvlasništvo na području općine Ilidža; da nema, niti je imala u vlasništvu ili suvlasništvu nekretninu na području Bosne i Hercegovine; da bračni drug i djeca nisu vlasnici ili suvlasnici nekretnina na području Bosne i Hercegovine; da ima zaključen ugovor o kupoprodaji nekretnine; da je upisan kao vlasnik ili suvlasnik nekretnine za koju zahtijeva refundiranje; da ima dokaz o plaćenom porezu; da je izvršeno plaćanje poreza najkasnije 12 mjeseci od dana podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na podršku stambenom zbrinjavanju mladih i da ima otvoren račun kod poslovne banke.

Mladi Ilidžanci su visoke cijene nekretnina i iznajmljivanja stanova naveli kao glavni razlog zbog kojeg se mladi ranije ne osamostaljuju, odnosno zbog kojeg dugo žive kod roditelja.

„Zato što je danas došlo vrijeme da su stvarno stanovi i kuće skupi. I tako je možda bolje živjeti sa porodicom nego ulaziti u te neke velike kredite, pogotovo ko radi za tu neku platu pa ne može da isplaćuje taj kredit. Pa vjerovatno je to taj problem u svijetu. E, ako se udaš, onda naravno ideš tu... Prva ja, ostavit ću svoje.“

(Žensko, Ilidža)

„Evo to za kredit, nikakve veze. Evo, naprimjer, ja sam sada u vjeri i zabranjeno je sada da se diže kredit. Ja nisam stvarno za taj kredit jer ti plaćaš nekome nešto jer si ti digao da imaš za sebe. Ti sada plaćaš, ne znam koliko sada kamata dođe. Zato ljudi većinski žive, do svoje tridesete, sa svojim roditeljima. Jedino ako kiriju nekome ne plaća. A ja nisam ni za to jer ti plaćaš čitav svoj život 500, 600 KM ni za šta i gubiš na tome pare.“

(Muško, Ilidža)

„Ja isto mislim da je isto problem što u većini firmi, ne znam, institucija i slično, plate više ne mogu da pokriju, tako da kažem, normalni način života jedne porodice. Pogotovo ako u jednoj porodici, dajem primjer, živi četvero ljudi, a jedno u toj porodici radi, ako su roditelji stariji i slično, da on ne može da pokrije te režije koje su otišle sad mnogo visoke, da pokrije hranu, a pogotovo da ima nešto posebno sa strane da odvoji. I da zato mlađi ljudi... Od čega da ostave sa strane ili da kupe svoju neku nekretninu ako ne podignu kredit? Jer većina ljudi sad i podižu kredit da bi mogli nekako da se snađu.“

(Žensko, Ilidža)

„Teško je. Evo ja znam osobu koja živi s roditeljima. Sad treba da se uzme (uda), ako Bog da, i sve. Jednostavno ne može jer nema zastalno posao i ne može da se digne taj kredit da bi se sutra moglo isplatiti, da bi se mogao uzeti stan. To je problem najveći, jer ta osoba ne radi, a mislim, sad, njen momak uopće ne može da digne kredit ako nema zastalno posao.

Može minimalno nešto dići, ali to nije dovoljno.”

(Žensko, Ilidža)

„Ja bih volio da se nađe sistem, kako je bilo prije u bivšoj državi, da firma plaća za tebe. Može se nešto skontati za mlađe koji hoće da se odvoje od roditelja, koji hoće da studiraju, da se zaposle i sve. Mislim da bi se moglo izdvojiti, a ne sada da oni troše pare na deset novih mercedesa.”

(Muško, Ilidža)

„Razlog mogu biti i sami roditelji. Nekad je i roditeljima teško da im se djeca odvoje. A i teško je što se tiče novaca, bez kredita i sve, otplaćivati stanove. Onda neko bira lakšu rutu. ‘Hajde, živjet ću s roditeljima dok se ne udam.’ Što je meni i to okej. Ja sam sebi gledala neki stan, htjela mama nešto da uloži, nema ništa ispod 200.000. Sve je baš skupo. I kirije su skupe.”

(Žensko, Ilidža)

„Možda je teško izgraditi kuću, kupiti stan ili nešto. Ali ja mislim da se može, čak, naprimjer, što sam već naćuo i vidio, da se ode naprimjer u Njemačku, živiš u nekom stanu, nekoj garsonjeri. Recimo, od neke firme, pa se radi, pa, hajmo, reći skupi, pa se vrati kao neka dijaspora i izgraditi nešto, pa poslije normalno živjeti. Jedino tako. Da mi sad ovdje možemo, ne znam, za 50.000 maraka za brzo vrijeme i izgraditi nešto... Znači, plac toliko košta, a kamoli još nešto drugo. Sad, mislim, može se ono naći jeftino. Međutim, neće niko da se smrzava u starim zidovima i ostalo. I kirije su skupe. Baš sam jednom nešto istraživao, kirije na Ilidži su oko 500 maraka, da nije ono nešto zabaćeno u nekoj šumi.”

(Muško, Ilidža)

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA MLADIH

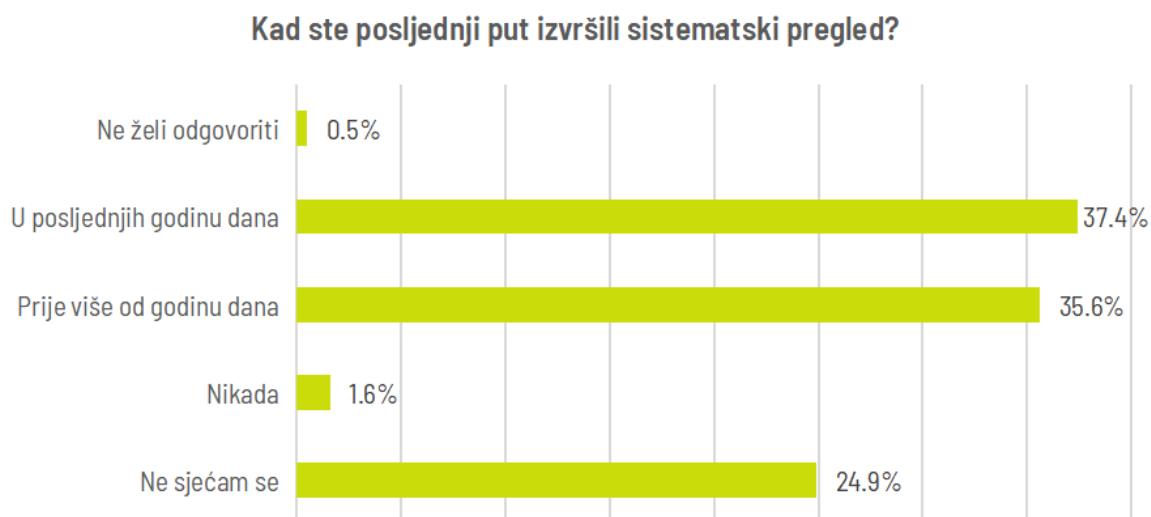
Sistematski pregled u posljednjih godinu dana obavilo je 37,4% mladih Ilidže, dok ih je 35,6% obavilo pregled prije više od godinu dana. Da se ne sjećaju kada su obavili sistematski pregled kazalo je 24,9% ispitanika. Prema njihovim tvrdnjama, sistematski nikada nije obavilo 1,6% mladih.

Od osoba koje su obavile sistematski pregled, 51,4% ih je istaklo kako je to uradilo radi posla ili polaganja vozačkog ispita, a tu ne postoji velika razlika po spolu (53,5 % muškaraca i 46,5% žena). Pored toga, 16,3% mladih kaže kako su sistematski uradili samoinicijativno, jer su se željeli pregledati.

Zarad sportskih takmičenja ili uobičajenih pregleda radi bavljenja sportom sistematski je uradilo 11,3% ispitanika. Zbog zdravstvenih problema i preporuke ljekara sistematski je uradilo 7,1% mladih. Iz ostalih razloga, a koji nisu pobrojani u upitniku, sistematski je obavilo 10,6% ispitanika.

Iz rezultata analize istraživanja položaja i potrebe mladih općine Ilidža iz 2016. može se vidjeti da su mladi bili skloniji obavljanju sistematskog pregleda nego što je to slučaj danas. Tada je oko 53% mladih općine Ilidža obavilo sistematski pregled u posljednjih godinu dana, bez značajne razlike bazirane na spolu.

Grafik 23. Sistematski pregled / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako se pogleda postotak mladih Ilidže koji nikad nisu uradili sistematski pregled, vidimo da on ne odudara puno od ostalih sličnih lokalnih zajednica u kojima je Institut uradio istraživanje položaja i potreba mladih u posljednje dvije godine. Izuzetak su Sanski Most i Gradačac, gdje je puno veći postotak mladih koji nikada nisu otišli na sistematski pregled.

Tabela 12. Mladi koji nisu obavili sistematski po općinama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi koji nikad nisu radili sistematski pregled	
Ilidža	1,6%
Hadžići	1,3%
Bihać	0,9%
Sanski Most	15,2%
Gradačac	20,3%

I u fokusnoj grupi govorilo se o zdravlju, ali i tome zašto mladi nerado obavljaju sistematske preglede, osim kad moraju.

„Ne idem. Nisam nikad nešto ni išao, ni u osnovnoj, a ne idem sad ni u srednjoj. Jesmo u osnovnoj išli u osmom razredu na vakcine da primimo, ne znam za šta je. Ali odavno nisam otišao na sistematski. Jedino kad sam bolestan, pa sad odem nalaze vadim, ali ovako općenito, niti nam škola nešto organizuje.”

(Muško, Ilidža)

„Taj mentalni pregled na sistematskom, to je opet ono formalno. Je li ima nešto što te muči i to je to. Mislim, opet nema kadra koji o tome može pričati. Ja ni u jednom domu zdravlja nisam vidjela ordinaciju za psihologa, psihijatra, nebitno. Smatram da doktor opće medicine ili porodične medicine ne može toliko zadirati zato što to nije njegova struka. Ne može ni preusmjeriti nekome drugom zato što nema kadra.”

(Žensko, Ilidža)

„Radila sam zadnji put sa školom samo, a kad je to bilo, ne sjećam se. Možda početak srednje škole, tako nekad. Pošto je mene korona zahvatila, pa možda nekad tako, osmi-deveti (razred). Stvarno se ne sjećam.”

(Žensko, Ilidža)

„Vjerujte da ne znam kad mi je bio zadnji sistematski. Ja se samo sjećam, možda je bio peti razred. Sa školom više nismo imali.”

(Muško, Ilidža)

Prvi ginekološki pregled sa 17 godina imalo je 4,5% djevojaka, a s 18 godina prvi put se pregledalo 5,02% djevojaka. U 20. godini prvi ginekološki pregled imalo je 4,52% djevojaka. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 18,59% ispitanica, a 12,56% odgovorilo je kako se ne sjećaju kada je bio njihov prvi pregled kod ginekologa.

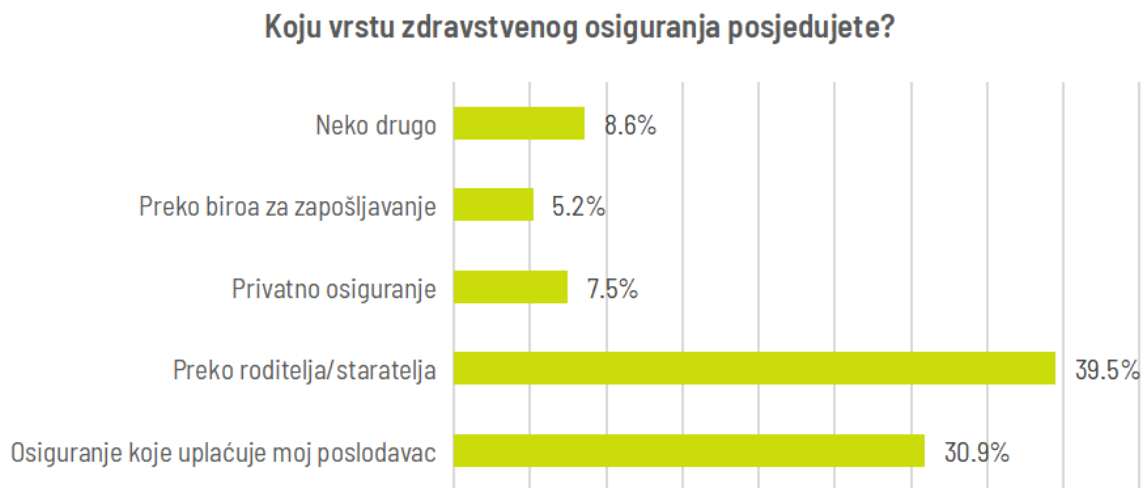
Ginekološki pregled u posljednjih godinu dana nije obavilo 7,53% mladih žena. Ginekološki pregled, prema njihovim tvrdnjama, nikada nije obavilo 38,19% mladih ispitanica. Ovakav podatak je zabrinjavajući i ukazuje na nedovoljno razvijenu svijest kod mladih žena o važnosti vlastitog zdravlja, posebno kad se radi o preventivnim pregledima. Da se ne sjećaju da li su imale pregled u posljednjih godinu dana odgovorilo je 14,5% ispitanica. Treba istaći i da na pitanje koliko pregleda su imale u posljednjih godinu dana nije željelo odgovoriti 17,08% žena. Visoke stope odbijanja odgovaranja na pitanja o reproduktivnom zdravlju kod mladih žena općine Ilidža ukazuju na potrebu promjene pristupa ovim pitanjima svih učesnika brige o reproduktivnom zdravlju mladih.

S druge strane, 14,07% djevojaka je uradilo jedan ginekološki pregled u posljednjoj godini.

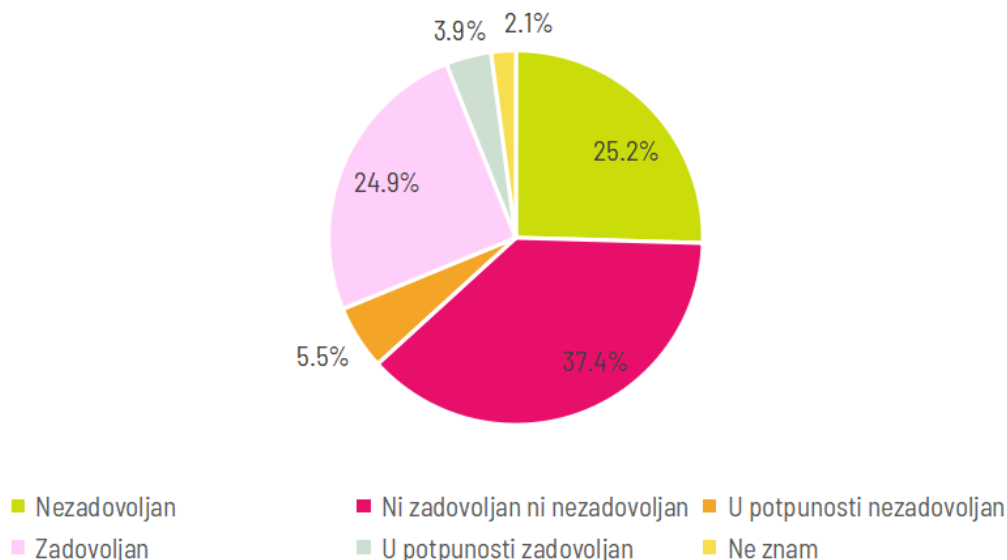
Rezultati istraživanja položaja i potreba mladih na području općine Ilidža iz 2016. godine pokazala su da ispitanice ni tada nisu željele odgovoriti na pitanja o reproduktivnom zdravlju. Oko 21% mladih žena nije željelo odgovoriti na pitanje o tome koliko godina su imale kada su prvi put posjetile ginekologa, a 60% djevojaka nije željelo odgovoriti na pitanje o tome koliko puta su posjetile ginekologa u posljednjih 12 mjeseci.

Najviše anketiranih mladih ima zdravstveno osiguranje preko roditelja, i to 39,5%, jer je većina i dalje u nekom procesu obrazovanja. Druga značajna kategorija su zaposleni, odnosno oni kojima poslodavac uplaćuje osiguranje (30,9%). Privatno osiguranje ima 7,5% mladih, a neko drugo osiguranje koje nije bilo ponuđeno u odgovorima u anketi ima 8,6% ispitanika. Zdravstveno osiguranje preko biroa za zapošljavanje ima 5,2% mladih osoba. Da ne znaju da li su osigurani odgovorilo je 3,9% mladih.

Grafik 24. Vrsta zdravstvenog osiguranja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje koliko su zadovoljni uslugama koje pruža njihov dom zdravlja, ukupno je 28,8% ispitanika odgovorilo da je zadovoljno i u potpunosti zadovoljno pruženim uslugama. Svoje nezadovoljstvo njihovim radom iskazalo je 25,2% mladih, dok je u potpunosti nezadovoljno 5,5% ispitanika. Najviše je mladih koji su odgovorili da nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni (37,4%).

Grafik 25. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**U kojoj mjeri ste zadovoljni uslugama koje pruža dom zdravlja u Vašem gradu/općini?**

Za specifične zdravstvene usluge doma zdravlja koje su namijenjene mladima zna, a ujedno ih je i koristilo, 6% mladih. Da su upoznati s tim uslugama, ali ih ne koriste, istaklo je 16,1% mladih. S druge strane, 76,4% mladih ne zna da postoje zdravstvene usluge koje su posebno organizirane i specifično namijenjene samo njima.

U razgovoru s mladima uvidjeli smo kako nerado idu ljekaru kad su bolesni. Većinom se liječe kući, a ljekaru idu samo kada su u pitanju neki, po njima, ozbiljniji zdravstveni problemi.

„Ništa, liječim se sama.“

(Žensko, Ilidža)

„Odem doktoru, vidim doktor mi ništa ne kaže kako treba, pa se sam liječim. Ja sam upalu pluća imao, ja sam morao otići. Prvu sedmicu dana je bilo nešto grlobolja, temperatura i vidim ja ne spada ništa. I onda sam otišao doktoru, vidim nije mi ništa pomagalo, ni paracetamol, niti išta, vidim ne ide nikako. I onda sam otišao, nije ni doktorica znala šta mi je, pa me pošalje da izvadim nalaze i kaže: ‘Tebi su nalazi okej.’ Ali ja imam i dalje temperaturu. Kaže: ‘Ništa, hajde da vidimo pluća’, tad su mi ustanovili da imam upalu pluća i mjesec i po sam ja bolovao dok sam se izliječio, jedva.“

(Muško, Ilidža)

„Sve zavisi šta je u pitanju. Ako je neka mala prehlada, odem, naravno, do apoteke, kupim neke septolette. Ali ako je temperatura, onda moram neki antibiotik dobiti od strane ljekara.“

(Žensko, Ilidža)

„Ne idem ljekaru, sama se izliječim. Kad odem, čekam po dva-tri sata da me primi. Onda kaže: 'Nije tvoja doktorica tu. Moraš da čekaš svoju doktoricu.' Ja kažem: 'Nije mi bitno koja je doktorica, samo me pustite kod bilo kojeg.' Mislim, nigdje veze. Kaže: 'Moraš čekati svoju doktoricu. Sutra je prva smjena, pa dođi', kaže, 'u prvu smjenu pa sačekaj.' I onda mi se ne da peglati, bolje je sam.“

(Žensko)

„Većinom sam sebe liječim. Ako je baš problem, onda odem kod doktora, ali većinom to bude samo prehlada i temperaturu, pa tu onda koristim čaj.“

(Muško, Ilidža)

„Samog sebe liječim definitivno. Nemam potrebe, a i otac mi je doktor. I ako imam neki lom, izlijeći mi on to pošto je fizijatar. Jedino ako trebam gips staviti, jedino tad idem u bolnicu.“

(Muško, Ilidža)

„Ja prvo pokušam sama da se izliječim jer znam kakvo nam je zdravlje. Čeka se, baš dugo se čeka. Mislim, ja ozdravim dok dođem na red. Ali odem doktoru ako imam neki problem.“

(Žensko, Ilidža)

„Pokušavam sam, međutim prije mjesec dana sam imao problem. Morao sam i ultrazvuk snimati. Baš me je bilo potrefilo jedno sedam dana, ja mislim da je to virus. Znači, ja sam pokušao i čajevima i paracetamol, ovo, ono, pokušavati. Ali nije išlo. Otišao doktoru i odmah dali mi lijek, kupio, prošlo možda nakon dva dana. Uglavnom, stomachni problemi bili neki.“

Možda je razlog i ti troškovi lijekova. I ja mislim da je svakom mrsko otići do Jezera ako živim u Blažuju. Tako, vrati se kući, onda opet na Ilidžu... “

(Muško, Ilidža)

Seksualna aktivnost

Da je seksualno aktivno potvrdilo je 28,8% mladih iz općine Ilidža. Među mladima koji su seksualno aktivni muškaraca je 69,4%, dok je žena 30,6%. Unutar 49,6% mladih koji su rekli da nisu seksualno aktivni je 68,6% žena i 31,4% muškaraca. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 21,6% mladih osoba.

Konzumiranje duhana i alkohola

Prema odgovorima na upitnik, više od polovine mladih na Ilidži ne konzumira duhanske proizvode (59,2%). Do 20 cigareta dnevno konzumira 13,2% mladih (muškaraca 64,7%, a žena 35,3%). Do 10 cigareta dnevno puši 8,3% ispitanika, a više od 20 cigareta dnevno konzumira njih 4,9% (89,5% muškaraca i 10,5% žena).

Ako pogledamo rezultate istraživanja položaja i potreba mladih Ilidže iz 2016. godine, vidimo da je tada 66% ispitanika odgovorilo da nisu pušači. U prosjeku 32% mladih u istraživanju iz 2016. odgovorilo je da svakodnevno puši. Naime, 22% je onih koji su konzumirali više od 10 cigareta dnevno, od toga 7% više od 20 cigareta dnevno te 7% više od 30 cigareta.²⁶

Nikotinske vrećice SNUS, prema njihovim odgovorima, ne konzumira 91,4% mladih na Ilidži. Do tri vrećice dnevno koristi 3,6% ispitanika, a na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 2,9% mladih.

Većina mladih kaže da nikako ne konzumira alkoholna pića, odnosno 66,8% (od toga je 41,6% muškaraca i 58,4% žena). U posljednjih mjesec dana 9,9% ih je popilo dva do tri pića (57,9% muškaraca i 42,1% žena), a jedno piće u mjesec je konzumiralo 6,8% mladih. Niti jedno alkoholno piće u posljednjih mjesec dana nije popilo 7,3% ispitanih mladih.

Usporedba s rezultatima istraživanja položaja i potreba mladih ove općine iz 2016. pokazuje da nema skoro nikakvih odstupanja kada su u pitanju mladi koji nikako ne konzumiraju alkohol. Prema tim podacima, 67% mladih je odgovorilo da nikako ne pije alkohol. Ipak, postoji 29% mladih koji su alkohol konzumirali jednom ili više puta u posljednjih mjesec dana, objavljeno je u analizi 2016.

Opojne droge tvrdi da ne konzumira 93% mladih na Ilidži. Nijednom u posljednjih mjesec dana drogu nije konzumiralo 2,6% ispitanika, dok je, prema njihovim odgovorima, drogu samo jednom konzumiralo 0,5% mladih. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 2,3% mladih osoba.

Kad je u pitanju nargila, 76,9% ispitanika tvrdi da je nikako ne konzumira. Jednom mjesečno je konzumira 2,1%, a jednom sedmično 2,9% mladih. Više puta sedmično nargilu konzumira 3,9% mladih. Rjeđe od jednom mjesečno nargilu konzumira 8,1%, a dva do tri puta mjesečno nargilu koristi, prema njihovim riječima, 3,9% Ilidžanaca.

O porocima svojih vršnjaka, ali i ponašanjima koji štete zdravlju mladih, govorili su Ilidžanci tokom održavanja fokusne grupe.

„Bila je nedavno aktuelna tema po internetu, a to je korištenje SNUS-a. To meni dođe, da se ne lažemo, isto droga. Evo ja sam probao jednom, rekoh hajde da vidim šta je. Uzeo sam ja ono najjače, ja stavio to i ja se onesvijestio. Jer to je baš jako i baš šteti za usnu šupljinu i za naše zdravlje. Jer ja sam se onesvijestio, mogao sam da udarim glavom. Srećom, bili su drugovi oko mene i sve je prošlo, ono, okej. Ležao sam pored puta čitavo vrijeme dok se nisam oporavio, jedno 20 minuta. I hoće sada u školama da ga zabrane i meni je to sasvim okej. Jer ja vidim, nije u mom razredu, ali vidim u generaciji da dosta tokom časova stavljaju i onda samo vrati u kutiju. I onda opet kasnije stave. SNUS muti um. Ljudi se naviknu, njima dobro, diže im adrenalin. A meni to kao droga.”

(Muško, Ilidža)

„I u jednoj osnovnoj školi koriste SNUS. I to djeca osmi razred.”

(Žensko, Ilidža)

„SNUS, alkohol i nargila. To je problem. Nargila je nešto najgore, to je gore od cigara.”

(Žensko, Ilidža)

„Droga i alkohol su zastupljeni među mladima, čak i u osnovnim školama. Pored navedenog, i cigare su zastupljene. A i u školama se malo o tome priča. Kod mene je bio slučaj da je učenik svaki mali odmor pušten na službeni ulaz kako bi konzumirao cigarete. I na kraju krajeva, pušten je sa prolaznom ocjenom, sad je u srednjoj školi i to se nastavlja. Potom, nalazi se sve i svašta po školi, ali o tome se šuti, da škola ne bi dobila loš glas u općini, kantonu i tako dalje.”

(Žensko, Ilidža)

„Najviše to rade radi društva. Da bi bili in u društvu neko će uzeti iako njega to, naprimjer, i ne privlači, niti bilo šta slično tome. Ili će mu reći: ‘Ti si ovakav, ti si onakav...’ Da bi se uklopio, on uzima sve što ne valja, iako je svjestan da to ne valja, on uzima sve to samo da bi se uklopio u tom društvu. To je najveći problem, općenito i današnje omladine i svega.”

(Žensko, Ilidža)

„Kad krenem nabrajati, ne bi moglo sve na prste stati. Od duhanskih proizvoda do nekako ponašanja, svega, telefona, ne znam. Imam osjećaj da 80 posto što mi radimo da nam šteti. Stres, sami sebi stres nekako nabijemo. Svašta nešto.”

(Žensko, Ilidža)

„Duhan redovno koristim, ali recimo SNUS ne, pošto znam, tu su katastrofalne stvarno posljedice. I ovi koji, hajmo reći, puše par godina, i koji uzmu SNUS, vidim komiraju se na stolici. A to šteti, znači, vilici i zubima. Jer to direktno ulazi u organizam preko kože. Alkohola teško da ima u školama, jer se to osjeti. Ali SNUS-a i čak droge ima. Koliko sam puta vidio da neko blizu mene priča o tome ili vadi iz džepa, ali neću se ja oko toga miješati, ali prisutno je.“

(Muško, Ilidža)

„Mislim, čujem priče momaka koji stave SNUS, legnu spavati, probude se krvavih usta. I taj SNUS izaziva rak usta. Ja bih baš voljela da se radi edukacija o tom SNUS-u. O cigaretama stvarno svi znamo, od osnovne učimo da to ne valja.“

(Žensko, Ilidža)

„Realno, izlazim po kafićima, po muzici i sve ostalo. Zadnji put kad sam bio na muzici uživo, od alkohola su dvojica momaka krenula udarati, šta već. To su mladi mojih godina (17). Što direktno dovodi do toga da alkohol sam po sebi em zdravlje uništava, em mijenja, znači, to razmišljanje.“

(Muško, Ilidža)

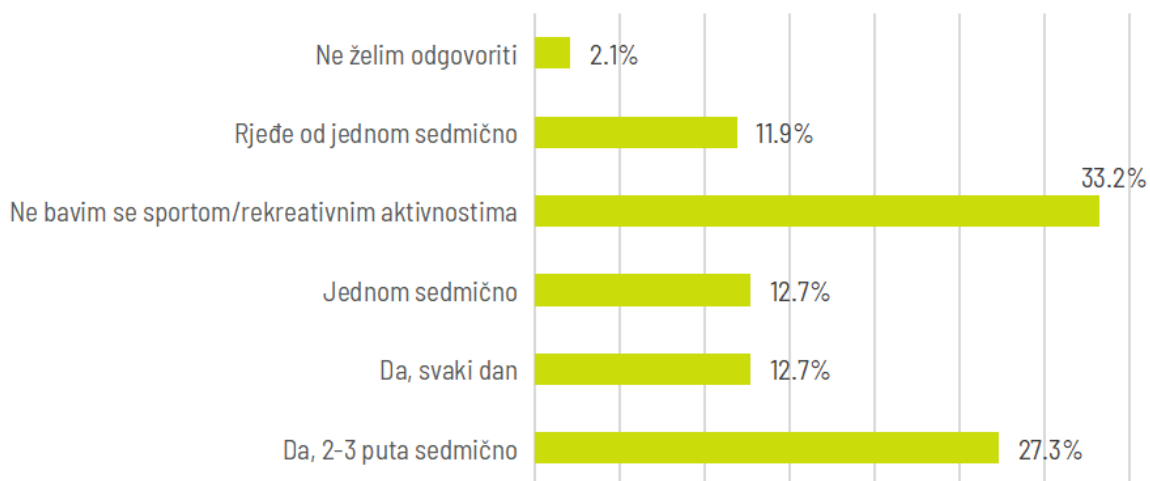
„Ima toga puno. I po Ilidži i svukud. I u školama ima čak. Stavi se SNUS na času i to kao ne vidi profesor. Na času bude svačeg.“

(Muško, Ilidža)

Bavljenje sportskim aktivnostima

Što se tiče sportskih aktivnosti, oko trećina mladih, odnosno 33,2%, ne bavi se sportom ili rekreativnim aktivnostima. U ovoj kategoriji dominiraju žene, kojih je 60,2%, dok je neaktivnih muškaraca 39,8%.

S druge strane, onih koji se svakodnevno bave sportskim aktivnostima ima 12,7% (muškaraca 69,4% i 30,6% žena). Sportske aktivnosti dva do tri puta sedmično ima 27,3% mladih. Jednom sedmično aktivno je 12,7% mladih, i tu nema velike razlike po spolu. Rjeđe od jednom sedmično vježba 11,9% ispitanika.

Grafik 26. Bavljenje sportom i rekreacijom / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**Da li se bavite sportom i/ili rekreativnim aktivnostima i koliko često?**

Sudeći prema njihovim odgovorima, najviše aktivnih mladih ide na treninge u teretane, tako da se 33,7% njih bavi bodibildingom, kondicijskim vježbanjem i slično. Skloni su i ekipnim sportovima, a to potvrđuje podatak da se 19,2% aktivnih mladih bavi nogometom, košarkom, odbojkom i sličnim sportovima. Osim toga, 12,4% mladih bavi se fitnessom, odnosno pilatesom, jogom, aerobikom, plesom i slično, a planinarenje i slično izbor je za 8% ispitanika. Trčanjem se, prema odgovorima, bavi 6,4% mladih.

Većina mladih koji su bili učesnici fokusne grupe ne bavi se nikakvim rekreativnim sportom, dok ima i onih koji treniraju.

„Ja treniram rukomet ovdje isto na Ilidži. Mislim, okej, ide super, ne znam kako će to dalje ići.“

(Muško, Ilidža)

„Pa, prije odbojku sam igrala. Sad ne više.“

(Žensko, Ilidža)

„Rekreacija ništa. U jednom periodu išao sam na folklor, ali to više ništa.“

(Muško, Ilidža)

„Dok sam bila u Americi, bavila sam se jer je bilo u sklopu škole i bilo je besplatno. A sad se ne bavim jer nemam vremena od školskih obaveza i znam da se plaća. Jedino u teretanu sam išla prije i trebam opet krenuti, ali zbog škole ja to pauziram. Pa inače novce koje bih

iskoristila za neki kurs, za neki trening, to za teretanu odvojim, jer ne mogu na sto strana."

(Žensko, Ilidža)

„Ja treniram boks i čak čovjek nudi besplatno. Mislim, ne plaća se i to je u Hrasnici."

(Muško, Ilidža)

Usluge psihologa

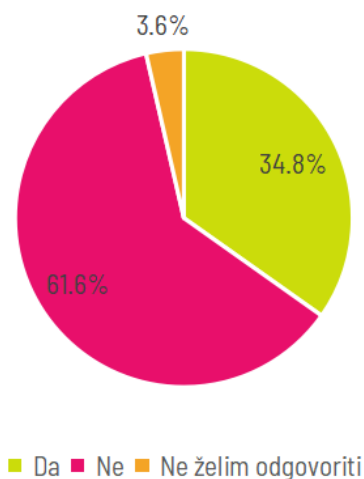
Usluge psihologa nikada nije koristilo 61,6% mladih u općini Ilidža, dok ih je 34,8% bilo kod psihologa.

Kao razlog zbog kojeg nisu koristili usluge psihologa, mladi najčešće navode da nisu potražili pomoć jer nisu osjetili potrebu (87,3%). Osim toga, 5,9% mladih potvrdilo je da je željelo posjetiti psihologa, ali da nisu znali kome da se obrate, a 1,26% mladih je istaklo kako im je bilo neprijatno potražiti psihološko savjetovanje.

Mladih koji su istakli kako u lokalnoj zajednici u kojoj žive nema takve vrste usluga ima 1,26%.

Grafik 27. Pomoć psihologa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste ikada koristili usluge psihologa?

Mladi Ilidžanci su tokom razgovora u fokusnoj grupi pričali o problemima psihološke prirode s kojima se njihove generacije suočavaju, te potvrdili da je odlazak psihologu i dalje tabu tema.

„Ja više mislim na psihička stanja. Jer evo gledam kroz svoje školovanje, od moje generacije pa nadalje nasilje je nešto što je naglašeno. Maloljetnička delinkvencija. Malo

je prevencije i onda se stvaraju problemi u smislu anksioznosti i tako dalje. To je stvar koju svi imamo na neki način, samo do određenog stadija. Ali poslije stvara veće probleme, anoreksija i tako dalje. Neke stvari koje se kroz školovanje, posao, eto ružno iskustvo na poslu, ko zna šta je moglo prouzrokovati. Mislim da se o tome ne vodi računa. Jednostavno se sve radi formalno. Pregledi pluća, grla, leđa, a da se ne radi taj mentalni dio."

(Žensko, Ilidža)

„Ja nikad nisam čula da neko priča o mentalnom zdravlju. Kod nas je tabu tema odlazak psihologu. A smatram da svaka osoba koja ima neki problem treba da se obrati stručnom licu. To nije sramota."

(Žensko, Ilidža)

„Ja sam prvenstveno imala probleme. Pošto stvarno u našoj školi, s te strane, postoji psiholog i čitava stručna služba. Ja sam tražila saglasnost za psihologa, pošto sam maloljetna, ne mogu sama na svoju ruku donositi neke odluke. Toliike sam probleme imala zbog tih par posjeta od sat, sat i po, da je to išlo malo dalje. Probleme u smislu – predrasude. To su pretežno vršnjaci. Da se ne izražavam, da sam, žargonski rečeno, luda i tako dalje, što mislim da nema nikakve povezanosti. Šizofrenija je jedna stvar, a neki drugi problem je sasvim druga stvar. Neki vršnjaci koji su prošli nešto hoće pričati o tome. I mene su presretali na 200 metara od škole, neke banalne stvari, isto tako djevojke. I ništa se nije poduzelo, i dalje je to tabu tema. Znae, kad neki učenik ili bilo osoba u bilo kojem stadiju života prođe nešto, gledat će na to drugačije. I to društvo oko te osobe će gledati to drugačije jer je upoznato s tim."

(Žensko, Ilidža)

„Ima ljudi koji smatraju da je to glupost, da smo mi to nešto sebi utripovali. Kao, mlada si ti, ti ćeš to proći, šta je to tebi. Odakle ti to i šta ćeš ti ići psihologu, trebaš ti to u svojoj glavi riješiti. Ljudi koji nisu doživjeli neke traume, nasilje u porodici, nasilje u školi, na poslu, nebitno, ne mogu da shvate tu osobu. Nije sramota otići sa stručnim licem popričati. Treba otići popričati, čisto radi sebe, ali i da tebi bude lakše."

(Žensko, Ilidža)

AKTIVIZAM MLADIH (učešće, volontiranje, mobilnost mladih)

Politika na lokalnom nivou na Ilidži zanima 41,8% mladih, a u velikoj mjeri zanima njih 10,4%. S druge strane, lokalna politika ne zanima i uopće ne zanima ukupno 45,7% ispitanih mladih ljudi.

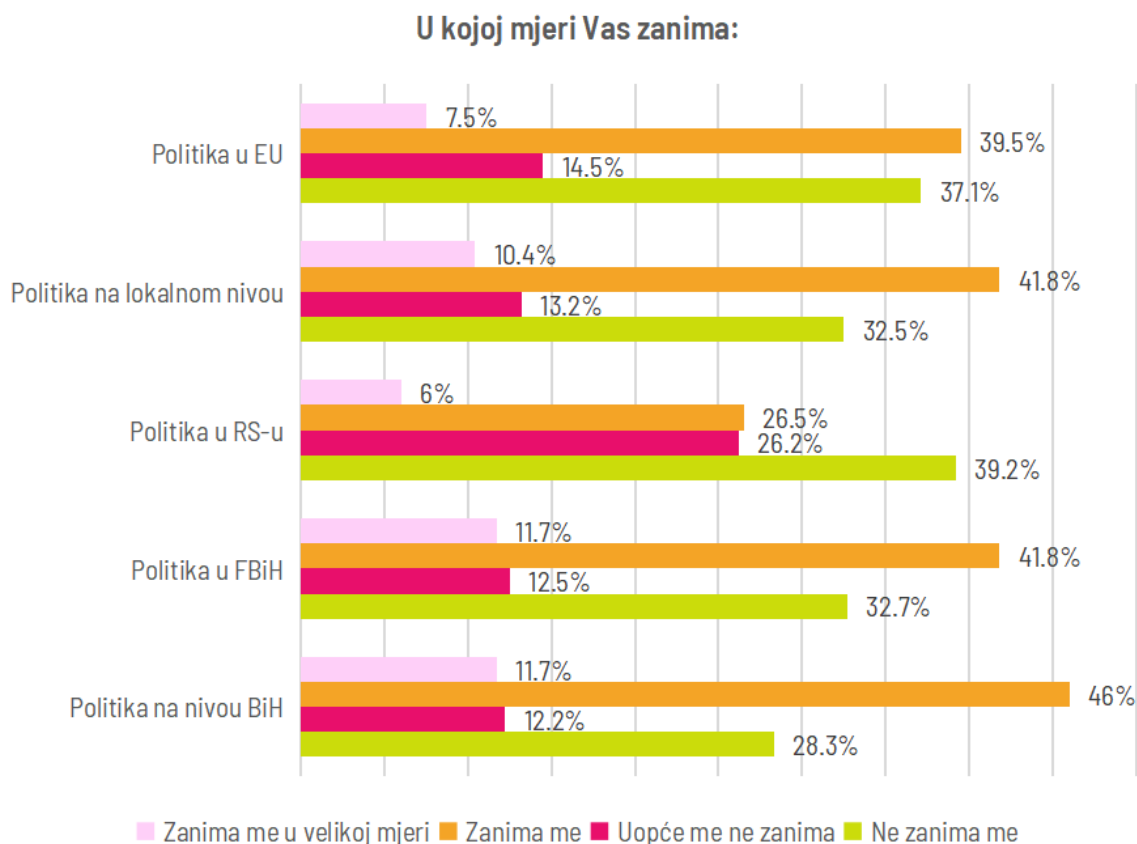
Politika u RS-u zanima ukupno 32,5% mladih. Onih koje ne zanima politika u ovom bh. entitetu ima 39,2%, a ona uopće ne zanima 26,2% mladih.

Politika u FBiH zanima 41,8% ispitanika, a da ih zanima u velikoj mjeri istaklo je 11,7% mladih. S druge strane, politika u Federaciji BiH ne zanima 32,7% mladih na Ilidži, dok uopće ne zanima 12,5% mladih.

Politika na nivou BiH zanima 46% ispitanika, a da ih zanima u velikoj mjeri odgovorilo je 11,7% mladih. Državna politika ne zanima i uopće ne zanima ukupno 40,5% mladih.

Politika u Evropskoj uniji (EU) zanima ukupno 47% mladih ljudi, dok onih koje ne zanima i uopće ne zanima politika u EU ima 51,6%.

Grafik 28. Zanimanje mladih za politiku / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada se sve sagleda, mlade najviše zanima politika u BiH, a pokazali su to odgovori više od polovine ispitanika. Tačnije, 57,7% mladih najviše zanima ono što se dešava na državnom nivou. Potom slijedi politika na nivou FBiH, koja zanima 53,5% mladih, na trećem mjestu je lokalna politika, za koju se zanima 52,2% Ilidžanaca.

Promjene u društvu

Pojedinac može utjecati na promjene u društvu na različite načine. U okviru istraživanja položaja i potreba mladih u općini Ilidža oni su ocjenjivali efikasnost različitih načina za kreiranje društvenih promjena.

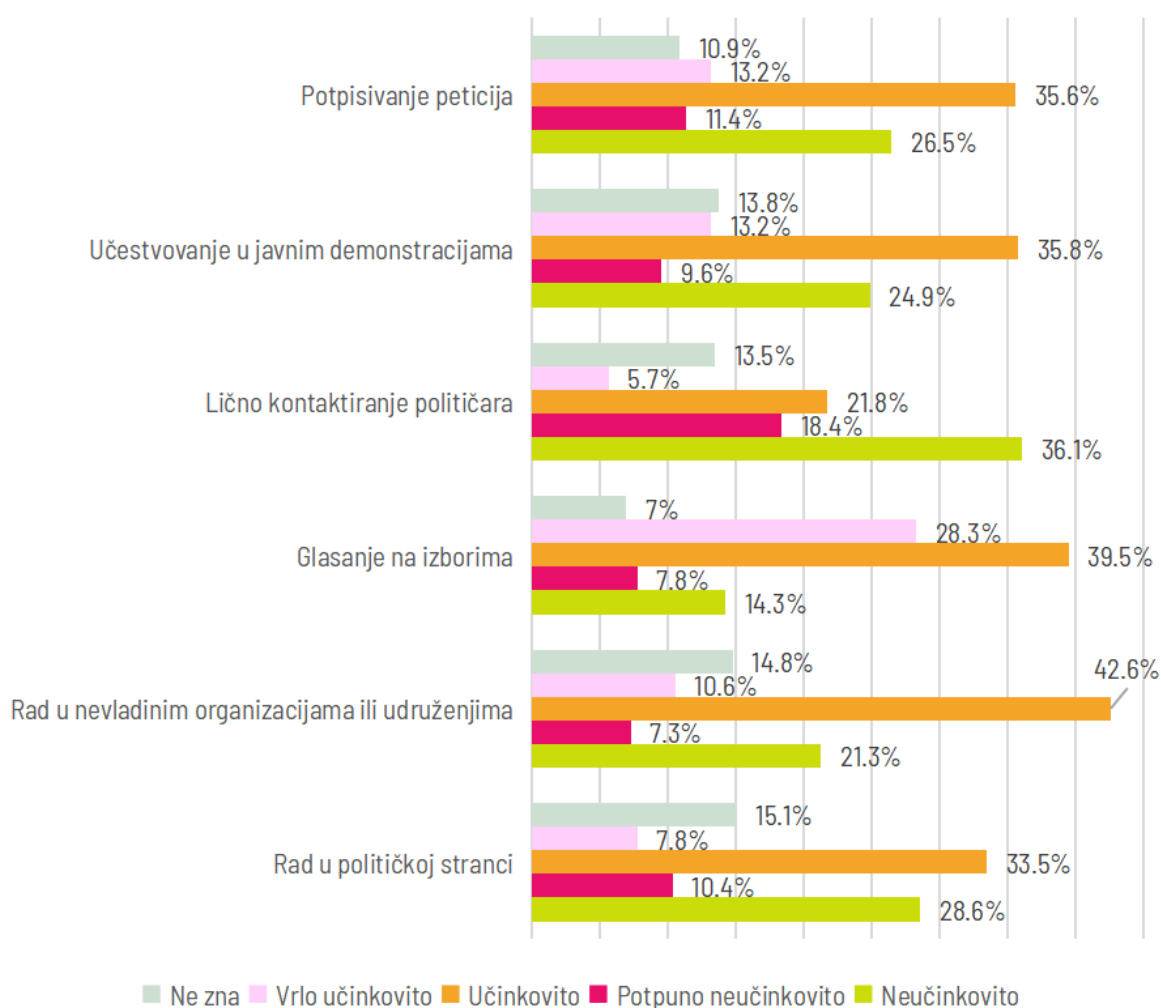
Da je rad u političkoj stranci efikasan način djelovanja da se kreiraju promjene u društvu smatra 33,5% ispitanika, a da je jako učinkovit ističe njih 7,8%. Djelovanje u političkoj stranci ne smatra učinkovitim 28,6%, a potpuno neučinkovito je za 10,4% mladih.

Na promjene u društvu može se utjecati kroz rad u nevladinim organizacijama, i to je mišljenje 42,6% ispitanika, a da je rad u organizacijama vrlo učinkovit smatra 10,6% mladih. Neučinkovitim i potpuno neučinkovitim za društvene promjene rad u organizacijama/udruženjima ističe 28,6% ispitanika.

Više od polovine mladih smatra da je glasanje na izborima učinkovit i potpuno učinkovit način za promjene u društvu (67,8%). Neučinkovitim je glasanje na izborima ocijenilo ukupno 22,1% mladih.

Grafik 29. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Postoji više načina na koje pojedinac može utjecati na promjene u društvu. Molimo Vas da ocijenite koliko je, prema Vašem mišljenju, svaki od njih učinkovit:

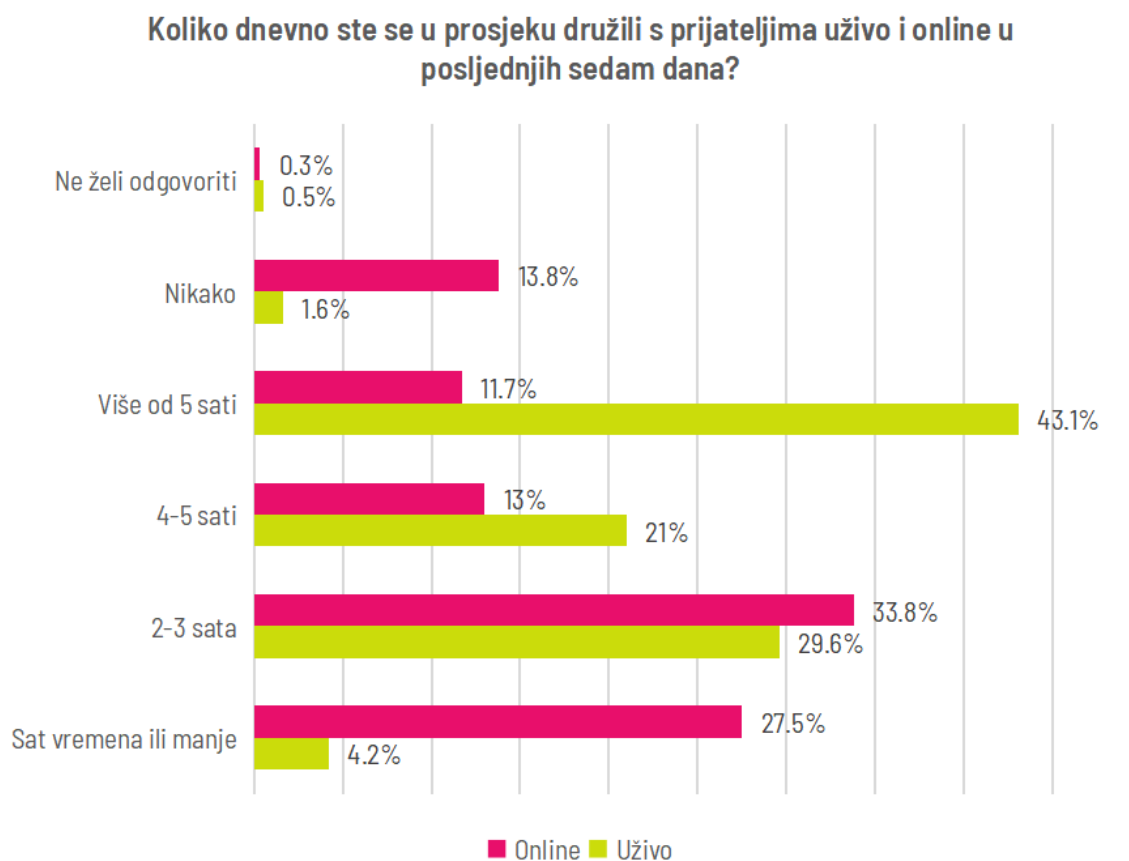

Prema rezultatima istraživanja, 52,2% mladih istaklo je da je glasalo na proteklim izborima. Od toga je 48,8% muškaraca i 51,2% žena.

Oni koji su rekli da nisu glasali odgovorili su na pitanje o razlozima neizlaska na izbore. Kao najdominantniji razlog zbog kojeg nisu glasali mladi su istakli to što nemaju pravo glasa (60,69%). Potom, 13,29% mladih je kazalo da nisu glasali jer ne vjeruju da će se nešto promijeniti, a od toga je 82,6% žena i 17,4% muškaraca. Kao razlog neglasanja 7,5% mladih navelo je to što nisu znali kojoj stranci da poklone povjerenje.

Da su izbori sljedeće sedmice, 60,3% mladih kaže da bi obavili svoju građansku dužnost i glasali (55,6% žena i 44,4% muškaraca). Ne bi glasalo 13,5% mladih, a da nisu sigurni bi li izašli na glasanje odgovorilo je 7,3% Ilidžanaca.

Grafik 30. Izlaznost mladih na izbore / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

O tome da li glasaju na izborima mladi su govorili tokom razgovora u fokusnoj grupi:

„Glasam jer moram. Da ne bi neko glasao umjesto mene. Ako hoćemo promjene, to je jedini način da dođemo do njih.“

(Žensko, Ilidža)

„Da. I radim na izborima i glasam.“

(Žensko)

„Glasam ovako za ljude koji promijene nešto. Evo sad baš kao načelnik Nermin Muzur. Iako nije bilo potrebe, on je baš imao pobjedu dominantnu. Znači, glasam za ljude koji će da promijene nešto. Na nekom višem nivou, tu nemam potrebe da idem na izbore. Evo i sad, da se nije ovaj načelnik ponovo kandidovao, ja ne bih ni za kog drugog glasao jer ne vjerujem da bi on nešto promijenio.“

(Muško, Ilidža)

„Bitan je svaki glas. Eno vidjeli smo situaciju, u kojoj je tačno općini, za tri glasa načelnik uzeo. Nije Novo Sarajevo, nego neka druga općina. Za tri glasa je uzet mandat.“

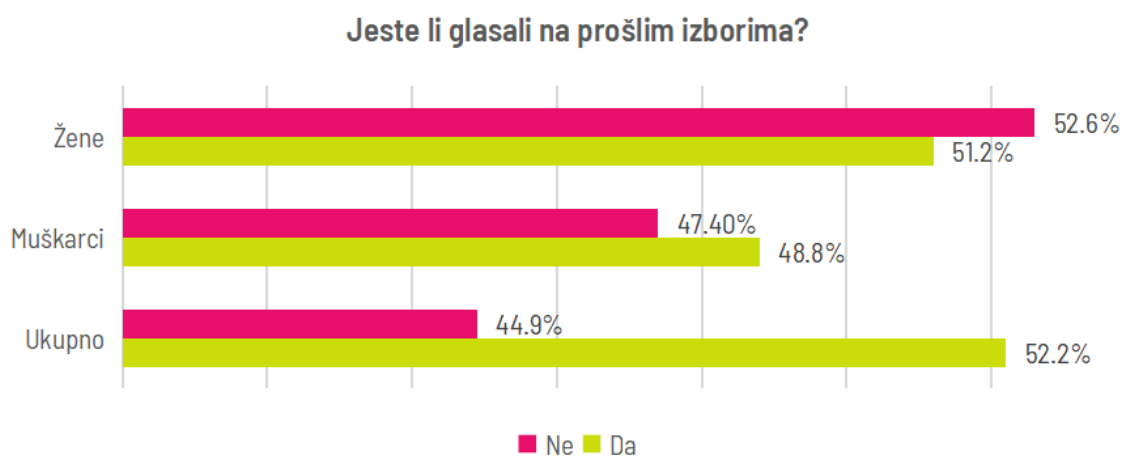
(Žensko, Ilidža)

„Glasala sam prvi put. Glasam zato što želim i što znam da svako može učestvovati u promjeni. Nije to meni radi reda bilo. Ja sam jedva čekala da mogu glasati.“

(Žensko, Ilidža)

Mladi donekle imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou. Ocjena je to 24,9% ispitanih Ilidžanaca. Da imaju malo utjecaja na odluke smatra 31,4% mladih, a da uopće nemaju utjecaja ističe njih 30,1%. S druge strane, da mladi imaju mnogo utjecaja kazalo je 7,8% mladih.

Grafik 31. Utjecaj mladih na donošenje odluka / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje mogu li mladi utjecati na donošenje odluka, odgovor na fokusnoj grupi jedne učesnice bio je sljedeći:

„Mogu. Pa kroz svoje prijedloge, ne znam, aktivnosti, kroz udruženja, nevladine organizacije i slično. Mislim da mogu utjecati, u dosta slučajeva. Sad, kako i kojim putem, kroz nevladine organizacije, kroz učešće na nekim radionicama i slično, mislim da mogu dosta doprinijeti. Sad je samo pitanje koliko su zainteresovani da učestvuju u tom procesu.“

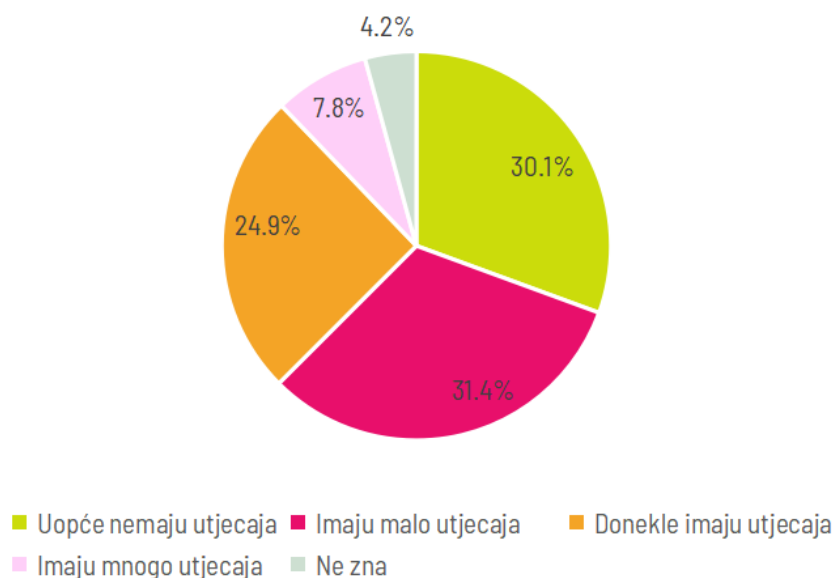
(Žensko, Ilidža)

Organiziranost mladih

Članstvo mladih u organizacijama civilnog društva je na veoma niskom nivou u općini Ilidža. Mladi u najvećoj mjeri nisu članovi organizacija, odnosno njih 79% kaže da nije član niti jedne organizacije. Ako su članovi nekih organizacija, onda su to najčešće omladinske organizacije (11,7%), političke stranke (2,9%), religijske omladinske organizacije (3,9%) i organizacije za ljudska prava ili humanitarnu pomoć (3,6%).

Grafik 32. Članstvo u organizacijama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema Vašem mišljenju, koliko mladi imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou?

Iako većina anketiranih nisu članovi organizacija, određen broj mladih ipak je na neki način učestvovao u aktivnostima omladinskih organizacija u protekle dvije godine. Radi se o 17,1% mladih koji su bili dio određenih aktivnosti

omladinskih organizacija, bez obzira na to da li su članovi ili ne, a u pitanju je 78,8% žena i 21,2% muškaraca. U aktivnostima religijskih organizacija učestvovalo je 5,2% mladih, u aktivnostima omladinskih organizacije političkih stranaka 2,1% i organizacija za ljudska prava i/ili humanitarnu pomoć 8,1% mladih. U protekloj godini ni u kakvim aktivnostima nije učestvovalo 70,6% mladih.

Mladi u općini Ilidža, kako su istakli tokom razgovora u fokusnoj grupi, volontiraju kada za to imaju priliku i to najviše izvan Ilidže. A prema njihovim riječima, prilika za volontiranje u njihovoj lokalnoj zajednici je malo, pa bi zato voljeli da imaju više mogućnosti da svojim volonterskim radom doprinesu svojoj zajednici.

„Volontiram svake godine, većinom na festivalima. I svi ti festivali imaju pravilo dvije godine volontiranja i sljedeća godina je radna, tako da... Obavljate poslove zavisno gdje vas ubace. Što se tiče SFF-a, može biti welcome desk, rad u pressu i tako dalje. Ili Omladinski film festival, gdje je slično.“

(Muško, Ilidža)

„Volontirao sam. Bilo je to poodavno, kad su bili zemljotresi u Turskoj, u Bosanci na Blažuju, skladište neko, ne znam ni ja. Trajalo to jedno deset dana. Znači, odem u školu prva smjena i s ruksakom direktno idem u Bosanku. Samo presvučem se i volontiram. Znam da je tad bilo robe dosta i hrane, higijenskih stvari. I odjeća i obuća i trebalo se to probrati. Ljudi donesu robu, to se odnese na veliku kamaru. Onda imaju ljudi koji su zaduženi da s te kamare bacaju ljudima, oni otvaraju i proberu šta valja, šta ne valja. Šta valja, znači posebne vreće i pakete gdje je samo obuća, samo trenerke, majice i ostalo. Bilo je zanimljivo jer je bilo moje raje iz škole.“

(Muško, Ilidža)

„Bila sam prvo prijavljena kao volonterka u PRONI organizaciji, gdje nisam toliko angažmana imala jer sam bila maloljetna. Većina akcija bila je za punoljetne. Pa sam volontirala na maratonu ljetos. Eto tako, gdje god uhvatim priliku, volontiram. Pošto sam u Vijeću mladih, pa ima prilika za volontiranje, a ne bi ih bilo da nisam. Osim tako kad je neki maraton i tako. Slabo viđam prilike.“

(Žensko, Ilidža)

„Isto na Ilidži sam volontirao. Ne znam kako se to zove, znam da sam kupio smeće.“

(Muško, Ilidža)

„Ja bih volio negdje da volontiram, pogotovo vikendom. Vikendom bi bilo super. Ležim i ne znam šta da radim.“

(Muško, Ilidža)

Mobilnost

U posljednjoj godini dana u druge gradove u BiH putovalo je 91,9% mladih Ilidže, dok ih je 7% istaklo kako nigdje nije putovalo. Među onima koji nisu napuštali svoju lokalnu zajednicu 55,6% je muškaraca i 44,4% žena.

U studentskoj razmjeni bilo je 7,5% ispitanika, od toga 72,4% žena i 27,6% muškaraca. Ljetnu školu pohađalo je 7,5% mladih, a ponovo prevladavaju žene, kojih je bilo 65,5% u odnosu na 34,5% muškaraca. U volonterskim ili nekim drugim kampovima bilo je 20,8% mladih i dominiraju žene (73,8%). U školu u prirodi išlo je 9,4% mladih, dok je na studijskim putovanjima bilo 18,7% ispitanika.

Kao razloge putovanja mladi koji su putovali u protekle tri godine najčešće su navodili da je to bilo u sklopu ekskurzije unutar entiteta, a takvih je bilo 17,7%. U drugom entitetu, također na ekskurziji, bilo je 8,1% mladih. Na ekskurziji izvan BiH bilo je 19,2% mladih. Zemlje u koje su najčešće putovali u prethodne dvije godine su Albanija, Austrija, Crna Gora, Hrvatska, Njemačka, Srbija, Turska i Španija. Najviše mladih je izvan BiH putovalo turistički (66%), dok je u posjeti rodbini bilo 13,4% mladih.

Kad je u pitanju lokalna mobilnost mladih, može se reći da neredovni i nesigurni javni prijevoz ne idu u prilog mladima u obavljanju svakodnevnih obaveza, od odlaska u školu, na fakultet, do treninga i slobodnih aktivnosti.

O problemu s javnim prijevozom govorili su mladi u fokusnoj grupi.

„Ja imam priču od jutros, autobus se krenuo dimiti na drugoj stanici. Svi smo izašli iz autobusa i morali smo naći alternativni neki prevoz. Nisam zadovoljna nekim satnicama, ne ispoštuju se satnice, zapali se autobus u pola puta i eto tako.“

(Žensko, Ilidža)

„Ovako, kasne busevi, onda nema prevoza. Ili nikako, ono, nema autobusa. Stari su i prljavi autobusi. Mislim za karte baš. Ja sam u devetom razredu, mislim, imao, molio školu da izvadim iskaznicu za Centrotrans. Jer u periodu kada smo mi prva smjena, znači, bubam, ja sam u 7.40 na stanici. Meni je bila jedna stanica, od Blažuja do Mostarskog (raskršća) jer sam pohađao Sedmu osnovnu. Znači, svaki put se potrefi, znači, kad idem u školu, hajmo reći, u 7.40 (h) sam na stanici, dođe za Drozgometvu i mora se platiti jedna stanica pola marke. I tako zamislite u jednom smjeru do škole i kad se vraćamo uvijek bude Drozgometva i pola marke. Pola nas, znači, nije imalo iskaznicu. Što dovodi do toga da 30 maraka mjesečno se moralo izdvajati za to. Ali evo, sad su promijenili.“

(Muško, Ilidža)

„Što se tiče autobusa, ja mislim da je to loše. Tipa, padne kiša, kapi iz autobusa. I to se dešavalo. Kasne, sve bukvalno, nema ništa pozitivno za njih.“

(Muško, Ilidža)

„Naprimjer, u posljednje vrijeme, pošto ja i odrastam i ostajem malo dokasna napolju, pogotovo vikendom. I dok putujem ima svakakvih divljaka po prevozu. Pošto moram koristiti autobus, sve i svašta se vidi i dešava. Ja opet imam sreće jer baš živim u tom dijelu gdje će proći iz Vlakova autobus, iz Rakovice, Hadžići, Drozgometva, Tarčin, pa možemo uhvatiti taj neki autobus. Naprimjer, prokišnjavanje autobusa kad je malo jača kiša. Naprimjer, vlakovski autobus, to sam uspio upratiti. Mijenjaju sad autobuse, bio je jedan žuti, sad je kao narandžasti. Ali taj žuti, kad god padne kiše, to je mokro unutra. I još nešto, skoro se to dogodilo. Baš autobus, Hadžići su, ja mislim, bili. Ljudi je bilo... Prvo je bilo, svi su sjeli, svako mjesto je bilo popunjeno, i onda je još ušlo otprilike 20-ak ljudi. Znači, za trepavice se ljudi fatali. Možda je neko mogao i poginuti da su se vrata otvore, svi bi poispadali. Bilo bi dobro da se nađe nekako više linija.“

(Muško, Ilidža)

„Boga mi, zavisi i od firme. Centrotransovi autobusi stvarno su redovni. Niko nema problema sa njima. Ja lično nemam na šta da se žalim, meni je i dobro, kako je ljudima iz baš manjih mjesta gdje samo voze GRAS-ovi.“

(Žensko, Ilidža)

„Ne sviđa mi se. Imam ja, hvala Bogu, prijevoz iz Otesa, autobus. Centro je sada počeo da vozi za Otes i oni su redovni, da se ne lažemo. Ali GRAS nije. Problem je jedino u tom autobusu je što dva sata zna da se čeka i to tri puta u jednom danu.“

(Muško, Ilidža)

„E pa ja imam s tim problem, pošto trening mi je do 22 h. Jedini bus na koji mogu stići je u 22.30 i to je zadnji bus.“

(Žensko, Ilidža)

„Što se tiče Otesa, sad je baš velika razlika. Dobro se sjećam, prije je vozio GRAS, dok u periodu mog devetog razreda nikako nije bilo busa. Gdje su oni rekli, pošto je moja majka išla čak do dispečera i svađala se sa njima, rekli su joj: 'Ne možemo pustiti autobus, zapalit će mu se gume.'“

(Muško, Ilidža)

„Moje sve pohvale idu za GRAS. Moja linija autobusom sa Ilidže za Dobrinju je redovna i ja to moram reći iskreno.“

(Žensko, Ilidža)

Odlazak iz države

Posljednjih godina u BiH aktuelan je odlazak stanovništva u inostranstvo, najčešće u potrazi za boljim životom.

Takav trend prisutan je i u Kantonu Sarajevo, pa i u općini Ilidža, iako se može reći da u KS ljudi imaju najviše prilika za školovanje i zaposlenje, u poređenju s ostatkom BiH.

Međutim, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku,²⁷ Sarajevski kanton su od 2020. do 2023. napustile 30.323 osobe. Od tog broja, s Ilidže je odselilo 4.345 osoba.

Podaci podrazumijevaju odseljeno stanovništvo unutar FBiH, RS-a, Distrikta Brčko, kao i inostranstvo. Razlozi odlaska iz lokalne zajednice mogu biti različiti, kao što su, naprimjer, nastavak školovanja, zasićenost aktuelnom političkom situacijom u zemlji, zaposlenje, ženidba/udaja i slično.

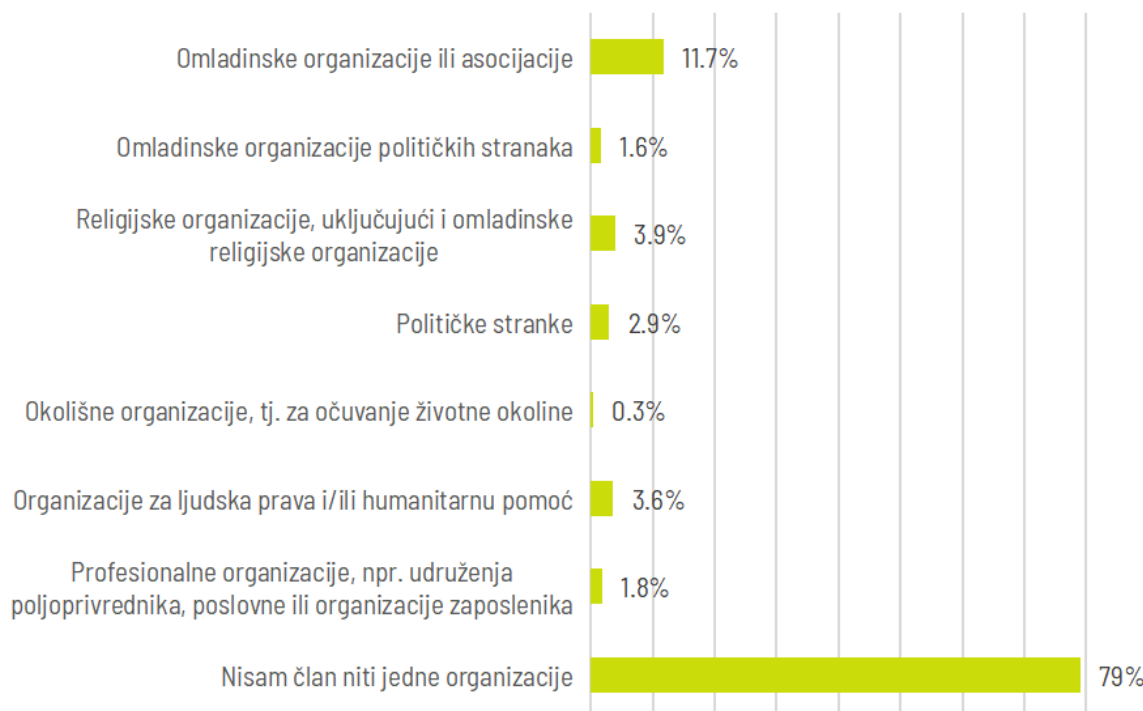
Tabela 13. Odlazak stanovništva iz KS-a i općine Ilidža / Izvor: Federalni zavod za statistiku

	Migracije				
Godina	Odlazak stanovništva iz KS-a i Ilidže				
		Ukupno	15-19 godina	20-24 godine	25-29 godina
2020.	Ilidža	1.150	64	99	147
	Kanton Sarajevo	6.947	383	522	838
2021.	Ilidža	1.029	61	76	127
	Kanton Sarajevo	7.460	435	532	911
2022.	Ilidža	1.082	67	69	148
	Kanton Sarajevo	7.687	430	440	928
2023.	Ilidža	1.084	68	59	152
	Kanton Sarajevo	8.229	436	450	990

Kod 45,5% mladih Ilidžanaca neko iz uže porodice je u prethodnih sedam godina napustio BiH. Kod 60,3% mladih neko iz šire porodice je otišao iz BiH u prethodnih sedam godina. Da znaju da im je neko iz susjedstva napustio zemlju u istom periodu potvrdilo je 64,7% mladih.

Grafik 33. Odlazak iz zemlje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

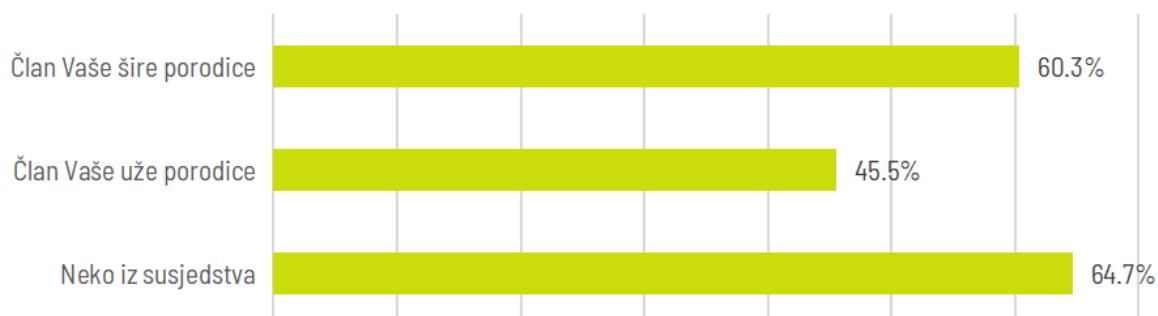
Da li ste član neke od sljedećih organizacija?

Što se tiče odlaska iz države, 23,1% mladih Ilidže nikako nije zainteresirano da napusti državu kako bi živjeli u inostranstvu. Mladih koji su donekle zainteresirani za odlazak ima 22,1%, dok jako zainteresiranih ima 26,2%. Mladih koji trenutno nisu zainteresirani, ali ne bi u potpunosti odbacili tu mogućnost ima 24,7%.

Grafik 34. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li je u posljednjih sedam godina napustio zemlju:

Mladi s Ilidže kao najveći razlog za odlazak iz BiH navode bolje uvjete rada i veće mogućnosti zaposlenja u inostranstvu

(47,3%), dok je drugi razlog za odlazak iz BiH bolji standard i kvalitet života u inostranstvu (42,3%). Osim toga, nedostatak perspektive u BiH je također uzrok razmišljanja o odlasku mladih iz BiH (23,6%).

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mladi ljudi istakli su svoje razloge zbog kojih nikad ne bi napustili BiH, kao i zašto bi to uradili.

„Ja ne bih, iskreno. Jer mislim da ni u drugim državama nije toliko sad sjajno koliko se priča. I da ljudi koji ovdje ostanu mogu nešto i doprinijeti i popraviti stanje i slično. (Mislim) da nije to toliko loše koliko ljudi predstavljaju da je u suštini loše. I što se tiče posla i svega, mislim da se opet može naći. Što kažu, ko traži taj i nađe. Jest da je u manjoj mjeri, kao što smo prije i spominjali, da dosta njih i ne da priliku i u privatnom sektoru i slično. Ali opet, mislim da ni u drugim državama nije sad nikakvo stanje bolje nego što je ovdje.“

(Žensko, Ilidža)

„Ne bih nikad napustio i slažem se s kolegicom. Ništa nije ni bajno, ni sjajno ni kod nas, a ni kod njih. Ali ovdje je naša domovina, gdje smo rođeni i gdje treba to da čuvamo i sve. Jednostavno, ne želim da napustim ovu državu.“

(Muško, Ilidža)

„Definitivno bih otišao. U države Evropske unije, evo, prije svega, ne znam, Slovenija, Austrija, Njemačka, Italija. Zašto? Zato što mislim da su bolji standardi i tu se svodi na to da nama treba malo para da bismo bolje živjeli. Što je, kad se sve pogleda, i jeste tako. I ljudi trče za tim i baš zbog toga što više vrednuju, hajmo reći, i ljudska prava. Ovdje neko nekoga zbode nožem, zaboravi se za sedam dana. Ja ne bih volio stvarno otići. Ipak, ovdje mi je sve i od porodice i svega. Ali baš taj problem, šta znači, niti se poštuju ljudska prava, previše radnog vremena na poslu, male plate, loš standard, mržnja i sve to utiče, znači, da ljudi odlaze odavde.“

(Muško, Ilidža)

„Otišao bih najviše zbog finansijskih problema. Danas bez novca ne može se ništa.“

(Muško, Ilidža)

„Ja da ne moram, ne bih nikad otišla. Ali znam da se u Evropskoj uniji poštuju dosta više i ljudska prava i poštuje se rad. Pravila i zakoni se stvarno poštuju. I, ne znam. Ja stvarno volim Bosnu i Hercegovinu kao državu, samo da je malo bolja situacija, ja bih sto postotno ostala.“

(Žensko, Ilidža)

INFORMIRANOST MLADIH

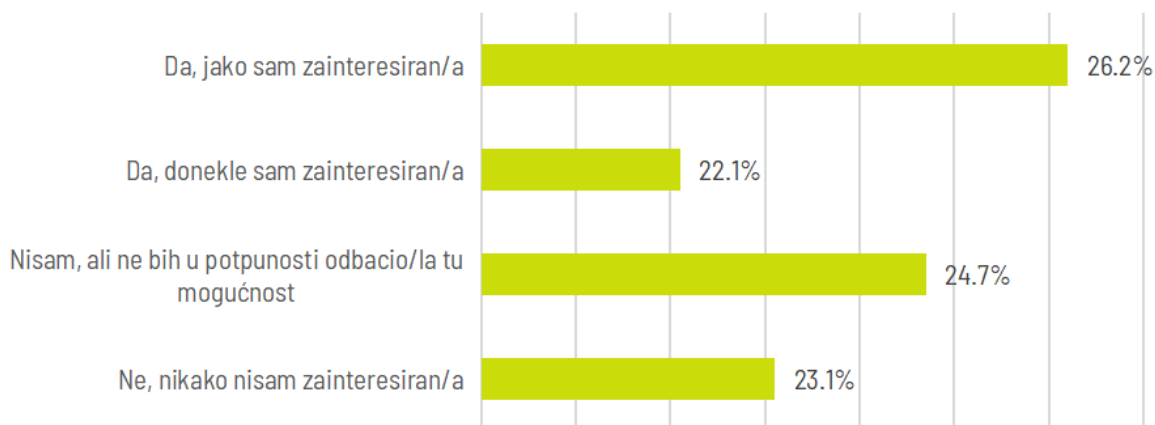
Mladi u općini Ilidža kao izvore informiranja najčešće koriste internetske portale. Internetske portale svakodnevno prati 60,3% mladih, a televiziju 21,8%. Radio svaki dan sluša 13,5% mladih. Podkaste svaki dan gleda 7,3% Ilidžanaca.

S druge strane, dnevne novine nikako ne čita 60,3% mladih, a magazine i časopise kao izvor informacija ne koristi 62,9% mladih.

Internet je svaki dan, prethodni mjesec u odnosu na trenutak anketiranja, koristilo 86,2% mladih, a skoro svaki dan potvrdilo je 12,7% ispitanika. Mladi internet najviše koriste putem pametnih telefona, i to 92,5%.

Grafik 35. Svakodnevno korištenje interneta / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste zainteresirani za privremeni ili trajni odlazak u inostranstvo iz bilo kojeg razloga?

Što se tiče društvenih mreža i online servisa, najzastupljeniji je Instagram, koji svaki dan koristi 85,7% mladih. YouTube na dnevnoj bazi koristi njih 55,8%, TikTok 50,9% i Facebook 35,6%, a Snapchat 22,3% mladih. Naprimjer, Twittter (X) nikako ne koristi 69,1% mladih, a LinkedIn 68,3%.

Mladi se, prema ono što su govorili u fokusnoj grupi, informiraju putem medija. Pretežno su to online mediji, odnosno web-portali. Kako su kazali, medijima ne vjeruju mnogo.

„Nikome, jer svi lažu. Da se ne lažemo. Oni hoće onu tamniju stranu i nešto gore da samo prikažu ljudima da se ljudi (pitaju) 'jao, gdje će to uraditi' i sve to tako. Mislim, nikome ne vjerujem. Ne znam zašto to rade. Da popljuvaju svakog na internetu, to meni baš nije uredu.“

(Muško, Ilidža)

„Mediji sve rade zbog marketinga. Nije to jedna stranica ili jedan portal. To je mnogo portala. Evo direktno u Sarajevu. Sad se taj svaki portal mora izboriti na neki način da se to gleda, da se to pročita. I onda uz pomoć marketinga i uz pomoć neke laži i nešto, izmijenjene priče, dođe se do tih pregleda, čitanja i tako dalje.“

(Žensko, Ilidža)

„Ja samo vjerujem medijima koji sa Bliskog istoka izvještavaju ovdje šta se kod nas dešava. Zato što naši mediji i zapadni su uglavnom netačni kad izvještavaju o Bosni i Hercegovini, tako da njima ne vjerujem.“

(Muško, Ilidža)

SLOBODNO VRIJEME

Mladi najčešće slobodno vrijeme provode s prijateljima, družeći se uživo ili online, gledajući TV i u druženju s porodicom.

Prema njihovim odgovorima u upitniku, mladi u općini Ilidža dosta vremena provode družeći se uživo sa svojim prijateljima.

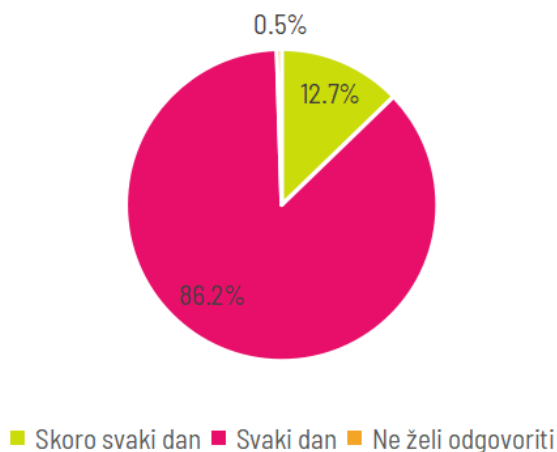
Tako je 43,1% mladih potvrdilo da s prijateljima dnevno provede više od pet sati. Od dva do tri sata prosječno s društvom vrijeme provodi 29,6% Ilidžanaca, a između četiri i pet sati 21%.

U druženju s prijateljima online više od pet sati dnevno provede 11,7% mladih, dok u tu istu svrhu na internetu 33,8% mladih dnevno utroši od dva do tri sata. Sat vremena ili manje u druženju online s prijateljima provelo je 27,5% Ilidžanaca.

Na pitanje kako upoznaju nove osobe, 39% mladih odgovorilo je da to rade preko prijatelja i poznanika, dok 31,2% mladih nove osobe upoznaje tokom obrazovanja (škola ili fakultet) i na poslu. Prilikom izlazaka i druženja vani nove ljude upozna 20,8% mladih, a putem interneta 4,4%.

Grafik 36. Druženje s prijateljima uživo i online / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko često ste koristili internet u posljednjih mjesec dana?

Dodatno, 33,8% mladih kazalo je da više od pet sati dnevno provodi družeći se s članovima porodice. Od dva do tri sata dnevno vrijeme s porodicom provodi 30,4% mladih, a od četiri do pet sati to je 20,8% ispitanika.

Na pitanje koliko su dnevno u prosjeku gledali televiziju u posljednjih sedam dana, 25,7% mladih potvrdilo je da je to bilo između dva i tri sata, a 35,1% ih je istaklo da je TV gledalo sat ili manje. Prema njihovim odgovorima u anketi, televiziju nikako nije gledalo 27,8% mladih.

U posljednjih sedam dana u odnosu na vrijeme anketiranja 43,6% mladih nije pročitao nijednu knjigu, a manje od sat je čitalo 27,8% Ilidžanaca. Od 2 do 3 sata sedmično uz knjigu je provelo 15,6% mladih. Obrazovni sadržaj na internetu je u proteklih sedam dana sat vremena i manje čitalo ili gledalo 33,5% mladih, a od dva do tri sata 22,6%. Takvu vrstu sadržaja nije pratilo 27,8% mladih.

Kad su u pitanju duhovne, odnosno vjerske aktivnosti, 7,3% mladih je odgovorilo da i u ovim aktivnostima dnevno provodi više od pet sati, a dva do tri sata provodi njih 16,6%. Sat vremena ili manje provodi 27% ispitanika. Vjerske aktivnosti nikako ne obavlja 37% mladih.

Mladi su i u fokusnoj grupi opisivali kako provode svoje slobodno vrijeme.

„Ja ga najviše volim provoditi s nekim, s društvom. Otići malo se igrati, recimo fudbal s rajom. Ali eto ne volim, naprimjer, na telefon. Džaba, nekako sam povezan sa telefonom. Mama uzme telefon da lista i ja ne znam šta ću od sebe. Zna mi se desiti da ga ostavim, da ne radim sa njim ništa dva sata i kao okej mi je to. Ja ne volim telefon, ne volim da listam, naprimjer, TikTok, Instagram. Problem je to što se gleda tuđi život, a ne gleda se svoj. I to kvari današnju omladinu.“

(Muško, Ilidža)

„U većini vremena provodim ga, to jest vani. Naprimjer, volim da fotografišem. Izađem negdje na teren da fotografišem u slobodno vrijeme zbog toga što meni škodi telefon. Od nekih sat korištenja ja imam baš jake bolove u glavi. I nađem zanimaciju vani, negdje odem, čak i u drugi grad s društvom, i većinom je rekreativno.“

(Muško, Ilidža)

„Ja u slobodno vrijeme volim da kuham. Mene to opušta i lijepo je znati napraviti nešto.“

(Žensko, Ilidža)

„Ja u slobodno vrijeme većinom šetam, hodam ili odem negdje. Imam jako malo slobodnog vremena.“

(Žensko, Ilidža)

„Sve u zavisnosti kako se ja osjećam. Naprimjer, ako želim da odem prohodati, ja ću otići, ako želim na kafu, ja ću izaći. Sve zavisi kako se ja osjećam i koliko imam slobodnog vremena. Ali uglavnom iskoristim na, hajmo reći, na neku uživanciju. Pošto sam sad okupiran oko te škole, mogu reći da imam stresa tog i nervoze, pa pokušavam samo da zaboravim na to, da nađem neku zanimaciju. Odem sat vremena gdje ću ja uživati.“

(Muško, Ilidža)

„Ja najviše volim otići na trening da izbijem malo ovu ljutnju iz sebe. Ali teško je i to, jer škola nam traje do tri sata, tako da imam malo vremena za obavljanje ostalih obaveza. Vikendom odem malo trčati ili prošetati.“

(Muško, Ilidža)

„Nevladin sektor. Po seminarima idem ili se družim s prijateljima.“

(Žensko, Ilidža)

Mladi Ilidžanci su priznali i da mnogo vremena provode online i u korištenju mobilnih telefona, iako su svjesni da to nije najbolje i najzdravije za njih.

„Previše. Više nego što se treba, ako ćemo iskreno. Ja jednostavno izgubim vrijeme na tome, pa okrenem se i gledam, pa što ovo nisam stigao uraditi... Zato što sam bio na telefonu. Desilo mi se da znam deset sati dnevno provesti na telefonu. Sad, kako je škola, duplo manje, pet sati provedem na telefonu.“

(Muško, Ilidža)

„Meni je maloprije stigla notifikacija koliko sam provela na telefonu. Bolje da nisam vidjela. Znam sedam sati provesti dnevno na telefonu.“

(Žensko, Ilidža)

„Ja nazovem nekog na telefon, radim nešto i pričam. Nazovem sestru i tako...“

(Žensko, Ilidža)

„To opet varira od generacija do generacija. Evo, iskreno, stvarno, čitavo školstvo mi je ovdje (u telefonu). Sve i jedna prezentacija, pripreme za eksterne mature, sve mi je ovdje i sve mi mora biti na telefonu.“

(Žensko, Ilidža)

„Ja sam sebi ograničila, lično. Zato što sam sebi uvela, nekima je smiješno, ali čišćenje i kuhanje, ali stvarno jest tako.“

(Žensko, Ilidža)

„Mogu ovako reći. Evo u školi sam danas koristio telefon na časovima. Ja odgovarao, riješio se i bukvalno ono samo da sjedim. Tu sam možda sat vremena čak iskoristio. Uglavnom, kad dođem kući, iskoristit ću možda još sat-dva i to je to. Jer nemam toliko, jedino poruke

da riješim, sad nemam ja neku zanimaciju. Najviše koristim navečer, pred spavanje. Ja znam da je to najgore, baš pred spavanje, to koristiti. Ali ja to ne koristim sad sat vremena, bukvalno pet minuta uzmem i to je to."

(Muško, Ilidža)

„Dnevno koristim možda tri do četiri sata. Najviše navečer uđem, TikTok listam sat možda, tako. To mi je najzanimljivije. Pogledam jedan video, pa onda dalje listam."

(Muško, Ilidža)

„Ja evo sad imam tri sata i 17 minuta do 16 h. Ja bih rekla, u prosjeku četiri-pet sati. Ali većinom je to neka aplikacija. Pustim muziku dok radim zadaću. Ali mladi gledaju baš negativan sadržaj (na društvenim mrežama), tipa 'crna hronika'. Takav sadržaj često mlade privlači, to sam shvatila."

(Žensko, Ilidža)

Mladi Ilidžaci su također kazali da bi voljeli da na Ilidži postoji neki funkcionalan prostor samo za njih (poput centra za mlade), u kojem će se družiti s vršnjacima i učestvovati u nekim aktivnostima.

„Mi smo dovoljno sretni da imamo prostor. Imamo 'Kino Igman', u kojem se ništa ne dešava.

Stvarno ja mislim da slabo ima sadržaja za omladinu, ne znam. U 'Kinu Igman', koliko ja znam, nema projekcija filmova, samo za Sarajevo Film Festival, ali to je kratko. Jer za SFF svi idu u Sarajevo, slabo će ko na Ilidžu doći da pogleda film. Ja bih voljela da postoji neki prostor gdje se srednjoškolci i ljudi s fakulteta mogu družiti, a da to nije šiša bar ili kafić."

(Žensko, Ilidža)

„Bilo bi interesantno kad bi se nešto novo uvelo. Što kaže, znači, da nisu baš šiša barovi i ostalo jer isfuralo je, hajmo reći, i to više. Da se nađe nešto zanimljivo, što ćemo, lupam, možda imati i koristiti. Neke prostorije gdje može, ne znam, naučiti nešto. Da se možemo i zabaviti i sjediti, pričati. Kao što u kafiću sjedimo, pijemo nešto i pričamo. Tako da se može i u tim prostorijama, ali da ima nešto specifično i neki sadržaj."

(Muško, Ilidža)

KULTURA I SPORT

Općina Ilidža u 2024. podržala je 139 projekata iz oblasti sporta, obrazovanja i kulture koji su zadovoljili uvjete javnog poziva.²⁸ Iz oblasti sporta 2024. podržano je 88 projekata, te 21 iz oblasti kulture.

Za realizaciju projekata iz svih pobrojanih oblasti iz Budžeta Općine Ilidža za 2024. godinu izdvojeno je 577.500 KM.

Na Ilidži se decenijama održava Festival narodne muzike Ilidža²⁹ i općina je za te svrhe u 2024. izdvojila 200.000 KM. Ove godine obilježena je 60. obljetnica Festivala, koji je održan 27. i 28. augusta na Ljetnoj pozornici na Ilidži.

Općina Ilidža u saradnji s Udruženjem kompozitora i muzikologa u BiH realizirala je projekt „Street Music 2024“, odnosno ulične svirke u Velikom parku od 16. jula do 1. septembra 2024. godine, na kojem su nastupali cover bendovi, a posjetitelji su mogli uživati i u klasičnoj muzici koju su izvodili učenici muzičkih škola i studenti Muzičke akademije u Sarajevu.

Na Ilidži su u 2024. organizirani i koncerti na otvorenom pjevača i grupa poput Mirze Selimovića, Adija Šošea, Šerifa Konjevića i Zabranjenog pušenja,³⁰ a ulaz je za sve posjetitelje bio slobodan.

Na pitanje da li imaju priliku posjećivati događaje iz oblasti kulture i umjetnosti (predstave, koncerte, izložbe i slično), bez obzira na to da li ih posjećuju, 44,9% mladih odgovorilo je da je to rijetko. Da često imaju priliku prisustvovati takvim događajima odgovorilo je 27,8% mladih. Kulturne događaje nikako nema priliku posjećivati, prema njihovim odgovorima, 19,7% ispitanika.

Da imaju priliku, 37,9% mladih kaže da bi sasvim sigurno posjećivali kulturne događaje (70,5% žena i 29,5% muškaraca), a 31,9% ih kaže da bi vjerovatno išli na takve događaje (52% žena i 48% muškaraca). Nikako ne bi posjećivalo kulturne sadržaje 10,9% mladih, a da ne znaju bi li išli na kulturne događaje odgovorilo je njih 7,5%.

U razgovoru s mladima mogli smo primijetiti da oni smatraju da nema puno kulturnih sadržaja, ali i da mladi nisu toliko zainteresirani za kulturu i umjetnost.

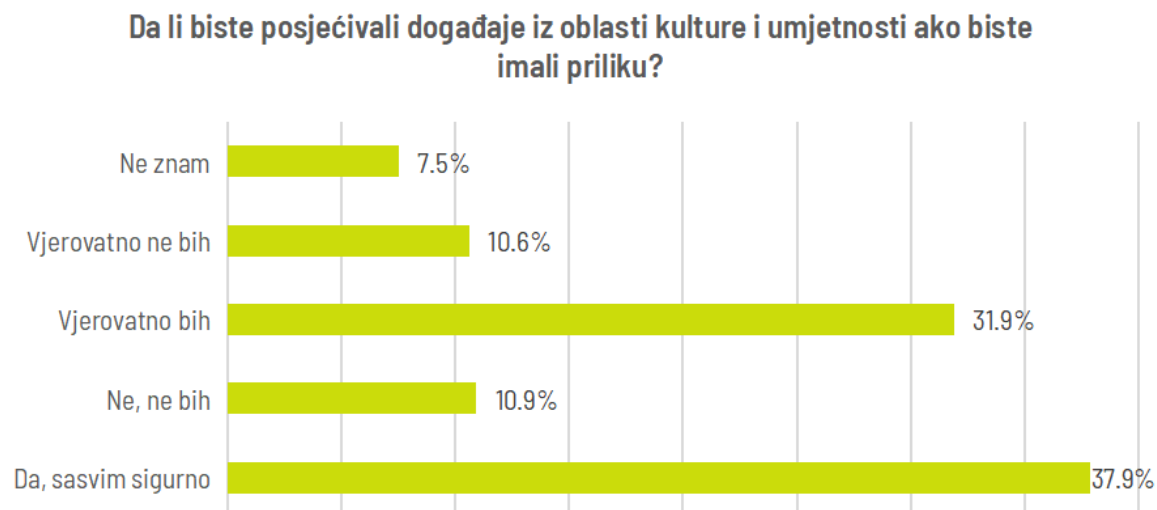
„Ma kakvi ti sadržaji, to još manje ljudi gledaju nego sport. To da barem hoće upaliti televizor. A ni na televiziji nikad ne dođe nešto vezano za kulturu ili za neku umjetnost. Naprimjer, nikad ne dođe da se pokaže, hajmo reći, slike iz muzeja, da se pokaže na televiziji kako to izgleda, da se informišu ljudi. Jednostavno, to nema zastupljenosti kod nas.“

(Muško, Ilidža)

28 [Zvanična stranica Općine Ilidža](#)

29 [Festival narodne muzike Ilidža 2024.](#)

30 [Koncerti na otvorenom na Ilidži](#)

Grafik 37. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Priliku da često prisustvuju sportskim događajima ima 32,7% mladih, a 43,9% ih kaže da imaju priliku, ali rijetko. Na drugoj strani, 15,3% mladih ističe da nemaju uopće priliku posjećivati sportske događaje.

Više od trećine mladih u općini Ilidža sasvim bi sigurno posjećivalo sportske događaje kada bi za to imali priliku (35,1%), a vjerovatno bi išlo na ovakve događaje 33% ispitanih. Mladih koje uopće ne zanima sport ima 11,2%, odnosno ne bi posjećivali sportska takmičenja i da imaju priliku.

Grafik 38. Posjećivanje sportskih događaja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema njihovim riječima, mladi smatraju da se ne ulaže dovoljno u sport u općini Ilidža, ali ni u cijeloj državi, te da je to nešto što se mora unaprijediti.

„Ja mogu generalno pričati. Iskreno, nijedna zajednica, po meni, ne ulaže u sport koliko bi trebalo. Zato što niko ne zna za neke stvari. Mislim, niko ne zna za neke klubove. Jednostavno, evo, kao država, kao neka općina, za neko takmičenje federalno, internacionalno, nacionalno, nebitno, ne možemo se probiti. Zato što nemamo prilike, a nemamo ni toliko dobrog mjesta. Evo ovdje imamo KSC (Ilidža). Ali evo, lično, treniram u KSC-u, nema nekih sredstava koja trebaju da budu tu. Dobrinja ima salu koja je veoma mala i tu se održava federalno takmičenje. Iznajmljuju se sale. Mi nemamo svoje sale kao što ostali imaju. A i ne priča se, jednostavno. Istina je da mladi u srednjoj školi najviše napuste sport, ali jednostavno, neko je nadaren za to, možda će neko ostvariti nešto povodom toga, ali opet nema tu priliku.“

(Žensko, Ilidža)

„Ja se sjećam, moja mama, nije sad ona nešto toliko stara, ona je poslije rata počela da trenira rukomet. I jedino što mi se svidjelo u tome što oni nisu plaćali članarinu, nego su oni birali koga će oni da stave. A ne kao danas. Danas sinovi babini dolaze da igraju, hajde naprimjer, uzet ćemo Želju, omladinski pogon. Ja znam takve ljude što im babo kupio to mjesto, a ne da se gleda talenat koji propada. Ovdje za Ilidžu ne znam sada nešto konkretno, jer naš sada sport, ne mogu reći da se ne ulaže, ali nisam baš nešto puno čuo za to.“

(Muško, Ilidža)

„Ja, vala, nisam čula uopšte da se ulaže u sport.“

(Žensko, Ilidža)

Najviše je neodlučnih kada je u pitanju zadovoljstvo mladih odnosom medija prema kulturnim događajima, te je 36,6% onih koji su niti zadovoljni niti nezadovoljni. Isti je stav i kada je u pitanju odnos lokalne zajednice prema kulturnim događajima (37,1% niti zadovoljni niti nezadovoljni), kao i sportskim događajima (31,9% niti zadovoljni niti nezadovoljni).

Većina mladih na Ilidži kaže da ne igra nikako igre na sreću, a takvih je 84,7%. Rjeđe od jednom mjesečno igre na sreću igra 5,5% mladih, a nekoliko puta sedmično 3,1%.

IDENTITET

Mladi na Ilidži najviše su vezani za svoju državu, što pokazuju i njihovi odgovori na pitanje u kojoj mjeri se osjećaju vezanim za BiH. Značajnu i vrlo značajnu vezanost za BiH izrazilo je 84,4% ispitanika. Da su vrlo malo vezani za BiH odgovorilo je 9,6% mladih, a nikakvu vezu sa svojom državom ne osjeća 3,6%.

Kad je u pitanju Evropska unija, za 6,2% mladih EU ima vrlo važan značaj, a 23,1% njih je značajno povezano s EU. Međutim, nikakvu vezu s EU ne osjeća 34,5% mladih, a vrlo malu 31,9% ispitanika.

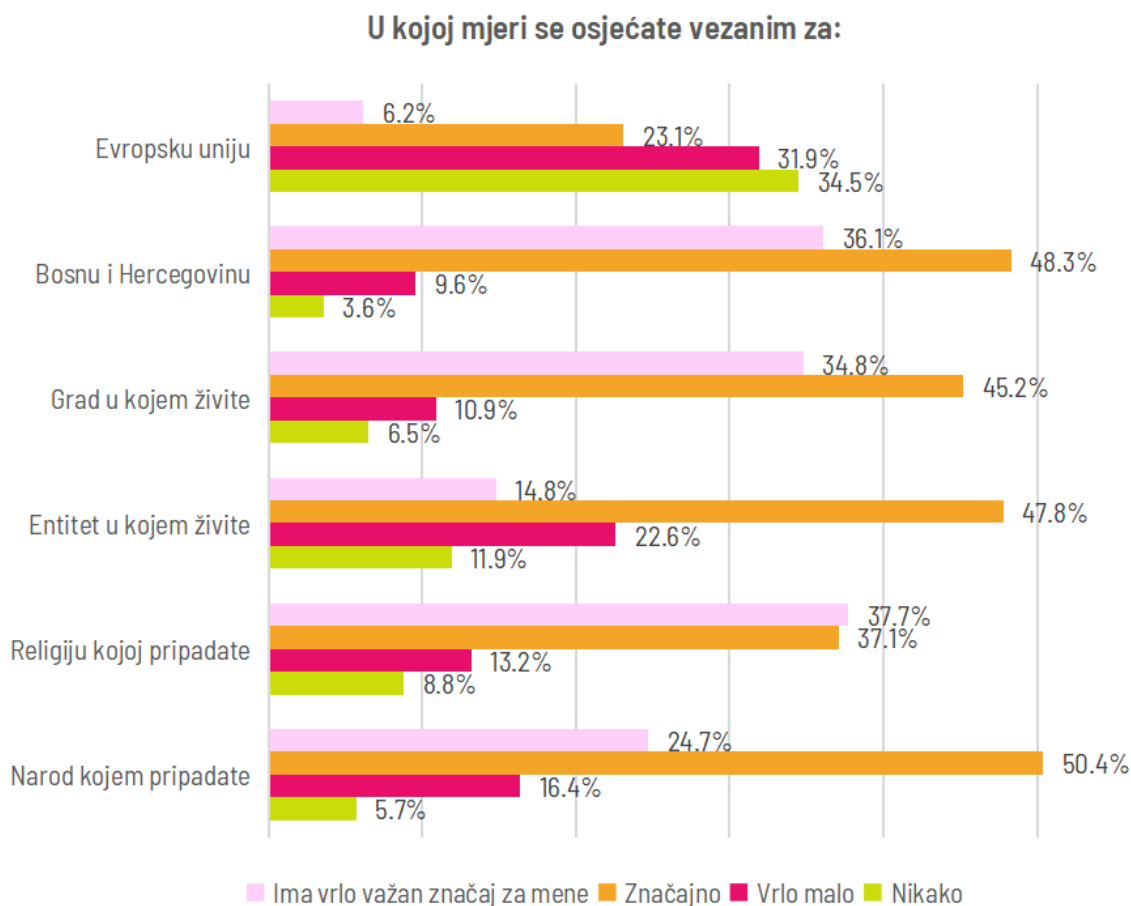
Za grad u kojem žive značajno i vrlo značajno je vezano 80% mladih. Vrlo malu povezanost osjeća 10,9%, a nikakvu 6,5% mladih.

U općini Ilidža je ukupno 75,1% mladih istaklo da osjećaju značajnu i vrlo značajnu povezanost s narodom kojem pripadaju. Vrlo malu povezanost s narodom kojem pripadaju osjeća 16,4% mladih, a 5,7% ih ne osjeća nikakvu povezanost.

Veoma značajnu povezanost s religijom ima 37,7%, a značajno je za religiju vezano 37,1% mladih. S druge strane, 13,2% mladih osjeća vrlo malu povezanost, a 8,8% ne osjeća nikakvu povezanost s religijom.

Više od polovine mladih na Ilidži značajno i veoma značajno vezano je za entitet u kojem žive (62,2%). Vrlo malo je za entitet vezano 22,6% ispitanika, a nikako 11,9%.

Grafik 39. Osjećaj vezanosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Većina mladih kazala je kako im nacionalnost i religija nisu bitan kriterij za odabir prijatelja (79,2%), dok je to bitan kriterij za 9,4% ispitanika. Skoro polovina ispitanih (45,5%) kazala je kako bi stupili u brak s osobom druge nacionalnosti, dok njih 32,7% kaže da to ne bi uradili. Tu u odgovorima dominiraju žene, kod kojih 61,9% ne bi sklopilo brak s nekim druge nacionalnosti, a muškaraca je 38,1%.

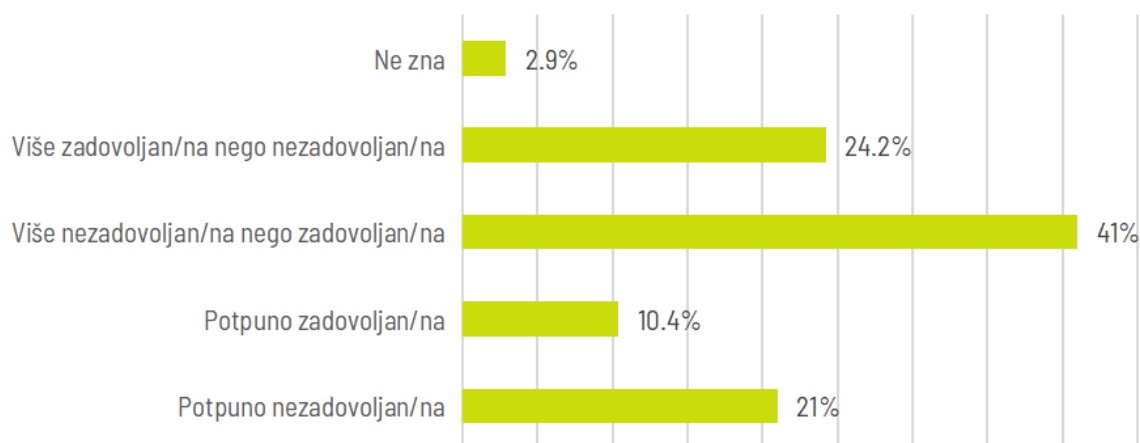
Potom, 86,2% ispitanika odgovorilo je da im ne bi smetalo da im poslodavac ili nadređeni bude osoba druge nacionalnosti, od toga je 52,4% žena i 47,6% muškaraca.

SIGURNOST

Sigurnosnom situacijom na Ilidži 41% mladih više je nezadovoljno nego zadovoljno. S druge strane, sigurnosnom situacijom je više zadovoljno nego nezadovoljno 24,2% ispitanih. Da su potpuno zadovoljni sigurnosnom situacijom odgovorilo je 10,4% Ilidžanaca, a potpuno nezadovoljnih je 21%.

Grafik 40. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko ste zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem živite?

Na fokusnoj grupi mladi su govorili o tome zašto se osjećaju (ne)sigurno u svojoj lokalnoj zajednici. Najčešći razlog koji su naveli, a zbog kojeg se osjećaju nesigurno, jesu psi lutalice, ali i nedostatak ulične rasvjete u pojedinim dijelovima općine.

„Ne. Džukele na sve strane. To je prvi problem definitivno, pasa, ili kako se već kaže. Na sve strane su, iskreno. Ja sam imala problem zbog toga na opštini Ilidža, mislim, jer me je ujeo cuko. Zbog toga sam bila primorana prijaviti isto. Evo u našoj ulici Josipa Slavenskog ima ih baš dosta. Imamo veliki problem sa tim što ima stvarno lutalica na sve strane i ovako navečer, kada se vraćamo kući, opasni su. Niko ništa ne radi po tom pitanju.“

(Žensko, Ilidža)

„Pošto ulica, odnosno naselje spomenute ulice je blizu mog naselja Otes, ja lično imam problema sa rasvjetom. Zato što neosvijetljeno je i jednostavno – psi. Pa čak i ljudi, stvarno, migranti. Mene je jednom presreo čovjek sa bocom piva u ruci i stvarno počeo je svašta pričati. Mislim, u tom trenutku niti mogu nešto uraditi zato što je to taj podvožnjak i nema

niko u tom podvožnjaku, nema osvjetljenja, nema čovjeka, a ne nešto drugo. To su te otprilike neugodne situacije."

(Žensko, Ilidža)

„Ima kod nas i Roma, da ih ne zovem drugačije jer nije lijepo, koji naprimjer pljačkaju. Ja znam po nani, baš ima ona granica Otes – Pejton, to je kao mali podvožnjak, tu uopšte nije osvijetljeno. Znači, rasvjeta nikako ne radi, a uvijek tu ima, neko se desi od Roma tu da bude, znam po nani. Sreća, nije se njoj desilo, ali vidjela je kako Rom ženi tašnu uze. Znači, ženi ovako starijoj, uze joj tašnu i počeo trčati."

(Muško, Ilidža)

„Meni nisu toliko ti psi koliko su migranti. Stvarno ih ima svugdje, napiju se. Pa eno, malo-malo, policija na terminalu na Ilidži zbog njih."

(Žensko, Ilidža)

„Ne osjećam se sigurno. Meni je telefon dva puta ukraden na Ilidži. Dešava se kriminala, krađa, svašta vidim, svašta čujem."

(Žensko, Ilidža)

„Kad vidim, hajmo reći, ko sve hoda tuda i ko je prisutan, a znam sve privatne podatke i ko šta radi, vjerujte, ne bih ovdje dolazio da ne moram."

(Muško, Ilidža)

Procjena prisutnosti nasilja oko mladih vrši se direktnim pitanjem o tome da li su bili žrtve nasilja, ali i kroz projekтивно pitanje na koje mladi odgovaraju tako što se pokušaju prisjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva određenih oblika nasilja. Prisutnost nasilja je na ovako postavljenom pitanju znatno veća u odnosu na direktno izjašnjavanje o tome da li su mladi bili žrtva nekog oblika nasilja.

U slučajevima kada se trebaju sjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva nasilja, značajan oblik nasilja koje su mladi istakli je nasilje u porodici, i to 26% njih poznaje nekoga ko je bio žrtva ovog oblika nasilja. Kod međuvršnjačkog nasilja 37,7% mladih je odgovorilo da poznaje nekoga ko je bio žrtva, a kod nasilja na internetu 22,6% mladih ističe da poznaje takve žrtve. Mladi Ilidžanci potvrdili su da poznaju i neke žrtve razbojništva, i tu ih je 20,3% dalo potvrđan odgovor, kao i žrtve seksualnog nasilja (11,4%). Osim toga, žrtve nasilja na radnom mjestu poznaje 12,2% mladih. Mladi su odgovorili i da poznaju one koji su pretrpjeli nasilje od partnera ili partnerice (17,9%), kao i žrtve neke ekstremističke grupe, religijske ili navijačke (10,9%).

Inače, 37,9% mladih odgovorilo je da ne poznaje nikoga ko je bio žrtva bilo kojeg oblika nasilja, a na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 6,2% mladih.

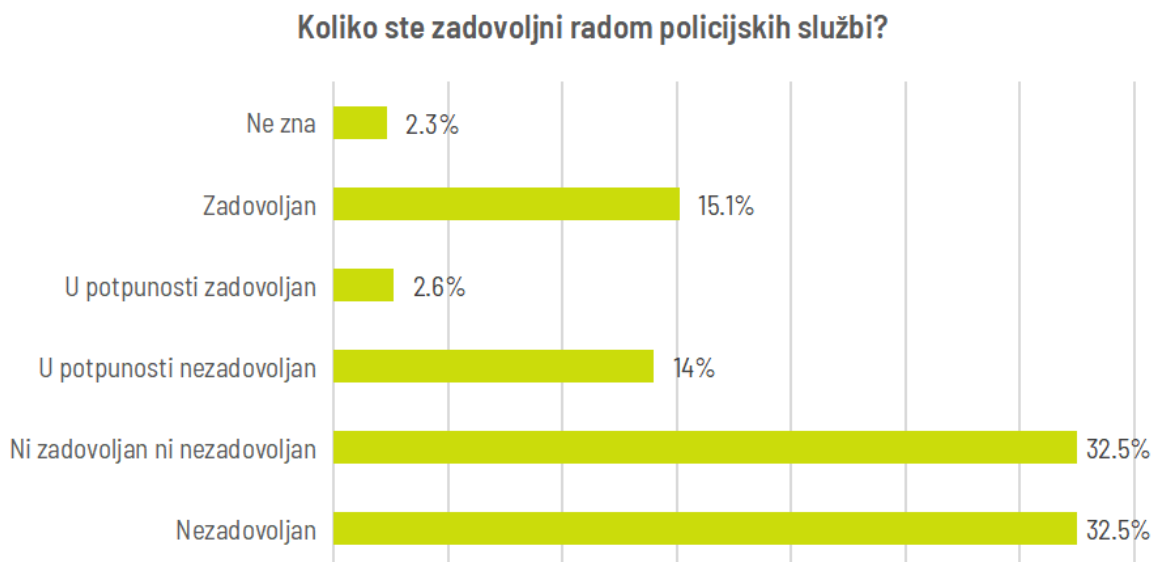
Na pitanje da li su oni bili žrtve nekog oblika nasilja, 59,2% ih je kazalo kako nikada nisu bili žrtve. Potom, 16,6% ih je odgovorilo da su bili žrtve međuvršnjačkog nasilja, a 8,1% nasilja na internetu. Pored toga, 6,8% ih je odgovorilo da su bili žrtve razbojništva. Da li su bili žrtve bilo koje vrste nasilja nije željelo odgovoriti 4,9% ispitanika. Poređenja radi, prema podacima iz Strategije prema mladima općine Ilidža 2020–2024, oko 20% mladih je odgovorilo da su bili žrtve razbojništva, a oko 30% mladih je potvrdilo da poznaje nekoga ko je bio žrtvom ovog oblika nasilja.

U kontekstu teme sigurnosti, korisno je spomenuti i to da 70,6% mladih kaže da nisu bili žrtve provale ili krađe, ni oni niti članovi njihove porodice, u posljednjih pet godina. S druge strane, njih 17,7% potvrdilo je da su oni ili članovi njihove porodice bili žrtve provale ili krađe.

Kada je u pitanju rad policijskih službi na Ilidži, neodlučnih ima 32,5% (ni zadovoljni ni nezadovoljni), a isti je i postotak nezadovoljnih njihovim radom. Zadovoljnih radom policije je 15%, a potpuno nezadovoljnih je 14%. Kad se sve sabere, nezadovoljstvo radom policije iskazalo je 46,5% mladih općine Ilidža.

U istraživanju položaja i potreba mladih koje je uvršteno u Strategiju prema mladima Općine Ilidža od 2020. do 2024. na pitanje koliko imaju povjerenja u policijske službenike, više od polovine ispitanika odgovorilo je da imaju donekle povjerenja u policijske službenike, a 15% mladih povjerenje u njih ima u velikoj mjeri. U prosjeku, oko 31% mladih odgovorilo je da nemaju nimalo povjerenja u policijske službenike. U istraživanju koje je za iste potrebe urađeno 2016. godine zadovoljnih radom policije bilo je 24%, u potpunosti zadovoljnih 2%, dok je potpuno nezadovoljnih bilo 19%, a isti je postotak i nezadovoljnih. Neodlučnih je bilo 35%.

Grafik 41. Zadovoljstvo radom policijskih službi / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kroz razgovor u fokusnoj grupi mladi su pojasnili zašto nisu zadovoljni radom policijskih službenika.

„Ja, iskreno, nisam zadovoljna. Jer kad god smo ih zvali, što se tiče ulice i svega. Bilo je napušteno obdanište gdje su se ljudi drogirali i slično... I kad god smo ih zvali, ne samo mi,

nego cijeli kvart, nisu bili toliko redovni. Ono, iskreno, došli bi nakon što bi svi otišli i razišli se s tog mjesta, da intervenišu. I to ne bi oni konkretno ni intervenisali nego bi samo izašli iz auta, ili u autu bili, pogledali to mjesto, napravili krug i otišli. I tako za bilo šta, šta god smo ih zvali. Ali zato da pišu kazne vozačima su prvi."

(Žensko, Ilidža)

„Pa eto, to je bilo u prvom razredu srednje, grupa navijača je pretukla jednu grupu mog razreda na velikom odmoru. I oni su rekli da će slati na svaki odmor nekog od policajaca da tu bude da se još nešto ne desi. Mi čekamo već tri godine da neko od tih policajaca dođe i da riješi to. I uopšte ne rješavaju ništa."

(Muško, Ilidža)

„Ja nisam nikako zadovoljan radom policije. Čovjek može prohodati deset krugova po Ilidži, nećeš vidjeti nigdje nijednu patrolu nikakvu. Tako da, u zadnje vrijeme se ovo desilo dosta kriminala, ubojstva, tu su kofole malo pojačali nešto, ali to se poslije vratilo na staro. Ne osjećam se definitivno sigurno. Kako ću kad nema uopšte policije. Može me sutra neko na ulici napasti, nema nigdje policije."

(Muško, Ilidža)

„Nisu dovoljno angažovani. Ja bih više voljela da je malo pojačano prisustvo policije, pogotovo na terminalu, stalno se nešto dešava."

(Žensko, Ilidža)

„To sam primijetio kod mladih, previše droga, znači, prisutna i da policija treba malo više da vodi računa o takvim osobama. Ja sam stvarno uvijek govorio i prijateljima, kad razgovaramo o tome, da oni ruše ugled, stvaraju problem kod nekih ljudi. Znači, bukvalno desilo se neki dan, policija je ganjala dvojicu, vjerovatno su nešto uradili ili ukrali, to sam ja čuo od drugih prijatelja. Znači, da se samo povede o tom računa, da nema prisutnost tome. Jer svaki dan sve više i više ljudi je u tome i stvara se ovisnost, hajmo reći, poremeti psiha i razmišljanje i bukvalno dođe do toga da neko nekoga napadne na ulici."

(Muško, Ilidža)

„Ja živim iza migrantskog centra i oni su se jednom bili zapucali pištoljem sa pumpe i meni je migrant ušao u kuću. Mislim, popeo se i ušao u kuću. Mi dok smo na kraju zvali policiju, njima je trebalo oko 40 minuta da dođu. Baš loše."

(Muško, Ilidža)

„Bila je situacija, bili su neki narkomani iza naše kuće. Trebalo je policiji 40, mislim, mjesec dana im je zapravo trebalo da reaguju i da dođu da riješe situaciju. Ti su narkomani, pa dođu, pa odu, pa dođu... Vidi se da rade nešto.”

(Žensko, Ilidža)

Značenje pojmova mobing i buling tvrdi da poznaje 72,2% mladih, a 5,5% ih istaklo je da im je donekle jasno značenje tih pojmova. Mladih kojima nije poznato značenje navedenih pojmova ima 7%. Ilidžanaca koji znaju šta je buling, ali ne i mobing je 7,3%.

PREPORUKE

Analiza položaja i potreba mladih predstavlja dokument koji je osnova za donošenje strategije prema mladima. Strategija prema mladima predstavlja zakonsku obavezu lokalnih zajednica i drugih nivoa vlasti u Federaciji BiH na osnovu Zakona o mladima Federacije BiH iz 2010. godine. Rad na ovom dokumentu zahtijeva pristup kroz više aspekata. Zbog navedenog analiza je podijeljena na više oblasti, koje daju uvid u položaj i potrebe mladih u određenoj lokalnoj zajednici.

Ova analiza pokazala je potrebu, pored ostalih, da se buduće djelovanje fokusira na domene navedene u nastavku teksta.

Obrazovanje

Praktična nastava je naglašena kao jedna od glavnih potreba unapređenja nastavnog procesa. Iako lokalna zajednica nema veliki utjecaj na proces obrazovanja, sadržaj kurikuluma ili nastavne planove i programe, ona može omogućiti uvjete za praktičnu nastavu. Preporuka bi bila, posebno za tehničke i strukovne smjerove obrazovanja, da se omogući bolja i kvalitetnija praktična nastava, u dogovoru s većim brojem komercijalnih firmi koje bi mladim ljudima pružile priliku da nauče raditi ono za šta se obrazuju. Prema riječima mladih Ilidže, u strukovnoj školi imaju pristup mašinama i alatima, ali navedene mašine nisu u funkciji, tako da ne mogu ni steći potrebno praktično znanje.

Kao drugi aspekt za unapređenje obrazovnog procesa mladi su naglasili preopširne nastavne planove i programe. Naime, 15,8% mladih na Ilidži u istraživanju izjasnilo se da su im nastavni planovi i programi preopširni. Ovaj problem bi se mogao rješavati inicijativama s nižih nivoa vlasti prema višim gdje će se tražiti unapređenje nastavnih planova i programa.

Također, obrazovanje je potrebno usmjeriti ka potrebama tržišta rada kako u lokalnoj zajednici tako i šire. Na ovaj način će mladi imati znanje koje će moći primijeniti prilikom procesa zapošljavanja.

Zapošljavanje

Mladi su u analizi pokazali da im je idealno radno mjesto u vlastitom biznisu jer se skoro polovina ispitanika izjasnila da bi voljela vlastiti biznis (48,6%). Iako je to nekada bilo najpoželjnije radno mjesto, opada interes kod mladih za radom u državnoj firmi ili administraciji, jer je to kao idealno radno mjesto označilo 16,4% Ilidžanaca. Veća podrška mladima prilikom pokretanja vlastitih obrta i biznisa može pomoći u poboljšanju klime na tržištu rada.

Prema rezultatima istraživanja, 56,9% mladih smatra da bi im najviše odgovarala finansijska podrška za pokretanje vlastitog biznisa. Mladima je potrebna i šira podrška kroz različite oblike savjetovanja o tome kako da pokrenu vlastiti biznis i na taj način ostvare mogućnost vlastitog zaposlenja. U istraživanju je 20,5% mladih istaklo kako

bi im savjetodavna, odnosno mentorska podrška najviše koristila, dok je 17,1% mladih kazalo da bi im odgovarala edukativna podrška.

Mladima su također potrebna praktična znanja koja će ih pripremiti na izazove koje nosi tržište rada. Ovaj domen posebno je važan jer veliki broj mladih ne radi u struci za koju se školovao. Tokom razgovora mladi s Ilidže istakli su da bi im nakon završetka školovanja, a u procesu traženja prvog posla, dobro došla podrška u vidu jednogodišnjih radionica, gdje bi također naučili nešto konkretno raditi kako bi bili konkurentniji na tržištu rada.

Osim toga, poželjno bi bilo uvezati mlade s poslodavcima koji su zainteresirani da pruže obuku i priliku za prvo zaposlenje, jer mladi kao problem ističu nedostatak radnog iskustva, što ih onemogućava da pronađu posao.

Zdravstvo

Sistem preventivne zdravstvene zaštite mladih u općini Ilidža potrebno je unaprijediti. Naime, veliki broj mladih ne obavlja sistematske preglede. Potrebno je raditi na razvoju svijesti kod mladih ljudi o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda te razvijati im navike da vode računa o vlastitom zdravlju. Tu spada i briga o psihičkom zdravlju mladih osoba, koje nerado traže pomoć uprkos psihičkim problemima najčešće uzrokovanih stresom. Psihološku pomoć ne traže najčešće jer im psiholozi u školama nisu dostupni, ali i zbog osuda okoline ako se neko i odluči potražiti stručnu pomoć. Osim toga, mladi, prema njihovim riječima, nisu skloni otići ljekaru kad su bolesni i većina se pokušava sama liječiti prije nego što potraži pomoć ljekara. Kao razlog navode dugo čekanje, kao i nedostatak zdravstvenog kadra, a ljekaru idu samo kada su u pitanju neke njima ozbiljne zdravstvene tegobe.

Kad je u pitanju ženska populacija, redovni ginekološki pregledi mogu spriječiti i pravovremeno otkriti moguća oboljenja, te je potrebno omogućiti djevojkama redovne ginekološke preglede i osvijestiti ih o važnosti redovne kontrole njihovog zdravstvenog stanja.

Programi za mlade

Potrebno je kreirati prilike i pružiti mogućnosti za veću uključenost mladih osoba u volonterske aktivnosti kroz nastavni ili vannastavni proces. Mladi učesnici istraživanja iskazali su interesovanje za volontiranjem, ali su i istakli da u općini Ilidža nemaju mnogo prilika za to ili jednostavno ne znaju za njih.

Tokom razgovora mladi iz općine Ilidža kazali su da bi vrlo rado bili dijelom nekih volonterskih aktivnosti kojima bi doprinijeli zajednici, a posebno bi voljeli da taj volonterski rad uključuje rad s mladima.

Osim toga, mladi su iskazali interes da imaju svoj prostor u kojem bi provodili vrijeme u druženju, razmjenjivanju ideja i informacija, a koji bi bio popraćen adekvatnim programom. Isto tako bi bilo poželjno da sve eventualne aktivnosti budu besplatne jer su mladi i kod pohađanja neformalnog obrazovanja kao najveći problem zbog kojeg ne idu na kurseve i dodatne edukacije istakli nedostatak finansija.

Komunikacija

Uzimajući u obzir da mladi najčešće informacije dobijaju putem društvenih mreža i internetskih portala, komunikaciju s mladima je najbolje ostvariti kroz navedene kanale. Promocija aktivnosti koje su vezane za mlade osobe puno je efektivnija ako se odvija online i putem društvenih mreža, jer na taj način veći broj mladih ima mogućnost da sazna za njih.

Kako se pokazalo kroz razgovor s mladima Ilidže, oni, osim stipendija, uglavnom nisu čuli ni za jedan program koji provodi općina Ilidža, a vezan je za podršku mladima, tako da je potrebno pojačati promociju općinskih programa koji podržavaju ovu populaciju.

Slobodno vrijeme i rekreacija

Potrebno je unaprijediti sadržaje iz oblasti kulture i umjetnosti kako bi mladi mogli kvalitetnije provoditi svoje slobodno vrijeme. Naime, treba stvoriti uvjete da na Ilidži bude veći broj kulturnih događaja, a koji će biti privlačni mladim ljudima. U provedenom istraživanju 37,9% mladih kazalo je da bi sasvim sigurno posjećivali kulturne događaje da imaju priliku za to, a 31,9% kaže da bi vjerovatno išli na takve događaje ako bi im se ukazala prilika.

Mladi s Ilidže nisu zadovoljni sportskim sadržajima koji se nude u ovoj općini. Smatraju da se malo ulaže u sport, tako da s manjkom kvaliteta sporta slabije prate, prema njihovim riječima, oskudne sportske sadržaje koji se nude na Ilidži. Više od trećine mladih reklo je da bi sasvim sigurno posjećivalo određene sportske sadržaje da imaju priliku za to (35,1%), a 33% ih je istaklo kako bi vjerovatno posjećivali sportske sadržaje.

Mobilnost mladih

Tokom razgovora u fokusnim grupama mladi s područja općine Ilidža vrlo su jasno ukazali na problem neredovnog javnog prijevoza. Manjak saobraćajne povezanosti, gdje se prije svega misli na neredovnost i nedovoljan broj autobuskih linija, proizvodi niz problema mladima. Požalili su se da gube puno vremena čekajući prijevoz, kao i na ispravnost autobusa koji se koriste, te su često u kvaru i mladi moraju tražiti alternativne načine da dođu na odredište, što oduzima vrijeme i dodatno košta.

Problemi s prijevozom mogu biti i jedan od razloga za slabiju uključenost mladih u društvena dešavanja u općini Ilidža, a posebno u vannastavne aktivnosti, neformalno obrazovanje, posjećivanje kulturnih, sportskih, zabavnih i drugih sadržaja.

Sigurnost mladih

Sigurnosnom situacijom na Ilidži više je nezadovoljno nego zadovoljno 41% mladih, a potpuno nezadovoljnih je 21%.

Kroz razgovor mladi su istakli da su psi lutalice veliki problem i da ih je uglavnom strah kretati se zbog čopora pasa, te da taj problem niko ne rješava.

Osim toga, mladi su istakli da se ne osjećaju sigurno zato što ne primijete prisustvo policije na ulicama, te su njihove intervencije neblagovremene u situacijama kada su prinuđeni da ih pozovu. Mladima bi značilo i da je policija više prisutna u blizini škola jer je, prema njihovim riječima, maloljetnička delinkvencija u porastu i mnogi doživljavaju neugodne situacije dok se vraćaju iz škole kući. U istraživanju je radom policijskih službi nezadovoljno 32,5% ispitanika, a u potpunosti je nezadovoljno njih 14%. Neodlučnih po pitanju rada policije je 32,5% (ni zadovoljni ni nezadovoljni).

Kao jedan od sigurnosnih problema, mladi su istakli i nedostatak rasvjete u određenim naseljima i ulicama, što njima stvara nelagodu. Jedan od primjera je naselje Otes, odnosno dio naselja u blizini podvožnjaka koji je neosvijetljen, te su građani, prema riječima mladih, bili meta verbalnih napada, pa i krađe.

LITERATURA

Agencija za statistiku BiH [online] Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 19. 11. 2024].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba> [pristupljeno: 21. 11. 2024].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 23. 11. 2024].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na : [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba/obrazovanje) [pristupljeno: 22. 11. 2024].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2022/06/nezaposlenost-2021.pdf> [pristupljeno: 22. 11. 2024].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/publikacije/godisnji-bilteni/trziste-rada-zaposlenost-nezaposlenost-i-place/> [pristupljeno 26. 11. 2024].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: [Migracije stanovništva: – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba/migracije) [pristupljeno 1. 12. 2024].

Službena stranica općine Ilidža: <https://www.opcinailidza.ba/>

Strategija prema mladima Općine Ilidža (2020–2024): [STRATEGIJA PREMA MLADIMA NA PODRUČJU OPĆINE ILIDŽA SA AKCIONIM PLANOM ZA PERIOD 2020-2024. GODINE.pdf](#)

Analiza rezultata položaja i potreba mladih sa područja općine Ilidža (2016): https://opcinailidza.ba/uploads/files/shares/DOKUMENTI/OPCINSKI_DOKUMENTI/Analiza_mladima_ILIDZA_2016_web_verzija.pdf

Analiza rezultata položaja i potreba mladih općine Hadžići: <https://mladi.org/storage/2023/10/Analiza-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Hadzici.pdf>

Analiza rezultata položaja i potreba mladih Općine Sanski Most: <https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>

Analiza rezultata položaja i potreba mladih Grada Bihaća: www.bihac.org/files/media/65dc337392ac6.pdf

Analiza rezultata položaja i potreba mladih Grada Gradačca: <https://mladi.org/storage/2024/07/Analiza-rezultata-polozaja-i-potreba-mladih-grada-Gradacca.pdf>

O b r a z l o ž e n j e

I-Pravni osnov

Pravni osnov za donošenje Strategije prema mladima sadržan je u članu 14 tačka 7. Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 36/10) kojim je propisano da su općinski, gradski i kantonalni organi vlasti dužni samostalno osigurati minimum mjera na planu rada sa mladima i omladinskih aktivnosti, kao i mehanizme i kapacitete koji uključuju i uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima u čijem će radu sudjelovati predstavnici/e vijeća mladih ili omladinskih udruženja.

II-Razlozi donošenja

Obzirom da je implementirana Strategija prema mladima na području općine Ilidža sa akcionim planom za period 2020-2024. godine („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 1/20), a u cilju kontinuiranog rada na poboljšanju položaja mladih planirana je izrada Strategije prema mladima Općine Ilidža sa akcionim planom za period 2025-2029.g.

III-Metodologija izrade dokumenta

Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade je u martu 2024. godine pokrenula proceduru javne nabavke za usluge provođenja istraživanja o položaju i potrebama mladih sa područja općine Ilidža, izrade analize položaja mladih i izrade dokumenta Strategija prema mladima na području općine Ilidža sa akcionim planom za period 2025-2029.g. U postupku javne nabavke ugovor o pružanju navedenih usluga zaključen je 26.06.2024.g. sa Institutom za razvoj mladih KULT.

Služba za obrazovanje, kulturu, sport i mlade je u julu 2024. godine uputila dopise drugim općinskim službama i drugim relevantnim institucijama/organizacijama sa područja općine Ilidža koje se bave pitanjem mladih da predlože svoje predstavnike u radne grupe za izradu Strategije.

U periodu od 31. jula do 10. novembra 2024. godine metodom slučajnog uzorka anketirano je 385 mladih u dobi između 15 i 30 godina, a koji žive na području općine Ilidža.

Anketari su za potrebe prikupljanja podataka sa terena koristili standardizirani upitnik koji Institut koristi za potrebe istraživanja položaja i potreba mladih u BiH. Broj ispitanika i metoda slučajnog uzorka osiguravaju reprezentativnost uzorka za populaciju mladih sa Ilidže.

Nakon konstituisanja Općinskog vijeća Ilidža i komisija Općinskog vijeća Služba je 08.01.2025. godine uputila dopis Komisiji za izbor, imenovanja i pitanja ravnopravnosti spolova kojim se traži da Komisija dostavi spisak općinskih vijećnika koji bi bili imenovani u sedam radnih grupa za izradu Strategije prema mladima. Naglašeno je da u radnim grupama budu zastupljeni predstavnici različitih političkih subjekata, te da predloženi vijećnici imaju određeno znanje i iskustvo u oblasti na koju se radna grupa odnosi.

Obzirom da Komisija nije dostavila odgovor na ovaj dopis, a uzimajući u obzir starosnu strukturu, te znanje i iskustvo u oblasti na koju se određena radna grupa odnosi obavljani su telefonski razgovori sa općinskim vijećnicima koji su dali svoju saglasnost za angažman u radnim grupama.

U skladu sa članom 14. tačka 7. Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 36/10) općinski načelnik je 19.02.2025. godine donio Rješenje o imenovanju Koordinacionog tijela i radnih grupa za izradu Strategije prema mladima na području općine Ilidža sa akcionim planom za period 2025-2029.g.

U toku 2025. godine održana su tri zajednička sastanka svih radnih grupa, a svaka radna grupa sastajala se više puta. Kontinuirano je vođena e-mail korespondencija i konsultacije sa predstavnicima Instituta za razvoj mladih KULT.

Prvi sastanak održan je 03.03.2025. godine na kojem je objašnjeno kako popuniti Matricu 1 (Analiza stanja za oblast kroz referentni period od tri godine) i predstavljena izrada SWOT analize.

Drugi sastanak održan je 13.05.2025. godine na kojem je predstavljena Analiza o položaju i potrebama mladih, dokument koji je izradio Institut za razvoj mladih KULT na osnovu provedenog anketiranja mladih. Tema drugog sastanka bilo je mapiranje i razrada problema, kao i određivanje strateških ciljeva i indikatora.

Treći sastanak je održan 02.09.2025. godine na kojem je predstavljena matrica 3 koja se odnosi na definisanje prioriteta i mjera, kao i razradu akcionog plana.

Na osnovu materijala radnih grupa i rezultata provedenog istraživanja o potrebama mladih pripremljen je nacrt strateške platforme. Nakon prihvatanja nacrtu strateške platforme od strane svih radnih grupa, stekli su se uslovi da se ovaj dokument stavi u proces javnih konsultacija koje su shodno Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine trajale od 25.09. do 25.10.2025. godine. U navedenom periodu na mail Službe za obrazovanje, kulturu, sport i mlade dostavljena su 2 popunjena obrasca za javne konsultacije (Vijeće mladih Općine Ilidža i Asocijacija mladih SDA Ilidža) koji se odnose na prijedloge za izmjene/dopune Strateške platforme. Obrasci su proslijeđeni predstavnicima Instituta za razvoj mladih KULT koji su nas obavijestili da je uvidom u sadržaj konstatovano da se većina komentara nalazi izvan okvira strateške platforme, ali su uzeti u razmatranje u toku pisanja dokumenta strategije.

Na osnovu materijala radnih grupa, dokumenta Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Ilidža i relevantnih statističkih podataka tim Instituta za razvoj mladih KULT pripremio je Nacrt Strategije prema mladima Općine Ilidža sa akcionim planom za period 2025-2029.g. Nakon usvajanja Nacrta potrebno je provesti javnu raspravu u trajanju od 15 dana.